TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin YILDIRIM

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin YILDIRIM

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kamil ÇAKIN

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Hüseyin YILDIRIM

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kamil ÇAKIN

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Kamil Çakın	
Yard. Doç. Dr. İlyas Cenikli	
Yard. Doç. Dr. Sinan Koca	
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi: 20./12./17

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (…/…/2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Hüseyin YILDIRIM

ÖNSÖZ

Necip Fazıl Kısakürek ülkemizin yetiştirdiği önemli şair ve edebiyatçılarımızdandır. Bir fikir adamı olmasının yanında aksiyonerliği ile de dikkatleri çekmektedir. Necip Fazıl eserlerinde; toplumsal meselelerimizi, genelde İslam toplumunun özelde Türk toplumunun geri kalmışlığının nedenlerini, ahlakî dejenerasyona uğrama sebeplerimizi ve tüm bunlardan kurtuluş yollarımızı ortaya koymaya çalışmıştır. Özellikle gençliğin yetişmesi ve ahlâkî olgunluğa ulaşması için çok büyük çabalar harcamıştır. Tezimize konu olan "Esselam" adlı eserini de gençliğimize ithaf etmesi bunun önemli göstergelerindendir.

Müslümanların hayatı anlamlandırmada müracaat edecekleri ve her daim kendilerine rehberlik yapacak iki önemli kaynakları vardır. Bu kaynaklar Kur'an ve sünnettir. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde bu durumu şöyle ifade etmiştir: " Size iki emanet bırakıyorum bunlara sarıldığınız müddetçe asla sapıtmazsınız; birisi Kur'an-ı Kerim diğeri de benim sünnetimdir."[1]Sünnet de Peygamberimizin söylediği ve yaptığı veya sahabi efendilerimizin yapıp da Peygamberimizin de sükut ettiği davranışların önce sözlü sonra da yazılı olarak bizlere kadar ulaşmış şeklidir. Sünnet, Kur'an'ın hayata nasıl tatbik edileceğinin göstergesidir, İslam'ın yaşanma biçimidir. On dört asırlık İslam tarihi boyunca Kur'an ve sünnet üzerine pek çok çalışmalar yapılmış, yapılan bu çalışmaların Kur'an ve hadislerin hayata tatbikinde önemli etkileri olmuştur. Özellikle hadislerin dünyada pek çok dilde tercümeleri yapılmış başta Arapça olmak üzere bir çok dilde de şerhleri, açıklamaları yapılmıştır.

622'de Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicretiyle birlikte İslam medeniyetinin temelleri atılmış, Mescid-i Nebevî'nin inşası ve hemen yanına yapılan

[1]Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sünen*, İstanbul,1992 Menâkıb 31, c.V, H.No:3786; Ahmed b. Hanbel, Müsned, İstanbul, 1992, c.III, 14, 17, 26, H.No:11561; Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H.No:4514, 13835; Elbânî, Sahih-u Câmii's-Sağîr, c.I, s.533, H.No:2748, c.II, ss.1303, H.No:7876. Suyûtî ve Elbânî hadis hakkında sahihtir demişlerdir.

ashab-ı suffe ile de bu medeniyet geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Oluşan bu yeni medeniyetin her karesinde Kur'an'dan ve hadislerden izler ve işaretler bulunmaktadır. On dört asır boyunca oluşan ve devam eden kültür, dinin iki ana kaynağından her zaman etkilenmiştir. İnsan haklarından hayvan haklarına, kimsesizlerden yolda kalmışlara, komşu haklarından çevre temizliğine, mescidlerin imarından şehirlerin imarına, vakıf kültüründen günümüz dernek yapılanmalarına kadar pek çok alanda bu etkiyi görmekteyiz.

Kültürün oluşmasında etkili olan Kur'an ve sünnet edebiyat alanında manzum ve mensur eserlerin oluşmasında, yazınsal yapıtların pek çoğunda da etkisini göstermiştir. Biz bunun örneklerini klasik edebiyatta gördüğümüz gibi Cumhuriyet dönemi edebiyatta da görmekteyiz. Nitekim İslam geleneğinde "Kırk Hadis"in önemli bir yeri vardır. Bunun sebebi Peygamberimizin "Kırk Hadis"e dair söylemiş olduğu sözleridir. Bu hadislerden hareket ederek pek çok müellif kırk hadise dair eserler yazmıştır ve yazılmaya devam edilmektedir. Hadisler her zaman İslâmî Türk Edebiyatının önemli kaynaklarından birisi olmuştur. Şairler şiirlerinde bazen hadisin tamamını, bazen bir kısmını almış, bazen de hadislerin mana ve mefhumlarını şiirlerine yansıtmışlardır. "Kırk Hadis" yazma geleneğinden sonra "101 Hadis" ve "1001 Hadis" tercümeleri de yapılagelmiştir. Bu tür çalışmalar, edebiyatımızın daha çok da manzum alanının İslam'ın ne kadar etkisi altında kaldığını göstermesi bakımından önem arzetmektedir. Biz de tezimizde hem yakın edebiyat tarihimize ışık tutması hem de hadislerin kültür ve medeniyete etkisini göstermesi bakımından Necip Fazıl'ın *Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar* isimli eserindeki hadislerin değerlendirmesini yaptık. Eser isminden de anlaşılacağı üzere 63 levhadan oluşmaktadır. Ancak bu 63 levhanın 56'sı Peygamberimizin hayatındaki önemli olayları manzum olarak anlatmakta iken 7 levhada ise 7 ana başlık altında toplam 34 konuda 101 hadis manzum olarak okuyucuya sunulmaktadır. Necip Fazıl'ın *Esselam*'daki hadisleri buradaki şiirlerinden anladığımız

kadarıyla Suyûtî'nin Câmiu's-Sağîr adlı eserinden aldığını görmekteyiz. Biz kaynak taraması yaparken hadisleri ana kaynaklarda da bulduk, Necip Fazıl'ın şiirinde kullandığı hadislerin o hadislerinin sadece Suyûtî de geçen kısmı olduğunu, hadislerinin tamamını ne mana ne de mefhum olarak zikretmediğini gördük. Necip Fazıl'la ilgili pek çok akademik çalışma yapılmasına rağmen tezimize konu olan *Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar* isimli eseriyle ilgili bir çalışmaya rastlamadık. Ancak Necip Fazıl'ın *101 Hadis Manzum Meal Tefsir* adlı eseri üzerine Adem Dölek ve M. Abdullah Arslan bir çalışma yapmışlar ve oradaki hadislerin tahriçlerini yaparak okuyucuya sunmuşlardır. Bu eser de Kitap Dünyası yayınlarından Aralık 2015'te basılmış ve yayınlanmıştır. Bizim tezimizle benzerlik arz etse de çoğunlukla birbirinden farklıdırlar. Necip Fazıl'ın *101 Hadis Manzum Meal Tefsir*'i fasikül olarak basılıp 1951 yılında "Büyük Doğu" gazetesinin ücretsiz eki olarak dağıtılmıştır. Daha sonraları Necip Fazıl bu 101 hadisi *Nur Harmanı* adlı eserine de almış, son düzeltme ve değişiklikleriyle birlikte *Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar* isimli eserine yerleştirmiştir. Tezimizi iki bölümden oluşturduk, birinci bölümde Necip Fazıl'ın hayatı ve eserleri, düşünce sistemi, dindarlık anlayışı ve yine onun hadis ilmiyle ilgili düşünceleri, o dönemdeki fikrî, dînî ve sosyal yapı ele alınmış, ikinci bölümde ise Esselam'daki hadislerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Birinci bölümde Necip Fazıl'ın yaşadığı dönemin incelenmesindeki amaç; seçilen 101 hadisin hikmetini anlayabilmektir. Aslında şairimiz, dönemin sıkıntılarını ve bunların çözüm yollarını hadislerde aramış ve tüm bu tespitlerini de manzum olarak ifade etmiştir. Okuyucu aslında hem şiir okumakta hem de Peygamberimizin hadislerinden haberdar olmaktadır.

Biz tezimizde hadislerin ana kaynaklarına inilmiş ve hadisin orjinal metninin tamamını ve tercümeleri tezimize alınmıştır, hadislerin sahabi ravileri ve sıhhat dereceleri belirtilmiş, bu konuda alimlerin görüşleri varsa onlar da verilmeye çalışılmıştır, hadis olmayan, halk arasında meşhur olan sözler de ayrıca belirtilmiştir.

Esselam'da hadislerde numara bulunmamasına rağmen tezimizde *Esselam*'daki tertibe göre numara verilmiştir. Tezimizin sonunda *Esselam*'daki hadisler, orada olmayıp *101 Hadis Manzum Meal Tefsir*'de ve *Nur Harmanı*'nda bulunan hadisler tablo halinde ayrı ayrı verilmiştir.

Neticede Allah'ın inayetiyle çalışmamızı sonlandırdık. Bu çalışmamızın tüm müslümanlara ve din gönüllülerine faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Hazırlamış olduğumuz tezimizde, çalışmamızın her aşamasında bizlere yardımcı olan tez danışmanım, hocam Prof. Dr. Kamil ÇAKIN'a ve bu ilim yolculuğunda beni yalnız bırakmayan ve her daim destek veren ailem ve arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum.

Hüseyin YILDIRIM

Ankara-2017

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ I
İÇİNDEKİLER V
KISALTMALAR X
GİRİŞ 1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU 1
B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI 2
BİRİNCİ BÖLÜM 4
NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HAYATI VE YAŞADIĞI DÖNEM 4
A. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HAYATI VE ESERLERİ 4
1. Doğumu, Çocukluğu ve Ailesi 4
2. Eğitim Hayatı 8
3. Sanat Görüşü ve Edebî Anlayışı 11
4. Dini Duygusunun Gelişiminde Etkili Olan Kişiler 17
a) Ailesi 18
b) İbrahim Aşkî 20
c) Ahmed Hamdi Akseki 22
d) Abdülhakîm Arvâsî 23
5. Eserleri 27
a) Şiir 27
b) Hikâye 27
c) Tiyatro 28
d) Roman 28
e) Senaryo Romanları 28
f) Hatırat 29
g) Fikrî Eserleri 29
h) Edebî, Tarihî, Dinî İncelemeler ve Monografiler 30
ı) Dinî ve Tasavvufî Eserler 30
i) Hitabe ve Konferansları 31
j) Sadeleştirdiği Eserler 31
6. Vefatı 32
B. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN DÜŞÜNCE SİSTEMİ 33
C. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN DİN(DARLIK) ANLAYIŞI 42

D. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN YAŞADIĞI DÖNEMDE TOPLUMUN DÎNÎ, FİKRÎ VE SOSYAL YAPISI 46
E. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HADİS USULÜ VE HADİS İLMİYLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ 55
F. ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR HAKKINDA YAZILANLAR 58
1 ESSELÂM (Rasim Özdenören, "Esselâm" *Mavera*, 2 (Ocak 1977), 46-47) 58
2. ŞİİRİN UFKU: ESSELÂM (Mustafa Aydoğan, "Şiirin Ufku: Esselâm", *Hece*, 9 (Ocak 2005), 335–336) 59
3. NECİP FAZIL'IN 101 HADİS TERCÜMESİ (Alim Yıldız, "Klasik Edebiyatımızda Hadis Tercümeleri ve Necip Fazıl'ın 101 Hadis Tercümesi", *1. Maraş Sempozyumu*, Maraş 4-6 Mayıs 2004) 62
4. NECİP FAZIL'IN ÇÖLE İNEN NUR'A ESSELÂM'I (Muhsin Macit, "Necip Fazıl'ın Çöle İnen Nur'a Esselâm'ı", *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek)* 63
İKİNCİ BÖLÜM 66
NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 66
A. İMAN- HAKİKAT- AKIL- HİKMET (1-15) 66
1. HADİS 66
2. HADİS 67
3. HADİS 68
4. HADİS 68
5. HADİS 69
6. HADİS 70
7. HADİS 72
8. HADİS 73
9. HADİS 75
10. HADİS 77
11. HADİS 79
12. HADİS 80
13. HADİS 81
14. HADİS 82
15. HADİS 83
B. AHLAK- DOĞRULUK- HAK- ADALET (16-31) 85
16. HADİS 85
17. HADİS 86

18. HADİS 86
19. HADİS 87
20. HADİS 88
21. HADİS 89
22. HADİS 89
23. HADİS 90
24. HADİS 90
25. HADİS 91
26. HADİS 92
27. HADİS 93
28. HADİS 94
29. HADİS 95
30. HADİS 95
31. HADİS 96
C. KÖTÜLÜK- ZULÜM- NEFS- CİHAD (32-48) 97
32. HADİS 97
33. HADİS 98
34. HADİS 99
35. HADİS 99
36.HADİS 100
37. HADİS 100
38. HADİS 101
39. HADİS 103
40. HADİS 103
41. HADİS 104
42. HADİS 105
43. HADİS 105
44. HADİS 106
45. HADİS 107
46. HADİS 108
47. HADİS 109
48. HADİS 110
D. DÜNYA- AHİRET- SABIR- GAYRET (49-61) 111
49. HADİS 111
50. HADİS 111

51. HADİS 112
52. HADİS 112
53. HADİS 113
54. HADİS 114
55.HADİS 114
56. HADİS 114
57. HADİS 115
58. HADİS 115
59. HADİS 116
60. HADİS 118
61. HADİS 118
E. GÜZELLİK- YENİLİK- İNCELİK- AŞK (62-73) 119
62. HADİS 119
63. HADİS 120
64. HADİS 121
65. HADİS 123
66. HADİS 123
67. HADİS 125
68. HADİS 126
71. HADİS 127
72. HADİS 128
73. HADİS 129
F. TERBİYE- ÜLFET-AF-MERHAMET (74-86) 130
74. HADİS 130
75. HADİS 132
76. HADİS 132
77. HADİS 133
78. HADİS 133
79. HADİS 134
80. HADİS 135
81. HADİS 136
82. HADİS 137
83. HADİS 139
84. HADİS 140
85. HADİS 140

86. HADİS 141
G. USUL- BİRLİK-AMEL- BATIL İNANÇ (87-101) 141
87. HADİS 141
88. HADİS 143
89. HADİS 144
90. HADİS 145
91. HADİS 146
92. HADİS 146
93. HADİS 147
94. HADİS 148
95. HADİS 151
96. HADİS 152
97. HADİS 152
98. HADİS 153
99. HADİS 155
100. HADİS 156
101. HADİS 157
SONUÇ 158
KAYNAKLAR 163
EKLER 172
EK-1. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN TABLOSU 172
EK-2. ESSELAM'DA BULUNUP DA NUR HARMANI VE 101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR'DE BULUNMAYAN HADİSLER TABLOSU 179
EK-3. NUR HARMANI VE 101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR'DE BULUNUP DA ESSELAM'DA BULUNMAYAN HADİSLER TABLOSU 181
ÖZET 182
ABSTRACT 183

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
ay.	: Aynı yer
b.	: Bin, ibn
bkz.	: Bakınız
bt.	: Bint
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
v.	: Vefatı
r.a	: Radıyallahuanhu
r.anha	: Radıyallahuanha
s.	: Sayfa
a.s.	: aleyhisselam
s.	: Sayı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
H.No	: Hadis Numarası

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu Cumhuriyet dönemi Dînî Edebiyat'ın önemli manzum eserlerinden birisi olan Necip Fazıl Kısakürek'in "Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar" adlı eserindeki hadislerin tahric ve değerlendirmesi teşkil etmektedir.

Necip Fazıl'ın şiir niteliğinde yazmış olduğu "Esselam" halkın dini şuuruna olumlu etkiler bırakmak için yazılmasının yanısıra manzum bir eser olarak da dini edebiyata katkıları olmuştur.

Klasik Divan Edebiyatında ve Cumhuriyet dönemi modern Türk Edebiyatında Kur'an-ı Kerim ayet mealleri ve Hadis-i Şeriflerin mealleri manzum olarak ifade edilmiş olsa da Cumhuriyet dönemi edebiyatımızda İstikal Marşımızın şairi Mehmet Akif Ersoy ve Necip Fazıl Kısakürek'in manzum olarak ifade ettikleri ayet ve hadis mealleri halkımızın çok fazla dikkatini çekmemiştir. Bu tür eserler daha çok bilim adamlarının araştırma konusu olmuşlardır. Halbuki müellifler bu tür eserleri yazarken kendileri üzerinde araştırma yapılmasından daha çok bunların halk üzerinde tesirini, Kur'an ve hadislerle halkın buluşmasını ve bu doğrultuda bir hayat yaşamalarını istemişlerdir. Necip Fazıl'ın eserin başında ifade ettiği gibi belki bir Süleyman Çelebi'nin "Mevlid"i gibi dini bir tören havası içersinde okunmaması gerekir, ancak toplantı meclislerinde, ev sohbetlerinde ya da en azından Necip Fazıl'ın misyon ve vizyonunu taşımaya çalışan sivil toplum kuruluşlarında bu eserin sıklıkla okunması beklenirdi. Eserin tamamlandığı 1970'li yıllardan bugüne *Esselam*'ın hak ettiği değeri bulamadığı kanaati bizler de hasıl olduğundan, Yüksek Lisans Tez konumuzu "Necip Fazıl Kısakürek'in Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar Adlı Eserindeki Hadislerin Değerlendirilmesi" olarak belirledik. *Esselam* günümüze kadar çok fazla dikkat çekmemiş olsa da, tezimizin eserin daha fazla dikkat çekmesine vesile olacağı ve

toplumun farklı kesimlerinde bir farkındalık oluşturacağı kanaatindeyiz. Ayrıca eserde 101 hadisin Arapça orjinal metinlerine ve meallerine yer verilmesi tezimizi okunması, anlaşılması ve istifade edilmesi bakımından daha cazibeli hale getirmiştir. Tezimizin ayrıca din görevlilerine, vaizlere, Kur'an kursu öğreticilerine, müftülere, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine ve bu alandaki araştırmacılara da bir yardımcı kitap olacağı kanaatini taşımaktayız.

B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Bu araştırmada *Esselam*'da yer alan 101 adet rivayet ele alınmıştır. Tahric ve değerlendirme çalışmalarının genel karaktestiğine uygun olarak rivayetlerin incelenmesi sırasında objektif ve önyargısız olmaya özen gösterilmiştir.

Esselam'daki makbul ve merdud rivayetleri ortaya koymaya çalıştığımız tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Necip Fazıl Kısakürek'in hayatı ve eserlerine kısaca değindikten sonra Necip Fazıl'ın yaşadığı dönemin dini ve sosyal yapısıyla ilgili bilgi verilmiş ve son olarak da *Esselam* hakkında yazılan ve söylenenlerle ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde "Esselam"da geçen hadislerin tahrici yapılmaya çalışılmış, bu çerçevede elimizdeki tüm imkânlar kullanarak rivayetlerin tam metinlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Hadis hakkında âlimlerin ve çağımız hadis mütehassıslarının bir değerlendirmesi varsa, onlar kısaca zikredilerek sonuç bölümünde genel değerlendirmede ortaya konulmuştur.

Hadislerin tahrici yapılırken ilk dönem hadis eserlerine inilmeye gayret gösterilmiştir. Kütüb-i Tis'a ile birlikte İbn Ebî Şeybe ve Abdürrezzak'ın "*Musannef*"lerine, Humeydî, Bezzâr ve Ebu Ya'lâ'nın "*Müsned*" lerine, Taberânî'nin "*Mu'cem*"lerine, Suyuti'nin "*Cami*"lerine, Beyhaki'nin "*Şuabü'l-İman*"ına ve daha birçok mütekaddim ve müteaahhir hadis eserlerine müracaat edilmiştir. Bazen konuyla ilgisine göre Fahreddin Razi'nin "*Mefâtihu'l-Ğayb*"ına, Zemahşerî'nin "*Keşşaf*", Kurtubî'nin "*el-*

Cami' li-Ahkami'l-Kur'an" ve İsmail Hakkı'nın "*Ruhu'l-Beyan*"ı gibi tefsirlerden istifade edilmiştir. Hadislerin tahricinde "el-Mektebetu'ş-Şamile" adlı Arapça kütüphane programından çokça faydalanılmıştır. Söz konusu program eserlerin orjinallerine ulaşılması noktasında bize önemli derecede hız kazandırmıştır.

Araştırma esnasında temel kaynaklara öncelik verilmesinin yanısıra değerlendirme yapılırken rivayetlerle ilgili çağdaş yorumlara da bazen değinilmiştir. Hadislerin tercümesinde Arapça dil ve anlatım kuralları gözetilmesinin yanında hadislerin mevcut tercümeleri varsa bunlar da göz önünde bulundurularak anlam bütünlüğünü en iyi karşılayacak tercümeler yapılmaya çalışılmıştır. Ayetlerin mealinde ise büyük oranda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an-ı Kerim Meali esas alınmıştır.

Necip Fazıl'ın *Esselam*'da zikrettiği manzum hadislerin metinleri aynı şekilde tezde zikredilmiştir. Kaynaklar dipnotta gösterilmiş, ilk geçtiği yerde kaynağın tam künyesi verilmiş, daha sonraki atıflarda kaynağın tanınmasını sağlayacak şekilde kısaltmalar yapılmıştır. Tezin sonunda da hadislerin sıhhat derecelerini, kaynak değerlerini ve sahabi ravilerini gösteren bir tablo hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HAYATI VE YAŞADIĞI DÖNEM

A. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HAYATI VE ESERLERİ

1. Doğumu, Çocukluğu ve Ailesi

Necip Fazıl, Çemberlitaş'ta 25 Mayıs 1905'te büyükbabasına ait büyük bir konakta dünyaya gelmiştir.[2] Necip Fazıl, ailenin "biricik oğlunun biricik oğlu"dur.[3] Onun doğumu konakta büyük bir heyecan yaratacaktır. Hemen büyükbaba Mehmet Hilmi Efendiye müjde verilir. Büyükbaba Mehmet Hilmi Efendi, Sarıyer'deki köşkünden Çemberlitaş'taki konağa heyecanla gelir; yeni doğan torununun üstündeki tülü çeker ve dudaklarından şu sözler dökülür: "Allah koruyucuların en hayırlısı ve acıyanların en merhametlisidir…"[4] Doğan çocuğa büyükbabasının babası olan Necip Efendi'nin ismi verilir.

Necip Fazıl, şeceresi çok eskilere dayanan köklü bir aileden gelmektedir; küçük yaşta büyükbabasından "Maraşlılık ve Anadoluluk şuuru"[5] aldığını, büyük babasının kendisini daima kökeniyle ilgilenmeye davet ettiğini belirterek kökenini şöyle açıklar: "Yavuz Sultan Selim devrinde Maraş'ta hükümet süren ve Osmanoğullarından daha eski bir familya olan Dulkadir (Zülkadir) oğullarına bağlı Kısakürekler kolu… İçlerinde birçok büyük din adamı bulunan Kısakürek oğullarının son vardığı halka, Mevlana Bektut Hazretleri, Dulkadir oğludur. Büyükbabam da Mevlana Bektut'dan gelen kolun daima babadan oğula, dalı üstünde…"[6]

---

[2] *DİA*, c. XXV, İstanbul, 2002, s. 485.
[3] Kısakürek, Necip Fazıl, O ve Ben, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005, s. 12.
[4] Kısakürek, Necip Fazıl, Kafa Kâğıdı, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2005, s. 39.
[5] Kısakürek, Necip Fazıl, O ve Ben, s. 21.
[6] Kısakürek, age, s. 21-22.

Büyükbaba Mehmet Hilmi Efendi, İstanbul Cinâyet Mahkemesi ve İstinaf Reisliği'nden emeklidir. Sultan II. Abdülhamit'e Ermeniler tarafından yapılan Yıldız Camii Suikasti sanıklarını yargılayan ve *Mecelle*'yi kaleme alan heyet içinde yer alan bir hukukçudur. Mehmet Hilmi Efendi, o devrin parasıyla 80 altın emekli maaşı almaktadır. "Ayda beş altına kalabalık ailelerin geçindiği o günlerde, 80 altının ve ayrıca birçok mülk ve akarlardan gelen iratların döndürdüğü bir konak"tan[7] başka, Beykoz'la Şile arasında bir çiftliği, Sarıyer'de bir köşkü, Büyükdere'de bir yalısı, Kocamustafapaşa civarında han ve evleri ile Kapalıçarşı'da dükkânı bulunan[8] bu aile, o zamanın şartlarına göre hayli zengin sayılmaktadır.

Necip Fazıl, büyükbaba Mehmet Hilmi Efendi tarafından çok sevilir ve her zaman onun iltifatlarına mazhardır. Torununu daima: "Gel, benim akl-ı evvel(akılda birinci) torunum!"[9] diye sevmektedir. Necip Fazıl'ın zekâsı, olgunluğu ve büyük adam tavırları, evlerine Necip Fazıl'ı muayeneye gelen meşhur çocuk doktoru Kadri Reşit Paşa'nın da dikkatini çeker. Necip Fazıl'ı iyice muayene ettikten sonra ona şöyle der: "Eee, nasılsın bakalım, benim büyümüş ve küçülmüş yavrum. Söyle, büyük küçük!"[10] Necip Fazıl üzerinde etkili olan bir başka kişi daha vardır konakta: Babaanne Zafer Hanım. Zafer Hanım, Halep valiliği de yapmış olan Zaptiye Nazırı Salim Paşa'nın kızıdır. Kocasının mevkiinin sağladığı statü içinde mağrur, kibirli, alafrangalık hastası, yaşlanmaktan ve yaşlılıktan korkan, "babaanne" denmesini bile yaşlılık ihtarı sayan ve "*cicianne*"ye razı olan Zafer Hanım, "şanlı bir İstanbul hanımefendisidir."[11] Necip Fazıl'ın, birçok zaaf ve tezatlarına rağmen "daima asil ve zarif"[12] dediği, "azamete kaçan bir vakarın heykeli"[13], "daima sultanî eda"lı[14] bu kadın, evin görünmeyen hâkimidir. Zahiren eve ve olaylara hâkim gibi görünen kocasını, "iç planda ve hususi

[7] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 11.
[8] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı,* s. 59.
[9] Kısakürek , age, s. 12.
[10] Kısakürek , age, s. 72.
[11] Kısakürek , *O ve Ben,* s. 13.
[12] Kısakürek , age, s. 14.
[13] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı,* s. 44 .
[14] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 13.

şekilde kıskıvrak bağlamayı bilmiş”[15] ve onu kendine bağlamıştır. Büyükanne Zafer Hanım, Necip Fazıl üzerinde de çok etkilidir. Necip Fazıl, bu etkiyi şöyle dile getirir: “Kendisine "babaanne" denilmesini bile ihtiyarlık ihtarı gibi gören ve ancak "cicianne”ye razı Zafer Hanımefendi, babam yoluyla bana gelen tesirde, anne yolundan gelenlere ek olarak büyük pay sahibi…”[16] Necip Fazıl, kendi yaşam öyküsünü anlattığı, *Kafa Kâğıdı* adlı eserde, büyükannesi Zafer Hanım'ın tesirinin çok fazla olduğunu belirtse de anneannesinden daima saygı ve hasretle bahsetmesi, ondan çok etkilendiğini göstermektedir. Necip Fazıl'ın babaannesi Zafer Hanım'la anneannesi, yaşadığı ortam, dünya görüşü, giyim kuşam ve seciyeleri itibariyle birbirinden çok uzak dünyaları temsil ederler. Yüksek bir bürokratın kızı olan Zafer Hanım, uşaklarla dolu bir konakta yaşayan, mağrur, alafrangalık meraklısı bir kadındır. “Şark ve Garp bulamacı, Tanzimat artığı, mihrakından oynatılmış ve yeni mihraka oturtulmamış İstanbul hanımefendisinin en tipik örneğidir.”[17] Anneanne ise “Aksaray taraflarında kulübemsi basık, ahşap bir evde oturan”[18], dindar bir kadındır. Necip Fazıl'ın anne ve babası; ciddi ve otoriter bir büyükbaba olan Mehmet Hilmi Efendi ve evin gizli hâkimi konumunda olan mağrur, mütehakkim ve kibirli bir babaannenin (Zafer Hanım) bulunduğu bir konakta daha silik, pasif ve ikinci planda kalan tali karakterlerdir.

Necip Fazıl'ın babası, Abdülbaki Fazıl Bey, ailenin tek erkek çocuğudur. “Soyunun erkek temsilcilerine düşkün büyükbaba”[19], iki kızdan sonra olan bu “biricik oğluna”[20]“öylesine düşkünlük göstermiş ki ortaya kırdığı kırdık, astığı astık bir canavar çıkmış.”[21] Adı, “Deli Fazıl”a[22] çıkmış, “hayale sığmaz haşarılıkların kahramanı”[23] olan

[15] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 45.
[16] Kısakürek, age, s. 45
[17] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 13.
[18] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 47.
[19] Kısakürek, age, s. 46.
[20] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 12.
[21] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 46.
[22] Kısakürek, age, s. 46.
[23] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 16.

bu "kudurgan"[24] ve “şımarık”[25] çocuk, gemi o kadar azıya almış ki aile, fikirlerine değer verdiği bazı dostlarıyla görüşerek şu kararı alır: “Kanı bir yanardağ gibi kaynayan bu çocuğu kurtarmak için demişler; hemen tezinden, bu küçük yaşta evlendirmekten başka çare yok!..”[26] Bunun üzerine aile, oğulları “Deli Fazıl”[27] için “denk ailelerden”[28] kız istemeye başlar. “Son derece sıhhatli yanaklarından kan damlarcasına kırmızı yüzlü”[29] bu çocuğa kimse kız vermeye yanaşmaz. Aile dostlarının aracılığı ile Fazıl Bey'e “seve seve verilecek bir kız”[30] bulunur. Bu kız ileride Necip Fazıl'ın annesi olacak, Aksaray civarında oturan, Girit mucahiri, yoksul bir ailenin kızı olan Mediha Hanım'dır. Gidip bakarlar ve kızı beğenirler. Düğünü kısa sürede yaparlar ve Mediha Hanım'ı “bir sabah konak arabasını basık, ahşap evin önünde durdurup palas pandıras kulübeden saraya aktarıyorlar.”[31] “Aksaray'daki eciş büçüş ev”den[32] saraya aktarılan Mediha Hanım, “Zafer Hanımefendi“nin şanlı gelini değil, konağın hizmetçisi”dir[33] ve Fazıl Bey'in de “bilmem ne otu gibi müsekkin ilacıdır. O kadar!..”[34] Evlensin de uslansın diye 16-17 yaşlarında evlendirilen Fazıl Bey'i evlilik de durduramaz; Fazıl Bey, taşkınlıklarına devam eder. Mediha Hanım, Necip Fazıl'ın "konak değil tımarhane"[35]dediği "bu uğultulu konakta, en hatırlı hizmetçiden bir derece daha üstün, aslî kadronun en küçüğünden de bir derece aşağı, herkesin gelgit emrine memur acı bir mazlumluk haldedir."[36] Kocasının taşkınlıkları yüzünden evlilik ızdırap vermeye başlar. Fazıl Bey işi o kadar ilerletir ki daha "ne olduğunu anlamadan"[37] koynuna atılan bu çilekeş kadına

[24] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 46.
[25] Kısakürek, age, s. 46.
[26] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 16.
[27] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 38.
[28] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 16.
[29] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 47.
[30] Kısakürek, age, s. 47.
[31] Kısakürek, age, s. 48.
[32] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 16.
[33] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 48.
[34] Kısakürek, age, s. 48.
[35] Kısakürek, age, s. 48.
[36] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 17.
[37] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 48.

tahammül edemediği zamanlar "götürün"[38] der ve bu "ondört-onbeşlik masum"[39] "çocuk kadını"[40] konağa yakın tutulan bir eve taşırlar. "Konak, küçük beyin deli idaresine o kadar zebundur ki"[41] "getirin" narası duyulur duyulmaz Mediha Hanım yaka paça konağa getirilir. Bu hal, çok uzun sürmez. Nitekim Fazıl Bey, karısı otuz, oğlu 13 yaşındayken eşi Mediha Hanım'ı boşar. Bu durum Necip Fazıl'ın çocuk ruhunda fırtınaların kopmasına sebep olmuştur. Bu olay üzerine Necip Fazıl'ın çok sevdiği annesine bağlılığı daha da artacaktır. Babası ise bu ayrılıktan dört yıl sonra vefat etmiştir.

2. Eğitim Hayatı

Necip Fazıl'ın resmî olmayan eğitim hayatı, okuma-yazma serüveni büyükbaba Mehmet Hilmi Bey'le başlar. Mehmet Hilmi Bey, torunu Necip Fazıl'a küçük yaşlarda okuma yazma öğretir. Bu durumu Necip Fazıl, *O ve Ben* adlı eserinde şöyle ifade edecektir: "Büyük babam bana en küçük yaşlarda okuma yazma öğretti. Bilmem ki, dört-beş yaşında su gibi okuyup yazıyordum dersem inanır mısınız? O zamanın ağdalı diliyle günlük gazeteleri, dörtbeş yaşında okuyor, anlıyor, hatta anlatıyordum."[42]

Necip Fazıl, büyükbabasının, kendisine ve diğer torunlarına Türkçe- Fransızca manzum bir sözlükten bölümler ezberletmeye çalıştığını anlatır. Büyük babasının bu kitaptan bölümler okuyup kendisine ve diğer torunlarına bunları tekrarlattığını, kendisinin bunları "aynı ton ve ahenkle bülbülvari tekrarladığını", yaşça kendisinden büyük olan diğer torunlarınsa "alık alık bakın"dıklarını heyecanla anlatır.[43] Necip Fazıl'ın, hafıza gücünün ve zekâsının farkında olan büyükbaba; torununun, söylenen

[38] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 48.
[39] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 16.
[40] Kısakürek, age, s. 17
[41] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 48.
[42] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 20.
[43] Kısakürek, age, s. 84.

manzum parçaları "bülbül gibi"[44] tekrar ettiğini görünce “Gel benim akl-ı evvel (akılda birinci) torunum!”[45] diyerek avucunun içine bir altın sıkıştırıverir.

Necip Fazıl'ın ilköğrenim dönemi, farklı okullarda kesintili ve düzensiz geçmiştir. “Çok kısa bir mahalle mektebi devresinden sonra”[46] büyükbaba Mehmet Hilmi Bey, Necip Fazıl'ı Gedikpaşa'daki bir Fransız Mektebi'ne yazdırır. Necip Fazıl, kısa süre sonra buradan ayrılarak yine aynı semtte bulunan Amerikan Koleji'ne yazılır. Bu okula hemen alışır, burayı sever; fakat bir süre sonra buradan bıkacaktır. Necip Fazıl, bundan sonraki ilköğrenim hayatını O ve Ben adlı otobiyografik eserinde şöyle özetler: “Derken Büyükdere'de Emin Efendi'nin Mahalle Mektebi, İstanbul'da Büyük Reşit Paşa Nümune Mektebi, bir aralık Raif Ogan'ın müdür ve Peyami Safa'nın mubassırlık[47] ettiği Rehber-i İttihat ve daha bilmem ne…”[48] Necip Fazıl, en sonunda Heybeliada Nümune Mektebi'ni bitirerek diplomasını alır. Aynı yıl Heybeliada'daki Bahriye Mektebi'nin kabul imtihanlarına girer, kazanır ve buraya kaydolur. Bahriye Mektebi'nin Necip Fazıl'ın kişiliğinin oluşmasına ve hayatının bundan sonraki aşamalarına etkisi büyük olacaktır. Necip Fazıl, bu etkiyi şöyle ifade eder: “1916-1920 arası beş yıl okuduğum mektep… İsmi Mekteb-i Fünun-u Bahriye-i Şahane…Ne oldumsa bu mektepte oldum. Bu mektepte buluğa erdim; düşünmeye ve kişiliğimin ana dokusunu bu mektepte örgüleştirmeye başladım.”[49]

Necip Fazıl, Bahriye Mektebi'nde meşhur hocalardan ders alır. Bu hocalar arasında, kendilerine “Türk dili ve şiirinin en usta yontucusu”[50] diye takdim edilen Yahya Kemal; Demokrat Parti devrinin Diyanet İşleri Reisi Aksekili Ahmet Hamdi Efendi ve Rum asıllı mühtedi bir aileden geldiği söylenen fakat kendisini, kim Türk kim

[44] Kısakürek, age, s. 12.
[45] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 12.
[46] Kısakürek, age, s. 29.
[47] Mekteplerde öğrencilerle ilgilenen, düzeni sağlayan kimse, gözetmen.
[48] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 30.
[49] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı,* s. 135.
[50] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 41.

değil diye karar verme makamında gören[51] "meşhur hatip"[52] Hamdullah Suphi vardır. Necip Fazıl'ın, "dar bir muhitin tanıdığı ve kıymetler borsasının ismini kaydetmediği"[53] şeklinde tarif ettiği ve tasavvufla ilk temasını sağlayan edebiyat hocası İbrahim Aşkî de bu okuldaki hocalarındandır. Necip Fazıl, hem Kafa Kâğıdı hem de O ve Ben adlı otobiyografik eserlerinde Bahriye Mektebi yıllarına, orada yaşadıklarına, hocalarına geniş yer verir. Bu yer verişin sebebini ve Bahriye Mektebi'nin kendisi açısından önemini şöyle ifade eder: "Bahriye Mektebi bahsini bu kadar uzatışım, bir dekor ve madde planına değer vermekten gelmez. Aksine yaşımın tesadüf ettiği mekanda, ruhi billurlaşmamı, yani mekan yerine zamana bağlı iç hayatımı resmetmek için… Bahriye Mektebi, bana göre, içindeki büyük ışık cümbüşleriyle bir ayna; bana beni gösteren çerçeve mahiyetinde mücella bir zemin… Bu bakımdan üzerinde durulmaya layık…"[54] Necip Fazıl, çok değer verdiği ve içinde hayatının en güzel beş senesini geçirdiği Bahriye Mektebi'nden ayrılarak 1921 yılında İstanbul Darülfünun'unun Felsefe Bölümü'ne yazılır. Burada felsefe eğitimine devam ederken Maarif Vekaleti'nin Avrupa'ya öğrenci göndermek için açtığı sınavı kazanır ve felsefe öğrenimi için Paris'e, Sorbon Üniversitesi'ne gider. Necip Fazıl, "kabus şehri"[55] ve "hüsran beldesi"[56] diye tasvir ettiği Paris'te, bunalımlı ve bohem bir hayat sürecektir. Yer yer sanat çevreleriyle haşır neşir olsa da Paris'in ışıltılı ve görkemli eğlence hayatı ona daha cazip gelecek ve eğitimini tamamlayamadan bir yıl gibi kısa bir süre sonra Türkiye'ye dönmek zorunda kalacaktır. Necip Fazıl, Türkiye'ye döndüğünde iş hayatına atılacak, değişik bankalarda memur ve müfettiş olarak çalışacak, çeşitli okullarda hocalık yapacaktır.

[51] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 159.
[52] Kısakürek, age, s. 159.
[53] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 154.
[54] Kısakürek, age, s. 152.
[55] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 63.
[56] Kısakürek, age, s. 64.

3. Sanat Görüşü ve Edebî Anlayışı

Necip Fazıl, şairliği, gazeteciliği, roman, hikâye, tiyatro ve biyografi yazarlığı yönüyle Cumhuriyet dönemi edebiyat ve fikir hayatında etkili olmuş çok yönlü bir şahsiyettir. Necip Fazıl'ın edebiyatta ve sanatta vardığı noktayı anlayıp yorumlayabilmek için aile çevresine, yetiştiği ortama, hayatına yön veren kişilere göz atmakta fayda var; çünkü bu unsurlar Necip Fazıl'ın karakterini ve sanat anlayışını şekillendirmiştir. Necip Fazıl, Kafa Kâğıdı ile O ve Ben adlı otobiyografik eserlerinde bu konuda bize bol miktarda malzeme sunmaktadır. Bu hatıralar bize, kendisinin "çocukluk ve gençlik yıllarındaki duygu ve kültür dünyasının ipuçlarını ver"diği gibi, "sanatkârlığının, özellikle de şairliğinin ilk işaretleri" de sayılabilir.[57]

Necip Fazıl; uşakların, dadıların ve hizmetçilerin olduğu çok büyük bir konakta dünyaya gözlerini açar. Bu konakta kitaba ve kültüre yabancı olmayan aile fertleri yaşamaktadır. İçeriği hakkında ayrıntılara girmese de hatıralarında, büyükbabasının kütüphanesinden, babaannesinin Batı dillerinden çevrilmiş "sepet sepet romanların"dan[58] ve "Tevfik Fikret düşkünü küçük hala"sından[59] bahseder. Büyükbabasının kendisine 4-5 yaşlarında okuyup yazmayı öğrettiğini "o zaman ağdalı diliyle günlük gazeteleri"[60] okuyup anladığını söyler. "Şanlı bir İstanbul hanımefendisi"[61] olan babaanne Zafer Hanım, erken yaşta okumayı öğrenen ve dedesinden gördüğü himâye sâyesinde yaramazlıklarıyla milleti canından bezdiren "torununun ruhunu kamaştırmak, uyuşturmak için müthiş bir narkoz"[62] keşfeder ve onu roman okumaya alıştırır. Böylece daha altı yedi yaşlarında iken Fransızcadan çevrilmiş bir sürü korku, polisiye ve mecera romanları okur. Daha sonra okuma tutkusu hastalığa dönüşmüş, sabaha kadar duygusal aşk romanları okumaya başlamıştır.

---

[57] Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, s. 29.
[58] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 13.
[59] Kısakürek, age, s. 15.
[60] Kısakürek, age, s. 20.
[61] Kısakürek, age, s. 13.
[62] Kısakürek, age, s. 24.

Henüz küçük yaştayken aileden ve çevreden aldığı okuma kültürü, okul yıllarında da etkisini devam ettirir. Necip Fazıl, okul yıllarında da edebiyata, şiire ve okumaya isteklidir. İlk şiir denemelerine Heybeliada Bahriye Mektebi'nde başlar. Kendisi, şiir yazmaya nasıl başladığını Çile adlı şiir kitabının girişinde anlatır. On iki yaşındayken tuhaf bir bahaneyle şiir yazmaya başlayan Necip Fazıl, şair olma mecerasını şöyle anlatır: "Annem hastanedeydi. Ziyaretine gitmiştim. Beyaz yatak örtüsünde, siyah kaplı, küçük ve eski bir defter… Bitişikte yatan veremli genç kızın şiirleri varmış defterde. Haberi veren annem, bir an gözlerimin içini tarayıp: Senin dedi, şair olmanı ne kadar isterdim!"[63] Annesinin bu isteği üzerine Necip Fazıl kararını verir: "Şair olacağım!"der, "ve oldum."[64] diye de ekler. Necip Fazıl, Bahriye Mektebi'ndeyken yazdığı şiirlerden dolayı adının "şair"e çıktığından, "şair aşağı, şair yukarı!" diye çağrıldığından bahseder.[65] Bu dönemde okumaya ve araştırmaya devam etmektedir. Batı edebiyatından Shakespeare ve Oscar Wilde, Türk edebiyatından da Ahmet Haşim'den okumalar yapmaktadır.[66] Necip Fazıl, yukarıda da bahsettiğimiz gibi Bahriye Mektebi'ndeyken meşhur ve etkili hocalardan ders alır. Bu hocalar arasında o sırada Fransa'dan yeni dönmüş ve Türk şiirine farklı bir hava getirmiş olan Yahya Kemal ve zamanın meşhur Türkçülerinden Hamdullah Suphi de vardır. Necip Fazıl, burada sanatının dinî ve manevî bir renge bürünmesinde etkili olacak iki hocasından bahseder. Bunlardan biri, din dersi öğretmeni Aksekili Ahmet Hamdi Efendi, diğeri ise edebiyat öğretmeni İbrahim Aşkî Bey'dir. Necip Fazıl, gerek O ve Ben gerekse Kafa Kâğıdı adlı eserlerinde çocukluk yıllarından bahsederken ilk yazdığı şiirin aruzla yazılan şu dizeler olduğunu söyler:

"Düğümlenirken uzun yolların ufukta ucu

[63] Kısakürek, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2000, s. 9.
[64] Kısakürek, age, s. 9.
[65] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 46.
[66] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 46.

Bugün de gelmedi, hasretle beklenen yolcu"[67]

Necip Fazıl'ın bundan sonra birkaç önemsiz şiir denemesi daha olmuştur; fakat basılan ve dönemin meşhur edebiyatçıları tarafından dikkate değer bulunan ilk şiiri, Mezar Kitabesi'dir.[68] Bu şiirin yayımlandığı yıl Necip Fazıl, Darülfünun'un (İstanbul Üniversitesi) Felsefe bölümünde öğrencidir. Yakup Kadri de İkdam gazetesinde yazılar yazmaktadır ve Yeni Mecmua adlı dergi de "onun fikrî idaresinde'dir."[69] Necip Fazıl, İkdam gazetesine gelerek yazılarını yakından takip ettiği ve beğendiği, "nesir ve üslûbuna bayıl"dığı[70] Yakup Kadri'ye elindeki şiir defterini bırakır. Kendisinin şiir yazan bir felsefe öğrencisi olduğunu, şiirlerinin beğenilmesi durumunda Yeni Mecmua'da yayımlanmasına aracılık edebilirse sevineceğini bildirerek Yakup Kadri'nin İkdam'daki odasından ayrılır. Necip Fazıl, kısa bir süre sonra şiirlerinin Yeni Mecmua'da yayımlandığını görünce çok şaşırır; çünkü o zamanın meşhur edebiyatçılarının yazdığı[71], "otoriter çehreli ve isim yapmamış olanlara kapalı", "kodaman kabul edilmiş imzaların mühürlediği böyle bir dergide çocuk denilecek yaşta birinin ânîden boy gösterebilmesi imkânsız..."dır.[72]

Necip Fazıl'ın Yeni Mecmua'da "Kitabe (Mezar Kitabesi), Sevgilim, Allah, Çılgın, Yegâne, Sarhoş, Derberder, Yârin Sesi" adlı şiirleri yayımlanır.[73] Bu şiirleri Necip Fazıl, ilk şiir kitaplarına ve Çile'ye almamıştır.[74] Necip Fazıl'ın o zaman için edebiyat çevrelerinde dikkat çeken bu şiirlerinde [özellikle de Mezar Kitabesi(Kitabe)[75] ve Sevgilim[76]adlı şiirlerde] tasavvufî bir hava ve özeniş vardır. Bu şiirlerinden O ve Ben

---

[67] Kısakürek, age, s. 51.
[68] Necip Fazıl'ın O ve Ben adlı eserinde bu şiir, "Mezar Kitabesi" adıyla geçerken değerli araştırmacı Orhan Okay'ın Necip Fazıl Kısakürek adlı eserinde "Kitabe" başlığıyla kaydedilmiştir. (bkz. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek,* s. 31.)
[69] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 55.
[70] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 187.
[71] O zamanlar Yeni Mecmua'da Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Refik Halit, M.Fuad Köprülü gibi edebiyatçılar ve fikir adamları yazmaktaydı. (bkz. Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben,* s. 55.)
[72] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 187.
[73] Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, s. 31.
[74] Okay, age, s. 31.
[75] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 55-56.
[76] Kısakürek, age., s. 56.

adlı eserinde "17-18 yaşlarının gâyet acemi ve iptidaî şiir çabalayışı…"[77] olarak bahsedecektir. Bu ilk şiir denemelerini kendisi böyle nitelendirse de devrin meşhur edebiyatçılarından övgüler gelmeye başlayacaktır. Bir süre sonra, Darülfünun'unun son sınıfındayken devletin açtığı sınavı kazanarak Paris'e gider. Ne var ki kumar tutkusu ve bağımlısı olduğu bohem hayatı yüzünden eğitimini yarıda bırakarak Paris'ten erken ayrılmak zorunda kalır. Paris'ten döndükten sonra 1925 yılında Örümcek Ağı adlı şiir kitabını çıkarır. Çıkan şiir kitabına da ismini veren Örümcek Ağı[78] şiiri, devrin edebiyatçılarının dikkatinden kaçmaz. Onu, Baudelaire'e benzetenler olduğu gibi hece veznine yeni bir hava ve yeni bir keyfiyet getirdiğini söyleyenler olur; fakat o, bu durumu, "tenkitçisi olmayan memlekette sadece fikirsiz el çırpma"[79] olarak nitelendirir. Kendisi böyle değerlendirse de adı edebiyat mahfillerinde daha çok anılmaya başlayacak ve dikkatle takip edilecektir.

Örümcek Ağı adlı kitabındaki şiirleri, her ne kadar halk şiiri tarzında yazılmış olsa ve tema bakımından kısmî olarak dönemde şiir yazan hececi şairlere benzese de aslında "çok farklı bir şairin ve şiirin habercisidir."[80] Bu şiirlerdeki iç derinlik, iç dünyaya yöneliş, mistisizm, trajedi ve ıstıraplı ruh hâli Necip Fazıl'ı hem o dönemde ideolojik şiir yazan çağdaşlarından, hem de saf şiir (öz şiir) çerçevesinde şiir yazan Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'den ayrı bir noktaya taşıyacaktır. Aslında Necip Fazıl'ın şiiri, "1908 sonrasında başlayan, Cumhuriyetten sonra da yeni boyutlar kazanarak devam eden şiirin sosyal ve ideolojik muhtevasına tepki olarak doğar."[81] Bu yıllarda ülke, sosyal ve siyasal krizlerle boğuşmaktadır, birçok savaş (Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşları) yaşamış ve rejim değişikliklerine (mutlakiyet, meşrutiyet ve cumhuriyet) şahit olmuştur. Ağır toprak kayıplarına uğramış, insanların hayatını

[77] Kısakürek, age., s. 56.
[78] Bu şiir, 1924 yılında Millî Mecmua'da çıkan ilk şekliyle bahsi geçen şiir kitabına alınmış; Necip Fazıl Kısakürek daha sonra şiirin bir dizesini değiştirmiştir.
[79] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 192.
[80] Çetin, Mehmet, *"Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve", Necip Fazıl Kısakürek*, (Haz.: Mehmet Nuri Şahin ve Mehmet Çetin), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 30.
[81] Beşir Ayvazoğlu, *Geleneğin Direnişi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996, s. 192.

derinden sarsan inkılâplar ve ihtilâller meydana gelmiştir. Mutlakiyet evrilerek Meşrutiyeti, Meşrutiyet de Cumhuriyeti netice vermiştir. Artık Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. İmparatorluk düzeninin yıkılıp "milli bir devlet" kurulması, o dönemin aydınlarını ve sanatçılarını tarihin derinliklerine yönlendirmiştir. Anadolu dışında kalan Türk coğrafyası, tarihi ve kültürü edebiyata yansıtmaya başlar. Ayrıca edebiyatçıların ve fikir adamlarının Anadolu coğrafyasını ve insanı tanıma gayreti, edebiyatımıza "Anadolucu ve halkçı bir yön verir."[82] Diğer yandan, Tanzimat'tan beri devam eden Batılılaşma sevdası ve Rus ihtilâli, Türk toplumunun kimyasını bozmuş; toplumu ayakta tutan manevî değerleri altüst etmiş; Türk toplumunda pozitivist ve materyalist düşüncelerin yerleşmesine sebep olmuştur. Doğal olarak bunlar, edebiyata ve sanata yansımış; ideolojik ve "materyalist bir edebiyata yol açmış"tır.[83]

1934 yılına gelindiğinde Necip Fazıl'ın dünyaya bakışı ve sanat anlayışını kökten değiştirecek bir hadise meydana gelir ve Nakşîbendî Şeyhlerinden Abdülhakîm Arvâsî ile tanışır. Bu tanışma, ona yepyeni bir dünyanın kapılarını açacak; dünyayı anlayışı, sanat anlayışı, eşya ve hadiseleri yorumlayışı çok köklü bir değişim geçirecektir. Bu tarihten sonra Necip Fazıl'ın gerek şahsî hayatında gerek sanat anlayışında din, tasavvuf ve mistik düşünce daha ağırlıklı bir yere sahip olacaktır. Necip Fazıl'ın bu tanışmadan sonraki sanat anlayışını, Çile'deki Sanat adlı şiir çok güzel ifade etmektedir:

Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış;

Marifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış.[84]

Necip Fazıl, Çile adlı şiir kitabının sonundaki Poetika adlı bölümde de aynı noktaya vurgu yaparak şiirinin amacını şu şekilde açıklar: "Bizce şiir mutlak hakîkati arama işidir.(…) Ve şiirin ister O'na inanan ve ister inanmayanın elinde, ister bilerek

[82] Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, s. 34.
[83] Okay, age, s. 34.
[84] Kısakürek, *Çile*, s. 39.

ister bilmeyerek O'nu aramaktan başka vazifesi yoktur."[85] Necip Fazıl, beyninin "mutlak hakikat acılarına yataklık etti"ği bir zamanda Abdülhakîm Arvâsî ile tanışmış ve şeyhi Abdülhakîm Arvâsî ona, "çocukluğunda ve ilk gençlik yıllarında, masal gibi bir rüya ikliminden topladığı karanlık ve karışık haberlerin, apaydınlık ve dümdüz gerçeğini"[86]vermiştir. Bu gerçek, Allah'tır. Artık Necip Fazıl'ın sanatında bu tarihten sonra dinî ve mistik renk daha belirgin olacak; hatta "mutlak hakikati arama"[87], Necip Fazıl'da bir misyon ve amaç hâline gelecektir. Nitekim Necip Fazıl, 1939 yılında yayımlanan Çile adlı şiirinde asıl hedefin "büyük sanatkârlık" olduğunu ifade ederek artık şairliğin, "şiirin değil, şiirini de adayacağı bir hakikatin peşinde"[88] olduğunu ifade eder:

"Ver cüceye, onun olsun şairlik,

Şimdi gözüm, büyük sanatkârlıkta."[89]

Necip Fazıl, arayışını, çilesini ve ruhî fırtınalarını yansıtan bu şiirinden sonra dinî muhtevalı şiirler yazmaya devam eder: "Duâ, Nûr, Onun Ümmetinden Ol, Sonsuzluk Kervanı…" Necip Fazıl'ın Çile adlı şiiri hem tema hem de muhteva bakımından "bir tepe noktasıdır."[90] Aslında daha önceki şiirlerinde "Allah, ölüm, çile, akıl, arayış, insan, iman, tasavvuf " gibi temalar, bazen belirgin bir şekilde bazen de belli belirsiz vardı. Abdülhakîm Arvâsî ile tanıştıktan sonra ise, bu temalar, açıktan ve çok daha yoğun bir şekilde şiirine girdi. Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Arvâsî ile tanışıp da şiir ve sanatındaki dinî ve mistik eğilim iyice belli olunca Necip Fazıl'a yapılan övgüler ve alkışlar yön değiştirecektir. O, "sanatına kıyan geri adam"[91] diye yaftalanarak "sabık

[85] Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, s. 473-474, Dergah Yayınları, İstabul 2001.
[86] Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, s. 55.
[87] Kısakürek, *Çile*, s. 473.
[88] Sevinç, Canan *"Bir Huzursuzluğun şiiri: Örümcek Ağı'ndan Çile'ye Necip Fazıl şiirinin Evreleri"*, s. 97, 240, Hece (Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı), Ocak 2005.
[89] Kısakürek, Çile, s. 20.
[90] Çebi, Hasan, *Bütün Yönleriyle Necip Fazık Kısakürek'in Şiiri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 332.
[91] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 68.

şair"[92] şeklinde anılmaya başlanacaktır. Artık bu noktadan sonra, onun sanatının merkezinde "din" yer alacaktır. Necip Fazıl, sanatın ve şiirin din ile kaim olduğunu, "Dinin olmadığı yerde hiçbir şey yoktur; yokluk bile yok. Şiir ve sanatsa hiç yok."[93] sözleriyle ifade edecektir. Her ne kadar sanat anlayışı bu noktaya gelse de o, sanat anlayışını mümkün olduğunca kaba bir propagandaya ve kuru bir didaktizme teslim etmemiştir. Zaten Necip Fazıl, mesajını doğrudan veren, tebliğci üslûbuyla konuşan şiiri "kaba davulculuk" yapmakla suçlarken fikri eriterek, düşünceyi de duygusallaştırarak veren şiiri ise "sihirli kemancılık"a benzetmektedir.[94] Dolayısıyla şiirde açıktan tebliğe karşı çıkan Necip Fazıl, hem "dava ve toplum" yörüngeli hem de "öz şiir" çerçevesinde şiir yazmayı sürdürmüştür. Onun bu tavrı, Çile'nin girişinde belirttiği poetik duruşa uygundur: "Ben şiiri, her türlü hasis gayemin üstünde, doğrudan doğruya kendi zat gayesine (sanat için sanat); fakat kendi zat gayesinin sırrıyle de Allah'a ve Allah davasının topluluğuna (cemiyet için sanat) bağlı kabul etmişim."[95]

4. Dini Duygusunun Gelişiminde Etkili Olan Kişiler

Necip Fazıl engin bir kültür ve bilgi birikimiyle çok farklı alanlarda eserler vermiştir. Eserlerinin çoğunda doğrudan veya dolaylı olarak dînî değerlere ve tasavvufa değinmiştir. Necip Fazıl'ın eserlerinde etkisini gösteren bu dînî atmosferin kaynağı ise yine eserlerine bakıldığında kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Biz de eserlerine bakarak bu hususu izah etmeye çalışacağız.

Necip Fazıl ilk manevî bilincini ve din eğitimini ailesinden almıştır.

[92] Kısakürek, *Babıâli,* s. 193.
[93] Kısakürek, *Çile*, s. 490.
[94] Kısakürek, age, s. 475.
[95] Kısakürek, *Çile*, s. 13.

a) Ailesi

Necip Fazıl "ilk dinî telkinleri"ni[96] vakar ve ciddiyeti ile konağın en etkili kişisi olan büyükbabası Mehmet Hilmi Efendi'den alır. Büyükbabasının konaktaki konumunu ve kendisinin onun üzerindeki etkisini "Konağın ruhu büyükbabam, ben de onun ruhuyum"[97] diyerek ifade eder ve ondan aldığı ilk dinî terbiyeyi şu şekilde dile getirir: "Yatakta da büyükbabamla beraberim ve kürkünün içindeyim. İlk dinî telkinlerimi ondan aldım. Yatakta ondan hep dinî menkıbeler dinliyorum."[98] Anlattıklarıyla torununu manevî yönde besleyen Mehmet Hilmi Efendi, Necip Fazıl'a, himâye ettiği bir hâkim olan Mustafa Efendi'den Kur'an dersleri de aldırmıştır,[99] çocukluk çağında en büyük destekçisi ve hâmisi olan büyükbabası Mehmet Hilmi Efendi, anlattığı menkıbelerle onda bir manevî bilincin oluşmasını sağlamş; dinî ve tasavvufî dünyaya yönelişin ilk taşlarını döşemiştir. Büyükbabası öldüğünde onun bu yönüne dikkati çekerek şöyle diyecektir: " Olanca desteğim, koruyucum, kürkünün içinde barındırıcım, sema, toprak, güneş, dünya, Allah, Peygamber, bütün kâinat öğreticim, büyükbabam… öldü."[100] O, kendi soy ağacından bahsederken de "din" konusuna özellikle vurgu yapar ve içinde birçok büyük din adamının bulunduğu Kısakürekoğullarının vardığı son halkanın manevî önderlerden Mevlana Bektut olduğunu belirtir.[101] Mehmet Hilmi Bey'in babası Ahmet Necip Bey de eski Maraş müftüsüdür.[102] İşte böyle muhafazakâr ve dindar bir aileden gelen büyükbaba Mehmet Hilmi Bey, dinî yönden Necip Fazıl'ı etkileyen ilk kişidir.

Necip Fazıl'ın hayatına yön veren kişilerden birisi de annesi Mediha Hanımdır, yetişmesinde Mediha Hanım baba tarafına göre daha etkilidir. Nitekim o kendisinin yetişmesinde annesinin etkisini şöyle anlatır: "Ne aldımsa annemden,(…) hayatı

[96] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 21.
[97] Kısakürek, age, s. 12.
[98] Kısakürek, age, s. 21.
[99] Kısakürek, age, s. 23.
[100] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 131.
[101] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 22.
[102] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı,* s. 43.

boyunca masum ve mazlum bu kadından aldığıma inanıyorum. Baba kolları ikinci planda …"[103] Necip Fazıl, saygı ve hasretle andığı annesinin babası tarafından terk edilişini bir türlü kabullenemeyecek, annesine karşı düşkünlüğü giderek artacak ve onu hep hayırla yâd edecektir. "En köklü zaafım"[104] dediği annesinin hayatını şöyle özetler: "Anneme gelince, yirmi küsur yaşında babamdan dul kaldıktan sonra topyekun küsen, bütün ömrü uğultulu konaktan başlayarak bir besleme hâlinde ezilmekle geçen, nihâyet hastalanan, kurtulan, çocuğunu (beni) dişlerinde taşıyarak büyüten, bu defa da kendini erkek kardeşlerinin hizmetlerinde harcayan, Müslümanlıkta ve derinlikte annesine eş büyük kadın, bazı şiirlerimden de tüttüğü gibi en köklü zaafım… Allah'ın, bende yarattığı birçok hususiyeti, annemin yolundan verdiğine inanıyorum"[105] Annesinin özellikle manevî yönden, kendisinde bıraktığı derin etkiye karşılık baba Fazıl Bey'in, onun üzerinde hem maddî hem manevî hiçbir etkisi yoktur ve oğlunun yazdığı bir mektuba: "Ne de güzel üslubun varmış!"[106] cevabını verecek kadar oğlundan bîhaberdir. Fazıl Bey, Mediha Hanım'dan ayrıldıktan dört yıl sonra çok genç denilebilecek bir yaşta, otuz üç-otuz dört yaşlarında ölmüştür. Necip Fazıl, "bir isimden ibarettir"[107] dediği ve ömrü boyunca "hepsi hepsi bir günlük kadar konuşmadığı"[108] babasını şöyle tasvir edecektir: "O girdaplar çizen, her türlü nefis muhasebesine yabancı, ne yaptığını ve ne istediğini bilmez bir rüzgârdı, ne durgunlaşabildi, ne de kasırgalaşabildi, satıh üstü esip geçti."[109]

Necip Fazıl dînî yaşantı ve bilinçlenme anlamında anneannesinden de çok etkilenmiştir. Anneannesinin derin ve samimi bir Müslüman olduğunu belirterek onun dinî hassasiyeti olan, beş vakit namazında bir kadın olduğunu, daima Cenab-ı Allah'ı ve Hz. Muhammed'i (a.s.) andığını ve günün yirmi dört saatini ağlamak ve dua etmekle

[103] Kısakürek, age., s. 46.
[104] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 76.
[105] Kısakürek, age, s. 75-76.
[106] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 151.
[107] Kısakürek, age, s. 94.
[108] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 151.
[109] Kısakürek, age., s. 152.

geçirdiğini belirtir.[110] "Ayak parmağından saçına dek kar gibi beyaz tülbent kokan bu mübarek kadın"ın[111] kendisi için çok büyük bir mesele olduğunu söyler ve etkilendiği bir hadiseyi anlatır: "Bir gün dalgın dalgın pencereden bakışını gördüğüm ümmî kadına sormuştum: Anneanne ne düşünüyorsun? Cevap vermişti: Allah'ı düşünüyorum! Ne düşüneceğim? Ciğerime kadar ürpermiş ve kendi kendime de demiştim: Keşke bizim ilmimiz, bunun ümmîliğinin ayak tozuna erişebilse…"[112] Necip Fazıl'ın "derin ve fedakâr Müslüman-Türk annesi timsali"[113] dediği bu mübarek kadını sokakta görenler, "bir çift göz deliği meydanda bir çarşafa bürülü, evi ziyaret edenler de daima başörtüsü içinde buluyor."[114] Görüldüğü gibi anne ve anneannenin, dini derinden, samimî yaşayışları, Necip Fazıl'da derin bir etki bırakmış ve daha sonraki hayatında da çok etkili olmuştur.

b) İbrahim Aşkî

Necip Fazıl'ın Bahriye'de 1916-1920 yılları arasında geçirdiği 5 yıl hayatında önemli bir yere sahiptir. Ergenlik çağını ve ilk gençlik yıllarını bu okulda yaşar. Bu yıllarda ebedî hayat, Cennet, Cehennem, varlık, yokluk konusunda düşünmeye ve bunları sorgulamaya başlar. Yarı hikmetli, yarı mecnun vehimlerin çocuk beynini dişleyerek kendisini çok sıkıntıya soktuğunu ve etkisinden haftalarca sıyrılamadığını söyler.[115] Bahriye'de en çok etkilendiği kişi; kendisi, metafizik buhranlarla boğuşurken, geçirdiği bu "ilk oluş ve berzah acıları"nı[116] sezinleyen edebiyat öğretmeni İbrahim Aşkî'dir. Necip Fazıl'ın, "hocalarımızın en yaşlısı ve derin irfan sahibi" dediği İbrahim Aşkî Bey, ona isteklisi olduğu dünyadan (tasavvufî dünyadan), "derme çatma ilk

[110] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 75.
[111] Kısakürek, age, s. 75.
[112] Kısakürek, age, s. 75.
[113] Kısakürek, age, s. 16.
[114] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı,* s. 48.
[115] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 45.
[116] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı,* s. 156.

adresleri veren kişidir.[117] O, "henüz meselenin meselesi tasavvuf hakkında bir mizan bilgisine sahip değilken"[118] hocasının verdiği Semerâtü'l-Fuâd ve Divan-ı Nakşî, adlı kitaplarla tasavvufî dünyaya adımını atar. Bu kitapları okuyan ve bunlardan etkilenen Necip Fazıl, dinî, tasavvufî meseleler üzerine kafa yormaya ve hayatı sorgulamaya devam etmektedir: "Mektebin camiindeki minareden sabah ve yatsı ezanları okunurken yatağımdan doğruluyor, elimle başımı kapatıyor ve anlatılmaz haşyet duyguları içinde yüzüyorum. Baş meselem, Allah… Koltuğumun altında, yaprakları öd ağacı ve gül yağı kokan Semerâtü'l Fuâd ve yumurta akıyla parlatılmış esmer kağıt üzerine yazma Divan-ı Nakşî, rıhtım boyunda dalgalara karşı düşünce… Darağacına çekilen Mansur'un menkıbesi, taç ve tahtını yele veren İbrahim Ethem'in macerası ve dünyayı bütün nakışlarıyla perde üzerindeki gölgelere benzeten Nakşî şair, ruhumu, akşam ıssızlığında çevirmişti."[119]

Necip Fazıl; İbrahim Aşkî'nin, sınıf içindeki tavırlarından ve sorularından dolayı kendisindeki cevheri fark ettiğini, kendisiyle ilgilendiğini, daima okumaya teşvik ettiğini ve bir gün kendisine şöyle dediğini söyler: "Sana gel, diyorum; dört ayağını diremiş gelmem diyorsun. Kendi otladığın yerden memnunsun; ama asıl cevherli otu bulmaktan acizsin."[120] İbrahim Aşkî'nin, Necip Fazıl üzerindeki etkisi şu anekdotla daha iyi anlaşılacaktır: Necip Fazıl'ın, üniversite yıllarında yazdığı tasavvufî edalı ilk şiirleri, Yakup Kadri idaresindeki Yeni Mecmua'da yayımlanır ve Yakup Kadri dahil bütün edebiyat çevrelerinden övgü alır. Yeni Mecmua'nın idarehanesinde karşılaştığı Ahmet Haşim, hayretini gizlemeyerek Necip Fazıl'a "Çocuk! Bu sesi nereden buldun sen?" der ve sonra da "verdiği rütbeyi kıskanmış olacak ki" şu sözleri söyler[121]: "Kendini bir şey sanma! Yakup Kadri'nin seni tuttuğuna da bakma! Tesiri altındasın da ondan… Sanatkâr, tesiri altında kalanı sever." Necip Fazıl, bununla alakalı olarak Kafa Kâğıdı

[117] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 41.
[118] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 157.
[119] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 43.
[120] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 156.
[121] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 57.

adlı eserinde şunları söyleyecektir: “Hâlbuki aldığım tesir Yakup Kadri'den değil, bana en iptidaî şekilde tasavvuf zevkini aşılayan Bahriye'deki hocam İbrahim Aşkî Bey'den.”[122] Bu tespit, bize Necip Fazıl'ın şiirlerinde iyice belirgin hâle gelecek olan dinî ve tasavvufî yönün kaynaklarını göstermesi bakımından önemlidir.

c) Ahmed Hamdi Akseki

Necip Fazıl'ın manevî dünyasının şekillenmesinde etkili olan kişilerden biri de Bahriye'deki din dersi hocası Ahmet Hamdi Akseki'dir.[123] Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü Diyanet İşleri Başkanı olan Ahmet Hamdi Akseki Necip Fazıl'a “Sende istikbalinin beklediği İslam düşünce adamından ışıklar görüyorum.”[124] diyerek ondaki “fikir ve dava adamlığı” cevherini ilk keşfedenlerden biri olmuştur. Necip Fazıl ondan, Kafa Kâğıdı ile O ve Ben adlı eserlerinde birkaç yerde bahseder ve Bahriye yıllarından onunla ilgili pek fazla ayrıntıya yer vermez. Necip Fazıl, onun makamının hakkını verme konusundaki çabalarını takdir eder ve “makamıyla vicdanı arasındaki muhasebe neticesinde kalbinin çatlayıp”[125] öldüğünü söyler. Necip Fazıl'ın, Bahriye'de okuduğu yıllarda İbrahim Aşkî'den etkilendiği kadar olmasa da Ahmet Hamdi Akseki'den de etkilendiğini söyleyebiliriz.

---

[122] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s. 189.

[123] **Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951):** Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü Diyanet İşleri Başkanı olan Ahmet Hamdi Akseki, Akseki'nin Sülles (Güzelsu) kasabasında doğmuştur. Beş altı yaşlarında Kur'an okumaya başladı. Değişik hocalardan dinî dersler aldı. Mehmet Akif'ten de Arap edebiyatı ile ilgili dersler aldı. Medrese eğitimini sürdürürken Dârülfünûn'un Ulûm-i Âliyye-i Diniyye Şubesi'ne (bugünün İlahiyat Fakültesi) girdi, buranın kapatılması üzerine Dârülhilâfetü'l Âliyye Medresesi'ne geçerek eğitimini tamamladı. Daha sonra Medresetü'l-Metehassisîn'in Kelam ve Hikmet-i İlahiye Şubesi'ne girdi. Bu okulun son sınıfında iken 1916 yılında Heybeliada'daki Mekteb-i Bahriye-i Şâhâne'ye (Deniz Harp Okulu) din dersleri hocası olarak atandı. Değişik camilerde kürsü Şeyhliklerinde bulundu. Milli Mücadele için Anadolu'ya geçerek vaaz ve konferanslarıyla buradaki milli mücadele hareketini destekledi. 1924 yılında Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi hadis ve hadis tarihi müderrisliğine atandı. Aynı yıl Diyanet İşleri Reisliği Heyet-i Müşâvere üyeliğine atandı. Tarîkat-ı Salâhiye Cemiyeti'ne üye olduğu ve faaliyetlerine katıldığı suçlamasıyla 1925 yılında Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılandı ve beraat etti. 1939 yılında Diyanet İşleri Başkan yardımcılığına atandı. 1947 yılında ise Diyanet İşleri Başkanlığına getirildi. Bu görevde iken 1951 yılında vefat etti. Eserlerinden bazıları: Ruh ve Bekâ-yı Ruh, İslâm Dini, Peygamberimizin Vecizeleri, Mezâhibin Telfiki ve İslâm'ın Bir Noktaya Celbi, Dinî Dersler, Ahlak Dersleri, Askere Din Kitabı, Yavrularımıza Din Dersleri, Köylüye Din Dersleri. (İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C: 2, İstanbul 1989, s. 293-294)

[124] Kısakürek, *Kafa Kâğıdı*, s.163.

[125] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 40.

d) Abdülhakîm Arvâsî

Necip Fazıl, gerek aile çerçevesinden gerekse Bahriye'deki hocalarından gelen etkilerle tedricî bir manevî değişim yaşamıştır. Bu değişim, eğitim için gittiği Paris'te yaşadığı bohem hayatı ve bunalımlı dönemle bir ara kesintiye uğrasa da Necip Fazıl, en keskin ve kalıcı değişimi Abdülhakîm Arvâsî[126] ile tanıştıktan sonra yaşayacaktır.

Necip Fazıl, Abdülhakîm Arvâsî ile tanışma sürecini şöyle anlatmaktadır: Kendisi bir akşam çalıştığı bankadan çıkar ve karşıya geçmek için bir "Şirket-i Hayriye" vapuruna biner. Karşısında oturan adamın dikkatli bir şekilde kendisine baktığını görür. Rahat, kaygısız ve incitici olmayan bu bakış ısrarla devam eder. Bir süre sonra selamlaşarak tanışırlar. Necip Fazıl, ismini, cismini bildirme zahmeti duymayan bu adamla bir süre dinî konularda sohbet eder. Konu bir süre sonra "tasavvuf" bahsine gelir. O, bu konudan hareketle, zamanımızda irşada ehliyetli bir mürşidin olup olmadığını sorar. Adam, ona adres olarak Beyoğlu Ağa Camii'nde cumaları ders veren Abdülhakîm Arvâsî'yi gösterir. Bu arada vapur iskeleye yanaşır, bir daha hiç

---

[126] **Abdülhakîm Arvâsî (1865-1943):** Nakşibendî-Halidî Şeyhi. Van'ın Başkale kazasında doğdu. Babası Seyyid Mustafa Efendi'dir. Soyu anne tarafından Abdülkadir-i Geylânî'ye ulaşır. Moğol istilası sırasında (1258) Musul'a hicret eden ataları daha sonra Urfa ve Bitlis'e, oradan da Mısır'a gider. Ailenin büyük oğlu Molla Muhammed bir süre sonra Van'a gelip şehrin güneyinde yüksek dağlar arasında bir köy kurarak yerleşir. Bu köyde büyük bir dergâh ve iki katlı bir cami inşa ederek buraya Arvas adını verir. Kadirî tarikatına mensup olarak faaliyet gösteren bu aile, "Arvas seyyidleri" diye bilinir. Abdülhakîm Arvâsî, ibtidâî ve rüşdiyeyi Başkale'de okudu. Daha sonra Irak'ın çeşitli bölgelerindeki tanınmış âlimlerden icazet alarak Başkale'ye döndü (1882). Kendisine miras kalan servetle bir medrese yaptırdı ve zengin bir kütüphane kurdu. Bu medresede yirmi yıla yakın ders okuttu. 1880 yılında intisap ettiği Hâlidiyye tarikatı şeyhlerinden Seyyid Fehim'den hilâfet aldı (1889). Tarikatın silsilesi Seyyid Fehim, Seyyid Tâhâ vasıtasıyla Nakşibendiyye'nin Hâlidiyye kolunun kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye ulaşır. Abdülhakim Arvâsî, I. Dünya Savaşı'nın başlarında Ruslar'ın Başkale'yi istilâ etmesi ve Ermeniler'in silâhlanarak müslüman halkın mallarını yağmalamaya başlamaları üzerine, hükümetin emriyle yüz elli kişilik ailesiyle birlikte daha emin bir yere göç etmek zorunda kaldı. Değişik yerlere uğrayarak ve kısa süreli yerleşerek Nisan 1919'da İstanbul'a geldi. Eyüp'teki Kaşgarî Dergâhı Şeyhliğine tayin edildi (Ekim 1919). Medresetü'l-mütehassisîn'de, tasavvuf tarihi dersi okuttu. Dergâh Şeyhliğinin yanı sıra ayrıca Kaşgarî Camii'nin imamlık ve vaizlik görevi de kendisine verildi. Tekkeler kapatılana kadar bu görevlere devam etti. Daha sonra tarikat faaliyetlerini bırakarak eve dönüştürdüğü dergâh binasında, tasavvufî sohbetlerle meşgul oldu. Menemen hadisesi (Aralık 1930) ile alakalı görülerek tutuklandı ve Menemen'e gönderildi. Ancak olayla ilgisi olmadığı anlaşıldı. Soyadı kanunu kabul edilince Üçışık soyadını aldı. Beyoğlu Ağa Camii ve Beyazıt Camii'nde dersler verdi. Cumhuriyet döneminin önemli fikir ve sanat adamlarından Necip Fazıl Kısakürek'in kendisiyle tanışıp sohbetlerinde bulunması, aydın çevrelerde de tanınmasını sağladı. Eylül 1943'te sıkıyönetimin emriyle İzmir'e gönderildi. Bir süre sonra Ankara'ya gitmesine izin verildi. 27 Kasım 1943'te vefat etti. Kabri, Ankara'daki Bağlum Mezarlığı'ndadır. Eserleri: *Rabıta-i Şerife* (Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır.), *Er- Riyâzü"t-Tasavvufiye* (Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilerek Tasavvuf Bahçeleri adıyla yayımlanmıştır.), *Tam İlmihal-Saadet-i Ebediyye* (*İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C: 1, İstanbul 1988, s. 211-212)

görmeyeceği Hızır tavırlı bu adam, vapurdan inerken daha önce söylediği şeyleri aynen tekrarlar: Beyoğlu Ağa Camii'nde… Cumaları orada ders verir. İsmi? Abdülhâkim Efendi Hazretleri. Necip Fazıl, aradan zaman geçtikten sonra bir cuma günü arkadaşı Abidin Dino ile Abdülhâkim Arvâsî'yi ziyarete gider, etrafındaki herkesin, kendisine saygı ve ihtiramla davrandığı zatın vakar ve heybetinden çok etkilenir. Ayaküstü bir görüşüp tanışmadan sonra Abdülhakîm Arvâsî, Necip Fazıl'ı evine de davet ederek istediği zaman kendisini ziyaret edebileceğini söyler. Necip Fazıl, çok etkilendiği bu zatın elini öper ve oradan arkadaşıyla ayrılır.[127] Bu tanışma, onun için bir dönüm noktasıdır. Her ne kadar gençlik yıllarından beri tasavvufa ilgisi olsa da 1934 yılında Abdülhakîm Arvâsî ile tanışınca bu ilgi teorikten pratiğe geçecek ve bir yaşam tarzı hâline gelecektir. Abdülhakîm Arvâsî ile tanışıklık, Necip Fazıl'ı o kadar etkileyecektir ki hayatının akış çizgisini ve evrelerini bu zat belirleyecektir. Nitekim Necip Fazıl, hayatını anlattığı O ve Ben adlı eserini üç bölüme ayıracaktır: Tanıyıncaya Kadar (1904-1934), Tanıdıktan Sonra (1934-1943), O Günden Beri (1943'ten sonra). Abdülhakîm Arvâsî, ilk görüşmede Necip Fazıl'ı evine davet etse de Necip Fazıl, çeşitli sebeplerden uğrama fırsatı bulamayacaktır. Bir gün arkadaşı Abidin Dino ile Abdülhakîm Arvâsî'nin evine gider. Onu daha yakından gören, tanıyan ve onunla sohbet etme imkânını yakalayan Necip Fazıl, ilk görüşmeye göre daha çok etkilenmiştir. Üzerindeki bu etkiyi şöyle anlatacaktır: "Gözleri… Evet, evet, gözleri… Bu gözler, en uzak yıldızdan görünen en uzak yıldız kadar uzak, namütenahi uzak bir dünyadan bakıyordu. Alçıdan heykel gözleri gibi bu dünyaya ait her şeye kapalı; bambaşka ve harikulâde bir dünyanın seyircisi gözler… Küçücük bir billûr parçasındaki renk ve ışık cıvıltıları gibi bambaşka harikulâde bir dünyanın seyircisi gözler…"[128] Necip Fazıl, bu gözlerin, bu bakışın etkisini ve kendisinde meydana getirdiği değişikliği Mürşid adlı şiirinde şöyle dile getirecektir:

[127] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 76-89.
[128] Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1993, s. 12.

"Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız;

Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!"[129]

Necip Fazıl bu görüşmeden sonra "birden, denize bir gemiden demir atılması gibi" bir duyguya kapıldığını hisseder ve "kurtuluşunun sırrının bu adamda" olduğunu düşünür.[130] Tasavvuf kitaplarından okuduğu mürşid-i kâmili, "üstün irşâd edici"yi[131] aramaktadır. Abdülhakîm Arvâsî, Necip Fazıl'a bu konuda şunu söyleyecektir: "Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?"[132] Necip Fazıl, "rahmet gibi dipsiz, rahmet gibi sıcak, rahmet gibi diriltici"[133] bu gözlerin sahibinden bir daha ayrılmayacak ve daima dizinin dibinde olacaktır, beyninin "mutlak hakikat acılarına yataklık ettiği bir zamanda "ağrıyan akıl dişi"ni Abdülhakîm Arvâsî'den aldıkları ve dinledikleriyle tedavi etmeye çalışır.[134] Ondan öğrendikleri, şimdiye kadar öğrendiği doğruları ve edindiği tecrübeleri alt üst eder: "Hayatımda öyle bir gün doğdu ki, kundaktan patiğe emzikten kısa pantolona, oyuncaktan boyun bağına, karalama defterinden polis hafiyesi romanına, beş taştan iskambil kâğıdına ve ayva tüyünden kır saça kadar anne, baba, dadı, mektep, arkadaş, kitap, hoca, tabiat, şehir, cemiyet, kimden ne aldımsa hepsini geriye verdim. Ruhuma istifledikleri hazırlop dünya bir sarsılışta yıkılıp gitti."[135] Necip Fazıl'ın dünya algısı, hayata bakışı ve hadiseleri yorumlayışı o derece değişir ki, artık şu noktaya gelir: "… ruhumda beşeri kanunların tezgahı o türlü devrildi ki bu devrilişin altından yalnız mutlak hakikat doğrulabilirdi. Her şeyi o türlü kaybettim ki Allah'ı kazandım."[136] Necip Fazıl, her ne kadar Abdülhakîm Arvâsî'ye intisab etse de belli bir zaman "vehim ve şüphe

[129] Kısakürek, *Çile,* s.77.
[130] Kısakürek, age, s. 12.
[131] Kısakürek, age, s. 13.
[132] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 93.
[133] Kısakürek, age, s. 92.
[134] Kısakürek, age, s. 98.
[135] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 98.
[136] Kısakürek, age, s. 99.

akrebi"nin[137] kıskacı arasında kıvranır. Her şeyden şüphelenmeye, her şeyi sorgulamaya başlar, "zaman, mekan, ölüm, hayat etrafında, kuyruğundaki makaranın arkasından dönen bir kedi yavrusu gibi kıvranıp durmaktadır.[138] şu dizeler onun bu ruh hâlini çok iyi özetlemektedir:

"Niçin küçülüyor eşya uzakta?

Gözsüz görüyorum rüyada nasıl?

Zamanın raksı ne bir yuvarlakta?

Sonum varmış, onu öğrensem asıl"[139]

Necip Fazıl şüphelerini gidere gidere, hayatı sorgulaya sorgulaya imanını geliştirmiş ve şu noktaya gelmiştir: "Yalnız Allah var. Var olan yalnız Allah. Her şey o kadar yok ki, yalnız Allah var. Allah öyle var ki kendisinden başka hiçbir şey yok."[140] Abdülhakîm Arvâsî'ye gide gele ondan etkilenmiş ve ona bağlanmıştır. Tasavvuf kitaplarında bahsedilen "mürşid-i kâmil"ini bulmuştur. Kendi ifadesiyle "avlanmış"tır.[141] Dünyaya bakışı kökten değişmiş, hayatı yeni bir istikâmet kazanmış, artık "gökyüzünden habersiz, uçurtma uçur"duğu günler geride kalmıştır:

"Tam otuz yıl, saatim işlemiş, ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum."[142]

Daha önceki bölümlerde kısmen değindiğimiz gibi Necip Fazıl, erken yaşlarda çok nitelikli şiirler yazmış, alkışlanmış, göklere çıkarılmış ve hakkında övgüler dizilmiştir. Hatta Yaşar Nabi Nayır bu övgüleri daha da ileriye götürerek onu "bir mısraı millete şeref verecek şair"[143] diye nitelendirmiştir. Fakat Abdülhakîm Arvâsî ile tanışıp dinî, tasavvufî bir dünya görüşünü benimseyince bu övgüler yergiye, küçümsemeye

[137] Kısakürek, age, s. 100.
[138] Kısakürek, age, s. 101.
[139] Kısakürek, *Çile*, s. 17.
[140] Kısakürek, age, s. 101.
[141] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 103.
[142] Kısakürek, *Çile*, s. 35.
[143] Kısakürek, age, s. 68.

hatta onu yok saymaya kadar varacaktır. O "sükut suikastı"na[144] uğradığı o yılları şöyle anacaktır: "Ben, o tepenin rüzgarını aldıktan"[145] ve Müslümanlığımı bayraklaştırdıktan sonra, bu insanlardan bir ikisi müstesna, hemen hepsi ve daha niceleri benden yüz çevirdi ve beni, "Sanatına kıyan geri adam" diye yaftaladı.[146] "Otuz yaşına kadar tık nefes yaşayan ve bir iki şiir kitabından başka"[147] eser vermeyen Necip Fazıl, Abdülhakîm Arvâsî ile tanıştıktan sonra, tasavvufun da olumlu dönüştürücü etkisi sayesinde roman, hikâye, tiyatro, makale ve biyografi türünde birçok eser verecektir.

5. Eserleri

a) Şiir

Örümcek Ağı (1925)

Kaldırımlar (1928)

Ben ve Ötesi (1932)

Sonsuzluk Kervanı (1955)

Çile (1923-1983 arası yayınlanmış bütün şiirleri 1962, Şiirlerim 1969, son şekli - 1974)

Esselâm (Peygamberimizin hayatı -1973)

Öfke ve Hiciv (Öümünden sonra derlenen bütün hicivleri-1988)

b) Hikâye

Bir Kaç Hikâye Bir Kaç Tahlil (1933)

Ruh Burkuntularından Hikâyeler (1965)

Hikâyelerim (Bütün hikâyeleri -1970 ve ilâveli son şekli 1983)

---

[144]Miyasoğlu, Mustafa, *Necip Fazıl Kısakürek*, s. 153, Akçağ Yay., 1999.

[145] Burada kastedilen Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasî ile tanışmasıdır. "O tepe" ibaresiyle Abdülhakîm Arvâsî'nin evinin Eyüp semtinde bir tepede olması kastedilir. Necip Fazıl, Arvâsî'yle tanışmaya gittiğinde onun evini sorar ve şu cevabı alır: "Caminin kenarından sağa dönün. Bahriye"ye doğru… Birkaç adım sonra mezarlığın içinden yukarıya merdivenli bir yol sapar. Piyerloti kahvesine kadar gider bu yol. Çıkın çıkın tepeye kadar… Karşınıza gelen ilk kapı…" (Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben,* s. 91)

[146] Kısakürek, *O ve Ben,* s. 68.

[147] Kısakürek, age, s. 130.

c) Tiyatro

Tohum (1935)

Bir Adam Yaratmak (1938)

Künye (1938)

Sabırtaşı (1938)

Para (1942)

Namı Diğer Parmaksız Salih (1949)

Ahşap Konak (1964)

Reis Bey (1964)

Siyah Pelerinli Adam (1964)

Kanlı Sarık (1967 yılında Büyük Doğu'da tefrika edildi ve 1970'te kitaplaştı)

Abdülhamit Han (1968 yılında oynandı, "piyeslerim" içinde yayınlandı, 1969)

Yunus Emre (" Piyeslerim" içinde yayınlandı, 1969)

Mukaddes Emanet (1976)

İbrahim Ethem (1978)

Sır (1946 yılında Büyük Doğu'da tefrika edilmiş, yarım kalmış)

Kumandan (1963'te Yeni İstiklâl'de tefrika edilmiş, yarım kalmış)

Püf Noktası (Yayınlanmamış tek komedisi)[148]

d) Roman

Aynadaki Yalan (1980)

Kafa Kağıdı (Yarım kalmış son eseri -1984)

e) Senaryo Romanları

Vatan Şairi Namık Kemal (1944)

Canım İstanbul (1966'da Büyük Doğu'da tefrik edildi)

[148] Bu eserler, ikisi üçü bir arada birer kitap olarak yeniden basılmaya devam etmektedir.

Villa Semer

Kâtibim

Sen Bana Ölümü Yendirdin (Zehra adıyla filme alındı)

Deprem (Çile adıyla filme alındı)

En Kötü Patron (1966'da Büyük Doğu'da tefrika edildi)

Ufuk Çizgisi

Son Tevbe[149]

f) Hatırat

Cinnet Müstatili (1955, ikinci baskısı Yılanlı Kuyudan, 1970 ve sonra aynı adla 1977)

O ve Ben (İlk baskısı "Büyük Kapı" adıyla 1965)

Hac (1973)

Bâbıâli (1975)

g) Fikrî Eserleri

Çerçeve (1940 ölümünden sonra, bu adla yazdığı köşe yazıları ayrı ciltler halinde yayınlanıyor).

Bir Pırıltı Binbir Işık (1965)

Tanrı Kulundan Dinlediklerim (1968)

Müdafaalarım (1946, ilâveli şekilleri 1969 ve 1985)

İdeolocya Örgüsü (Büyük Doğu'ya Doğru, 1959. İlâveli ve son şekli 1968)

Türkiye'nin Manzarası (1968)

Çepçevre Sosyalizm-Komünizm ve İnsanlık (1969)

Vecdimin Penceresinden (1968)

Mümin-Kâfir (1986)

[149] Bu eserlerin ilk altısı 1972'de kitaplaşmış, daha sonra da hepsi bir kitapta toplanmıştır. (1986)

Başmakalelerim (1990. Ölümünden sonra ayrı ciltler halinde yayınlanıyor)

Hücum ve Polemik (1992)

Edebiyat Mahkemeleri (1997)

Hadiselerin Muhasebesi (1999)

h) Edebî, Tarihî, Dinî İncelemeler ve Monografiler

Namık Kemal (1940)

Çöle İnen Nur (1950)

At'a Senfoni (1958)

Hazret-i Ali (1964)

Ulu Hakan II. Abdulhamid Han (1965)

Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar (1966)

Vahidüddin (1968)

Son Devrin Din Mazlumları (1969)

Benim Gözümde Menderes (1970)

Yeniçeri (1970)

Tarihimizde Moskof (1973)

İhtilâl (1976)

ı) Dinî ve Tasavvufî Eserler

Veliler Ordusundan-333 (Halkadan Pırıltılar, 1948)

101 Hadis, Manzum-Meal-Tefsir (1951)

Başbuğ Velilerden-33 (Altun Silsile, 1959)

Peygamber Halkası (1968)

Nur Harmanı (1970)

Doğru Yolun Sapık Kolları (1978)

İman ve İslâm Atlası (1981)

i) Hitabe ve Konferansları

Abdülhak Hamid ve Dolayısiyle (Hitabe, 1937)

İki Hitabe: Ayasofya-Mehmetçik (1966)

Hitabe (33 hitabe bir arada, 1975)

Her Cephesiyle Komünizma (1962)

İman ve Aksiyon (1964)

Özlediğimiz Nesil (1968)

Sahte Kahramanlar (1976)

İslâm ve Öbürleri (1976)

Yolumuz, Halimiz, Çaremiz (1977)

Ruh Muvazenesi (1977)

Tarihte Yobaz ve Yobazlık (1977)

Türkiye ve Komünizm (1977)

Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu (1982)

Hesaplaşma (1985)

Dünya Bir İnkılâp Bekliyor (1985)[150]

j) Sadeleştirdiği Eserler

Mektubat (İmam-ı Rabbanî'den Seçmeler, 1956)

Gönül Nimetleri "el-Mevâhîb'ül-ledüniye'' (İmam-ı Kastalanî'den, 1967)

Reşâhat Aynu'l-hayat (Sâfi Mevlâna Ali bin Hüseyin'den, 1971)

Rabıta-ı Şerife (es-Seyid Abdülhakim Arvâsi'den, 1974)

Tasavvuf Bahçeleri (es-Seyid Abdülhakim Arvâsi'den, 1983) (Miyasoğlu, 1999:174 -179).

[150] 12 Konferans dört kitapta toplanmıştır.

6. Vefatı

Sanatıyla ve fikirleriyle Cumhuriyet devri Türk edebiyatında derin izler bırakan Necip Fazıl, mücadelelerle dolu bir hayat sürmüştür. Mehmet Çetin'in "Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve"[151] olarak nitelendirdiği Necip Fazıl, "taşkın sanatkâr tabiatı ve sımsıkı bağlandığı fikirlerini yansıtan siyasî polemikleri yüzünden"[152] ömrünün sonuna kadar birçok kez mahkûmiyet almış bir mücadele adamıdır. Şiirlerinde sıkça "ölüm ve ölüm korkusu" konularını işleyen Necip Fazıl'ın son dönemlerinde yazdığı şiirlere bakıldığında onu "ölüm düşüncesiyle iç içe, ölüme hazır ve hatta ölümü bekleyen bir ruh hâlinin içinde görüyoruz."[153] Ölümü kabullenişindeki dingin ruh hâli, ömrünün son yıllarında yazdığı Boş Dünya, Aralık Kapı, Geliyorum ve Visal adlı şiirlerde açıkça görülür. Ölümü, bir "visal"[154] ve Rabb'e kavuşma olarak değerlendiren Necip Fazıl, 1982 yılında yazdığı Aralık Kapı adlı şiirinde âdeta ölüme hazırdır:

"Allah ismi varken lûgat ne demek! Karalıyorum.

Kapımı, buyursun diye o melek; Aralıyorum. "[155]

Üretken bir şair ve yazar olarak birçok eser veren Necip Fazıl, 1980 yılında gittikçe artan bir yoğunlukla tekrar şiir yazmaya başlar. "Özellikle 1982 yılında 17 şiir ve Noktalama adını verdiği yirmiden fazla ikilik yazar. 1983 yılında ise 6 şiir, yirmidört ikilik yazdı."[156]

Necip Fazıl, 1981'de "bütün eserlerimi tamamlayıcı mahiyettedir."[157] dediği İman ve İslam Atlası adlı çaplı eserini yazar. Necip Fazıl'ın son eseri ise, 1983 yılında vefat ettiği Mayıs ayında yazdığı Zehir isimli şiiridir. Ömrünün son günlerinde bile bir şeyler yazıp üretmeye çalışan Necip Fazıl'ın son anlarını Ayhan Songar şöyle anlatır: "Pırıl pırıl zekâsına, muhayyilesine, dipdiri sesine rağmen, bedeni son senelerde süratle

[151] Çetin, a.g.e., s. 48.
[152] Kabaklı, Ahmet, *Sultanü'ş-Şuarâ Necip Fazıl,* Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 10.
[153] Çetin, a.g.e., a.y.
[154] Kısakürek, *Çile,* s. 223.
[155] Kısakürek, *Çile,* s. 133.
[156] Çetin, a.g.e., a.y.
[157] Kısakürek, *İman ve İslam Atlası,* Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1994, s. 10.

çökmüştü. Bu zaafını bir türlü kabullenemiyor, gözleri görme kabiliyetini tama yakın kaybettiği halde üstü, kitaplar, yarı yarıya yazılmış sayfalar, kağıt ve kalemlerle dolu masanın başında oturuyor, herkesle beraber televizyon seyrediyor, sanki görüyormuş gibi davranıyordu."[158] Ölümünden on beş gün önce ziyaretine gelen arkadaşı Osman Yüksel Serdengeçti'nin şu tespitleri, artık Necip Fazıl'ın ölüme ne kadar yakın olduğunun göstergesidir: "O fırtına gibi adam, bir köşede yaprakları sararmış kırık bir dal gibi duruyordu. Yanına yanaşmaktan korktum. O yapraklar dökülecek, adam ölecek zannettim. Ben Necip Fazıl'ı o gün kaybettim. Fırtına dinmiş, güneş batmış, Necip Fazıl ölmüştü."[159] Necip Fazıl, tezimizin konusu olan Esselâm adlı şiir kitabının sonuna vasiyetini eklemiş ve defnedilirken dikkat edilecek hususları şöyle sıralamıştı: "Başucumda ne nutuk, ne şamata, ne medih, ne şu, ne bu… sadece Fatiha ve Kuran…"[160] Necip Fazıl, Vasiyet adlı şiirinde de bu durumu teyit ediyordu:

" Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam;

Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam"[161]

25 Mayıs 1983'te Erenköy'deki evinde ölen Necip Fazıl, binlerce seveni tarafından Eyüp sırtlarındaki mezarlığa defnedilir.

B. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN DÜŞÜNCE SİSTEMİ

Necip Fazıl Kısakürek, eserleri, düşüncesi ve dünya görüşüne bağlı mücadelesiyle, Cumhuriyetin ilk yıllarında etkili olduğu geniş bir çevre meydana getirmiş bir mütefekkir ve sanat adamıdır. Necip Fazıl'ın düşünce sistemini bilmek tezimizin konusu olan hadislerin müellif tarafından niçin seçildiğini anlamamıza yardımcı olacaktır.

[158] Çetin, a.g.e., s. 52.
[159] Çetin, a.g.e., a.y.
[160] Kısakürek, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1996, s. 140.
[161] Kısakürek, *Çile,* s. 111.

Necip Fazıl Kısakürek, çeşitli alanlarda dil ve şekil itibariyle kendine mahsus yazılarıyla, kırk yılı aşkın süreyle, çıkarmış olduğu dergi ve gazeteleriyle, memleketin farklı yerlerinde verdiği etkili hitabeleri, konferansları ve kurmuş olduğu "Büyük Doğu Cemiyeti" ile geniş bir çevre oluşturmuştur. O, bu kadar farklı alanda uğraşıyı bir arada başarıyla yürütebilen ender bir mütefekkirdir. Üstelik tüm bu çalışmalar birbirleriyle tezat arzetmez ve bir tutarlılık içerisindedirler.

Necip Fazıl eserlerinde; toplumsal meselelerimizi, bilim, teknik ve maneviyat alanlarında geri kalmışlığımızı ve ahlâkî buhranlarımızın sebeplerini ve bunların çözüm yolları hususlarındaki görüşlerini yansıtmıştır. Onun fikriyatını, coşkunluğunu ve ızdırabını eserlerinde daha net, daha açık bulabiliriz. Hitabetindeki canlılığı, sürükleyici üslubu ve toplumu harekete geçiren coşkun heyecanını ve tesir gücünü hemen hemen bütün konferanslarında görebiliriz.[162] Necip Fazıl arkasında büyük bir halk kitlesini sürükleyebilmiş ve fikirleri geniş yankılar uyandırmıştır. İdeolocya Örgüsü adlı eserine ikinci baskısı vesilesiyle yazdığı takdimde; "Kafaları zonklayan dar ve müstesna bir zümrece benimseneceğini sandığım bu eser tahminime aykırı olarak büyük bir alaka doğurdu ve kısa zamanda tükendi. Hayret! Demek kırk yıldır inşası yolunda kan terlediğimiz yeni gençlikten, ilahi lütufla, bir yankı duvarı teşekkül etmiş", diyerek çalışmalarının karşılığını görmüş ve asıl gayesinin "fikirde, sanatta, anlayışta, anlatışta, buluşta, tutuşta, dağıtışta, toplayışta ve nihayet yaşanmaya değer hayatın ölçülerini billurlaştırma işinde dünyanın en büyük adamı olmak isterdim; nefsim için değil de, sırf onun ümmetinden en hakir ferde düşen liyakat payını ve üstünlük derecesini göstermek"[163] olduğunu ifade etmiştir. Necip Fazıl, özellikle genç neslin yetişmesi için gayret sarf etmiştir ki tezimize konu olan eserini de Türk Gençliğine ithaf etmiştir. Geçmişten dersler alıp hem bilim ve teknikte hem de manevî alanda ilerleme kaydeden, fakat özünü asla terk etmeyen, başkalarını taklitten de uzak, her şeyin hesabını verebilen

[162]Necip Fazıl'ın konferans, hitabet ve sohbetleri.
[163] Bkz. *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul, 1973, (İkinci baskı, takdim, numarasız.).

büyük bir nesil görmek istemiştir. Genelde gençlik üzerine yaptığı konuşmalarında ve yazılarında, tarihimiz, hayat felsefemiz, imanımız, insanımız temel gaye edinilmiş, ulaşmamız gereken hedefler çizilmiş ve kaybedilmiş değerlerin tekrar kazanılması için azmetmek gerektiği üzerinde durulmuştur. Necip Fazıl'ın yeni bir nesil yetiştirdiğini dile getirenler olmuştur. Bunlardan birisi de, "Büyük Doğu" dergisinde yazılar yazan Sezai Karakoç'tur. O, birçok yazısında ve şiirinde bu tesire değinmiştir. Sezai Karakoç'a göre "Büyük Doğu", çağımızda Türkiye'de düşünce, edebiyat ve aksiyon alanında İslam idealinin kurucusudur. Ondan sonra doğan ve gelişen hareketler doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ondan beslenmiş ve güç almışlardır. Büyük Doğu'yu sadece bir dergi zannedenler aldanır. Büyük Doğu bir mekteptir. Bir düşünce, edebiyat ve aksiyon akımıdır. Büyük Doğu'nun açtığı tarih dosyası, gelecek zamanlar için altınla tartılacak bir belgeler arşividir. Büyük Doğu, yepyeni bir nesil yetiştirmiştir. Hatta birçok kimse onun ne kadar tesirinde olduğunun farkında bile değildir. Ama İslâm idealini güden kaç kişi ve organ varsa, az veya çok, Büyük Doğu'nun tesirinde kalmıştır. Bu inkâr edilemez bir hakikattir. Büyük Doğu'nun yirmi beş yıllık çilesini de tek başına omuzlayan Üstad Necip Fazıl olmuştur. O, Büyük Doğu idealini gönüllere işlemek için her türlü fedakârlığı göze almaktan çekinmeden, başlangıçtaki aşk ve şevkle çalışmaktan bir an bile geri durmamaktadır.[164] Rasim Özdenören'e göre Necip Fazıl'ın, Sezai Karakoç'a etkisi şiiriyle değil, hazırladığı düşünce ortamıyladır. Necip Fazıl'ın metafizik duyguyla sorduğu sorular Sezai Karakoç'ta cevabını bulmustur.[165] Ali Haydar Haksal bir yazısında Necip Fazıl'ın tesiri ile ilgili olarak şunları söyler:"Necip Fazıl, oluşturduğu kanalda yürüyen ve yeni bir kuşağın yetişmesine olanak sağlayan bir büyük çığırın başlatıcısıdır. Bu yeni kuşakta Sezai Karakoç, Cahit Zarifoglu, Nuri Pakdil, Rasim Özdenören ve daha niceleri vardır. Büyük Doğu

[164] Karakoç, Sezai, *Sütun*, İstanbul, 1969, c. I, s. 165-167; Ayrıca bkz. Necip Fazıl hakkındaki yazıları için Turan Karataş, Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç, İstanbul, 1998.
[165] Özdenören, Rasim, *"Sezai Karakoç ve Necip Fazıl", Necip Fazıl Kısakürek Şiiri, Sanatı, Aksiyonu*, der. A. Arif Bülendoğlu, Binbir Yay. İstanbul, 1968, s. 142.

dergisinin yolunda da, Diriliş, Edebiyat, Mavera, Yönelişler, Yeni Sanat, Yedi İklim, Kaşgar ve niceleri vardır. Necip Fazıl'ın, "Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil" ile başlayan ve "Ruh Burkuntularından Hikâyeler" ile devam eden hikâyeleri Türk hikâyeciliği için bir dönüm noktasıdır. 1930 ile 1940'lı yıllardaki edebiyat dergileri karıştırıldığında onun, Behçet Necatigil'den Sabahattin Kudret Aksal'a kadar birçok sair ve yazar üzerindeki etkisi görülür. Sait Faik üzerinde de ciddi bir etkisi vardır. Necip Fazıl'ın hikâyeleri, insanın bir bütün olarak yer aldığı bir sürecin başlangıcıdır. Sait Faik'in hikâyelerindeki insan yoğunluğu ve sıcaklığı bu ruhtan gelmektedir. Sait Faik ilk hikâyelerini Agaç ve Büyük Doğu dergilerinde yayımlamıştır.[166]

Necip Fazıl, sanat ve fikir hayatında dînî konulara da değinerek, toplumda dinî ve ahlâkî temayüllerin oluşmasında etkili olmak istemiştir. Milliyetçiliğin önemine değinerek toplumsal bozulmaların ve batı taklitçiliğinin önüne geçmek için çalışmış, insan haklarına ve hürriyet kavramına değinmiş, yeni bir ideal toplum tasavvuru geliştirmiştir. Bu fikirler dile getirildiği dönemde büyük yankı bulmuş ve üzerinde tartışılmıştır. Günümüzde de hala bu görüşler üzerinde tartışmalar yapılmaktadır.

Yine Abdurrahim Karadeniz de Necip Fazıl'ın tesiri ile ilgili olarak şunları söyler:"Necip Fazıl Kısakürek, memleketin ve Almanya'nın birçok yerindeki hitabeleri ve konferansları ve bir cemiyet olarak faaliyet gösteren Büyük Doğu düşüncesinde savunduğu ve karşı olduğuyla, yaklaşım ve kavrayış biçimiyle toplumumuzda kuvvetli akisler bulmuş ve özellikle dinî tefekkürümüzü derinden etkilemiştir. Din algısının geleneksel çeperlerini genişletmiş, toplum ve devlet kavramlarına ilişkin yeni düşüncelerin oluşumunda ve dillendirilmesinde çığır açmıştır".[167] Necip Fazıl, eserleriyle, hayatıyla ve fikirleriyle, idealist bir mütefekkir olarak "Üstad" hitabına mazhar olmuştur, düşünce ve söylemleriyle toplumu yönlendirmiştir.

---

[166] Haksal, Ali Haydar, *Büyük Doğu Irmağı*, İstanbul, 2007, s. 90- 92.

[167] Karadeniz, Abdurrahim, *"Büyük Doğu'nun Siyaset, Toplum ve Devlet Tasarımı"*, Hece Dergisi Necip Fazıl Özel Sayısı, Ankara, 2004, s.17, 97.

Necip Fazıl'ın düşünce sisteminin yanında düşünce tarzının da bilinmesi önem arz etmektedir. Onun fikirlerinin geniş bir kitleyi etkilemesinin nedeni kendisinin ifadesiyle "fikir öfkesi"dir. Bu fikir öfkesi Necip Fazıl'ın neyi nasıl söylediğini ön plana çıkarmıştır. O, fikri "insan başını fare kafasından ayıran tek hassa"[168] olarak değerlendirmiştir. Ancak, eserlerinde fikrin, insan için önemini, toplumlar ve insanlık için değerini ifade ederken, fikrin hayatta uygulanmasının asıl gaye olması gerektiği üzerinde durmuştur. O, fikri "zarını yırtmamış bir tohum"[169] olarak nitelendirmiştir. Yine de o, "öfkesi olmayan fikri, tüfegi olmayan askere"[170] benzetmiştir. Necip Fazıl fikir ürünlerini sistematik disiplinle ortaya koyar. Ancak sistematik bir disiplinle beraber, heyecanlı ve farklı çıkışları, sistemli fikirleri kadar itibar görmüştür.

Necip Fazıl düşünce sisteminde, insanlığın ruh ve maddeyi birleştirememesi nedeniyle içine düştüğü buhranlardan çıkış yollarını göstermeye çalışmış ve ideal toplumu meydana getirmeyi kendisine amaçlamıştır.[171] Necip Fazıl'ın fikirleri üzerinde bilhassa Abdülhakîm Arvasî çok etkili olmuştur. Nakşibendî şeyhlerinden olan Arvasî'yi tanımasından sonra düşüncesi daha çok dinî konulara yönelmiş ve fikrî dünyasını bu yöne çevirmişttir. Ona göre ilahî marifete ulaşmak için akıl önemlidir ancak, asıl hürriyet Allah'a kulluktan geçer. Necip Fazıl, Gazalî'nin geçirmiş olduğu vehim ve şüphelerin benzerlerinin ortaya çıktığını, Gazalî'nin bu manevî buhrandan kurtulma yolunun kendisi üzerinde de büyük etkisi olduğunu ifade etmistir.[172] Necip Fazıl'ın kendi ifadesiyle içindeki korkular ve sıkıntılar tasavvufa yönelmesiyle ortadan kalkmıştır. O, Gazalî'nin, "Gördüm ve anladım ki, peygamberlik tavrı aklın ötesindedir ve her şey, onun, Allah sevgilisinin bâtınından bir feyiz nuru alabilmekten ibarettir. O

---

[168] Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, s. 8.

[169] Kısakürek *"1001 Çerçeveden*" Büyük Doğu, İstanbul, 1944, s.2, 30.

[170] Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, s. 8; Ayrıca bkz. Akif Emre, *"Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru"*, Hece Dergisi Necip Fazıl Özel Sayısı, s. 52.

[171]Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 1, 5, Büyük Doğu, İstanbul, 1943,; Necip Fazıl, Büyük Doğu dergisinde, *"Büyük Doğuya Doğru*" baslığı altındaki yazılarda ideal bir toplum düzeni tasavvur etmiştir.

[172] Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, s. 125- 126.

nura teslim oldum ve kurtuldum!" ifadesini ele alarak kendisinin de gerçek bilgiye tasavvuf yoluyla ulaştığına işaret etmiştir. Necip Fazıl'ın, tasavvufa yönelmesiyle birlikte, artık onun düşüncelerinde, eserlerinde ve hatta hayatında tasavvufî düşünce etkisini göstermeye başlamış ve bunu şöyle ifade etmiştir;

"Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış;

Marifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış"[173]

dizeleri ile asıl gayesinin Allah'ı aramak ve O'nun yolunda ilerlemek olduğunu ifade etmiştir.

Necip Fazıl siyasî fikirlerinde bazen Farabî'den etkilenmiştir. Bunları söyle sıralayabiliriz:

a. Necip Fazıl, mutlu bir toplum için ideal bir devlet yönetimi kurgulamaya çalışmıştır. Bu ideal devlet, Farabî'nin ideal devleti "Medinetü'l-Fazıla"da olduğu gibi[174] insanların hem bu hayatta hem de öteki hayatta en yüksek mutluluğunu hedef alan bir devlettir.

b. Necip Fazıl, mutluluğu hedef alan bu ideal devleti yönetecek kişide, Farabî'de olduğu gibi, birkaç vasfın olması gerektiğini düşünmektedir. Farabî, devlet başkanının vasıflarını ayrıntılı bir şekilde sıralamıştır. Fakat o, kısaca, sıradan birisinin erdemli şehrin yöneticisi olamayacağını, bu kimsenin yöneticilik yapabilecek kabiliyette ve yöneticilikle ilgili iradî meleke ve tutumları kazanmış olması gerektiğini ifade etmistir.[175] Necip Fazıl da ideal devletinin reisi olan "Baş Yüce"nin buna yakın vasıflar taşıması gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre, "Baş Yüce" herhangi bir insan olamaz. O, akıl ve ahlâkça diğerlerinden üstün, yöneticiliğe istidatlı, derin ve içtimaî bir remz ve kâmil bir insandır.[176]

---

[173] Bkz., "Şiirlerim", *Çile*, s. 39.

[174] Farabi, *Mutluluğun Kazanılması*, çev. Ahmet Arslan, Ankara, 1999, s. 51; Farabi, *İdeal Devlet*, s. 101, çev. Ahmet Arslan, Ankara, 1997.

[175] Farabi, *İdeal Devlet*, s. 104.

[176] Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 294- 295.

c. Necip Fazıl'ın ideal devletinde idareciler, seçkinlerden meydana gelmektedir. Bu seçkinler, ahlâkî erdemlerle donanmış din, ilim, fen, sanat gibi konularda toplumun en önde gelen kimseleridir. Bu seçkinler zümresi, halkın hakkını onlardan daha çok düşünür. Bu nedenle, günlük politikanın dışında, bir gayeye hizmet eden siyaseti yapma yetkisi bu zümreye aittir.[177] Farabî, toplumu seçkinler ve avam diye ikiye ayırmıştır. Seçkinler, sanatı olan, kesin ispatlarla burhan bilgisine sahip olan zümredir. Avam ise, kanıttan, ispattan, bilimden anlamayan, herhangi bir sanatı olmayan kimselerden oluşur. Siyaset, avamın değil, seçkinin ilgi ve yetki alanına giren bir şeydir.[178]

d. Necip Fazıl'ın münevverler ve seçkinler zümresi olarak gördüğü "Yüceler Kurultayı", kendi içinden başkanlığa en liyakatli olanı "Baş Yüce" olarak seçer[179]. Farabî, seçkinlerin en seçkininin en yüksek yönetici olması gerektiğini belirtmiştir.[180] Ülken'e göre Farabî düşüncesinde; aydınlar aristokrasisinin idare ettiği erdemli toplum, yalnız âlim ve erdemlilerden mürekkeptir. Bu toplumda başkan seçim yolu ile gelir.[181]

e. Necip Fazıl'ın idealindeki yönetim şekli gerçek münevverlerin oluşturduğu Yüceler Kurultayı, dolayısıyla bir nevi aristokrasi yönetimi olan Baş Yücelik'tir. İdeal devleti meydana getirebilmek için demokrasi eksik yanlarına rağmen, diğer yönetim şekillerinden daha üstündür. Demokrasi, doğruyu bulma yolunda ihtiyati bir sistemdir.[182] Farabî'ye göre, erdemli şehrin yönetimi seçkinler zümresine aittir ve bu ideal ve yetkin bir yönetim şeklidir. Fakat bu ideal devleti gerçekleştirme hemen mümkün olmayabilir. Farabi, eksik ve mahsurlu yönlerine rağmen demokrasinin, ideal devletin muhtemel bir ortaya çıkışı için en iyi zemini teşkil ettiğini söylemektedir. Ona göre, diğer devletlere nazaran zaruret devletleriyle demokratik devletlerden mükemmel devletler ve mükemmel insanların yönetimlerini meydana getirmek daha mümkün ve

---

[177] Kısakürek, a.g.e., s. 290.
[178] Farabi, *Mutluluğun Kazanılması*, s. 87.
[179] Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 291.
[180] Farabi, a.g.e., s. 88.
[181] Ülken, Hilmi Ziya, *İslam Felsefesi*, Ankara, 1967, s. 63.
[182] Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, s. 211- 212; Konuşmalar, s.178- 179; *İdeolocya Örgüsü,* s.399- 400.

daha kolaydır.[183] Necip Fazıl düşünce sisteminde, öneri ve tezlerin muhatabı inanmış insandır. O, bir gelecek tasarımı ortaya koymaya çalışırken, aklı ancak dinin buyruğu altına girdikten sonra başvurulan bir araç olarak görmüştür. Elbette ileri sürülen görüş, düşünce ve derin tahliller, bir akla seslenir. Fakat bu akıl, inanmış kişinin üst aklıdır. Bu akıl, kalpte bulunan bir nurdur ve Necip Fazıl, hep bu akıl sahiplerini sözlerinin muhatabı yapar.[184]

Necip Fazıl, insanlığın içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulabilmesi için bir siyaset, toplum ve devlet tasarımı önermiştir. Bunun adı ise, Büyük Doğu idealidir. Onun Büyük Doğu idealindeki devlet tasarımının adı, Baş Yüceliktir. Bu devlet, gerçek münevverlerin oluşturduğu Yüceler Kurultayı ve içlerinden seçecekleri Baş Yüce tarafından yönetilir. Baş Yücelikte, fert ve toplumun hakkı, kendisinden daha çok düşünüldüğü için, bu devlet tasarımı millî iradeyi yansıtmaz. Ancak herhangi bir fert haksızlığa uğradığını düşündüğünde devlet başkanını hesaba çekebilme hakkına da sahiptir. Necip Fazıl'ın ideal devlet görüşünün bazı bölümlerinde Farabî'nin ideal devletinden etkilendiği söylenebilir. Onun, tasavvur ettiği devletin, merkeziyetçi ve müdahaleci yapısı, devlet başkanının özellikleri gibi hususlarda Farabî çizgisinden etkilendiği görülmektedir. Fakat, Necip Fazıl'ın, bütünüyle Farabî'den etkilendiği söylenemez. Çünkü Farabî, akla büyük önem atfederken, Necip Fazıl, aklın tek başına rehber olamayacağını, ancak dinin buyruğu altındaki selim akla güvenilebileceğini ileri sürmüştür.

Necip Fazıl'ın peygamberlik görüşü de, akla bakış açısıyla ilgilidir. İnsan aklı tek başına ve rehbersiz doğru yola ulaşamayacağı için, insanlık peygambere muhtaçtır. Peygamberler bütün alanlarda olduğu gibi insanlığın sosyal, siyasal meselelerinde, toplumun şekilenmesinde ve idare edilmesinde de en güzel örnek ve önderdir.[185]

[183] Farabi, *İdeal Devlet*, s. 111, 137- 138, 272- 273.
[184] Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 184-192.
[185] Kısakürek, *O ve Ben*, s. 65.

Necip Fazıl, özenti, taklitçilik ve değerlerimizden uzaklaşmanın toplumu hem maddi hem de manevi sıkıntılara düşürdüğünü, kaybettiğimiz değerlerimizi batıda aradığımızdan yakınmıştır. O, dünya, insan, adalet, paylaşım, pozitif bilimler, güzel sanatlar, zerafet, kadın, devlet, iktisat, siyaset ve hayatın pek çok alanlarıyla ilgili görüşlerin en doğru şekilde İslâm'da bulunduğunu ifade etmiştir. O, İslâm'ın özünü ve hikmetini anlamayan kişilerin İslâm'a büyük zararlar verdiğini ifade etmiştir. Müslümanların ve Türk toplumunun içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmesini, anlayış metodlarımızın yenilenerek İslâm'ın modern dünyanın ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yeniden anlamlandırılmasında görmüştür. Ona göre, dinin hikmetini anlayamamak ne kadar kötü ise, dinde reform yapmak ve dinin ana unsurlarını değiştirmeye çalışmak da en az o kadar kötüdür. Necip Fazıl, ruh ve nefsi ayrı cevher olarak görmez, onların tek bir cevher olduğu görüşündedir. Ona göre insan, öte dünyayı araştırmakla mükelleftir, lakin insan bu dünyayı da imar etmelidir. Onun bu görüşlerinde tasavvufla ilişkisi etkili olmuştur.

Necip Fazıl'a göre, ahlâk, ruhun önemli bir sıfatıdır, ahlâk eğer amelde kendini gösterirse anlamlıdır. Vahiy kökenli dinlerin sistemlerinin temelinde ahlak vardır. Nitekim Peygamberimiz de kendisinin güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildiğini ifade etmişlerdir. Necip Fazıl da, Türk toplumunun dayandığı ahlâk telakkisinin İslâm ahlâkı olması gerektiği ve toplumun bundan uzaklaştığı için ahlâkî çöküntü içinde olduğu görüşündedir.

Necip Fazıl hürriyeti, insan olmanın gereği olan bir vicdanîlik hissi diye tanımlamıştır. O, dinin sorumluluk yüklediği insanın fiillerinden sorumlu tutulabilmesi için hürriyetin zorunlu olduğunu belirtmiştir. Fakat bu hürriyet mutlak olmayıp kayıtlı bir hürriyettir. O, sırf hürriyet için hürriyet istemenin her menfi tesire açık, başıboşluk anlamına geleceğine ve toplumda bir karmaşaya sebebiyet vereceğine işaret etmiştir.[186]

[186] Kısaküürek, *Ulu Hakan Abdülhamid Han*, s. 444, İstanbul, 1981; *Son Devrin Din Mazlumları*, s. 96; *Sahte Kahramanlar*, s.248–269; *İdeolocya Örgüsü*, s. 345.

Necip Fazıl'ın düşünce sisteminde, Türk toplumu ele alınarak, onun yapısı, içinde bulunduğu sıkıntılar ve bu sıkıntılardan kurtulma yolları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ona göre, Türk toplumunun içinden büyük bir mütefekkirin çıkmaması büyük bir eksikliktir ve geri kalışımızın da ana sebebi budur. O, Doğu'yu ve Müslümanları Türk'ün temsil ettiğini ve Türk'ün düşüşüyle buhrana giren İslâm dünyasının yine Türk'ün yükselişiyle eski gücüne kavuşacağını ifade etmiştir. Necip Fazıl, çeşitli görüş ve düşünceleriyle yaşadığı dönemde büyük bir kitleyi etkilediği gibi günümüzde de düşünceleriyle; edebiyatçıdan yazara, siyasetçiden fikir adamına, sivil alandan resmî alana kadar pek çok kişi ve kurum üzerinde etkisini devam ettirmektedir.[187] Tezimizin ana konusunu oluşturmadığından Necip Fazıl'ın düşünce sistemini ana hatlarıyla kısaca izah etmeye çalıştık.

C. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN DİN(DARLIK) ANLAYIŞI

Necip Fazıl için yegane din İslam'dır. O, dinin tanımıyla uğraşmaz, ona göre İslam, iman ruhunun bitmez tükenmez, durmaz dinlenmez aksiyonundan ibarettir. Hz. Adem'den (a.s.) Hz. Muhammed'e (a.s.) kadar bütün peygamberler temelde tevhit olmak üzere aynı ilkelerin üzerinde durmuşlardır. İnsan aklının ne kadar ürünü varsa hepsinin tohumu semavî dinlerdir ve bu dinlerin en mükemmeli son peygamber olan Hz. Muhammed (a.s.) aracılığıyla dünyaya yayılan İslam dinidir.[188] Necip Fazıl İslam'ı değişen fikirler ve inanışlar karşısında "zaman ve mekan üstü biricik rejim"[189] olarak nitelendirmektedir. Ona göre İslam nizamı değişmez, eskimez, yıpranmaz ve sendelemez. Bunu sağlayan ise onun ilahî olmasıdır.[190]

Necip Fazıl insanın mutluluk ve refahı için tek yolun dinden dolayısıyla İslam'dan geçtiğini savunmaktadır. İslam'ın her emir ve kuralında ulvî bir hikmet

[187] Bu konuda geniş bilgi için bkz. İlyas ERSOY, *Necip Fazıl Kısakürek Düşüncesinin Felsefî Yönü*,Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünv. Sosyal Bil. Ens., , Ankara, 2007.
[188] Kısakürek*, İman ve Aksiyon*, s.15.
[189] Kısakürek, *Çile*, s. 445.
[190] Kısakürek, a.g.e., s. 450.

bulunmaktadır. Bu sebeple bunlara özenle uyulması gerekmektedir.[191] Ancak İslam'ın emir ve yasakları uygulanırken şekilcilikten uzaklaşılmalı, onun ruhuna ulaşmak için gayret sarfedilmelidir. Aksi halde körü körüne taklitten öteye geçilemez ve İslam'ın özüne ulaşmak imkansız bir hale gelmiş olur. Necip Fazıl böyle yaşayanları ham yobaz ve kaba softa olarak nitelendirmektedir.[192] Ona göre bu tip dindarlar sadece menfaat peşindedirler ve dini de kendileri gibi yozlaştırma gayretindedirler.

Nitekim "Son Sığınak" şiirinde

".../ Ve aşksız yobaz..işi gücü,

Namazla cennet takasında.

Tam dört asırdır müslümanlık,

Cansız etiket markasında.

Kur'an kalbi kör ezbercide,

Din, üfürükçü muskasında..."[193]

dizeleriyle bu durumu ortaya koymaktadır. Necip Fazıl'ın dindarlık anlayışının temelinde bu yozlaşmadan kurtulma düşüncesi vardır. Sosyal yaşamdaki bozulmaların temel nedeni gittikçe özünden uzaklaşan ve yaşamdan soyutlanan din olgusudur. Necip Fazıl birçok şiirinde bunu dile getirmektedir. Örneğin "Evim" şiirinde bu sıkıntıları şöyle dile getirmiştir;

"... Bir köşede anneannem, dalgın, Kur'an okurdu

Ve karşısında annem, sessiz gergef dokurdu.

Semaverde huzuru besleyen sessiz şarkı;

...Çam kokulu tahtalar, gıcır gıcır silinmiş;

Sular cömert, 'temizlik imandandır' bilinmiş...

...komşuluk, mana ve ruh, ne varsa heder oldu.

Bir yeni nesil geldi, üst üste binenlerden;

[191] Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, a.y.
[192] Kısakürek, *İman ve İslam Atlası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1985, s.41.
[193] Kısakürek, *Çile*, s. 429.

Göğe çıkayım derken boşluğa inenlerden...

Seninle sarmaş dolaş, kökten bozuldu denge;

... Tadım, rengim, ışığım, anne kucağı evim! " [194]

Kısakürek, sosyal hayattaki bozulmayı ev ortamından örneklerle ortaya koymaktadır. Yine ev benzetmesini kullandığı "Muhasebe" şiirinde de sıkıntıları şöyle dile getirir;

"Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem!

Üst kat: Elinde tesbih ağlıyor babaannem,

Orta kat: 'Mavs' oynayan annem ve âşıkları,

Alt kat: Kızkardeşimin "Tamtam" da çığlıkları.

Bir kurtlu peynir gibi ortasından kestiğim;

Buyurun ve maktaından seyredin, işte evim!

Bu ne hazin ağaçtır, bütün ufkumu tutmuş!

Kökü iffet, dalları taklit, meyvesi fuhuş..."[195]

"Aman" ve "Kafiyeler" adlı şiirlerinde de toplumda baş gösteren ahlaki bozulmaya dikkatleri çeken Kısakürek durumun daha da vahimleştiğine inanmaktadır.

"Kalpten kazıdılar iman sırrını;

Her günü bugünden beter yarını...."[196]

dizeleriyle bozulmanın sebebini tespit etmektedir. "Destan" şiirindeki şu mısralar da bu görüşü desteklemektedir.

"Mezarda kan terliyor babamın iskeleti;

Ne yaptık , ne yaptılar Mukaddes emaneti?[197]

[194] Kısakürekl, a.g.e., s. 333.
[195] Kısakürek, a.g.e., s. 403.
[196] Kısakürek, a.g.e., s. 405.
[197] Kısakürek, a.g.e., s. 406-407.

Necip Fazıl artık bu durumdan çok sıkılmış ve bu duruma tahammül göstermek oldukça zorlaşmıştır. "Uyumak İstiyorum" şiirinde de kendi için bulduğu çözüm yollarına değinmiştir:

"... Bir yurt ki bu, dirileri ölü ölüler diri;

Raflarda toza batmış Peygamberden bildiri.

Her gün yalnız namazdan namaza uyanayım;

Bir dilim kuru ekmek acı suya banayım!

Ve tekrar uyuyayım ve kalkayım ezanla!

Yaşaya dursun insan, hayat dediği zanla..."[198]

Tüm bu sıkıntılardan kurtuluşun reçetesini ise " Kâbus" şiirinde vermekte, zamanın insanlarını da çaba sarf etmemekle suçlamaktadır:

" Ya şu sözde mü'minler, Şiltenin kıtıkları?

Yetmez mi bunca zaman yan gelip yattıkları?

Hakka dönünüz Hakka, Hakkın yarattıkları!"[199]

Buna göre toplumun düzelmesi ve ahlakın güzelleşmesi için tek yol dinden ve dolayısıyla İslam'dan geçmektedir. Necip Fazıl pek çok şiirinde aynı düşünceyi savunmaktadır.

Necip Fazıl edebiyatın yozlaşmasından Osmanlı askerinin bozulmasına kadar tüm kötü gelişmeleri temelde dinden uzaklaşmaya bağlar. O yeni neslin ahlaki olarak toparlanabilmesi için din eğitimini gerekli görmektedir. Ancak bunlar sadece kuru kitabi bilgiler olmamalı aynı zamanda yaşanarak öğrenilen tasavvuf yolu olmalıdır. Dinin özüne inmek gereğine inanan Necip Fazıl dinin özü olarak tasavvufu görmektedir. Ona göre tasavvuf dinin tebliğcisi olan peygamberin emanetidir. Onun bâtını ve zâhiridir ve asıl olan yoldur.[200] Din ile uzlaşmayan ve dînî inanışları redde götüren teknolıjinin faydasından çok zararı olacağını söylerken günümüz İslam ülkelerinin bu açıdan geri

[198] Kısakürek Necip Fazıl, a.g.e., s. 273.
[199] Kısakürek Necip Fazıl, a.g.e., s. 430-431.
[200] Kısakürek Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, s. 105.

kalmışlık sebebinin de aynı şekilde dinden uzaklaşmak olduğunu söylemektedir. Ona göre inançsız teknoloji ruhsuzdur ve tüm inançlara düşmandır. Bugünün teknolojisiyle son noktaları zorlayan batının ahlâkî olarak çökmüş durumda olmasının nedeni dînî değerlerle çatışmasından kaynaklanmaktadır.[201] Biz burada Necip Fazıl'ın din ve dindarlık anlayışını kısaca izah etmeye çalıştık. Onun bu konuda tespitlerini yaparken toplumu merkeze aldığını görüyoruz, toplumun yaşadığı problemler veya toplumsal değişimler ki bu değişimin ahlaki anlamda hep olumsuz yönlerine değindiğini, toplumun dindarlıktan başka taraflara doğru savrulduğundan duyduğu rahatsızlığı ifade ettiğini görüyoruz.[202]

D. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN YAŞADIĞI DÖNEMDE TOPLUMUN DÎNÎ, FİKRÎ VE SOSYAL YAPISI

Türk düşünürleri, 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başında Batı düşüncesinin başlıca özelliklerini toplumsal eyleme bağlı olarak tanımışlardır ki bunun önemi inkâr edilemez. Batı düşüncesi siyaset felsefesi ve sosyal ilimlerle başlamıştır. Bunun sebebini Türkiye'nin gündelik meselelerinin ön planda yer alması ve buhranlı toplumun soyut düşünceye fırsat bırakmamasında aramalıdır. 1914'e kadar ardarda inkılâplar, başarısızlıklar, hayal kırıklıkları, sosyal reform ihtiyaçları Batı medeniyetinin derin köklerine, asıl felsefî düşünceye nüfuz etmeye imkân bırakmamıştır.[203] Ülken'e göre, toplumsal sorunlar düşüncenin gelişmesi ve ilerlemesi yönünde bazı olumsuzluklar ortaya çıkarmıştır. Ama toplumu içinde bulunduğu durumdan kurtarma arayışları, düşünürleri Batı düşünce akımları ile ilgilenmeye götürmüştür. Düşüncelerin toplumsal eyleme aşırı bağlılığı bir kusur bile sayılabilir. Çünkü derinleştirilmiş düşünce ancak bu bağımlılıktan kurtulduğu oranda sağlıklı ürünler verebilir. Fakat o

[201] Kısakürek, *İman ve İslam Atlası*, a.y.
[202] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Nesibe ESEN, *Necip Fazıl Kısakküürek'te Dînî Yaşayış*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Ünv. Sosyal Bil. Ens., Adana, 2009.
[203] Ülken, a.g.e., s. 226- 227.

dönemdeki düşünce yaşamının bütün yüzeyselliğine karşın, toplumun çağdaşlaşma isteğini göstermesi ve sorunları ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır.[204]

Cumhuriyetle birlikte düşünsel çalışmalar, geniş halk kitleleriyle iletişim kurma zorunluluğu, felsefe ve düşünce dilinin yeniden ele alınmasını gündeme getirmiştir. Çağdaşlaşmanın, ancak çağdaş kültürün kökenine inmekle gerçekleşebileceği ilkesinden yola çıkılarak çeviri faaliyetleri artmaya başlamıştır.[205] 1928'de yeni alfabenin kabulü ile Türk eğitiminde olduğu kadar düşünce ve yayın hayatında da yepyeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde kültür ve düşünce hayatında görülen canlılıkta yeni çevirilerin yapılmasının önemli bir etkisi olmuştur. Bu çeviriler sayesinde, her yeni felsefe ve bilim akımı oldukça hızlı biçimde Türkiye'ye gelmeye başlamıştır. Birçok felsefeci, düşünür ve yazarın siyasal ve toplumsal konulu eserlerinin çevirileri yapılmıştır. Bu dönemde Türkiye'de her çeşit dünya görüşünün yer aldığı yayınlar rahatlıkla basılıp satılabilmeye başlamıştır. Nitekim Einstein'ın "*görelilik kuramı*" ve Freud'un psikolojik tahlillerinin Avrupa'da açıklanmasının ardından Türkiye'de de bu konularda kitaplar çıkmıştır.[206]

Cumhuriyet döneminde, Batı ile temaslar, tercüme faaliyetlerinin giderek fazlalaşması, üniversitelerin kurulması, çeşitli felsefe dernek ve cemiyetlerinin yayınları ile felsefe alanında gelişmeler kaydedilmiş ve düşünce akımları da çeşitlilik arz etmeye başlamıştır. Bergsonizm, Diyalektik Materyalizm, Pragmatizm, Felsefî İdealizm, Enerjetizm, Varoluşçuluk gibi birçok yeni felsefî akım ortaya çıkmıştır. Fakat içlerinden Bergsonizm ve Diyalektik Materyalizm gibi akımlar geniş tesir alanı bulmuşlardır. Cumhuriyetin başlarında, yıkılan imparatorluğun enkazı üzerinde ancak iki türlü fikir beslenebilmiştir. Biri, maddî imkânsızlıklar önünde manevî kuvvete ve yarı mistik bir ruh hamlesine dayanmak; ikincisi yenilişin doğurduğu ümitsizliğe karşı, idealist harekete tepki halinde, maddeye dayanan yeni bir hız almaktır. Bunlardan birincisi,

[204] Ülken, a.g.e, s. 15- 16.
[205]Kaynardağ, Arslan, *"Felsefe Çalışmaları, Türkiye'de Felsefenin Evrimi", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, 1983, c. 3, s. 766- 769.
[206] Kaynardağ, a.g.e., s. 767.

Bergson Metafiziği, ikincisi Diyalektik Materyalizm'dir. Her iki felsefenin de ortak vasfı, zihinci ağır bir evrim görüşüne karsı vaziyet alışları, devrimci ve hamleci oluşları idi. Meşrutiyetin son yıllarında daha çok Bergson'un sözü edilmeye başlanmıştır. Kimi düşünürler, Bergson'un *"yasama atılımı"* kuramını içtenlikle savunmuşlardır.[207]

Bunlarla birlikte geri kalmışlığın nedenlerini Doğu'nun soyut kavramlarıyla gizemci ve metafizik etkilerinde bulan bazı Türk düşünürleri, "her varsayımın geçerligi ancak deneme ve uygulama sonucunda belli olur"[208] diyen pragmacılığı da benimsemişlerdi.

Başka bir fikir akımı da Felsefî İdealizmdir. Bu akım mensupları, " fikre yeni bir disiplin verme ihtiyacı, ancak Batı felsefesinin klasik geleneklerine bağlanmadan doğabilir. Pragmatizm ve Bergsonizm'e karsı, Kant'tan başlayan felsefe geleneğini bugünün ihtiyaçlarına göre dirilten filozofları koymak gerekir"[209] görüşünü savunuyorlardı.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki düşünce hareketlerinden biri de Konya'da "Yeni Fikir" etrafındaki Bergsonculuga ve Pragmatizme hücum eden "Enerjetizm" hareketidir. Enerjetizm madde ile hatta ruh ile ilgili her şeyi enerji ile açıklamaktadır.[210]

Felsefî akımların dışında, bu dönemde siyasal düşünce akımlarında da değişiklik görülmeye başlamıştır. Osmanlı İkinci Meşrutiyet döneminin beş çeşit siyasal düşünce akımından, yani Osmanlıcılık, İslâmcılık, Türkçülük, Sosyalistlik ve Batıcılık. Türkiye Cumhuriyeti'nde, sadece ilki büsbütün ortadan kalkmış; sonuncusu ise, ötekileri bastırarak egemen olmuştur. Cumhuriyetin siyasal düşüncesi, esas olarak Batıcılığın türlü yorumları çerçevesinde kalmıştır.[211]

---

[207] Ülken, *Çağdaş Düşünce Tarihi*, s. 375.
[208] Ülken, a.g.e, s. 375.
[209] Kaynardağ, a.g.e, c. 3, s. 766.
[210] Kaynardağ, a.g.e, c. 3, s. 767.
[211] Tunçay, Mete, *"Türkiye Cumhuriyeti'nde Siyasal Düşünce Akımları", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c. 7, s. 1924.

Bu dönemdeki düşünce akımlarından olan İslâmcılık, 19 ve 20. yüzyılda, İslâm'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlâk, felsefe, siyaset, eğitim v.s) yeniden hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslâm dünyasını Batı sömürüsünden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarma; medenileştirme, birleştirme ve kalkındırma uğruna yapılan siyasî, fikrî ve ilmî çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütününü ihtiva eden bir harekettir. İslâmcılık için İslâm dünyasında "tecdit, ıslah, ihyâ" gibi kelimeler kullanılmaktadır.[212]

Bu hareket, Mısır'da Cemaleddin Afganî (1839–1897), talebesi Muhammed Abduh (1845–1905), Hindistan'da Seyyid Ahmed Han (1817–1898), Türkiye'de "Sırat-ı Müstakîm- Sebilü'r-resad, Beyanu'l-hak, Volkan" gibi dergilerde kümelenen, yazılar ve makaleler yazan kişilerin öncülüğünde ortaya çıkmıstır. Bunlar arasında Filibeli Ahmet Hilmi (1865–1914), Babanzade Ahmed Naim (1872–1934), Mehmed Âkif Ersoy (1873–1936), Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878–1942), Ferid Kam (1864–1944), İsmail Hakkı İzmirli (1868–1946) gibi kişiler yer almıştır.[213]

Bazı yazarlara göre, Rönesans ve Reform hareketleri, ardından sanayi inkılâbını gerçekleştiren Batı dünyasının, maddî ve teknik üstünlük itibariyle İslâm dünyasıyla arasına büyük mesafeler koyması, İslâmcılık düşüncesinin ortaya çıkmasındaki hazırlayıcı sebepler arasındadır. Bu dönemde, Batı dünyasının bu üstünlüğü sebebiyle Müslümanlar arasında, Batı'ya karşı büyük bir hayranlık ve kendilerini küçük görme duyguları hâkim olmaya başlamıştır. Buhran yaşayan İslâm dünyasının, içinde bulunduğu bu durumdan nasıl kurtulacağı hakkında, İslâmcılık hareketiyle ilgisi olan düşünürler, fikirler geliştirmeye başlamışlardır. Bu fikir adamları arasında, "İslâm dünyası niçin bu hallere düştü? Müslümanlar özellikle maddî olarak nasıl kalkınabilir? Bugün Batı'nın sahip olduğu ve onlarla kalkınmasını sağladığı hürriyet, eşitlik, medeniyet, ilim ve fikir hürriyeti gibi değerlere sahip midir, yoksa bunlar yeniden mi

[212]Kara, İsmail, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, İstanbul, 1986, c. I. s. 15.
[213] Kara, a.g.e., c. I. s. 15.

kazanılacaktır? Akılla İslâmiyet arasında çatışma var mıdır? Batı'dan neler alınabilir?" gibi sorular sorulmaya başlanmıştır. Bu sorulara İslâmcılık düşüncesini savunan fikir adamları tarafından verilen cevaplarda ana hatlarıyla su özellikler ortaya çıkmaktadır:

a) Genel olarak onlar, Batı'dan medenî unsurları almak yönü ağır basan kısmi bir batılılaşmaktan yana olmuşlardır.

b) Ardından usûl olarak "seçmeci telifçi" bir yolu benimsediler. Buna göre Batı'nın medenî, ilmî, fennî, sınaî üstünlükleriyle İslâm'ın kültürel ve ahlâkî özelliklerinin birleştirilmesi gerekmekteydi. Onlar, böyle bir usûlü meşrulaştırmak için de; "Batının sahip olduğu bu değerlere İslâm'ın zaten sahip olduğu, fakat bunların zamanla unutulduğu veya unutturulduğu, "hikmetin Müslüman'ın yitik malı olduğu, onu nerede bulursa alacağı" yönündeki peygamber tavsiyesi" gibi akıl yürütmelerinde bulunmuşlardır.[214]

İslâmcılık hareketi içerisinde yer alan fikir adamları, İslâmiyet'in ilerlemeye mâni olmadığını, gerileme sebebinin İslâm'dan olmayıp Müslümanlardan kaynaklandığını, İslâmiyet'in medeniyetin hamisi olduğu görüşlerini savunmuşlardır. Onlar siyasî ve fikrî inkılâpların gerçekleşebilmesi için bazı prensipler ortaya koymuşlardır:

1. Müslümanları saf bir inanç sahibi kılmak; bâtıl inanç ve hurafelerden kurtulmak.

2. Eğitim öğretimin ıslahı ve cehaletle, bilgisizlikle, taklitle mücadele etmek; müspet ilimlerin tahsiline önem vermek.

3. İslâm dünyasında yaygın olan ahlâk anlayışını değiştirmek: Onlara göre, Müslümanlar tevekkülü tedbirsizlik, alçakgönüllülüğü pısırıklık, takvayı çekingenlik, kanaati teşebbüssüzlük olarak algılar olmuşlardır. Cesaret, şecaat, vakar, gayret unutulmuştur. Bu durum İslâm ahlâk anlayışına aykırıdır.

[214] Kara, a.g.e., c. I, s. 22- 28.

4. Bâtıl inançların ve hurafelerin kaynaklarından biri olarak görülen, ayrıca Müslümanları aktif olmaktan uzaklaştıran bazı tarikatların ıslahı.

5. Siyasî faaliyetleri hiçbir zaman terk etmemek, aktif bir şekilde bu faaliyetlerin içinde bulunmak.[215]

Birinci Dünya savaşı bittiğinde bir İslâm milleti fikri, bütün maddî dayanaklarını artık kaybetmiş ve İslâmcılıktan geriye miras olarak İslâm'la takviye edilmiş bir milliyetçilik kalmıştır. İslâmcıların halifeliğe ve İstanbul Hükümetine rağmen Kurtuluş Savaşına, Millî mücadeleye bütün varlıkları ve içtenlikleriyle katılmaları, kısmen Cumhuriyet yönetimine dâhil olmaları da vardıkları yer itibariyle bu hususu destekler niteliktedir.[216]

Bu görüşlerle birlikte modernist, Türkçü ve İslâmcı fikirleri savunanlar vardı. Bunlar kurtuluş yolunun İslâmlaşmak, çağdaşlaşmak ve Türkleşmek fikrinde birleşmekle mümkün olacağı görüşlerini benimsemişlerdir. Onlara göre yanlış inançlarla ve fikirlerle bunalmış İslam âleminin kurtuluşunun yalnız ilimle, çağdaş düşünce ile kuşanmış bir İslâmlıkla ve Türklükle mümkün olabilirdi. Bunlar arasında M. Şemsettin Günaltay (1883–1961), Şerafettin Yaltkaya (1879–1949) , Celal Nuri İleri (1870–1939) gibi isimler sayılabilir.[217]

Bu dönemdeki siyasî görüşlerden İslâmcılık ve Turancılığa tepki hâlinde doğan hareketlerden biri de, Mükrimin Halil (1898–1961)'in başlattığı Memleketçilik akımı idi. Bu, Anadolu'yu doğacak kültürün kaynağı ve hedefi olarak gören kültürcü ve ona siyasî ve fiilî bir şekil vermek isteyen fikrî Anadoluculuktu.[218] 19. yüzyıldaki sosyal düşüncenin ileri sürüp de iyi karşılanmayan fikirleri, Cumhuriyet devrinde birer birer gerçekleşmeye başlamıştır. Latin harflerinin kabulü; arınmış sade Türkçe fikri, terimlerin kendi dillerinden alınması ve mümkünse Türkçeleşmesi, medenî kanunun

[215] Kara, a.g.e., c. I, s. 64- 67.
[216] İsmail Kara, a.g.e.,c. 1, s.31.
[217] Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* s. 394.
[218] Ülken, a.g.e., s. 478.

kabulü, kadınların iş hayatına girmesi gibi konular zamanında tartışılmış ancak Cumhuriyet devrinde gerçekleşmeye başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde, bütün alanlarda olduğu gibi, düşünce hayatında da hâlâ yönünü belirleyemeyen bir arayışın sürdüğünü görmekteyiz. Şüphesiz bu devam eden bir süreçtir. Düşünürlerin, yazarların, sanatçıların, bilim adamlarının düşünceden kültürel alanlara, edebiyattan siyasete kadar birçok ilgisi olmuş arayışları çeşitlilik göstererek sürmüştür.

İşte bu dönemdeki çeşitli düşüncelerden İslâmcılık akımını benimseyen fikir adamlarından biri de Necip Fazıl Kısakürek'tir. Onun özellikle üzerinde durduğu hususlardan biri İslâm'ın özünü iyi anlamak ve onu hayata geçirmektir. O, Müslümanların içinde bulunduğu buhranın sebebi olarak İslam'ı anlamamayı ve onun özünden uzaklaşmayı gösterir. Bu sebeple o, İslâm'ın değil, anlayışların yenilenmesi gerektiği görüşündedir.[219] Ona göre, Müslümanların kurtuluşu da buna bağlıdır. Necip Fazıl ayrıca, İslâm'ın manevî ve ahlâkî unsurlarını kaynaştırmış ve İslâm'ın özüne sımsıkı sarılmış bir Türk milletinin önceden olduğu gibi yeniden İslâm dünyasını içinde bulunduğu buhrandan ve sıkıntılardan kurtarabileceği görüşünü savunmuştur.[220]

Necip Fazıl'ın yetiştiği ve yaşadığı döneme baktığımızda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin devrim ve inkılâplarla şekillenmeye başladığı, toplumunun adeta deri değiştirdiği, kendi kültürüyle batı kültürünü harmanlayıp modern çağ toplumlarına ayak uydurmaya çalıştığını görmekteyiz.

İslam'ın arzu ettiği ahlaki yapı ile batının bilim ve tekniği buluştuğu ve harmanlandığında aslında ideal bir toplum yapısı ortaya çıkacaktır. Prof. Dr. Amiran KURTKAN'a göre; "Türk-İslam değerlerine göre, Sorakin'in ideal kültür diye isimlendirdiği, maddi ve manevi değerler arasında ahenk kuran kültür, aslında insan için

[219] Kısaküürek, *İdeolocya Örgüsü,* s. 565- 566.
[220] Kısaküürek, Aynı eser, s. 476.

tabii olan kültürdür."[221] Buna göre batılı düşünürlerce ideal sayılan kültür, Türk-İslam kültürüne, insanın tabiatına tam anlamıyla uymaktadır.

Batılılaşma, manevi değerlerden, İslam'dan uzaklaşma olarak anlaşıldığından Osmanlı Devletine dayanan batılılaşma çabaları toplumun manevi değerlerinde küçük boşluklar açmış, bu boşluklar zamanla genişleyerek derin hasarlara da sebebiyet vermiştir.

Manevi değerlerin ve bu değerleri ortaya koyan kıymet hükümlerinin genellikle dinler tarafından getirildiği sosyolojide kabul edilmiştir. Zira insan hakları, demokrasi, eşitlik, adalet, hürriyet kavramları ve bunları hedef tutan değer hükümleri, dini mahiyette olmak üzere ortaya konulmuşlardır. Sosyolojik gerçekler ve hatta İslamiyet'in getirdiği kıymet hükümleri ile kesinlikle çatışmamaktadır. Çoğu kıymet hükümlerimiz, hem İslam köklüdür, hem de modern sosyolojinin görüşlerine tam olarak uygundur. Manevi kültürü sağlam olan milletler (uzun bir sürede) maddi kültürü kuvvetli olan milletlerden üstün hale gelirler.[222]

O dönemin aile yapısına baktığımızda ekonomik ve toplumsal yapı kırsal ekonomiye dayalıyken geleneksel geniş aile ve ataerkil geniş aileler egemen durumdaydı. Kentleşme yaygın olmayıp nüfus daha çok kırsal kesimde yoğunlaşmıştı. Yeniden yapılanma dönemi olması nedeniyle aile açısından fazla çeşitlenmelerin olmadığı, yozlaşmanın görülmediği, devrimlerin yerleşmekte olduğu, çağdaş toplum olma çabasının yoğunlaştığı bir dönemdi. "Aile yapısında nispeten istikrarlı bir dönem yaşanmıştı. Ayrıca yeni bir toplum olarak nüfusun artması isteniyor ve teşvik ediliyordu."[223]

Yine o dönemle ilgili olarak Giresun İli özelinde yapılan bir sosyal araştırmada "Köylü kadınlar peçeli ve çarşaflı iken şehirli kadınlar modern bayanlar ve bayan

[221] Kurtkan, Amiran, *Türk Milletinin Manevi Değerleri*, Orkun Yayınları, İstanbul 1984, s.8-35.
[222] Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergah Yay., s.16-20, İstanbul 2001.
[223]Tezcan, Mahmut, *"Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü-Bugünü-Geleceği" , V. Türk Kültür Kongresi Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü-Bugünü ve Geleceği (17-21 Aralık) Gelenek-Örf-Adet-Giyim-Kuşam*, Cilt XV, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

öğretmenler başı açık, şapkalı ve fularlı olup etek-ceket giymekteydiler. Erkeklerin kıyafetlerine bakıldığında; modern erkekler takım elbise giyiyorlar ve papyon takıyorlardı. Resmi görevdeki öğretmen ve memurlar ile işadamları ve öğrenciler papyon yerine kravat takıyorlardı. Giresun İlinde 1927 yılından itibaren balolar tertip edilmeye başlanılmıştır. İlk defa şehir bürokrasisinin katılımıyla gerçekleşen yılbaşı kutlamaları düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi sosyal hayatta da batılılaşmanın etkileri yoğun olarak hissedilmekte giyim-kuşam, yaşayış biçimi olarak doğrudan bir yönelme, bir meyil söz konusu olmuştur."[224]

Çağdaş toplumlardaki aile yapısı model alınarak ailedeki geleneksel öğelerden uzaklaşılıp, yeni, çağdaş bir aile yaşantısı hedeflenmiştir. Ayrıca bu dönemde çıkarılan Türk Medeni Yasası ile aile yaşamı demokratikleştirilip, kadın, erkekle eşit hak düzeyine yükseltildi. Giresun'da ilk defa Mayıs 1926'da bir kadın tarafından konferans verilmiştir. Diğer taraftan da 1928 yılı içerisinde Milli Eğitim Müdürlüğü makamına Neyyire Hanım getirilmişti.[225]Batılılaşmanın da etkisiyle kadının toplumdaki ağırlığı daha da artmış, ataerkil toplum yapısı değişime mahkûm olmuştur. Bunun sonucu olarak da maalesef toplumumuzdaki boşanma oranlarında artışlar meydana gelmiştir.

İnsan ilişkileri bakımından davranışlarda önce akrabalar, sonra komşular, sonra da köyün halkı önem kazanır. Dayanışma bu sıralamayı takip eder. Kasabalarda da akrabalığa dayanan dayanışma en önde yer almaktadır. Kentlerde geleneksel akrabalık dayanışmasının yanı sıra, kişisel tercihe dayanan dayanışma en önde yer almaktadır. Kentlerde geleneksel akrabalık dayanışmasının yanı sıra kişisel tercihe dayanan çeşitli formel dayanışma türleri gelişmiştir. Bunlara çeşitli meslek kuruluşları, dernekler, gönüllü teşekküller ve kulüpler örnek verilebilir.[226]

[224] Sarısaman, Sadık, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun (1923-1930) Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayat*, Giresun Belediyesi Yayını, İstanbul 1999.
[225]Sarısaman, a.e., a.y.
[226] Başaran, Fatma, *Geçiş Döneminde Türkiye,* Ankara 2004.

Eğitim ve ekonomik durumları yüksek olan memur ve serbest meslek sahipleri daha çok modern davranış içindeydiler. Kentlerde orta tabaka daha geleneksel tutum ve davranışlara sahipken alt tabakada ise bilhassa kadınlar iş hayatına katıldıkça geleneksel davranışlarda kopmalar daha çok görülmektedir. Sadece imam nikahı ile yapılan evlilikler kent ve kasabalarda yok denecek kadar az olup en yaygın davranış hem imam nikahı hem de resmi nikahın birlikte yapılmasıdır.[227]

E. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HADİS USULÜ VE HADİS İLMİYLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

Necip Fazıl kendi mefkuresini anlatabilmek, insanlarda bir bilinç oluşturabilmek, siyasî ve dînî görüşlerini aktarabilmek devlet idaresini de yanlışlardan döndürebilmek maksadıyla "Büyük Doğu" gazetesini çıkarmıştır. Gazetedeki kendi köşesinde yazdığı yazılarla toplumun içinde bulunduğu sıkıntılara değinmiş, bunlara çözüm önerileri teklif etmiş ve pek çok yazısını da hadisler ışığında yazmıştır. Daha sonra bu makalelerinde kullandığı hadisleri bir gencin isteği üzerine *Nur Harmanı* adlı eserinde toplama kararı almıştır. Bu eserde birinci bölümde hakikat başlığı altında 254 hadis, ikinci bölümde ahlak başlığı altında 258 hadis ve üçüncü bölümde de 101 hadis başlığı altında çeşitli konularda 101 hadis olmak üzere toplam 613 hadis manzum olarak okuyucuya sunulmuştur. Necip Fazıl *Nur Harmanı* adlı eserinin takdim bölümünde şunları söyler: "Hadis, kainatın efendisine ait her tavır; her hareket, her edâ... Tebessümlerinden sükutlarına kadar... Açık denizde güneşten mevki tayin edip akıl pusulasıyla yolunu bulan gemiye eş, insanoğlu, sayısız hayat yönünde istikametini tespit edici her ana ölçüyü hadislerle bulabilir. Hadis, topyekün eşya ve hadiseleri aydınlatan güneş...Bu bakımdan vaktiyle Büyük Doğu'larda "Efendimiz, Kurtarıcımız, Müjdecimiz" başlığı altında tefsir, tasnif ve dilimize tatbiki kalemimden çıkmış olan

[227] Bu konuda geniş bilgi için bkz. İlyas ERSOY, *Necip Fazıl Kısakürek Düşüncesinin Felsefî Yönü,* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünv. Sosyal Bil. Ens., , Ankara, 2007.

hadisleri, genç bir idealistin kitaplaştırmak teklifini saadetle kabul ettim ve ileride, "Allah'ın Kitabı"ndan sonra gelen "Peygamberin Kitabı" isimli büyük eseri genç nesillere ısmarlarken, onlara, üslup, zevk, anlayış ve derleyiş usulünden küçük bir örnek vermek istedim. Çölde soluyan bir köpek görüp, her bağrı yanana su vermedeki sevabı belirtici bir hadisin hakkını vermek için: -Yedi kere piyade hac sevabını bir içim suya kim satın alır? Diye haykıran ve suyu köpeğe içiren velinin tavrından başka hiçbir şey hadisin kıymet ve kudretini anlatamaz. Allah rahmet hadisleri aşkına bize rahmet eylesin...Necip Fazıl/1970."[228] Yine Necip Fazıl hadis ilmiyle ilgili olarak *Nur Harmanı* adlı eserinde Peygamber efendimizi kastederek O'nun Kitabı başlığıyla şunları söylemektedir: "Hadis, O'nun hareketi, her edası, her tavrı ve hususuyle bütün sözleri....Hatta sükutları...O'nun ağzından üç türlü kelam serpildi: Biri, daima ve münhasır olarak melek vasıtasıyla gelen Allah kelamı: Kur'an...Öbürü, kendisini ânî bir nur kaplayarak, arada melek olmaksızın Kur'an dışında, doğrudan doğruya Allah'tan gelen söz: Kudsî hadis...Ve sonra Resul ve insan sıfatıyla kendi sözleri: Sadece hadis...Çok nazik..."Benim ağzımdan söz uyduranın yeri ateştir." mealindeki hadis ve sahabilerinin Allah Rasülüne duyduğu nihayetsiz hürmet, hadis usulünü en titiz ölçülere bağladı. Bu bakımdan, hadis ve hadis usulü ilimlerinde saat, dakika, saniye, salise ölçülerinden daha ince ayırt edişler, sınıflandırışlar vardır. Hadis, mutlaka, son rivayet eden şahıstan ilk haberi veren sahabiye kadar en emin bağlantılarla zincirli olacaktır. Bu bağlantıların ismi senettir. O'nun geride bıraktığı aşk, vecd, cehd, hamle, ölçü, usul, sistem ve titizlik o kadar büyük oldu ki, İslam alimleri, imkanlar aleminin semasında, kehkeşandaki toz yıldızlara kadar nisbet ve kıyas hattı çekilmemiş hiçbir nokta bırakmadılar. Bugün de en fazla, insaflı garp alimlerinin hayran olduğu bütün bir ölçü mimarisi, O'ndan birkaç asır sonra hemen kuruldu. Büyük İslam alimlerinin omuzlarında duran bu saraya, bir zerrecik insaf sayesinde kafir olarak da hayran

[228] Kısakürek, *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 2015, s. 5.

kalmamak mümkün değidir. Hep O'nun soluğundan...Hadis toplayıcıları, ilmî usullerle yanyana, ahlakî şartlara o kadar dikkat ettiler ki, Mekke'yle Buhara arasındaki mesafeyi, tek hadis telakkisi için, icabında yaya yürüdüler; hadisi bilen adamı tarlasında buldular; ve bir de baktılar ki, bu adam, nasılsa boşanmış atını tutmak için boş bir yem torbası kullanmakta... Atına boş yem torbasını gösterip onu kandırmaya çalışmakta... Bu manzarayı görünce; -Ben zaruretle de olsa, atını aldatandan hadis telakki etmem... Dediler ve aynı yolu yine yaya yürümek üzere döndüler. Hadis nakline ehliyet için insan ruhunda aradıkları doğruluk çilesinin derecesini görüyor musunuz? Hadise ve hadis usulü ilimlerine ait dış bilgi ve kabuk cephesini bırakıp yalnız ruhu aydınlatmak cehdindeyiz... En ileri titizliğe rağmen batıl mezheplerin, bizans ve menfi kutuplarıyla Fars ruhlu tahrifçi ve uydurmacıları, yahudi ve münafık sevk ve idaresinde, hadis adına nice kalpazanlılara yeltendi. Fakat büyük İslam metodolojisi bunları çiğnedi, hadislerin zayıflarını ayıkladı ve Peygamberin Kitabnı bütünleştirmeyi bildi. Peygamberin kitabını birleştiren en emin nakil çerçevesi (Kütüb-ü Sitte-Altı Kitap) ismiyle anılan ve başlarında da Buhari ve Müslim gibiler bulunan kaynaklar... Bunlardan Buhari hadisleri o kadar makbul ki, toplanışında sade Buhari Hazretlerinin muazzam ilim ve ahlakı müessir olmakla kalmamış, onun ilim üstü büyük ruhî marifeti de ayrı ayrı her hadisi tahkike yol bulmuştur. Buhari Hazretleri ömrü boyunca her birinin nimetini bir karınca gibi çetin maniler üzerinden atlayarak taşıdığı ve ruh yuvasına yığdığı hadislerin toplanması işindeki dev çapında ilmî cehdden sonra, her hadis için ayrı bir gusül abdesti aldı, murakabeye vardı ve işin tahkikatını Allah'ın Sevgilisinden bizzat öğrendi. Her hadisi O'na danıştı, cevabını aldı ve sımsıkı perçinledi. Büyük ilim ve marifet elele... Başka türlü olamazdı. Büyük İslam müessesesi dört esasa dayanır: 1-Kur'an... 2-Hadis... 3- Ümmetin toplu anlayışı... 4- Fıkıhçıların kıyası... Bunlardan ilk ikisi esas... Son ikisi de esasa varmak için yol... Demek ki, Peygamberin Kitabı, Allah'ın Kitabından sonra dinin ana temeli... Bütün dünya, meseleleriyle, Peygamberin kitabında... Hadisler

de, en sadık, en dürüst, vakur ve haysiyetli meallerle nakledilebilir; ve bir yıldızdan bir yıldıza çekilmiş mahyalar halinde insanlığa, muhtaç olduğu nuru pırıldatır."[229]

F. ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR HAKKINDA YAZILANLAR

Bu bölümde Necip Fazıl'ın, müstakil kitabı Esselâm hakkında yazılan yazıları aktaracağız. Öncelikle Esselâm hakkında yazan kişilerin isimlerini verelim: Rasim Özdenören, Mustafa Aydoğan, Alim Yıldız.

1 ESSELÂM (Rasim Özdenören, "Esselâm" *Mavera*, 2 (Ocak 1977), 46-47)

(Necip Fazıl'ın dört yıl önce (1973)'te yayınlanan bir şiir kitabının adı bu. Şairin ifadesine göre eser, 1960-1961 yıllarındaki çileli hapis dönemi yazılmaya başlanmış aradan tam 11 yıl geçtikten sonra1972 yılı Ramazan ayında tamamlanmış ve nihayet 1973'te kitap haline gelmiştir. Yayınlamasından bu yana şu kadar yıl geçtikten sonra niçin söz konusu ediyoruz bu kitabı? Üstadın, ard arda yayınlanan birbirinden önemli kitapları arasında gözden ve dikkatlerden kaçan bu kitap üstünde gereği gibi durulmamıştır da onun için. Belki yeniden gündeme getirilmesine vesile olmayı ummak istiyoruz.

Eserin, biçimsel bir yaklaşıma ve klasik manâsıyla –mevlid- olduğu ileri sürülebilirse de, herkesten önce şair, kitaba mevlid denmesine karşıdır, çünkü geleneksel anlamıyla mevlid, nerdeyse "resmi ibadet şekilleri arasına" sokuşturulmuştur, bu manada olmadıkça, sırf tefekkür ve tahassüs alanında kalmak şartıyla esere "mevlid" denilmesinde hiçbir sakınca yoktur. Fakat belki de en iyisi, ona destan demektir, bir "vecd destanı".

Peygamberimizin hayatını anlatmayı hedef tutan şiirler, o kutlu hayatın 63 yılını işaret etmek amacıyla bu kadar parçadan oluşuyor. Klasik destan anlayışından farkı şu:

[229] Kısakürek, a.g.e., s. 11-14.

bu şiirler, kaba manâsında bir dış hayat tasviri yerine, bu dış hayatın, şairin ruhunda meydana getirdiği tahassüsleri, izlenimleri dile getiriyor, dış hayat şartları, yüce Peygamberimize duyulan aşkın, vecdin şiir diliyle anlatılmasına, bu aşktaki şiiriyete vesile olsun için kullanılıyor.

İşi, akıl ve muhakeme planında alanlarca bu aşkın, bu vecdin mahiyeti hep anlaşılmadan kalacaktır. Oysa şair bu konuda düsturu tam yerine oturtuyuo ve "Takdim" yazısında diyor: "…muhal farz, yokluğu bulup ta söyletseler ve ona 'benden başkası yok' dedirtseler, ben yine O'nun bildirdiği 'var'dan ve O'ndan yana kalırım." Ve gene "Takdim" yazısında okuyalım: "Ben hakikatten O'na giden değil, O'nun topyekûn kabullendikten sonra O'ndan hakikate gelen mûminim." O Allahın Resûlüdür."

İslâmî tahassüs, hadiseleri, eşyayı, toptan bütün varlığı müslümanın gözüyle görüp değerlendirmekse, bu kitap o gayeye ulaşmıştır. Sadece konusundan dolayı değil, bilhassa getirdiği yeni tahassüslerle. İslâmî tahassüsü çok dar bir alana hapsetmek mümkün değildir. Konu İslâmın ta kendisi olur da hiçbir İslâmî tahassüs taşımayabilir. Çünkü. Veya tersi: herhangi bir konu ele alınmış olur da müslümanın bakış açısıyla, müslümanın dünya görüşüyle, erdem anlayışıyla değerlendirmiş olabilir, bu da mümkündür. *Esselâm* hem konusu hem de taşıdığı tahassüsler bakımından bir üstünlük içindedir. Şair belki de bu yüzden "Umulur ki; bir gün Türk edebiyatı, bu eseri, yeni zamanların İslâmî tahassüste ilk temel kitabı saysın"[230] diyor.

2. ŞİİRİN UFKU: ESSELÂM (Mustafa Aydoğan, "Şiirin Ufku: Esselâm", *Hece,* 9 (Ocak 2005), 335–336)

Esselâm, Necip Fazıl'ın hapis yattığı 1960-61 yıllarında başlayıp, uzun bir ara verdikten sonra 1972 Ramazan'ında kendi deyimiyle yakıcı bir çile dürtüşüyle tamamladığı şiirlerden oluşan bir kitap. Bir bakıma nâ'tlar toplamı, bir bakıma mevlid,

[230] Kısakürek, *Esselam*, Büyük Doğu Yay. İstanbul, 2010 , s. 10.

bir bakıma da şiirleştirilmiş siyer. Bir mü'min şairin, peygamberi, şiir cephesinden anlama ve anlatma çabasının ulaştığı yüksek bir nokta… 'O'na olan eritici aşkımın ve gevşemez bağlılığımın vecd destanı'. Gerçekten, bu şiirlerin, bu 'vecd'in ışıklarını okura taşıdığını söylemek gerek. Peygamberimizin 63 yıllık ömrüne izafeten 63 bölümden oluşan kitabın 52 bölümü peygamberimizin hayatını, 7 bölümü 101 Hadisin manzum şekilde söylenişini, geriye kalan 4 bölüm ise peygamberimizin bu dünyadan ayrılışını anlatır.

Elinde alâmet.

İzinde selâmet,

Tek isim…Muhammed…

Ne bir harf, ne kelâm;

Esselâm, esselâm…

Bu mısralarla biten kitap sayfalar ilerledikçe, peygamber sevgisini ve ürpertisini, mü'min bir ruha derinden derine duyurmaya ve onu, bir coşkuya sürüklemeye başlar.

Nur sırdır, ışık üstü sır;

Vurduğu eşya gölgesiz.

Onsuz insan kör ve sağır;

Ülkeler onsuz, ülkesiz.

Bu şiirler için yapılabilecek en önemli tespit şu olsa gerek; Necip Fazıl şiirinin ufku Esselâm'dır. Yazının başında da yer verdiğimiz 'şiirin ufku' ibaresi, Sezai Karakoç'tan mülhemdir. Karakoç, Edebiyat Yazıları 1'deki Na't başlıklı yazısında 'Peygamber nasıl insanın ufkuysa, Na't da şiirin ufkudur'der ve devan eder. 'Na't, Peygamberin şiirle yapılmak istenen portresidir.' Bu ifadeler, na't hakkında yapılmış en güzel değerlendirmelerden birini içerir. Bunları Esselâm hakkında da rahatça söyleyebileceğimizi sanıyordu. Necip Fazıl, bir mümin şair olarak, şiirin ufkunu yakalar ve peygamberin portresini, coşku dolu enstantaneler halinde bize aktarır. Belki de,

Ver cüceye onun olsun şairlik

Şimdi gözüm büyük sanakarlıkta

Dediği o ruhi düzlemi, bu kitapla, nihai noktasında bulmuş olur. Burada, bu kitapla ilgili ilginç, bir durumu da aktarmamız gerekiyor.

Necip Fazıl'ın, bu kitabı yayınlanışıyla birlikte yaşadığı bir korku vardır. Bu korkuyu derinden duymuş olmalı ki, kitaba yazdığı 'Takdim' yazısında birkaç defa tekrar eder ve üzerinde önemle durur. Bu korku, *Esselâm*'ın, Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i gibi mevlithanların eline düşmesi ve "resmi ibadet şekilleri arasına girmesidir". Böyle bir şeye teşebbüs edecek olanları, Allah'a havale eder ve lanetler. Ancak "Evlerde, meydanlarda, toplantı yerlerinde, sırf dini tefekkür, tahassüs ve heyecan gayesiyle okunmasına, kalabalıkları sürüklemesine ve ruhları fıkırdatmasına evet!..." der.

Bu ifadelerden şöyle bir sonuç çıkarıyorum: Şair, bu kitabın, ciddi bir okunurluk ve yaygınlık kazanacağına çok inanmış olmalı. Hatta, "bir gün Türk edebiyatı, bu eseri, yeni zamanların İslâmî tahassüste ilk temel kitabı saysın…" ifadesiyle, Esselâm'a ciddi bir işlev yüklediği anlaşılıyor. Fakat ne talihtir ki, Necip Fazıl'ın, bu kitaba ilişkin kaygıları da, beklentileri de, fazla bir karşılık bulmamış, bunun da ötesinde, şiir kitapları içerisinde en mahcubu, en göz ardı edileni olmuştur. Esselâm, belki de en az bilinen kitaplarından biridir. Bu talihsizlik öyle bir şekil alır ki, ölümü üzerine, Necip Fazıl özel sayısı çıkaran Mavera dergisinde, Erdem Bayazıt'ın düzenlediği "*Eserleri*" bölümünde, bütün kitapları yer almasına rağmen, Esselâm'ın adı geçmez. Sadece "*101 Hadis*" anılır ki, bu kitabın bir bölümüdür. Rasim Özdenören de, 1977 tarihli Esselâm başlıklı yazısında, bu kitabın gözden ve dikkatlerden kaçtığını, üstünde gereği gibi durulmadığını söyler. Necip Fazıl da bu ilgisizliği fark etmiş olmalı ki, Erkekçe dergisinin Şubat 1983 tarihinde yaptığı söyleşide; "Benim bir eserim var, *Esselâm* diye.

63 parçadan ibaret. Rasulullah'ı anlatıyor… Zaten hayatı da 63 sene. Nerde bu Müslüman nesiller, tahassüsü seven nesiller…" diyerek yakınır.

Böyle bir talihsizlik yaşamış olsa da, Esselâm'ın Türk edebiyatının önemli kitaplarından biri olduğunu ve şiirin imkân alanlarını göstermesi açısından her zaman örnek teşkil edeceğini söyleyebiliriz.

3. NECİP FAZIL'IN 101 HADİS TERCÜMESİ (Alim Yıldız, "Klasik Edebiyatımızda Hadis Tercümeleri ve Necip Fazıl'ın 101 Hadis Tercümesi", *1. Maraş Sempozyumu*, Maraş 4-6 Mayıs 2004)

Necip Fazıl'ın "Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar" adlı eseri Hz. Muhammed'in 63 yaşında vefat etmesi dolayısıyla Hz. Peygamber'in hayatının devrelerini konu alan 63 ayrı şiirden (şair bunlara levha demektedir) oluşan modern bir mesnevi görünümündedir. Tarih, Zaman, Mekke'de Bir Hane, Doğum, Nur, O Sabah gibi başlıklar taşıyan şiirlerden her birinde Hz. Peygamber'in tarihsel sıraya göre hayatı anlatılmaktadır. Bu eserin 53-59. levhaları yukarıda bahsettiğimiz şiir diliyle yapılan 101 Hadis tercümesinden oluşmaktadır. Bu hadislerin akabinde Veda Haccı, Ogün, Allah Hayy ve Lâyemut ve Esselâm isimli şiirlerle sona ermektedir.. Necip Fazıl mukaddime kısmında bu eserinin bir mevlid olmadığını, Allah'a olan aşkının ve gevşemez bağlılığının vecd destanı olduğunu ifade etmektedir. 1960–1961 yıllarında hapisteyken yazmaya başladığı bu eseri 1972 yılının Ramazan ayında tamamladığını belirten şairin, "Umulur ki; bir gün Türk edebiyatı bu eseri, yeni zamanların İslâmî tahassüste ilk temel kitabı saysın… Ve destanlık çapta cehd sarfetmenin ne demek olduğu bu vesileyle görülsün…" ifadeleri dikkat çekicidir.

4. NECİP FAZIL'IN ÇÖLE İNEN NUR'A ESSELÂM'I (Muhsin Macit, "Necip Fazıl'ın Çöle İnen Nur'a Esselâm'ı", *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek)*

Esselâm Çöle İnen Nur'dan damıtılmıştır. Necip Fazıl "mukaddes hayattan levhalar" alt başlığını taşıyan eserini "mukaddesatçı Türk gençliğine ithaf" etmiştir. Bu eserlerden ilki konuların işlenişi bakımından siyer ise ikincisi mevlittir. Ancak, Necip Fazıl'ın ifadesine göre ne ilki siyer ne de ikincisi mevlittir; "Bu eser bir mevlid mi? Hayır. Sadece O'na olan aşkımın ve gevşemez bağlılığımın vecd destanı… Vecd, imanın iç şartı…

Gelenekleşen mevlit merasimlerinin "bid'at" olarak algılanması, Necip Fazıl'ın eserini bu şekilde adlandırmak istememesindeki temel nedendir. Aslında destan ve vecd, Esselâm'ı tanımlamak için üzerinde durulması gereken kavramlar gibi görünmektedir. Destanını kavramsal çerçevesine dair edebiyat lügatlerinde sıralanan malumatı tekrarlamaya gerek yok. Vecd ise en basit anlamıyla tasavvuf terminolojisinde "kendinden geçmek" demektir. Oysa Esselâm'da tasavvufun vecdden kaynaklanan lirizmini bulmak mümkün değildir.

Esere adını veren "Esselâm" başlıklı şiir, 63 levhadır. Eser, "mukaddes hayatın yıl sayısından alınan ilhamla" 63 levhadan oluşmuştur. 53-59 levhalar daha önce 101 Hadis adıyla Büyük Doğu Mecmua'sının eki olarak verilen eserden şeçmelerdir (1951)i Edebiyatımızdaki kırk, yüz ve bin hadis çevirilerinin özellikle şiir ve hat sanatı içinde önemli yeri vardır. Necip Fazıl Kısakürek, sûfî yaşantının ve geleneğinin kavramlarını kullanmasına rağmen hem *Çöle İnen Nur*'da hem de *Esselâm*'da gelenekselleşen ve dolayısıyla simge değeri kazanan sayıları tercih etmemektedir. Aynı şekilde divanlardaki naatlarda redif olarak tercih edilen esselâm sözcüğünü, Necip Fazıl şiirinin ve hatta eserinin başlığı olarak kullanmakla birlikte eski şairlerin yolunda değildir. Esasen söylemek istediğim şu: Necip Fazıl Kısakürek, şiirlerindeki bütün dinî duyarlığa

ve “vecd” içinde söyleme arzusuna rağmen gelenekten yaralanan bir şair değildir. Geleneğin dayandığı tasavvuf zemini üzerinde modern bir şiir üretmektedir. Bu tesbiti yaptıktan sonra Esselâm’daki şiirlerin biçim ve içerik bakımından belirginleşen yönleri üzerinde durabiliriz.

Eserin başında takdim yazısı (7-10), sonunda on bir maddeli vasiyeti (138-141) yer almaktadır. 7 levha, 101 hadis şekçisine ayrılmış, diğer 56 levhada ise Hz. Peygamber’in hayatından kesitler işlenmektedir. İlk yirmi dört levhada Hz. Muhammed’e peygamberlik verilene kadarki dönem (velâdet-risâlet) yirmi beşinci levhadan sonrakilerde ise miraç ve yine kendi ifadesiyle “altın çağ” anlatılmaktadır. Hece ölçüsünü kullanmaktaki ustalığını bildiğimiz Necip Fazıl, “Annenin Ölümü” (11. levha) ile “Büyük Feth” (44 levha) başlıklı arayışlar içindedir. Bu iki şiir biçim bakımından iki yatay muska şeklindedir. Diğer şiirler hece ölçüsünün kullanıldığı ve biçim bakımından öeneklerine Necip Fazıl’ın diğer şiirleri arasında da rastladığımız yapıdadır. Konunun gereği olarak şiirlerin büyük çoğunluğunda öyküleme (tahkiye) tekniği benimsenmiştir. “Zaman, Nur, Bâdiye, Kervan, Kâbe” gibi manzumeler ise birer durum şiiridir. Bu çeşit şiirler, Necip Fazıl üslûbuna ve edebiyatımızdaki şairlik mevkisine uygun düşmektedir.

O Güne kadar zaman,
Sarılan bir makara,
Sonra çözülen iplik…
Yıldızlar gökte harman…
Dünya yüzü kapkara;
Gölge gölge gariplik
(Esselâm, 14)

Bu nevi söyleyişlerin yanında şairin Çöle İnen Nur’u yazarken yaralandığı eski kaynaklardan diline sızan kimi kelimeler ile Hz. Peygamber’in hayatı anlatılırken

mutlaka zikredilmesi gereken özel adlara kafiye bulmak arzusuyla tercih ettiği kelimeler, kafiye bulmaktaki bütün ustalığına rağmen doğallığın kaybolmasına neden olmaktadır.

Şam kernavı, amca Ebutalib,

Dağda bir çatının önünde durdu.

Burası Bahiyra adlı rahibin,

Şehirlere küskün, inziva yurdu…

İsâ Peygamber'e bağlı Bahiyra…

Kuytularda, aklı fikri mâverâ…

(Esselâm, 38)

Dolayısıyla nağmeleşmeye imkân vermeyen bu anlatım biçimi, manzumelerin ritimsizliği kendiliğinden Esselâm'ı Necip Fazıl'ın kaygılandığı "dinî vecd simsarları"nın eline düşmekten korumaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. İMAN- HAKİKAT- AKIL- HİKMET (1-15)

1. HADİS

" Allah'a inandım de, sonra dosdoğru yürü!"[231]

Hakikat sana teslim, imanından ötürü...[232]

عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الثَّقَفِيِّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ

" قَالَ: " قُلْ: آمَنْتُ بِاللهِ، فَاسْتَقِمْ "

Süfyân b. Abdillah es-Sekafî (r.a.) şöyle dedi: -Yâ Resûlallah! Bana İslâm'ı öylesine tanıt ki, onu senden başkasına bir daha sorma ihtiyacı hissetmeyeyim, dedim. Resûlallah (a.s.) : "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol!" buyurdu.[233]

Hadisi Süfyan b. Abdillah (r.a.) rivayet etmiştir. Tercih ettiğimiz Müslim'in rivayetinde "ثُمَّ اسْتَقِمْ" yerine " فَاسْتَقِمْ " şeklinde nakledilmiştir. Ancak mana bakımında aralarında herhangi bir fark söz konusu değildir. Ahmed b. Hanbel'in iki rivayetinde de şu ziyade dikkatlerimizi çekmektedir; Süfyan tekrar soru soruyor ve şöyle diyor: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi şeyden daha fazla sakınayım? Rasûlüllah da " Eliyle dilini işaret etti"[234] Tirmizî'nin rivayetin de ise lafız farklılığı ve şu ziyade bulunmaktadır: قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ حَدِّثْنِي بِأَمْرٍ أَعْتَصِمُ بِهِ، قَالَ: «قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقِمْ» ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَخْوَفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ، فَأَخَذَ

[231] Tırnak İçindeki kısımlar, hadisin doğrudan doğruya mealini, ekler de tefsîrî mahiyette, bağlı hikmetleri göstermektedir.
[232] Kısakürek, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 118.
[233] Müslim b. el-Haccâc, *Sahih*, İstanbul, 1992, İman 62, c.I, s.65, H.No:38; Tirmizi, Muhammed b. İsa, *Sünen*, İstanbul,1992, Zühd 61, c.IV, s.607, H.No:2410; İbn Mace, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, İstanbul, 1992, Fiten 12, c.II, s.1314, H.No3972; Ahmed b. Hanbel, III, 413, IV, 385; Suyuti, Abdurrahman, *el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr,* H.No: 7845, Beyrut, 1990, H.No:7845.
[234] Ahmed b. Hanbel, III, 413.

«هَذَا بِلِسَانِ نَفْسِهِ، ثُمَّ قَالَ: " "Ey Allah'ın Elçisi! Bana sımsıkı sarılacağım bir amel söyle" dedim. Peygamber Efendimiz "*Rabbim Allah'tır de, sonra dosdoğru ol*" buyurdu. Kendisine, "Ey Allah'ın Elçisi! Hakkımda korkacağın şeyin en tehlikelisi nedir?" dedim. "*Mübarek dilini (eliyle) tuttu sonra "İşte budur*" buyurdu.[235] Suyûtî'nin Câmiu's-Sağîr'inde hadisimizle ilgili olarak sahih rumuzu vardır.[236]

2. HADİS

"Hikmetin başıdır Allah korkusu..."

Allah korkusundan vicdan burgusu...[237]

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

"Abdullah İbni Mesud'dan (r.a.) rivayet edilen hadis-i şerifte Allah Rasûlü (a.s.) şöyle buyurmuştur: Hikmetin başı Allah korkusudur."[238]

Hadisi Abdullah b. Mesud (r.a.) rivayet etmiştir. Beyhakî Şuabu'l-İman adlı eserinde bu hadisi, hem Abdullah b. Mes'ud'un Hz. Peygamber'den rivayeti yani merfû hem de İbnu Mes'ud'un sözü yani mevkûf olarak nakletmiştir. Beyhakî bununla birlikte hadisin merfu olan şeklinin zayıf olduğunu beyan ederken ayrıca hadisi, Ukbe b. Âmir'in Hz. Peygamber'in Tebuk hutbesinden naklettiğini söyler.[239] Sehâvî (v.902/1495) ise *el-Mekâsıd* adlı eserinde Ukbe b. Âmir'in "Tebuk savaşına çıktık." diyerek Hz. Peygamber'den naklettiği uzun bir hadis içersinde Hz. Peygamber'in şu sözlerini nakletmektedir: " **أما بعد فإن أصدق الحديث كتاب اللَّه، وخير الزاد التقوى، ورأس الحكمة مخافة اللَّه، والخمر جماع الإثم** " "Şüphesiz sözlerin en doğrusu, Allah'ın kitabıdır; azığın en hayırlısı,

[235] Tirmizi, Zühd , 61, c.IV, s.607, H.No:2410.
[236] Suyuti, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No:7845.
[237] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[238] Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *Şuabu'l-İman,* Beyrut, 1990, c.I, s.471,742,743,744; İbnu Ebî Şeybe, Ebu Bekir, *Musannef*, thk. Kemaleddin Yusuf El-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, c.VII, s.106, H. No:34552, Riyad, 1409; Suyûtî, *el-Câmi*, H.No:6811; Suyûtî, *el-Fethu'l-Kebîr Fî Dammi'z-Ziyâdât ile'l-Câmii's-Sağîr,* c.II, s.123, Beyrut, ts.
[239] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.I, s.471.

takvâdır; hikmetin başı, Allah korkusudur; içki de bütün günahları muhtevîdir."[240] Suyuti'ye göre hadis sahihtir.[241]

3. HADİS

"Mü'min'in görüşünden sakının" ey bilginler!

"Yaradanın nuriyle nazar eder mü'minler!"[242]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اتَّقُوا فِرَاسَةَ المُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ»

Ebu Said el-Hudrî'den (r.a.) rivayet edilen hadis-i şerifte Allah Rasûlü (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Mü'minin firâsetinden sakınınız. Çünkü o Allah'ın nuruyla bakar."[243]

Hadisi Ebu Said El-Hudrî, Ebû Ümâme ve Abdullah b. Ömer rivayet etmişlerdir. Tirmizî, Ebu Said'den gelen rivayetin "garîb" olduğunu söylemekte,[244] Taberânî'nin el-Mu'cemu'Kebîr'inin tahkîkini yapan Hamdi Abdülmecid es-Selefî de Ebu Ümâme'den gelen rivayetin "hasen" olduğunu söylemektedir.[245]

4. HADİS

"Yeter Allah'tan korkmak, eğer gaye ilimse;

Ve cehil kalmak için, yeter güvenmek nefse"[246]

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: "كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْشَى اللهَ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يُعْجَبَ بِنَفْسِهِ "

---

[240]Sehâvî, Muhammed Abdurrahman, *el-Makâsıdu'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîs'l-Müştehireti ale'l-Elsine*, s. 359, Beyrut, 1985.
[241] Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No:6811.
[242] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[243] Tirmizî, *Sünen*, Tefsir, 15, c.V, s.298, H.No:3127; Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c.VIII, s.121, Dâru İhâyi't-Türâsi'l-Arabî, 2002; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No: 1140; Kuzâî, Muhammed b. Selâme, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c. I, s.387, Beyrut,1985.
[244] Tirmiz, Tefsir, 15, c.V, s.298, H.No:3127.
[245] Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c.VIII, s.121.
[246] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

"Mesrûk şöyle demiştir: "Allah'tan korkması kişiye ilim olarak; kendisini beğenmesi de cahillik olarak yeter."[247]

Rivayet Mesrûk tarafından yapılmıştır. Bu rivayet, Dârimî'nin (v.255/868) *Sünen*'inde,[248] Beyhakî'nin *Şuabu'l-İmânı*'nda[249]bulunan iki rivayette ve Suyûtî'nin el-Câmiu's-Sağîr'inde[250] Mesruk'un sözü olarak yani "maktû" olarak nakledilmiştir. Dârimî'nin rivayeti ile Beyhakî'nin bir rivayetinde metnin sonundaki " بِنَفْسِهِ "kelimesi yerine " بِعَمَلِهِ " kelimesi kullanılmıştır. Rivayetin tamamı şöyledir: " كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْشَى اللهَ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يُعْجَبَ بِعَمَلِهِ "İlim bakımından kişiye Allah korkusu yeter; ameline güvenmesi de kişiye cehâlet olarak yeter." Bu iki farklı rivayetlerden "nefsine güvenmek"ten maksadın "ameline güvenmek" olduğunu görmekteyiz. Suyûtî'nin el-Câmiu's-Sağîr adlı eserinde Mesruk'un bu maktû rivayetinin hasen olduğuna işaret edilmiştir.[251] Elbânî ise bu rivayetin zayıf olduğunu söyler.[252]

5. HADİS

" Hikmet müslümanın kaybolmuş malı;

Nerde görse, kimde bulsa almalı!"[253]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الكَلِمَةُ الحِكْمَةُ ضَالَّةُ المُؤْمِنِ، فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا»

[247] Dârimî, Ebû Muhammed Abdillah b. Abdirrahman, *Sünen*, Mukaddime, 34 İst. ,1992; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*,c.I, s.472; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No: 9663; Suyûtî, *el-Fetih*, II, 317-318.
[248] Dârimî, *Mukaddime*, 34.
[249] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.I,s. 472.
[250] Suyûtî, *Câmu's-Sağîri*, H.No:9663.
[251] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:9663.
[252] Elbânî, Muhammed Nasuruddin, *Daîfu'l-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, el-Meltebü'l-İslâmî, ts., c. I, s.609.
[253] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

"Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet edilen hadis-i şerifte Allah Rasûlü (a.s.) şöyle buyurmuştur: Hikmetli söz mü'minin yitik malıdır, onu nerede bulursa almaya daha hak sahibidir."[254]

Hadisi, Hz. Ali (r.a.) ve Ebu Hureyre (r.a.) rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Hikmet Hadisi" olarak bilinen bu rivayetin "garib" olduğunu söylemiştir.[255] İbnu Mâce ise hadisin sıhhat durumuyla ilgili görüş bildirmemiştir. Suyûtî ise *el-Câmi's-Sağîr*'inde bu hadisin "hasen" olduğuna işaret eder.[256] Elbânî de Tirmizî ve İbni Mâce'nin Ebu Hureyre'den gelen rivayeti ve İbnu Asâkir'in Hz. Ali'den gelen rivayetinin zayıf olduğunu söyler.[257] İbnu Ebî Şeybe *Musannef*[258]'inde hadisi " **الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ يَأْخُذُهَا إِذَا وَجَدَهَا** " şeklinde zikreder, Kuzâî ise Müsned[259]'inde " **الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ، حَيْثُمَا وَجَدَ الْمُؤْمِنُ ضَالَّتَهُ فَلْيَجْمَعْهَا إِلَيْهِ** " şeklinde zikreder. Bu konudaki değişik sened ve metinlere bir sayfadan fazla yer veren es-Sehâvî ise *Makâsıd*[260]'ında, Tirmizî'nin yukarıdaki "garib" ifadesi dışında leh veya aleyhinde herhangi bir şey söylememektedir. Onun bu tavrı, değişik lafızlarla ve birçok senedle nakledildiği için bu rivayetin merdûd zayıflıkta olmadığını göstermektedir. Bununla beraber hadis, ulema ve halk arasında yaygınlık kazanmış, muhtevası çeşitli yorumlara konu olmuştur. Günümüzde de ilmî ve bilimsel araştırma yapan çevrelerce her türlü bilgi ve bilim transferi için delil olarak kullanılmaktadır.

6. HADİS

"Ne doğru söylemiştir şu sözü şair Lebîd:

---

[254]Tirmizî, İlim, 19, c.V, s.51, H.No:2687; İbn Mâce, Zühd, 17, c.II, s.1395, H.No:4169; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No:9784, 9785.
[255] Tirmizî, İlim, 19
[256] Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No:9784, 9785.
[257] Elbâni, *Daîfu'l-Câmiu's-Sağîr*, c.I, s.625.
[258] İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.24, H.No:35681.
[259] Kuzâî, Muhammed b. Selâme , *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.118, Beyrut, 1985.
[260] Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, c.I, s. 310-311.

Allah'tan başka herşey bâtıl", içi boş ümîd...[261]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ، كَلِمَةُ لَبِيدٍ:أَلاَ كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلاَ اللَّهَ بَاطِلٌ"

"Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Allah Rasûlü (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Şâirlerin söylediği sözlerin en doğrusu, Lebîd'in şu sözüdür: Biliniz ki, Allah'tan başka her şey yok olacaktır." [262] Yani Allah'tan mahrum olan her şey batıl ve boştur.

Hadisi Ebu Hureyre (r.a.) rivayet etmiştir. Burada Lebîd'in müslüman olduktan sonra şiirle uğraşmayı azalttığını görüyoruz. Onun bu davranışı şahsî tercihi olup, İslâm'ın şiiri yasakladığı gibi bir anlama gelmez. Bunun aksine dinimiz, İslam'a hizmet eden şiiri teşvik bile etmiş, Peygamberimiz'in "Resûlullah'ın şâiri" diye anılan Hassân İbni Sâbit'e karşı davranışı ve onu bu alanda yönlendirişi konuya nasıl bakmamız gerektiğini öğretmiştir. Şâir Lebîd'in bu mısraı, Kur'an'ın insanlığa getirdiği tevhid inancının ruhuna, Allah'tan başka her şeyin geçici olduğu anlayışına tam uygun düşmektedir. Nitekim Allah Teâlâ: "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacak"[263] ve "Allah'tan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey helâk olacaktır"[264] gibi Kur'an âyetlerinde bu gerçeği kullarına öğretmiştir. Peygamber Efendimiz'in Lebîd'in bu sözünü sevmesinin sebebi böylece anlaşılmış olmakta, aynı zamanda şâirlerin şiirlerinde işlemeleri gereken fikirlere de ışık tutmaktadır. Suyûtî ise *el-Câmi's-Sağîr*'inde bu hadisin sahih olduğuna işaret eder.[265] Elbânî[266] de aynı şekilde hadisin sahih olduğunu söyler.

---

[261] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[262] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 26, Edeb 90, Rikak 29, c.V, s.42, H.No3841, c.VIII, s.35, H.No:6147; Müslim, Şiir 2-6, c.IV, s.1768, H.No:2256 ; Tirmizî, Edeb 70, c.V, s.140, H.No:2849; İbni Mâce, Edeb 41, c.II, s.1236, H.No:3757; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 248, 393, 458, 470.
[263] Rahmân Sûresi 55/ 26-27.
[264] Kasas Sûresi 28/ 88.
[265] Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No: 1893.
[266] Elbânî, *Sahîhu'l-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, El-Mektebü'l-İslâmî, ts. , c. I, s.234.

7. HADİS

"Göster hakikatini bana eşyanın Rabbim!

Olduğu gibi göster!"... Söksün esrarı kalbim![267]

" إِلَهِي أَرِنَا الْأَشْيَاءَ كَمَا هِيَ"

"Ya Rabbi bana eşyanın hakikatini göster."[268]

Necip Fazıl'ın 101 Hadis içersine alıp, manzum olarak ifade ettiği bu söz hiçbir hadis kaynağımızda bulunamamıştır. Ayrıca bu söze ait herhangi bir sened zinciri de yoktur. Ali el-Kârî "Mirkâtü'l-Mefâtîh" adlı eserinde Deccal ile ilgili mealini veceğimiz 5471. hadisi açıklarken tezimize konu olan "Ya Rabbi bana eşyanın hakikatini göster." cümlesini kullanmıştır. Deccalle ilgili hadis ise şöyledir:

وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَا مِنْ نَبِيٍ إلاَّ وَقَدْ أنْذَرَ أمَّتَهُ الأعْوَرَ

الْكَذَّاب،ألا إنَّهُ أعْوَرُ ،وإنَّ ربَّكُمْ عَزَّ وجلَّ لَيْسَ بأعْوَرَ ،مكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ك ف ر»متفق عليه .

Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Bütün peygamberler ümmetlerini yalancı kör deccâlin tehlikesine karşı uyarmışlardır. Şunu bilin ki, onun bir gözü kördür; ama sizin azîz ve celîl olan Rabbiniz tek gözlü değildir. Deccâlin iki gözünün arasına kâfir (ke-fe-re) diye yazılmıştır."[269]

Ali el-Kârî bu hadisin yorumunu yaparken seyr-ü sülûka girmiş olan kişi Allah'ın emirlerini yerine getirir, onlara bağlı olur ve Allah'ın yasaklarından da sakındıktan sonra şöyle der: **" إِلَهِي أَرِنَا الْأَشْيَاءَ كَمَا هِيَ، وَأَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا، وَارْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ، وَأَرِنَا الْحَقَّ**

حَقًّا وَارْزُقْنَا اتِّبَاعَهُ وَارْتِكَابَهُ" "Ya Rabbi bana eşyanın hakikatini göster, bana batılı batıl olarak

[267] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[268] Bu söz hadis kaynakları içersinde bulunamamıştır. Ali b. Muhammed el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2000, c.VIII, s. 3453, H.No: 5471.
[269] Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Muhtasar min Umûri Rasûlillah (s.a.v.) ve Sünenihi ve Eyyâmihi*, Fiten 26, Tevhîd 17, İstanbul, 1997; Müslim, Fiten 101, 102; Ebû Dâvûd, Melâhim 14, Sünnet 25-26; Tirmizî, Fiten 56, 62; İbni Mâce, Fiten 33.

göster ve ondan kaçınmak suretiyle beni rızıklandır, bana hakkı hak olarak göster ve beni hakka tabi olarak ve onu elde ederek rızıklandır."[270] Fahreddin er-Râzî de "Mefâtihu'l-Ğayb" adlı tefsirinde En'am Suresi'nin 75. " **وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِين** "İşte böylece İbrahim'e göklerdeki ve yerdeki hükümranlığı ve nizamı[271] gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun."[272] ayetini tefsir ederken Rasülüllah'ın (a.s.) şöyle dua ettiğini söylemiştir: "**اللَّهُمَّ أَرِنَاالْأَشْيَاءَ كَمَا هِي**"[273] Arrıca İsmail Hakkı da *Ruhu'l-Beyân* adlı tefsirnde Bakara Suresi'nin 26. ve Kasas Suresi'nin 30. ayetlerini tefsir ederken Peygamber Efendimiz'in(a.s.) duası olarak " **اللَّهُمَّ أَرِنَاالْأَشْيَاءَ كَمَا هِي** " sözünü kullanmaktadır.[274]

8. HADİS

"Akılla rızıklanan felâhı buldu."

Üstün akıldır ki Allah'ı buldu.[275]

عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي قُشَيْرٍ يُقَالُ لَهُ: قُرَّةُ بْنُ هُبَيْرَةَ: أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – فَقَالَ: إِنَّهُ كَانَ لَنَا أَرْبَابٌ وَرَبَّاتٌ نَعْبُدُهُنَّ مِنْ دُونِ اللَّهِ – عَزَّ وَجَلَّ – فَدَعَوْنَاهُنَّ فَلَمْ يُجِبْنَ،وَسَأَلْنَاهُنَّ فَلَمْ يُعْطِينَ، فَجِئْنَاكَ فَهَدَانَا اللَّهُ بِكَ، فَنَحْنُ نَعْبُدُ اللَّهَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ –: " قَدْ أَفْلَحَ مَنْ رُزِقَ لُبًّا ". فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلْبِسْنِي ثَوْبَيْنِ مِنْ ثِيَابِكَ قَدْ لَبِسْتَهُمَا. فَكَسَاهُ، فَلَمَّا كَانَ بِالْمَوْقِفِ مِنْ عَرَفَاتٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

---

[270] Ali b. Muhammed el-Kârî, a.g.e.,a. y.

[271] Mealdeki "hükümranlık ve nizam" ifadesi, ayetteki "melekût" kelimesinin karşılığıdır. Melekût, Allah'a özgü hükümranlık demektir. "Melekûtu göstermek" de Yüce Allah'ın kâinata koyduğu , hissedilebilen veya hissedilemeyen muazzam nizamı ve tabiat kanunlarını araştırıp anlayabilecek, inceliklerini kvrayabilecek yeteneğin verilmesidir."(*Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an-ı Kerim Meâli*, Ankara, 2007.)

[272] En'âm Suresi 6/75.

[273]Ebu Abdullah Muhammed Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l Ğayb*, Dâru'l-İhyâü't-Türâsü'l-Arabî, Beyrut,142, c.XIII, s.340.

[274] İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-Beyân*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts. , c.I,s.85, c.VI, s.402.

[275] Kısakürek, a.g.e., s. 119.

وَسَلَّمَ –: " أَعِدْ عَلَيَّ مَقَالَتَكَ ". فَأَعَادَ عَلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ –: " قَدْ أَفْلَحَ مَنْ رُزِقَ لُبًّا»

.

Kuşeyr kabilesinden Kurre b. Hubeyra denilen bir adam Rasulullah'a geldi ve "Bizim Allah'ın yanında kendisine taptığımız kadın ve erkek rablerimiz vardı. Biz onlara dua ederdik onlar icabet etmezlerdi, istekte bulunurduk, onlar vermezlerdi. Sana geldik ve Allah seninle bizi hidâyete erdirdi." dedi. Rasulullah : "Kim akılla rızıklandırılırsa muhakkak ki kurtuluşa ermiştir" dedi. Adam: "Ey Allah'ın Rasülü! Bana giydiğin elbiselerden iki tane ver." dedi. Rasülüllah ona elbiseleri giydirdi. Arafat'taki bekleme yerinde Rasülüllah bana "Önceki sözlerini tekrar et." dedi. Ben de tekrarladım. Bunun üzerine Rasulullah: "Kim akılla rızıklandırılırsa muhakkak ki kurtuluşa ermiştir." dedi."[276]

Hadisin ravisi Kurre b. Hubeyra'dır. İbn Ebi'd-Dünyâ'nın naklettiği bu rivâyet için Taberânî senedinde bilinmeyen bir râvî olduğunu söylemiştir.[277] Hadisin senedinde bulunan İsmail el-Mekkî'yi İbn Mübârek zayıf saymış, Yahya b. Kattan ondan hadis nakletmemiş, İbn Main ise "O hiçbir şey değildir" demiştir.[278] Heysemî: "Senedinde ismi bilinmeyen bir ravi var, diğerleri sikadır."[279]demektedir. Aynı hadisi Beyhakî Şuabu'l-İman'da[280] Kurre b. Hubeyra'dan naklettikten sonra "İsnadında meçhul bir ravi olan Saîd b. Gusayd var." demiştir.[281] "Akılla rızıklandırılan kişi kurtuluşa ermiştir."

---

[276] İbn Ebi'd-Dünyâ, Abdullah b. Muhammed Ebû Bekir el-Kuraşî, *Mekârimü'lAhlâk*, s. 29, thk. Mecdî es-Seyyid İbrahim, Mektebetu'l-Kur'ân, Kahire, 1990; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, c.XIX, s. 33; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.II, s.24, c.IV, s.159-160; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 8506; Suyûtî, *el-Fethu'l-Kebîr*, c.I, s.215.

[277]Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, c.XIX, s.33; Heysemî, Nûreddin Ali b. Süleyman b. Ebû Bekir *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts., c.IX, s.400, 401; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.IV, s.159.

[278] İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed el-Bustî, *el-Mercûhîn*, thk. Mahmud İbrahim Zâyid, Dâru'l-Vaî, Haleb, ts. , c.I, s.120.

[279]Heysemî, *Mevâridu'z-Zam'an*, , c.I, s.52,53, thk. Muhammed Abdurrazzak Hamza, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut ts.; Hasîbî, İbrahim b. Muhammed, *el-Beyan ve't-Ta'rif*, thk. Seyfeddin elKâtib, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, ts., c.I, s.124.

[280] Beyhakî, a.g.e., c.IV, s.159.

[281] Hâsibî, a.g.e., c.II, s.127

hadisini Buhârî Tarihinde,[282] Taberânî Kebîr'de,[283] Kurre b. Hubeyra'dan naklettiler. Heysemi bu hadisin senedinde bir tane meçhul ravi var, diğerleri sikadır.[284] Beyhaki, Şuabu'l-İman'da[285] Kurre b. Hubeyra'dan naklettikten sonra: "Senedinde meçhul olan Said b. Gusayd var." demektedir.[286] Bundan dolayı hadisin bu şekli de problemlidir. Şah Veliyullah ed-Dıhlevî, akıl konusunu açıklarken "Allah'ın ilk yarattığı şey aklıdır." "Aklı olmayanın dini yoktur." ve "Akıl bakımından rızıklanan kimse kurtuluşa ermiştir." hadislerini naklettikten sonra: "Bu hadislerin sıhhati konusunda ehl-i hadisin her ne kadar eleştirileri varsa da pek çok senedi olması ve bunların birbirini desteklemesi, onların sahih olduğunu gösterir"[287] demektedir. Eğer hadislerin sıhhati için meşhurluklarını ve senedlerinin çokluğunu esas alacak olursak pek çok sayıdaki zayıf ve mevzû rivâyeti sahih kabul etmemiz gerekir ki, bunun da ilmî yönü yoktur. Suyûtî ise el-Câmi's-Sağîr'inde bu hadisin hasen olduğuna işaret eder.[288] Elbânî de bu hadisin zayıf olduğunu söyler.[289]

9. HADİS

Renkleri ince ince ne anlatırsın köre?

"Konuşun insanlarla akıllarına göre!"[290]

"أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ"

Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmaktadır: "İnsanların akıllarına göre konuşmakla emrolunduk."[291]

---

[282] Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, c.VII, s.181, thk. Hâşim en-Nedvî, Dâru'l-Fikr, ts.
[283] Taberânî, a.g.e., c.XIX, s. 33.
[284] Hasîbî, a.g.e.,c. I, s.124.
[285] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.IV, s.159.
[286] Hasîbî, a.g.e., c.II, s.127
[287] Dıhlevî, Şah Veliyullah, *Huccetullah'il-Bâliğa*, çev: Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık. İstanbul, 2001 , c.II, s.272.
[288] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:8506.
[289] Elbâni, *Daîfu'l-Câmiu's-Sağîr*, c.I, s.594.
[290] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[291] Deylemî, Şehridâr b. Şîreveyh, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.398, H. No:1611.

Hadis**,** Deylemî'nin Müsned'inde Abdullah b. Abbas tarafından nakledilmiştir. Sahabi ravi ile ilgili bilgi 34. hadiste verilecektir. Hadisin metni ise yukarda geçtiği şekliyledir. Necip Fazıl da bu rivayetten iktibas ederek"**كلم الناس على قدر عقولهم** "

"Konuşun insanlararla akıllarına göre" şeklinde ifade etmiştir. Buharî, Sahih'inde Hz. Ali'den mevkuf olarak: "**حَدِّثُوا النَّاسَ، بِمَا يَعْرِفُونَ أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ، اللَّهُ وَرَسُولُهُ** " "İnsanlara anlayacakları şekilde konuşun. Onların Allah ve Rasülünü yalanlamalarını ister misiniz?"[292] şeklinde nakletmiş, bir benzerini de Müslim, eserinde İbn Mes'ud'dan " **مَا أَنْتَ بِمُحَدِّثٍ قَوْمًا حَدِيثًا لَا تَبْلُغُهُ عُقُولُهُمْ، إِلَّا كَانَ لِبَعْضِهِمْ فِتْنَةً** " "Sen bir topluma akıllarının kavrayamayacağı bir hadisi anlatma, anlatırsan bu onlar için fitne olur"[293] şeklinde nakletmişlerdir. Beyhakî eserinde " **إِذَا حَدَّثْتُمُ النَّاسَ عَنْ رَبِّهِمْ فَلَا تُحَدِّثُوهُمْ بِمَا يَغْرُبُ عَنهِمْ وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ** "

""İnsanlara Rablerinden bahsettiğinizde onlara akıllarının anlayamayacağı ve kendilerine zor gelen bir şeyi anlatmayın"[294] şeklinde nakletmektedir. Deylemî, aynı hadisi biraz farklı bir şekilde İbn Abbas'tan merfû olarak" **يا ابن عباس, لا تحدث قوما حديثا لا تحتمله عقولهم** " "Ey İbn Abbas, topluma akıllarının kaldıramayacağı bir hadisi söyleme"[295] şeklinde senedsiz olarak nakletmiştir. Münâvî ise hadisin bu tariki hakkında: "Senedi gerçekten zayıftır, ancak mevzû değildir."[296] demektedir. Ukaylî, bu hadisi; Ubeyd b. Muhammed el-Keşvûrî, Muhammed b. Yahya b. Cemil, Bekir b. Eş-Şerud, Yahya b. Malik b. Enes el-Esbaî, Babası, Zührî, Said b. Müseyyeb tarikiyle Hz. Peygamber'in: " **إِنَّا مَعْشَرَ الْأَنْبِيَاءِ كَذَلِكَ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ** " "Biz Nebîler topluluğu insanlara

[292] Buhari, İlim, 49, c.I, s.37, H.No:127.
[293] Müslim, Mukaddime, 3, c.I, s.11.
[294] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.II,s. 281.
[295] Deylemî, a.g.e. c.V, s.359.
[296] Münâvî, Zeynuddin Muhammed Abdurraûf, *Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Câmii's-Sağîr*, el-Mektebetu't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, Mısır, h.1356, c.III, s. 377.

akılları oranında konuşmakla emrolunduk"[297] şekilde buyurduğunu naklettikten sonra hadisin ravilerinden Yahya b. Malik b. Enes el-Esbaî'nin babasından kabul edilmeyen rivâyetlerde bulunduğunu belirtmiştir.[298] İbn Hacer'de Ukaylî ile aynı görüşleri paylaşmaktadır.[299] Zerkeşî ise hadisin bu şeklini naklettikten sonra isnadında tanınmayan ravilerin olduğunu ve güvenilir olmadığını ifade etmiştir.[300] Bu hadisi Îrakî,[301] Sehavî,[302] ve Âmirî'de[303] isnadsız olarak nakletmişlerdir. Bu hadis ile ilgili olarak Aclûnî[304] ve Şevkânî[305] eserlerinde yukarıda naklettiğimiz bilgileri zikrederek bu hadisin zayıf olduğunu ifade etmişlerdir.[306] Gazali'nin "İhya"sında ise şu lafızla hadisimiz nakledilmiştir: "**نحن معاشر الأنبياء أمرنا أن ننزل الناس منازلهم ونكلمهم على قدر عقولهم**"[307]

Tezimize konu olan Necip Fazıl'ın ise "Esselam"ında manzum olarak ifade ettiği şiirinde Deylemî'nin rivayetini tercih ettiğini düşünüyoruz.

10. HADİS

Birşey beklemeyin, "Kaçın ahmaktan!"

Korkun aziz fikri yere atmaktan![308]

---

[297]Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ömer b. Mûsa, *ed-Duafâu'l-Kebîr*, c.IV, s.425, thk.Abdulmu'tî Emin Kalacî, Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, Beyrut, ts.; Zerkeşî, Ebû Abdullah Muhammed b. Bahâdır b. Abdullah, *et-Tezkira fi'l'l-Ehâdîsi'l-Müştehira*, c.I, s.107, thk. Mustafa Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'lİlmiyye, Beyrut, ts.; Âmirî, Ahmed b. Abdülkerim b. Suûdî, *el-Ceddu'l-Hasîs fî Beyân-i mâ Leyse Bihadîs*, c. I, s.200, thk. Bekir Abdullah Ebû Zeyd, Dâru'r-Râye, Riyad, h.1412.

[298] Ukaylî, a.g.e., c.IV, s.425.

[299] İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-Mîzan*, c.VI, s.274, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvid, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

[300] Zerkeşî, a.g.e., c.I, s.107.

[301] Irakî, Fadl Abdurrahman b. Hüseyin, *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr fi'l-Esfâr*, c.I, s.62, Daru İbn Hazm, Tahk. Eşref Abdulmasud, Mektebetu't-Taberiyye, Beyrut, 2005.

[302] Sehavî, *el-Mekâsıdu'l-Hasene*, c.I, s.757,

[303] Âmirî, a.g.e., I, 200.

[304] Aclûnî, İsmail b. Muhammed b. Abdulhâdî el-Cerâhî ed-Dımeşkî Ebu'l-Fedâ, *Keşfu'l-Hafa ve Mezîlü'l-İlbâs*, c.I, s.224-226,. Mektebetü'l-Asriyye, thk. Abdulhamid b. Ahmed b. Yusuf Hindâvî, 2000.

[305] Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *el-Fevâidü'l-Mec'mah fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzûah*, s.479, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemenî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

[306] Şevkânî, a.g.e., c.I, s.164–165.

[307] Ebu Hamid Muhammed el-Gazâlî, *İhyaü Ulûmi'd-dîn*, Daru'l-Marife, Beyrut, c.I, s.57.

[308] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ قَيْسِ بْنِ بَشِيرٍ , عَنْ أَبِيهِ , عَنْ جَدِّهِ , أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , قَالَ: " أَصْرَمَ الْأَحْمَقُ

Beşîr el-Ensârî Hz. Peygamber (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu nakleder: "Ahmaktan kaçının."[309]

Bu ifade Yüseyr el-Ensârî'den nakledilmektedir. "اصرم الاحمق" "Ahmaktan kaçın" ifadesini Beyhakî iki yoldan bize ulaştırır. Metnin kaynağına yakın olan ilk ravi, Ömer b. Kays b. Beşîr, babası, dedesi o da Hz. Peygamber (a.s.)' den nakletmektedir. Bir diğer ifadeyle Ömer, babası Kays'tan, Kays da babası Beşîr'den, o da Hz. Peygamber'den nakletmektedir.[310] Diğer rivayet de Amr b. Kays b. Beşîr b. Amr yolu ile nakledilmektedir. Beyhakî'ye göre Beşîr b. Amr câhilî bir kimse idi ve "اصرم الاحمق" "Ahmaktan kaçın" ifadesini kullanırdı. Bu zâviyeden bakıldığında ifade Hz. Peygamber'e ait değil, Beşîr'in sözüdür. Yani doğru olan bu sözün "mevkuf" olmasıdır. Beyhakî, Yüseyr b. Amr'ın Hz. Peygamber vefat ettiğinde on yaşında olduğunu ve yine onun Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslüman olduğunu söyler. Beyhakî, birinci isnadın dört yönden hatalı olduğunu söyler ve şöyle izah eder; Ömer b. Kays'taki Ömer, Ömer değil Amr'dır, Beşîr ismi Beşîr değil Yüseyr'dir, metin, "merfu" değil "mevkuf"tur, son olarak da Beşîr sahabeden sayılamaz çünkü Hz. Peygambet'in vefatından sonra müslüman olmuştur.[311] Beyhakî'nin bu değerlendirmelerinden sonra bu metin "merfu" yani Hz. Peygamber'e ait bir söz olarak değerlendirilemez ve aynı şekilde "mevkuf" yani bir sahabeye ait bir söz olarak da değerlendirilemez. Ravimiz sahabeye yetiştiği için tâbiûndandır ve rivayetimiz de ancak "maktu" olarak değerlendirilebilir.

[309] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c. XII, s.59-60, H. No: 9022-9023; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 2814; *Camiu'l-Ehadis*, c.IV; s.470, H.No: 3563.
[310] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.VII, s.61.
[311] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, a.y.

Elbânî, Beyhakî'nin bu rivayetinin zayıf olduğunu söyler.[312] Yine Elbânî başka bir değerlendirmesinde bu rivayetin "mevzu" olduğunu söyler ve ayrıca İbnAdiyy'in "el-Kâmil" adlı eserinde bu rivayeti zikrettikten sonra Amr b. Kays hakkında bilgi verirken onun Kindî Kûfî olduğunu söylemektedir.[313] İbn Hacer "İthâfü'l-Mehere"[314] adlı eserinde bu rivayeti farklı lafızlarla şöyle zikretmiştir: " **اهجر الأحمق، فليس للأحمق خير من هجرانه** "

11. HADİS

"Ara her yerde ilmi, o yer isterse Çin olsun;

İlim isteği farzdır, her mümin için olsun..."[315]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ، فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ "

"İlim Çin'de de olsa onu isteyin. Çünkü ilim her müslümana farzdır."[316]

Hadisimizin sahabe ravisi Enes b. Malik (r.a.)'tir. Beyhakî hadisin metin olarak meşhur olduğunu söyledikten sonra pek çok vecihle rivayet edildiğini ancak hepsinin de zayıf olduğuna vurgu yapar.[317] Suyûtî hadisin senedinin zayıf olduğunu söylerler.[318] Sehâvî "Makâsıd" ında İbn Hıbban'ın bu rivayetle ilgili "aslı olmayan batıl birşeydir" dediğini ve İbn Cevzî'nin de bu rivayeti "el-Mevzûât" ında zikrettiğini söyler.[319] Aclûnî ise bu rivayeti mevzu olarak değerlendirmiş, pek çok zayıf yollarla rivayet edildiğini

---

[312] Elbâni, *Daîfu'l-Câmiu's-Sağîr*, c.I, s.127, H.No: 889.
[313] Elbâni, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'l-Mevzûa ve Ereruhu's-Seyyii ve'l-Ümmeh*, c.I, s.185, H.No: 6080, Dâru'l-Mârife, Riyad, 1992.
[314] Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *İthâfü'l-Mehere bi'l-Fevâidi'l-Mübtekira min Etrâfâfi'l-Aşera*, thk. Merkezü Hıdmeti's-Sünne ve Sîre, Züheyr b. Nâsır, Mecmeu'l-Melik Fahd, Medine, 1994, c.XIII, s. 718, H. No: 17341.
[315] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[316] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.II,s. 253; Suyuti, Câmiu's-Sağîr, H.No:2831,2832.
[317] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.II, s. 253.
[318] Suyuti, *Camiu's-Sağîr*, H.No:2831,2832.
[319] Sehâvî, *Makâsıdu'l-Hasene*, c.I, s.121, H.No:125.

ifade ettikten sonra Ebu Ya'lâ'nın Enes b. Mâlk'ten olan ve sadece "اطلبوا العلم ولو بالصين " lafzının yer aldığı rivayetin sağlam olduğuna vurgu yapmıştır.[320] Her ne kadar rivayetin zayıf olduğu anlaşılsa da ilmin faziletiyle ilgili bu hadisi kullanmakta beis yoktur. Çünkü faziletli işlerde zayıf hadisle amel etmenin caiz olduğu, alimler arasında kabul görmüştür. Ayrıca Necip Fazıl'ın şiirinde dikkatimizi çeken husus şu olmuştur; hadiste emir kipi çoğul olmasına rağmen "اطلبوا " "isteyin, arayın" Necip Fazıl ise "Ara her yerde ilmi..."şeklinde ifade etmiştir. Ancak bu durum genel manayı olumsuz etkilememektedir. Her ne kadar "ara" denmiş olsa da "arayın, isteyin" şeklinde anlaşılmaktadır. Tıpkı Mehmet Âkif'in "İstiklal Marşı"nın ilk mısrasında kasteddiği gibi; "Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!" "Korkma" ifadesini merhum Âkif tek bir kişiye söylemiyor, burada muhatap tüm millettir, yani "Korkmayın" demektir.

12. HADİS

Seneler vurmadan silgiyi,

"Bağlayın kitaplarla bilgiyi!"[321]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ»

Enes b. Malik (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "İlmi yazarak kaydedin."[322]

---

[320] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.I, s.156, H.No: 397.

[321] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

[322] Ebu Bekir b. Ebî Şeybe, *el-Kütübü'l-Musannef fi'l-Ehâdîs ve'l-Esâr*, thk.Kemal Yusuf El-Hût, Mektebet'r-Rüşd, Riyad, 1409, c.5, s.313, H.No: 26427; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Daru'l-Muğnî, S. Arabisatan, 2000, c.I.s.437, H.No: 514; Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, thk.Hamdi b. Abdülmecid es-Selefî, Mektebetü İbni Teymiyye, Kahire, 1994, c.I, s.246, H.No: 7000; Ebu Abdullah el-Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, c.I, s. 187-188, H.No: 359-360, 361; Ebu Abdullah Muhammed b. Selame el-Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefî, Beyrut, 1986, c.I, s.370, H.No: 637.

Hadis Hz. Ömer (r.a), Enes b. Mâlik (r.a.) ve Abdullah b. Ömer (r.a.) tarafından rivayet edişmitir. "İlmi yazarak kaydedin." Bu hadis Kuzâî'nin "Müsned"inde " **قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ**" Enes b. Mâlik (r.a.)'in Hz. Peygamber (a.s.)' den rivayeti olarak nakledilir.[323] Dârimî'nin Sünen Mukaddime'sinde Hz. Ömer (r.a.)'in sözü olarak nakledilir ve aynı lafız kullanılır.[324] Abdullah b. Ömer (r.a.)'in de "**قَيِّدُوا هَذَا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ**" ""Bu ilmi yazıyla/ kitapla kaydedin." şeklinde söylediği nakledilmektedir.[325] Taberânî'de de Hz. Enes b. Mâlik (r.a.)'in sözü olarak nakledilir.[326] Bu değerlendirmelerden anlıyoruz ki; bu metin hem Hz. Ömer (r.a.) hem Enes b. Mâlik (r.a.) hem de Abdullah b. Ömer (r.a.) tarafından söylenip nakledilmiştir. Yani rivayetimiz hem merfu hem de mevkuftur. Ayrıca Hâkim'de de Abdullah b. Amr b. el-Âs Hz. Peygamber (a.s.)'in " **قَيِّدُوا الْعِلْمَ** " şeklinde buyurduğunu ve bundan da anlaşılanın "**كتابته**" ilmin yazılması olduğudur.[327]şeklinde geçmektedir. Suyûtî Câmıu's-Sağîr'inde bu hadisin sahih olduğunu söyler.[328]Elbanî de hadis hakkında sahihtir demiştir.[329]

13. HADİS

"Açıktadır İslam" herkese meydan

"İmansa gizlidir, yuvası vicdan..."[330]

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «الْإِسْلَامُ عَلَانِيَةٌ، وَالْإِيمَانُ فِي الْقَلْبِ» قَالَ: ثُمَّ يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ: ثُمَّ يَقُولُ: «التَّقْوَى هَاهُنَا، التَّقْوَى هَاهُنَا»

[323] Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.370, H.No: 637.
[324] Dârimî, Mukaddime,43; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.188.
[325] Dârimî, Mukaddime,43.
[326] Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, c.I, s.246.
[327] Hâkim, *Müstedrek*,c.I, s.188.
[328] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:7884.
[329] Elbânî, *Sahih-u Câmiu's-Sağîr*, c.II, s.816, H.No: 4434.
[330] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

Enes b. Mâlik (r.a.)'den gelen rivayette Hz. Peygamber (a.s.):" İslam aleni, herkesin gördüğü şeylerdir. İman ise kalptedir." deyip eliyle göğsünü göstererek üç kere "Takva işte buradadır." [331] buyurmuştur.

Hadis Enes b. Mâlik (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir. Hadis İbnu Ebî Şeybe (v.235/849)'den nakledilmiş olup, Suyûtî hadisin "hasen" olduğuna işaret etmiştir. Heysemî Mecmeu'z-Zevâid'inde bu rivayetin Ali b. Mes'ade dışındaki tüm ravilerinin sika olduğunu söyler. Yine Heysemî şu bilgiyi de bizlerle paylaşır ve İbnu Hıbbân, Ebu Davud Tayalîsî, Ebu Hâtim ve İbnu Maîn'in Ali b. Mes'ade hakkında sikadır demişlerdir.[332] Elbânî, hadis hakkında "münker"dir ve hadisin tüm tariklerinde Ali b. Mes'ade'nin bulunduğunu, onun da bu rivayetinde yalnız kaldığını söyler. İbnu Hıbbân'ın Ali b. Mes'ade hakkında onun rivayetlerinin hüccet olamayacağını söylediğini bizlere aktarır.[333]Bu rivayetimiz hadis kriterleri bakımından her ne kadar zayıf olarak değerlendirilse de Kur'an ve sünnet perspektifinde İslam'ın genel kaide ve kurallarına bakıldığında mefhum olarak rivayette bir problem gözükmemektedir. Ayrıca Suyûtî'nin hadis hakkındaki hasen ifadesi de bizim görüşümüz desteklemektedir.

14. HADİS

"Bir zaman gelecek ki, sabır göstermek dinde,

Kor tutmaya dönecek avucunun içinde..." [334]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالقَابِضِ عَلَى الجَمْرِ»

Enes b. Mâlik (r.a.)'ten yapılan rivayette Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki dininin gereklerini yerine

[331] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 135; Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H.No:5088.
[332] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.I, s.52.
[333] Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.944, H.No: 6906.
[334] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

getirme konusunda sabırlı/dirençli davranıp müslümanca yaşayan kimse avucunda ateş tutan kimse gibi olacaktır.”[335]

Hadisin sahabe ravisi Enes b. Mâlik (r.a.)'tir. Suyûtî Câmiu's-Sağîr'inde hadisin hasen olduğuna işaret eder.[336] Hadisin Deylemî'deki metni ise şöyledir: " **يَأْتِي عَلَى النَّاسِ** **زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ له أجر خمسين منكم والصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالقَابِضِ عَلَى الجَمْرَة** "İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda insanlar içinde dinini yaşama hususunda sabreden kişiye elli kişinin aldığı sevap vardır ve insanlar içinde dinini yaşama hususunda sabreden kişi, avucunda kor ateşi tutan kişi gibi olacaktır."[337] Tirmizî hadis hakkında "garib"dir der. Aclûnî de sahihtir der.[338] Elbânî ise Tirmizî'nin bir raviden dolayı hadisi garib olarak değerlendirdiğini ifade eder, ancak hadisin "şahid"leri çok olduğu için hadis sahih derecesine ulaşmıştır görüşünü bizlerle paylaşır.[339]

15. HADİS

"Niyete göre işler"...

Ameli niyet işler.[340]

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِامْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ »

Hz. Ömer (r.a.)'den gelen rivayette Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Yapılan işler niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah’a ve Resûlü’ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap

[335]Tirmizî, Fiten,73, c.IV, s.526, H.No:2260.
[336] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 13962.
[337] Deylemî, H. No: 8693.
[338] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.II, s.489, H.No: 3244.
[339] Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîs*, c.II, s.645-647, H.No: 957.
[340]Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

da Allah'a ve Resûlü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlenir."[341]

Hadisin sahabe ravisi Hz. Ömer (r.a.) yani Ömer b. el-Hattâb'dır. Hadis pekçok kaynakta geçmekte olup, anlama etki etmeyecek kelime farklılıkları bulunmaktadır. Hadisin konusunu da belirleyen "النِّيَّاتِ" kelimesi bazı rivayetlerde çoğul olarak gelirken bazı rivayetlerde de "بالنية" şeklinde tekil gelmiştir.[342] Yine "إِنَّمَا" edatının bazı rivayetlerde bulunmadığını görmekteyiz. Arapçada hasr edatı olan "إِنَّمَا" gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde yer almıştır. Aynî de hadislerde yer alan "إِنَّمَا" edatının kullanımı ve manaya kattığı anlam bakımından hadisleri anlamadaki önemine dikkatleri çekmiştir. Aynî'ye göre burdaki "إِنَّمَا" hasr içindir, "Ameller, ancak niyetlere göredir." şeklinde tercüme edilmelidir.[343] Evet rivayetlerde böyle küçük farklılıklar bulunsa da bu durum manayı etkilememektedir. İbn Salah mütevâtir hadisi değerlendirirken "Ameller niyetlere göredir" hadisini de mütevâtir kategorisinde değerlendirir ancak bununla birlikte İbn Salah; "Her ne kadar bu hadis tevâtür sayısını bulan râvîler tarafından rivâyet edilmişse de, bu sayı rivâyetin başlangıcından beri değil ortasında gerçekleşmiştir." der.[344] Elbani bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.[345]

---

[341]Buhârî, Bed'ü'l-Vahy 1, Îmân 41, Nikâh 5, Menâkıbu'l-Ensâr 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel 1, c.I, s.6, H.No:1; Ebû Dâvûd, Talâk 11, c.II, s.262, H.No:2201; Tirmizî, Fezâilü'l-Cihâd 16; Nesâî, Tahâret 60; Talâk 24, Eymân 19; İbni Mâce, Zühd 26, c.II, s.1413, H.No:4227; Deylemî, *Müsned*, H.No: 401; Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:4084.

[342] Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel 1, Nesâî, Tahâret 60, Talâk 24, Eymân 19; Kuzâî, c.I, s.36.

[343] Aynî, Bedrûddîn Ebî Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'lBuhârî*, thk. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1421/2001, c.I, s.56.

[344]İbnu Salah, Osman b. Abdurrahman Ebu Amr Takıyyuddin, *Mârifetü Envâi Ulûmi'l-Hadîs/ Mukaddime İbnu Salâh*, thk. Nureddin Itr, Dâru'l-Fikr, Suriye, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Beyrut, 1986, s.77, 265, 268, 271.

[345] Elbani, *Sahih ve Daîfu'l-Câmii's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, c.I, s.4084.

B. AHLAK- DOĞRULUK- HAK- ADALET (16-31)

16. HADİS

"İnsanda güzel ahlâk için, gönderilişim;

Ahlâkı nokta nokta tamamlamaktır işim..."[346]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ , رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ

"

Ebu Hureyre (r.a.) tarafından rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim."[347]

İmam Buhârî *Edebü'l-Müfred*'de, Ahmed b. Hanbel, İmam Mâlik, Beyhâkî, Hâkim, Bezzâr, Kudâ'î, Deylemî ve Heysemî hadisi Ebû Hureyre'den rivayet etmişlerdir.[348] Aynı hadisi İbn Ebî Şeybe ise Zeyd b. Esleme'den rivayet etmiştir.[349] *Edebu'l-Müfred*'de yer alan hadisin metni şöyledir:"إِنَّمَا بُعِثْتُ لأُتَمِّمَ صَالِحِي الأخلاق " Hadis Muvatta'da şu şekilde yer alır: "بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ حُسْنَ الْأَخْلَاقِ" *Şuabu'l-İman*'da, *Edebü'l-Müfred*'de, Ahmed b. Hanbel'de ve İbn Ebî Şeybe'de hadis şöyle zikredilmiştir:" إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ"[350] Hadisimizin dört farklı kelime ile bizlere ulaştığını görüyoruz, hadisin sıhhati ile ilgili olarak da Şuayb el-Arnavûd ve Elbânî sahîhtir demişlerdir.[351]

---

[346] Kısakürek, a.g.e., s.120.

[347] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 381; İmam Mâlik, *Muvattâ*, Hüsnü'l-Hulk, 8, c.V, s.1330, H.No:3357; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.670, H.No.:4221; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.X, s.192, H.No: 20572, Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H.No:4114,5144.

[348] Buhârî, el-Edebü'l-Müfred, c.I, s.104,H.No: 273; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 381, H.No: 8939; Mâlik, Muvatta', Husnü'l-Hulk, 1, H.No: 3357; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.191, H.No: 20571; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.670, H.No: 4221; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.476, H.No: 8949; Kuzâ'î, *Müsnedü'ş-Şihab*, c.II, s.192 H.No:1165; Deylemî, *Müsned*, c.II, s.12, H.No: 2098; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VIII, s.343, H.No: 13683.

[349] İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XI, s.500, H.No: 32433.

[350] İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XI, s.500, H.No: 31773; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, c.I, s.104, H.No: 273; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 381, H.No: 8939; Beyhâkî, *Şuabu'l-İman*, s. 352, H.No: 7609.

[351] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 381, H.No: 8939; Elbânî, *el-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetüh*, c.I, s.515, H.No: 5144.

17. HADİS

"İslâmda üstün insan,

Ahlâkı bütün insan..."[352]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا» ، قَالَ: فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْيَسُ؟ قَالَ: «أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا، وَأَحْسَنُهُمْ لِمَا بَعْدَهُ اسْتِعْدَادًا، أُولَئِكَ الْأَكْيَاسُ»

Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir."Allah'ın elçisi ile beraberdim. Ensar'dan bir adam geldi. Nebi (a.s.)'ye selam verdikten sonra şöyle dedi."Ey Allah'ın Rasulü! müminlerin hangisi daha faziletlidir?" Hz. Peygamber,"Ahlaken en güzel olandır" dedi."Peki mü'minlerin hangisi daha akıllıdır?"deyince, Allah Rasulü,"Ölümü çok hatırlayan ve ondan sonrası için en güzel hazırlığı yapandır, işte akıllılar bunlardır" buyurdu.[353]

Hadis Abdullah b. Ömer (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir. Necip Fazıl *Esselam*'a aldığı hadisleri Suyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr'*inden aldığı için oradaki metinleri kullanmıştır. Dolayısıya bu 17. hadiste de şu metin baz alınmıştır: " **أفضل المؤمنين أحسنهم خُلقا**" Hadisin orjinal şekli ise bizim yukarda kullandığımız metindir. Suyûtî hadisin sahih olduğuna işaret eder.[354]

18. HADİS

"Müftüler verse de fetvâyı,

Kalbine danış sen dâvâyı!"[355]

---

[352] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[353] İbn Mace, Zühd, 31, c.II, s.1423, H.No:4259; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.VI, s.235,H.No: 7993, Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.583, H.No: 8623.
[354] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:2008, 2009.
[355] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

وعن وابصةَ بنِ مَعْبدٍ رضيَ اللَّه عنه قال : أَتَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال: « جِئْتَ تسأَلُ عنِ البِرّ ؟ » قلت : نعم ، فقال : « اسْتَفْتِ قَلْبَكَ ، البِرُّ : ما اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ ، واطْمَأَنَّ إِلَيْهِ القَلْبُ ، والإِثْمُ ما حاكَ في النَّفْسِ وتَرَدَّدَ في الصَّدْرِ ، وإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوكَ »

Vâbisa b. Ma’bed (r.a.)’den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in huzûruna varmıştım. Bana, “İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?” buyurdu, ben de evet dedim. O zaman şunları söyledi: “Kalbine danış! İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir. Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvâlar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir.”[356]

Hadisi Vâbisa b. Ma’bed (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret etmiştir.[357]Görüldüğü gibi hadis birkaç tarikten nakledilmektedir, ancak ifade ettiği mana bakımından hepsi de aynıdır. Necip Fazıl ise 17. hadiste olduğu gibi hadisi Suyûti'de geçtiği şekliyle muhtasar olarak almıştır, *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin hasen olduğu ifade edilmektedir ve ifade şu şekildedir: "اسْتَفْتِ نَفْسَكَ، وَإِنْ أَفْتَاكَ الْمُفْتُونَ" "Müftüler fetvâ verse bile sen kalbine danış."[358]

19. HADİS

"Allah ne yüze, ne de mal dolu ele bakar;

İhlâs ile yoğrulmuş kalbe, amele bakar."[359]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ»

[356]Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 227-228,194; Dârimî, Büyû’ 2.
[357] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:950.
[358] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:950.
[359] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

Ebû Hureyre (r.a.) tarafından rivayette Allah Rasûlü (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz. Ama O sizin kalplerinize ve işlerinize bakar."[360]

Hadisi Ebû Hureyre (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî hadisin sahih olduğuna işaret etmiştir.[361]"Mişkât" adlı eserde de bu rivayetin sahih olduğuna dair işaret vardır.[362]

20. HADİS

Mümin hakkı gözler, mümin âdildir;

"Zulümde olanlar bizden değildir."[363]

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ انْتَهَبَ فَلَيْسَ مِنَّا»

Enes b. Mâlik (r.a.)'den rivayette Allah Rasulü (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Haksız yere başkasının malını alan bizden değildir."[364]

Hadisteki anlam ile şiirdeki anlam uyumlu değil gibi gözükse de; intihâb, bir masumun malını haksız yere sahibinin izni olmadan ya da zorla bir malı almak demektir. Bir kişinin malını zorla alan kişi de Kur'an'a ve sünnete aykırı davranmış olur ve zulmetmiş olur. Bundan dolayı da Necip Fazıl zulümde olanlar bizden değildir şeklinde bir anlam vermiştir. Hadisi Enes b. Mâlik (r.a.) ve Hz. Câbir rivayet etmişlerdir. Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret etmiştir.[365]Elbânî de hadisin sahih olduğunu söyler.[366]

---

[360] Müslim, Birr, 33, c.IV, s.1987, H.No:2564; İbn Mâce, Zühd, 9, c.II, s.1388, H.No:4143; Ahmed b. Hanbel, II, 285,539.
[361] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:2473.
[362] Muhammed b. Abdillah el-Hatîb et-Tebrîzî, Mişkâtü'l-Mesâbîh, H.No: 5314, thk. Muhammed Nasıruddin Elbânî, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1985.
[363] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[364] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V,63; Tirmizi, Siyer, 40, c.IV, s.154, H.No:1601.
[365] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:11050.
[366] Elbânî, *Sahih ve Daîfu Sünen-i Tirmizi*, H.No: 1601.

21. HADİS

"Tacirlerin doğrusu" gönlüyle fakirlikte;

"Peygamberler, sıddîkler; şehidlerle birlikte...[367]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ»

Ebû Said el-Hudrî (r.a.) tarafından yapılan rivayette Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Dürüst, sözüne ve işine güvenilen tüccar, nebîler, sıddîkler ve şehitlerle beraberdir."[368]

Hadisi Ebu Said el-Hudrî (r.a.) rivayet etmiştir. Tirmizi ve Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret etmiştir.[369] Elbâni de hadisin zayıf olduğunu belirtir.[370]

22. HADİS

"Ortaklıkta üçüncü benim diyor Yaradan:

İşe kötülük girse, ben çıkarım aradan..."[371]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَفَعَهُ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، فَإِذَا خَانَهُ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِهِمَا "

Ebû Hureyre (r.a.) Resûlullah (a.s.)'dan Cenâb-ı Allah'ın: "Ortaklardan biri diğer arkadaşına hıyanette bulunmadıkça ben iki ortağın üçüncüsüyüm (onların

[367] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[368] Tirmizî, Büyû 4, c.III, s.507, H.No:1209; İbn Mâce, Ticârât 1, c.II, s.724, H.No:2139; Darimî, Büyû, 8.
[369] Tirmizî, Büyû 4; Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H.No:6250.
[370] Elbânî, *Sahih ve Daîfu'l-Câmii's-Sağir ve Ziyâdetühü*, I, H.No: 6250.
[371] Kısakürek, a.g.e., s.121.

yardımcısıyım). Hıyânette bulunduğu an aralarından çıkarım (yardımımı keserim)" buyurduğunu rivayet etmiştir.[372]

Hadisi Ebu Hureyre (r.a.) rivayet etmiştir. Hadisimiz "kutsî hadis"olup, Suyûtî[373] hadisin hasen olduğunu söylerken Elbânî[374] de rivayet hakkında zayıftır der.

23. HADİS

Ne güzel şey, küçüklüğü gözetmek!

"Sadakadır kibirliye kibretmek!"[375]

" التكبر على المتكبر صدقة"

"Kibirliye karşı kibirlenmek sadakadır."[376]

Müracaat ettiğimiz hadis kaynaklarında bu sözün hadis olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık. Bu söz, halk arasında meşhur olmuş sözlerden biridir, hadis değildir. Kaynaklardan sözün Fahreddin Razi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.[377]

24. HADİS

"Hakkın en sevdiği iş" çifte kutbu gözetmek,

"Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek!"[378]

عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: خَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: "أَتَدْرُونَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ؟ "

قَالَ قَائِلٌ: الصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ، وَقَالَ قَائِلٌ: الْجِهَادُ، قَالَ:"إِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ الْحُبُّ فِي اللهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللهِ"

---

372 Ebû Dâvud, Buyû, 27, c.III, s.256, H.No:3383; Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdî b. Mesûd b. Nu'man b. Dînâr el-Bağdadî ed-Dârakutnî, *Sünen-i Dârakutnî,* s.442, H.No:2933, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan, 1424 h., 2004m.

373 Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No:3671.

374 Elbânî, *Câmii's-Sağir ve Ziyâdetühü,* H.No: 3671; *Sahih ve Daîfu Sünen-i Ebî Davud,* H.No: 3383.

375 Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

376 Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ehâdîsi'l-Mevdûa (el-Mevdûâtu'l-Kübrâ),* thk: Muhammed b. Lütfi es-Sabbâğ, 2. Bs., Beyrut, 1986, s. 175; hadis no: 142; Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, c. I s. 313, H.No: 1011; Münâvî, *Feuzu'l-Kadir,* c.IV, s.366, 5299.

377 Muhammed b. Muhammed Derviş Ebu Abdurrahman el-Hût, *Esne'l-Metâlib fî Ehâdis-i Muhtelifeti'l-Merâtib,* thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, s.116, H.No: 519.

378 Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

Ebû Zerr (r.a.) şöyle demektedir: Rasûlullah (a.s.) yanımıza geldi ve "Allah katında hangi amel daha sevimlidir, bilir misiniz?" buyurdu. "Namazdır", "Zekattır", "Cihaddır" diyenler oldu. Rasûlullah (a.s.) ise; "Allah katında en sevimli amel, Allah için sevmek, Allah için buğz etmek, kin tutmaktır" buyurdu.[379]

Hadisi Ebu Zer (r.a.) rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnavûd hadisin hasen liğayrihi olduğunu isnadının ise zayıf olduğunu vurgulamıştır.[380] Elbânî ise bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.[381] Suyûtî ise bu hadisin hasen olduğunu söyler.[382]

25. HADİS

"Hakkın en sevdiği savaşmada öz,

Baştaki zalime söylenen hak söz..."[383]

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَحَبُّ الْجِهَادِ إِلَى اللهِ كَلِمَةُ حَقٍّ تُقَالُ لِإِمَامٍ جَائِرٍ»

Ebu Ümâme (r.a.)'den gelen bir rivayette Rasûlullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Cihadın en üstünü zâlim sultana karşı doğruyu söylemektir."[384]

Hadisi Ebu Ümâme (r.a.) rivayet etmiştir. Kaynaklarda hadisin farklı tariklerle bize ulaştığını görmekteyiz. Tirmizi'de[385] Ebu Said el-Hudrî'den gelen hadisin metni şöyledir: "**إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الجِهَادِ كَلِمَةَ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ** " Ebu Davud'da[386] da yine Ebu Said el-Hudrî'den gelen hadisin metni şöyledir:"**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ أَوْ أَمِيرٍ جَائِرٍ** " Nesâî, Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî'nin Şuabu'l-İman'ında Tarık b. Şihab'tan gelen

[379] Ebu Davud, *Sünen* 2, c.IV, s.198, H.No:4599; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 146; Buhari, İman 1 (bab başlığında).
[380] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 146 (hadis no: 21341).
[381] Elbânî, *Sahîhu ve Daîfu Süneni Ebî Dâvûd*, 3 (hadis no: 4599)
[382] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:1170, 2921.
[383] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[384] Ebû Davud, Melahim 17, c.IV, s.124, H.No:4344; Tirmizî, Fiten 13, c.IV, s.471, H.No:2174; Nesâi, Bey'at 37, c.VII, s.161, H.No:4209; İbn Mace, Fiten 20, c.II, s.1329, H.No:4011; Ahmed b. Hanbel, III, 19,61; IV, 314, 315; V, 251, 256; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, c. VIII, s.281, H.No: 8080; Beyhakî, *es-Sünenu'l-Kübra*, c.X, s.91; Beyhakî Şuabu'l-İman, s.68,H.No:7175; Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, c.X, s.65-66.
[385] Tirmizî, Fiten 13.
[386] Ebû Davud, Melahim 17.

rivayetin metni de şöyledir:"أَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ"[387] İbn Mace'de[388] Ebu Said el-Hudrî'den gelen hadisin metni şöyledir: " أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ " Hadisin sıhhat derecesi ile ilgili olarak Suyûtî bu rivayetin hasen olduğunu söylemiştir.[389] Elbâni de bu rivayetle ilgili olarak hasen hükmünü vermiştir.[390] Yine Elbânî diğer rivayetlerle igili olarak da sahihtir demiştir.

26. HADİS

Ölüp de ölmeyene ölüm cana minnettir;

"Ey Hak için can veren, ölümün ne nimettir!"[391]

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «نِعْمَ الْمِيتَةُ أَنْ يَمُوتَ الرَّجُلُ دُونَ حَقِّهِ»

Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan (r.a.) gelen bir rivayette Rasûlullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kişinin hakkı uğrunda ölmesi, ne güzel ölümdür."[392]

Hadisi Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) rivayet etmiştir. Necip Fazıl'a ait olan "Ölüp de ölmeyene" ifadesinden şehitler kastedilmekte olup, hadis olan kısmında "Ey Hak için can veren, ölümün ne nimettir." ifadesinden de özel anlamda malını koruyan ve bu uğurda canını veren kişi övülmüş, genel anlamda da mutlak gerçeklik uğruna canını veren kişi övülmüş ve bunun ölümünün ne güzel olduğu ifade edilmiştir. Bu hadisin

[387] Nesâi, Bey'at 37; Ahmed b. Hanbel, III, 19,61; IV, 314, 315; V, 251, 256; Beyhakî *Şuabu'l-İman,* s.68, H.No:7175.
[388] İbn Mace, Fiten 20.
[389] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:168, 2928.
[390] Elbânî, *Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, c.I, H.No: 168.
[391] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[392] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 184 (hadis no: 1598).

hasen olduğuna dair Suyûtî'nin Câmi'inde işaret vardır.[393]Elbânî de bu hadisin sahih olduğunu söyler.[394]

27. HADİS

"Ne haldeyseniz tam o hale göre,

Başınızda sizi güden idare..."[395]

عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كَمَا تَكُونُوا يُوَلَّى عَلَيْكُمْ»

Ebu Bekre'den (r.a.) gelen rivatette Rasulüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Siz nasılsanız öyle yönetilirsiniz."[396]

Hadisi Ebu Bekre (r.a.) rivayet etmiştir. “Siz nasılsanız öyle yönetilirsiniz” sözü ana hadis kaynaklarında yer almamakla birlikte, bazı hadis kaynaklarda geçmektedir.[397] Şevkâni "Fevâidu’l-Mecmûa" adlı eserinde bu rivayetin senedinde hadis uyduran biri olduğunu ve ayrıca senette kopukluk olduğunu belirterek rivayetin zayıflığına işaret etmiştir.[398] Elbânî de hadisin zayıf olduğunu söyler ve şu açıklamayı yapar; "Bu hadisi Deylemi merfû olarak zikretmiştir. İbn Cemî’ Mu’cem adlı eserinde ve Kadâî de Müsned’inde yine bu hadisi merfû’ olarak zikretmişlerdir. Beyhakî ise bu hadisi Şuabu’l-İman adlı eserinde mürsel olarak zikretmiştir ve hadisin ravilerinden biri olan Yahya b. Hişâm’ın hadis uyduran kişiler arasında olduğunu zikretmiştir. İbn Tâhir, hadisi Mübarek b. Fudâle’den rivayet eden kişinin “meçhul” olduğunu ve nitekim Münavi’nin de aynı değerlendirmede bulunduğunu zikretmiştir. İbn Hacer de Tahrîcu’l-Keşşâf adlı eserde bu hadisin senedinde bulunan ravilerin Mübarek’e kadar olanlarının “meçhul” olduğunu söylemiştir.”Elbânî bu açıklamalardan sonra kendisi bu hadisin mana açısından da sahih

[393] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No: 11721.
[394] Elbânî, *Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetühü,* c.I, H.No: 11721.
[395] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[396] Deylemî, *Müsned,* c.3, s.305, H.No: 4918; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.VI, s.22,23, H.No:7006.
[397] Aclûni, *Keşfu’l-Hafâ***,** c. II, s. 126-127, hadis no: 1997; Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr***,** c. V, s. 47, H.No: 6407; Elbâni, *Silsiletü Ehâdîsi’d-Daîfe ve’l-Mevdûa*, c. I, s.320, 491
[398] Şevkani, *Fevâidu’l-Mecmûa*, s. 210, H.No: 624.

olmadığını belirterek şunları söylemiştir:“Zaten vakıa da bunu yalanlamaktadır. Halk aynı halk olduğu halde, yani hiç değişmedikleri halde bazen iyi yöneticiler bazen de kötü yöneticiler başa geçebilmektedir."[399] Suyûtî de bu rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir.[400]Aclûnî’nin açıklamasına göre; bu rivayeti Hakîm ve Deylemî merfu olarak, Beyhakî ise munkatı olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Taberanî, Hasan el-Basrî’den bu manada bir söz rivayet etmiştir. Rivayete göre, Hasan el-Basrî, Yezid b. Muaviye’nin valisi Haccac’a söven bir kimseyi görmüş ve “böyle yapma, zira siz nasılsanız öyle idare olunuyorsunuz” demiştir. Şevkanî ise “isnadı metruk ve munkatı’dır” demiştir.[401] Beyhakî'nin munkatı' olan rivayetinin metni şöyledir; " **كَمَا تَكُونُوا كَذَلِكَ يُؤَمَّرُ عَلَيْكُمْ**"[402] Kuzâî'nin Müsned'indeki metin de şöyledir; " **كَمَا تَكُونُونَ يُوَلَّى أَوْ يُؤَمَّرُ عَلَيْكُمْ**"[403] Bu bilgiler ışığında Necip Fazıl'ın eserine aldığı bu rivayetin zayıf olduğunu görmekteyiz.

28. HADİS

Bilsin ki, baştakiler, işi güven yürütür;

"Halk içine casuslar salan, halkı çürütür!"[404]

عَنِ الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ، وَأَبِي أُمَامَةَ، قَالَا: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْأَمِيرَ إِذَا ابْتَغَى الرِّيبَةَ فِي النَّاسِ أَفْسَدَهُمْ»

Mikdad b. Esved (r.a.) ve Ebu Ümâme (r.a.) tarafından yapılan rivayette Rasulüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "İdareci, halkın mahrem ve gizli hallerini araştırırsa onların ahlâkını ve düzenlerini bozar."[405]

---

[399] Elbâni, *Silsiletü Ehâdîsi’d-Daîfe ve’l-Mevdûa*, c.I, 320, s. 491-492

[400] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 6406.
[401] Aclûnî, *Keşfu-l-Hafâ*, c.I, s.146, c.II, s.126.
[402] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.VI, 22,23, H.No:7006.
[403] Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.336, H.No: 577.
[404] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

Hadisi Mikdad b. Esved (r.a.) ve Ebu Ümâme (r.a.) rivayet etmişlerdir. Suyûtî bu rivayetin hasen olduğuna işaret eder.[406] Elbânî ise rivayet hakkında sahihtir der.[407]

29. HADİS

"Hepiniz çobansınız, sürüden mes'ul çoban..."

Çoban uyusun diye gözler, dışardan yaban...[408]

وعن ابن عمرَ رضي اللَّهُ عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كُلُّكُمْ راعٍ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ ، والأَمِيرُ رَاعٍ ، والرَّجُلُ راعٍ علَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ على بيْتِ زَوْجِها وولَدِهِ ، فَكُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ »

Abdullah b. Ömer'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz idâre ettiklerinizden sorumlusunuz."[409]

Hadisi Abdullah b. Ömer (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî hadisin sahih olduğuna işaret eder.[410]Hadisimiz müttefekun aleyhtir.

30. HADİS

"Zenginlik, ne pul, ne mülk, ne binada;

Zenginlik, nefsiyle olmak gınada."[411]

---

[405]Ebû Davud, Edeb 46, c.IV, s.272,H. No: 4889; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I,184.
[406] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 2645.
[407] Elbânî, *Sahih ve Daîfu Sünen-i Ebî Davud*, H.No: 4889.
[408] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[409] Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1, c.II, s.5, H.No:893, c.VII, s.31, H.No:5200, c.IX, s.62, H.No:7138; Müslim, İmâre 20, c.III, s.1459, H.No:1829; Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13, c.III, s.130, H.No:2928; Tirmizî, Cihâd 27, c.IV, s.208, H.No:1705.
[410] Suyûtî, *el-Câmi*, H.No:8698.
[411] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

عن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيس الغِنَي عَن كثْرَةِ العَرضِ ، وَلكِنَّ الغنِيَ غِنَي النَّفسِ »

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Gerçek zenginlik, mal çokluğu değildir, fakat gerçek zenginlik gönül zenginliğidir."[412]

Hadisi Ebu Hureyre (r.a.) rivayet etmiştir. Hadis müttefekun aleyh olup, Suyûtî hadis hakkında sahihtir demiştir.[413]

31. HADİS

Körler halkı Hakkın aynası sanmaz,

"Halktan utanmayan Haktan utanmaz."[414]

أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ، أَتَى الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَلَقِيَ النَّاسَ مُنْصَرِفِينَ فَدَخَلَ دَارًا فَصَلَّى فِيهَا، فَقِيلَ لَهُ: «هَلَّا أَتَيْتَ الْمَسْجِدَ؟» قَالَ: «إِنَّ مَنْ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ النَّاسِ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ»

Zeyd b. Sâbit (r.a.) cuma günü mescide gelmişti, insanların namazı kılıp dönmekte olduklarını gördü ve eve girdi, orada namazını kıldı. İnsanlar ona: Mescide gelmedin mi? diye sordular. O da "İnsanlardan utanmayan kişi Allah'tan da utanmaz." dedi.[415]

Hadisimiz Zeyd b. Sabit (r.a.) ve Enes b. Malik (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir. İbn-i Ebî Şeybe, Abdurrezzâk ve Heysemî Zeyd b. Sâbit'ten; Taberânî ve Suyûtî ise Enes b. Mâlik'ten rivayet etmişlerdir. Elbânî, Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen

---

412 Buhârî, Rikak 15, c.VIII, s.95, H.No:6446; Müslim, Zekât 130, c.II, s.726, H.No:1051; Tirmizî, Zühd 40, c.IV, s.586, H.No:2373; İbni Mâce, Zühd 9, c.II, s.1386, H.No:4137; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 243, 261.

413 Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 9508.

414 Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

415 Ebu Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm es-San'ânî, *Musannef*, thk. Habiburrahman el-A'zamî, Mektebetü'l-İshlâmî, Beyrut, 1403, c.III, s. 232, H.No: 5459; Ebu'l-Hasan Nureddin el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, thk. Hüsameddin el-Kudsî, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1994, c.VIII, s.27, H.No: 12708; Ebu Bekir b. Ebî Şeybe, *Musannef*, thk. Kemaleddin Yusuf El-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyat, 1409, c.I, s.466, H.No: 5393; Ebu'l-Fedâ İsmail b. Ömer ed-Dımeşkî (İbn Kesir diye bilinir), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Ali Şeyrî, Dârü'l-İhyâü't-Tirâsi'l-Arabî, 1988, c.VIII, s.33.

bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.[416] Suyûtî ise hadisin hasen olduğuna işaret eder.[417] Enes b. Mâlik'ten gelen rivayette o, Allah Rasülü şöyle buyurdu diyerek bu hadis zikrediliyor dolayısıyla mürsel oluyor. Zeyd b. Sâbit'ten gelen rivayette ise bu rivayetin mevkuf olduğu anlaşılıyor.[418]

C. KÖTÜLÜK- ZULÜM- NEFS- CİHAD (32-48)

32. HADİS

"Ateş nasıl yerse hep bitkileri,

Kıskançlık öyle yer iyilikleri"[419]

وعَنْ أبي هُرَيرة رضي الله عنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إيَّاكُمْ والحسدَ ، فإنَّ الحسدَ يأكُلُ الحسناتِ كَما تَأْكُلُ النَّارُ الحطبَ ، أوْ قال العُشْبَ »

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Nebî (a.s.) şöyle buyurdu: "Haset etmekten sakının. Zira, ateşin odunu (veya otları) yiyip bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir."[420]

Hadisi Ebu Hureyre (r.a.) ve Enes b. Mâlik (r.a.) rivayet etmişlerdir. Ebû Davud, Kudâî ve Beyhakî Ebu Hureyre'den; İbn Mâce ve Ebû Ya'lâ Enes b. Mâlik'ten rivayet etmişlerdir.[421] İbn Mâce'de geçen hadisin metni şöyledir: " **الْحَسَدُ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ، كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ، كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ، وَالصَّلَاةُ نُورُ الْمُؤْمِنِ، وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ** "

"Hased, ateşin odunu yediği gibi sevapları yer. Sadaka da suyun ateşi söndürdüğü gibi

---

[416] Elbânî, *el-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetüh*, c.I, s.1266, H.No:12656.
[417] Suyûtî, *el-Câmi*, H.No: 12656.
[418] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.VIII, s.27, H.No:12708; İbn Hacer, *İthâfü'l-Mehera*, c.IV, s.649, H.No:4834.
[419] Kısakürek, a.g.e., s.122
[420] Ebû Dâvûd, Edeb 52, c.IV, s.276, H.No:4903; İbni Mâce, Zühd 22, c.II, s.1408, H.No:4210; Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.36, H.No: 1049; Beyhakî, Şuabu'l-Îman, c.V, s.266, H.No: 6608, Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.330, H.No:3656; Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:5005.
[421] Ebû Dâvûd, Edeb 52; İbni Mâce, Zühd 22; Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*,II, 36, H.No: 1049; Beyhakî, *Şuabu'l-Îman*, c.V, s.266, H.No: 6608, Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.330, H.No:3656.

hatayı söndürür. Namaz mü'minin nurudur. Oruç da ateşten koruyan br kalkandır." Ebu Ya'lâ'nin Müsned'inde Hüseyin Selim Esed bu hadisin zayıf olduğunu söyler.[422] Elbânî de Ebu Hureyre'nin rivayetinin zayıf olduğuna vurgu yapar.[423] Suyûtî de Hasan b. Ali'den gelen rivayetin hasen olduğunu söyler ki o rivayette şöyledir: " **الْغُلُّ وَالحَسَدُ يَأْكُلاَنِ الحَسَنَاتِ كمَا تَأْكُلُ النَّار الحَطَبَ** " "Ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi kin ve çekememezlik de kişinin amelini yer bitirir."[424]

33. HADİS

"Yoktur hasislikten beter bir illet..."

Dini karartmaya yeter bir illet...[425]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ سَيِّدُكُمْ يَا بَنِي سَلِمَةَ؟ " – قَالُوا: الْجَدُّ بْنُ قَيْسٍ، وَلَكِنَّا نُبَخِّلُهُ. قَالَ: «وَأَيُّ دَاءٍ أَدْوَى مِنَ الْبُخْلِ بَلْ سَيِّدُكُمُ الْأَبْيَضُ الْجَعْدُ بِشْرُ بْنُ الْبَرَاءِ بْنِ مَعْرُورٍ»

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Nebî (a.s.) : "Ey Seleme oğulları lideriniz kim?" buyurunca, "Cimri olmasına rağmen El-Ced bin Kays'tır" dediler. O da "Cimrilikten daha beter hangi hastalık var. Artık sizin lideriniz akyüzlü, kıvırcık saçlı Bişr b. Berâ'dır" buyurdu.[426]

Hadisi Ebu Hureyre (r.a.) ve Câbir b. Abdullah (r.a.) rivayet etmişlerdir. Suyûtî ve Elbânî bu hadisin sahih olduğuna işaret ederler.[427] Heysemî Teberânî'nin rivayetinin zayıf olduğunu söyler.[428]

---

[422] Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.330, H.No:3656.
[423] Elbânî, *Sahihu ve Daîfu Sünen-i Ebî Davud*, c.X, s.403, H.No: 4903.
[424] Suyûtî, *el-Câmi*, H.No:8370.
[425] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[426] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.XIII, s.295, Hadis No: 10358; Hakim, *Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.III, s. 242, H.No: 4695; Buhârî, *Edebü'l Müfred*, s. 153, H.No:296; Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.VIII, s. 373, H.No: 8913; Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, s.192.
[427] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:13060; Elbânî, *Sahih-u Edebü'l-Müfred*, s.125.
[428] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.3, s. 126, H.No: 4702.

34. HADİS

"Komşuları açken" hissiz ve gafil

"Karnını doyuran müslüman değil..."[429]

وَعَن ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِع إِلَى جنبه»

İbn Abbas (r.a.)'tan yapılan rivayette o şöyle demiştir: Allah Rasülü'nün (a.s.) şöyle buyurduğunu işittim: " Komşusu açken tok yatan kimse müslüman değildir."[430]

Hadisi Abdullah b. Abbas (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî ve Elbânî hadisin sahih olduğuna işaret etmişlerdir.[431]

35. HADİS

İslam ki, birlikte örnek şekildir;

"Ayrılık saçanlar bizden değildir!"[432]

عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ فَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا»

Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Nebî (a.s.) şöyle buyurdu: "Ayrılık çıkaran bizden değildir."[433]

Hadisi Ma'kıl b. Yesâr (r.a.) rivayet etmiştir. Elbânî hadisin mevzû olduğuna işaret eder, Heysemî de rivayetteki Nasr b. Tarîf'in "kezzâb" olduğuna vurgu yapar.[434]

---

[429] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[430] Beyhakî, *Şuabu'l-İman*,c. III,s. 225, *Sünen-i Kübrâ*, c.III, s.10, H.No: 19452; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.183, H.No: 7307; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.VIII, s.167; Ebû Ya'lâ, *Müsned,* c.V, s.92, H.No:2699; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.52, H.No:112.
[431] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No:9513; Elbânî, *Sahih-u Câmıı's-Sağîr ve Ziyâdetüh*, c.II, s.949, H.No: 5382.
[432] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
[433]Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid,* c.IV, s.107; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*. c.XX, s.228; Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, H.No:12497.
[434] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.IV, s.107; Elbânî, *Daîf-u Câmıı's-Sağîr ve Ziyâdetüh*, c.I, s.824, H.No: 5722.

36.HADİS

Kolayca inanır mü'min safdildir;

"İnsan aldatanlar bizden değildir!"[435]

وَعَنْ أَبِي هُرَيرةَ رضي اللَّه عَنه أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « منْ حمَلَ عَلَيْنَا السِّلاحَ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، ومَنْ غَشَّنَا ، فَلَيْسَ مِنَّا »

وفي روايةٍ لَه أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مرَّ عَلى صُبْرَةِ طَعامٍ ، فَأَدْخَلَ يدهُ فيها ، فَنالَتْ أصَابِعُهُ بَلَلاً ، فَقَالَ : مَا هَذَا يا صَاحِبَ الطَّعَامِ ؟ » قَالَ أصَابتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّه قَالَ: « أفَلا جَعلْتَه فَوْقَ الطَّعَامِ حَتِّى يَراهُ النَّاس ، مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا »

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (a.s.)şöyle buyurdu: "Bize silah çeken bizden değildir. Bize hile yapıp aldatan da bizden değildir."[436]

Müslim'in bir başka rivâyetinde şöyle denilmektedir: Resûlullah (a.s.) pazarda bir buğday sergisine uğradı. Elini buğday yığınının içine daldırdı, parmakları ıslandı. Bunun üzerine satıcıya: "Ey zâhîreci! Bu ıslaklık nedir?" buyurdu. Adam: Ey Allah'ın Resûlü! Yağmur ıslattı, dedi. Resûl-i Ekrem: "İnsanların görüp aldanmaması için o ıslak kısmı ekinin üstüne çıkarsaydın ya! Kim bizi aldatırsa, bizden değildir" buyurdu.[437]

Hadisi Ebu Hureyre (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî ve Elbânî hadisin sahih olduğuna işaret ederler.[438]

37. HADİS

"Emîrin hediye alması zehir;

Yargıç rüşvet kabul ederse kâfir..."[439]

---

[435] Kısakürek, a.g.e., aynı yer.

[436] Müslim, Îmân 164, c.I, s.99, H.No:102 Fiten 16; Ebû Dâvûd, Büyû 50, c.III, s.272, H.No:3452; Tirmizî, Büyû 72, c.III, s.598, H.No:1315; İbni Mâce, Ticârât 36, c.II, s.749, H.No:2224; Dârimî, Büyû', 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 50, 242, 417; III, 466; IV, 45.

[437] Müslim, Îmân 164, c.I, s.99, H.No:102.

[438] Suyûtî, *el-Câmi*, H.No:10750; Elbânî, *Sahih-u Câmıı's-Sağîr ve Ziyâdetüh*, c.II, s.1068, H.No: 6218.

أَخْذُ الأَمِيرِ الهَدِيَّةَ سُحْتٌ وَقَبُولُ القَاضِي الرِّشْوَةَ كُفْرٌ

"Emirin (idarecinin) hediye alması haramdır. Hâkim'in rüşvet alması küfürdür."[440]

Hadisi Hz. Ali (r.a.) rivayet etmiştir. Şâzilî bu hadisi Ahmed b. Hanbel'in Zühd bölümünde zikrettiğini söyler, ancak biz Müsned'de bu rivayete ulaşamadık.[441] Suyûtî bu hadisin hasen olduğuna işaret ederken aynı zamanda Münâvî'nin de bu hadisin isnadıyla ilgili olarak çok sağlamdır dediğini nakleder.[442]

38. HADİS

"Cinnetten bir şubedir gençlik" ki akla uzak...

Kadınlar da şeytanın yola diktiği tuzak.[443]

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ، وَالنِّسَاءُ حِبَالَةُ الشَّيْطَانِ»

Zeyd b. Hâlid (r.a.) tarafından yapılan rivayette Allah Rasulü (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Gençlik cinnetten bir şubedir. Kadınlar ise şeytanın tuzağıdır."[444]

Hadisi Zeyd b. Hâlid (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret eder.[445] Kuzâî'nin Müsned'inde hadisin tamamı şöyle yer alır: " الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ، وَالنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ، وَالْخَمْرُ جِمَاعُ الْإِثْمِ، وَالْغُلُولُ مِنْ جَمْرِ جَهَنَّمَ، وَالنِّيَاحَةُ مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ، وَالسَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ، وَالشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ " "Gençlik delilikten bir şubedir, kadınlar şeytanların

---

439 Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
440 Ali el-Muttakî, *Kenzu'l- Ummâl*, c.VI, s. 112, H.No: 15069; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No:1244; *Câmiu'l-Ehâdîs*, H.No: 876.
441 Ali el-Muttakî, *Kenzu'l- Ummâl*, c.VI, s. 112, H.No: 15069.
442 Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No:1244; *Câmiu'l-Ehâdîs*, H.No: 876.
443 Kısakürek, a.g.e., aynı yer.
444 Buhârî, *et-Târîhu'l*-Kebîr, c.II, 223, H.No: 2298; Ebû Nuaym, *Hılyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.138; Deylemî, *Müsned*, H.No: 3665.
445 Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No:7171.

tuzaklarıdır, içki bütün günahları kendisinde toplamaktadır, devlet malından aşırmak cehennemden bir kordur, ölüye bağırarak ağlamak cahiliye adetlerindendir, mutlu kişi başkasından ibret alandır, şakî de anasının karnında şakîdir."[446] Deylemî bu hadisi Müsned'inde zikrederken Ukbe b. Âmir'den "**النساء حبالة الشيطان** " lafzıyla zikreder.[447]

Aclûnî de tezimize konu olan bu hadisin zayıf olduğunu söyler.[448]

Hadisin sıhhat durumu ile ilgili zayıf ve hasen yorumları yapılmıştır. Gençliğin cinnetten bir şube olduğu söylenirken, tabi ki de gençlik çağı insan hayatında kişinin kendini kontrolde zorlandığı bir dönemdir. Şehevî arzular bu dönemde zirveye ulaşır ve yine günah işleme oranı gençlerde daha fazladır. Hadiste kadınların, şeytanın tazağı olduğu ifade edilmektedir. Lafzen düşündüğümüzde burada bir problem vardır. Kadınlar şeytanlara kötü işlerinde alet olurlar şeklinde anlaşılmaktadır, bu da kadınlar için olumlu, güzel bir özellik değildir. Ancak hadisin siyak ve sibakı düşünüldüğünde insanlara günah işlettirmek için şeytanın kadınlardan faydalandığı anlaşılmaktadır. Şeytanın kadınlardan faydalanması ve onları tuzak olarak kullanması onlarda bir zafiyet olduğunu göstermez, bilakis yaratılış ve fiziksel güzellik olarak kadınlar erkeklerden daha güzeldir. İşte tam da burada kadınlar güzellikleri ve cinsel bakımından cazibelikleri dolayısıyla erkeklerin günah işlemelerinde bir tuzak olmuş oluyorlar. Gayr-ı meşru ilişkilerde erkeklerin tutumu önemli olduğu gibi kadınların tutumları ve davranışları erkeklerden daha da önemlidir. Eğer kadınlar arzu etmezlerse böyle bir ilişki kurulamaz ve devam da ettirilemez. Kadınlar ve erkekler iffetlerini beraber korumalılar, ancak kadınların iffetlerini korumaları pekçok felaketi ve gayr-ı meşru ilişkileri de engelleyecektir.

[446] Kuzâî, *Müsned*, c.I, s.66.
[447] Deylemî, *Müsned*, H.No: 3665.
[448] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.II, s.4, H.No: 1530.

39. HADİS

Hakka kıyandır ki asıl zalimdir;

"Halkın en kötüsü kötü âlimdir."[449]

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: تَعَرَّضْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ تَصَدَّيْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَطُوفُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ شَرٌّ؟، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ غَفْرًا سَلْ عَنِ الْخَيْرِ، وَلَا تَسْأَلْ عَنِ الشَّرِّ، شِرَارُ النَّاسِ شِرَارُ الْعُلَمَاءِ فِي النَّاسِ»

Muaz b. Cebel (.r.a)'den gelen rivayette o şöyle demiştir; Peygamberimiz (a.s.) tavaf ederken O'nunla karşılaştım ve O'na; İnsanların en şerlisi hangisidir? diye sordum, O da; Allah seni bağışlasın! şerlisini değil de hayırlısını sorsana, "İnsanların en şerlisi kötü alimlerdir." buyurdu.[450]

Hadisimizin sahabe ravisi Muaz b. Cebel (r.a.)'dir. Kaynaklardan anlaşıldığına göre hadis sadece Muaz b. Cebel (r.a.)'den rivayet edilmiştir. Seneddeki Halil b. Mürra sebebiyle Buhari hadisin münker olduğunu söylemiştir. İbn Adiyy ise Buhari'nin bu görüşünü reddeder, Ebu Zür'a ise Halil b. Mürra'nın salih bir şeyh olduğunu söyler.[451] Suyûtî bu hadisin hasen olduğuna işaret eder.[452] Elbani hadis hakkında zayıftır demiştir.[453]

40. HADİS

"Yabancı bir kavmi edenler taklit,

Ondandır!" vururlar öz ruha kilit...[454]

---

[449] Kısakürek, a.g.e., s. 123.
[450] el-Bezzâr, *Müsned*, thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Adil b. Sa'd ve Sabri Abdülhalik, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 2009, c.VII, s.93, H.No: 2649; Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya ve Tabakâtü'l-Asfiyâ,* c.I, s.240, es-Suâd, Mısır, 1974; Deylemî, *Müsned,* H.No: 3652.
[451] Heysemî *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, thk. Hüsameddin el-Kudsî, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1994, c.I, s.185, H.No: 874.
[452] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 7124.
[453] Elbânî, *Daîfu'l-Câmii's-Sağir*, c.I, s. 495, H.No: 3381.
[454] Kısakürek, a.g.e., s. 123.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ»

Abdullah b. Ömer (r.a.)' den yapılan rivayette Rasulüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: " Kim bir kavme benzerse o da onlardandır."[455]

Hadisi Abdullah b. Ömer (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret eder.[456] Elbânî ise sahih olduğunu söyler.[457] Tezimize aldığımız hadis aslında şu hadisin sonunda bulunan bir cümledir. Hadisin orjinal metni şöyledir: " بُعِثْتُ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ بِالسَّيْفِ حَتَّى يُعْبَدَ اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي، وَجُعِلَ الذِّلَّةُ وَالصَّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي، وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ" "Ben kıyamet öncesinde bir ve ortağı olmayan Allah'a ibadet edilinceye kadar kılıçla gönderildim, rızkım mızrağımın gölgesinde kılındı, zillet ve aşağılık bana muhalefet eden üzerine kılındı, kim bir kavme benzerse o, onlardandır."[458]

41. HADİS

"Kıyametten alamet: Küfür ilmi süpürür;

Cehil yerleşir, şarap taşar, zina köpürür..."[459]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ: أَنْ يُرْفَعَ العِلْمُ وَيَثْبُتَ الجَهْلُ، وَيُشْرَبَ الخَمْرُ، وَيَظْهَرَ الزِّنَا "

Enes b. Malik (r.a.)' den yapılan rivayette Rasulüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Şunlar kıyamet alametlerindendir; İlmin kaldırılması, cehaletin yerleşmesi, içkinin çokça içilmesi ve zinanın yaygınlaşması."[460]

---

[455] Ebu Davud, Libas ,4, c.IV, s.44, H.No:4031.; Ahmed b. Hanbel, II, 50; Kuzâî, a.g.e.,c.I, s. 244.
[456] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 11094.
[457] Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağir*, c.II, s. 1059, H.No: 6149.
[458] Deylemî, *Müsned*, H.No: 2099; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c.IV, s. 212, H.No: 19401; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, c.XII, s. 317, H.No: 14109; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.II, s.417, H.No: 1154.
[459] Kısakürek, a.g.e., s. 123.

Hadisi Enes b. Malik (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî bu hadisin sahih olduğuna işaret eder.[461]

42. HADİS

Gurur mu kemâlleri yutan dipsiz uçurum!

"Ben kul gibi yemek yer, kul gibi otururum."[462]

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كُلْ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ، مُتَّكِئًا، فَإِنَّهُ أَهْوَنُ عَلَيْكَ، فَأَصْغَى بِرَأْسِهِ

حَتَّى كَادَ أَنْ تُصِيبَ جَبْهَتُهُ الأَرْضَ، قَالَ: «لَا، بَلْ آكُلُ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ، وَأَجْلِسُ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ»

Hz. Aişe (ranha)'dan yapılan rivayette o şöyle demiştir: "Yâ Rasulellah Allah beni sana feda kılsın. Birşeye yaslanarak yemek ye, çünkü bu senin için daha rahat olur." Bunun üzerine Rasulüllah (a.s.) başını yere eğdi, neredeyse yüzü yere değecekti ve şöyle buyurdu: "Hayır! Ben kulun yemek yediği gibi yer, kulun oturduğu gibi otururum."[463]

Hadisi Hz. Aişe (ranha) rivayet etmiştir. Suyûtî ve Aclûnî bu hadisin sahih olduğuna işaret ederler.[464]

43. HADİS

Nefs ve kibir, tarla ve mahsûl, çifte günah...

"Sen nefsini alçalt, seni yükseltir Allah..."[465]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «مَنْ يَتَوَاضَعْ لِلَّهِ دَرَجَةً، يَرْفَعْهُ اللَّهُ بِهِ دَرَجَةً،

وَمَنْ يَتَكَبَّرْ عَلَى اللَّهِ دَرَجَةً، يَضَعْهُ اللَّهُ بِهِ دَرَجَةً، حَتَّى يَجْعَلَهُ فِي أَسْفَلِ السَّافِلِينَ»

---

[460] Buhârî, Kitabu'l-İlim, 36, c.I, s.27, H.No:80; Müslim, *Sahih*, c.IV, s.2056, H.No:2671; İbn Mâce, *Sünen*, c.II, s.1343, H.No:4045; Tirmizî, *Sünen,* c.IV, s.491, H.No:2205.
[461] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No: 3969.
[462] Kısakürek, a.g.e., s. 123.
[463] Begavî, *Şerhu's-Sünne*, c.XI, s. 287; Beyhakî, *Şuabu'l-İman,* c.V, s.107, H.No: 5975.
[464] Suyûtî*, Câmiu's-Sağîr*, H.No: 6,7,8; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ,* s.24, H.No: 15.
[465] Kısakürek, a.g.e., s. 123.

Ebu Said (r.a.)'den yapılan rivayette Rasulüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kim Allâh Teâlâ’nın rızâsı için bir derece tevâzû gösterirse, bu sebeple Allâh onu bir derece yükseltir. Kim de Allâh’a karşı bir derece kibir gösterirse, Allâh da onu bu sebeple bir derece alçaltır, netîcede onu esfel-i sâfilîne (aşağıların aşağısına) atar.”[466]

Hadisi Ebu Said El-Hudrî (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî ve Elbânî hadisin zayıf olduğuna işaret etmişlerdir.[467]

44. HADİS

Nefsini yenmektir ki, mü'mine büyük şandır;

"Mücahit, Allah için nefsiyle savaşandır."[468]

فَضَالَةَ بْنَ عُبَيْدٍ، يُحَدِّثُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «كُلُّ مَيِّتٍ يُخْتَمُ عَلَى عَمَلِهِ إِلَّا الَّذِي مَاتَ مُرَابِطًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يُنْمَى لَهُ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ القِيَامَةِ، وَيَأْمَنُ مِنْ فِتْنَةِ القَبْرِ» ، وَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «المُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ»

Fedâle b. Ubeyd (r.a.) Rasulüllah (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu anlatıyor: "Hudutta Allah yolunda nöbet tutanlar dışında her ölenin ameli sona erdirilir. Hudutta nöbet tutarken ölenin yaptığı işlerin sevabı kıyamet gününe kadar artarak devam eder, kabirdeki imtihanda da güvenlik içinde olur." Ayrıca Fedâle b. Ubeyd (r.a.) Rasulüllah (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu işittim demiştir: "Gerçek mücahid nefsiyle cihad edendir."[469]

Hadisi Fedâle b. Ubeyd (r.a.) rivayet etmiştir. Suyûtî ve Elbânî bu rivayetin sahih olduğunu söylemişlerdir.[470]

---

[466] İbn-i Mâce, Zühd, 16, c.II, s.1398, H.No:4176; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 76.
[467] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No: 12658; Elbânî, *Daîf-u Câmii’s-Sağir*, c.II, s. 849, H.No: 5888.
[468] Kısakürek, a.g.e., s. 123.
[469] Tirmizî, Fedâilu'1-Cihad 2, c.IV, s.165,H.No:1621; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 21,22; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.11.
[470] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No: 11625; Elbânî, *Sahih-u Câmii’s-Sağir*, c.II, H.No: 6679.

45. HADİS

Bir şey değil orduların milyonları aşması...

"Ekber Cihad, tek kişinin nefsiyle savaşması..."[471]

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ , قَالَ : " قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْمٌ غُزَاةٌ ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ مِنَ الْجِهَادِ الأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الأَكْبَرِ , قَالُوا : وَمَا الْجِهَادُ الأَكْبَرُ ؟ قَالَ : مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ. "

Cabir b. Abdullah'tan (r.a.) gelen rivayete göre; Resulullah (a.s.) bir gazveden dönerken oradakilere şöyle hitap etti: "Hayırlı bir yerden döndünüz! Küçük cihaddan büyük cihada döndünüz." Sahabe: "Ey Allah'ın Resulü! Büyük cihad nedir?" dediler. Resulullah (a.s.): "Kulun nefsiyle mücadelesidir." buyurdu.[472]

Hadisi Cabir b. Abdullah (r.a.) rivayet etmiştir. Hadis hakkında İmam Zehebi Tehzibu't-Tehzib adlı eserinde şöyle demiştir: "Rivayet edenler arasında Halef b. Muhammed b. İsmail el-Hayyam vardır. Hakim, onun hakkında; "Onun hadisi sakıttır (güvenilmezdir)!" derken, Ebu'l Ya'la; "O karıştırmış, çok zayıf biridir; bilinmeyen metinleri rivayet etmiştir!" demiştir."[473] Hadisin senedinde yer alan Yahya b. Ala el-Bahilî hakkında ise daha fazlası söylenmiştir: Ahmed b. Hanbel, Nesaî, İbn Adiyy ve Darekutnî onun hakkında; "hadisleri metruktur, uydurmadır." şeklinde konuşmuşlardır. Ayrıca Hafız Irâkî İhyau Ulumi'd-Dîn şerhinde, İmam Beyhakî, Kitabu'z-Zühd adlı eserinde, İmam Aclunî Keşfu'l-Hafa'da; "Bu hadisin senedi zayıftır!" demişlerdir. İbn Teymiyye (ö. 728/1328) konu ile ilgili genel olarak şunları demiştir: "Bazılarının Tebük Seferi dönüşünde, Resulullah'ın; "küçük cihaddan büyük cihada döndük" şeklinde söylediğini rivayet ettikleri hadisin aslı yoktur. Nebi'nin (a.s.) söz ve fiillerini bilen hiç

[471] Kısakürek, a.g.e., s. 123.
[472] Beyhakî, *Kitabu'z-Zühd,* 354; Hatip Bağdadî, *Tarihu'l Bağdad,* c.III, s.523-524; Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No:8510.
[473] İmam Zehebi, *Tehzibu't-Tehzib,* c.XI, s.261-262

kimse bunu rivayet etmemiştir. Kâfirlerle cihad, amellerin en büyüğü, hatta insanın yapacağı en büyük iyiliklerdendir."[474] Bundan başka, Suud âlimlerinden Şeyh Abdülaziz b. Baz Fetvalar'ında meseleyi ilmî olarak incelemiş ve "hadisin muteber olmadığı" hükmüne varmıştır.[475]

Sahih ve muteber sayılan hadis kitaplarının herhangi birinde meselâ Kütüb-i Tis'a gibi eserlerde bu rivayet yer almamaktadır. Hadisi sened zikretmeksizin eserine alan ve aktaran bazı alimler tespit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır: İmam Gazalî, İhyau Ulumi'd-Din'inde; Fahruddin er-Razî, Tefsir-i Kebir'inde; Kadı Beydavî, Envârü't-Tenzîl ve Esrâru't Te'v'il'inde; İmam Suyutî, Dürrü''l Mensûr'unda Âlûsî, Rûhu'l-Meânî'sinde, Zemahşerî, Keşşâf'ında ve ayrıca sufî yaklaşıma sahip günümüz hocaları da hadisi senedsiz olarak eserlerinde zikretmişlerdir.[476]

46. HADİS

Pehlivan sanma ki, hasmını yatıran;

"Pehlivan, öfkede nefsini bastıran..."[477]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الغَضَبِ»

[474] İbn Teymiyye, *Mecmûu'l-Fetâvâ*, XI, 197. Tevhid Yay.
[475] Abdülaziz b. Abdullah b. Baz, Mecmûu Fetâva İbn Baz, c. 26, s. 381. (Bk. İbn Baz'ın resmî web sayfası)
[476] Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn*, Dâru'l-Mârife, Beyrut, ts., c.II, s.244, c.III, s.7,66; Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Fahruddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb=et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâr-u İhyâ-i Türâsi'l-Arabî, Beyrut, h.1420, c.XI, s.194, c.XXIII, s.255, 350; Zeynuddin Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *el-Fethu's-Semâvî bi Tahrîc-i Ehâdîsi'l-Gâdî el-Beydâvî,* thk. Ahmed Müctebâ, Dâru'l-Âsıme, Riyad, ts., c.II, s.251, 252, H.No:728; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Müntesira fi'l-Ehâdîsi'l-Müştehira*, thk. Dr. Muhammed b. Lütfi es-Sıbâğ, Imâdu Şuûni'l-Meltebât, Riyad, ts., c.I, s.125,126, H.No:245; Şehâbeddin Mahmed b. Abdullah el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur' âni'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî*, thk. Ali Anbülbâri Atiyye, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, h.1415, c.IX, s.198;Cemâleddin Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed ez-Zeylâî, *Tahrîcü'l-Ehâdîs ve'l-Âsârü'l-Vâkıa fî Tefsîri'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî,* thk.Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'd, Dâr-u İbni Huzeyme, Riyad, h.1414, c.II, s.395,396, H.No:825.
[477] Kısakürek, a.g.e., s. 123.

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Gerçek pehlivan güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman nefsine hakim olan kimsedir."[478]

Sahabe ravimiz Ebu Hureyre'dir (r.a.). Suyûtî hadisin sahih olduğu söylemiştir.[479]

47. HADİS

Nefsleri övenler ihlâsa ırak...

"Saçın dalkavuğun yüzüne toprak!.."[480]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «احْثُوا فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ»

Abdullah b. Ömer (r.a.) Rasülüllah (a.s.) 'ın şöyle buyurduğunu söyledi: "Meddahların yüzüne toprak atın."[481]

Sahabe ravimiz Abdullah b. Ömer'dir (r.a.). Müslim, Ebu Davud ve Ahmed b. Hanbel bu hadisi Mikdad b. Esved'den merfu olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizi ise Ebu Hureyre ve İbni Asakir'den "**احثوا في أفواه المداحين التراب**" lafzıyla rivayet etmiştir. Buhari, Tirmizi ve Ebu Davud ayrıca "**إذا رأيتم المداحين فاحثوا في وجوههم التراب**" lafzıyla rivayet etmişlerdir. Suyûtî hadisin sahih olduğu söylemiştir.[482]

---

[478] Buhari Edeb,76, 102, c.VIII, s.28, H.No:6114; Müslim Birr, 106,107, c.IV, s.2014, H.No:2609; Ebu Davud, Edeb, 3, c.IV, s.248, H.No:4779; İmam Malik, *Muvatta*, Hüsnü'l-Hulk, 12, c.V, s.1312, H.No:3363; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 382,II, 236, 268, 517.
[479] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 9506.
[480] Kısakürek, a.g.e., s. 123.
[481] Müslim, Zühd 69, c.IV, s.2297, H.No:3002; Ebû Dâvûd, Edeb 9, c.IV, s.254, H.No:4804; Tirmizî, Zühd 55, c.IV, s.599,600, H.No:2393,2394; İbni Mâce, Edeb 36, c.II, s.1232, H.No:3742; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 94.
[482] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 186,187,570.

48. HADİS

"Hesaba çekin nefsi, hesaba çekilmeden!"

İş yok, nefsi tırnakla kanatmayı bilmeden...[483]

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّهُ قَالَ فِي خُطْبَتِهِ: «حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا وَزِنُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا وَتَزَيَّنُوا لِلْعَرْضِ الْأَكْبَرِ , يَوْمَ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ»

Hz. Ömer (r.a.) bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Hesaba çekilmeden önce, kendinizi hesaba çekiniz. Amelleriniz tartılmadan önce, kendi amellerinizi tartınız. Hesaba çekilmek üzere, kıyamet günündeki en büyük arz için gerekli güzel hazırlıklarınızı yapınız. O gün huzura alınırsınız, öyle ki size ait hiçbir sır gizli kalmayacak, bütün sırlar meydana çıkacak."[484]

Hadis mevkuftur. Hadisimiz Tirmizî'de geçen şu rivayetin devamında zikredilmiştir. **" الكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ المَوْتِ، وَالعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ"** "Akıllı kişi nefsine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Âciz kişi de, nefsini duygularına tâbi kılan ve Allah'tan dileklerde bulunup durandır."[485] Hz. Ömer (r.a.)'e ait sözden sonra da Meymûn b. Mihran'a ait şu söz zikredilmiştir: **" لَا يَكُونُ العَبْدُ تَقِيًّا حَتَّى يُحَاسِبَ نَفْسَهُ كَمَا يُحَاسِبُ شَرِيكَهُ مِنْ أَيْنَ مَطْعَمُهُ وَمَلْبَسُهُ "** "Kul, yediği ve giydiğini nereden karşılıyor? diye ortağını gözetleyip durduğu gibi, kendi öz nefsini denetlemedikçe asla takvâ sahibi olamaz."[486] Her ne kadar rivayetin baş kısmıyla ilgili Tirmizî'de hasen ifadesi kullanılmış olsa da Hz. Ömer (r.a.)'e ait olan sözle ilgili olarak Elbanî rivayetin zayıf olduğunu söylemektedir.[487]

---

[483] Kısakürek, a.g.e., s. 123.
[484] İbn-i Ebi Şeybe, *Kitabu'l-Musannef*, c.VII, s.96, No: 34459; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, c.I, s.52; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l- Ummâl*, H.No: 44203.
[485] Tirmizî, Kıyamet, 25, c.IV, s.638, H.No:2459.
[486] Tirmizî, Kıyamet, 25, c.IV, s.638, H.No:2459.
[487] Elbanî, *Sahihu ve Daîfu Sünen-iTirmizî*, H.No: 2459.

D. DÜNYA- AHİRET- SABIR- GAYRET (49-61)

49. HADİS

Ecel anına değin

"Ölümü dilemeyin!"[488]

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ حَارِثَةَ بْنِ مُضَرِّبٍ، قَالَ: أَتَيْنَا خَبَّابًا، نَعُودُهُ وَقَدْ اكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ، فَقَالَ: لَقَدْ تَطَاوَلَ مَرَضِي، وَلَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا تَمَنَّوْا الْمَوْتَ» ، لَتَمَنَّيْتُ

Hârise b. Mudarrib (r.a.) şöyle dedi: Habbab (r.a.)'ın yanına gelmiştik, vücudundaki yedi yaradan dolayı dağlama yapılmıştı, Habbab (r.a.) şöyle dedi: Eğer Rasülüllah (a.s.)'in "Ölümü istemeyin" dediğini işitmeseydim, ölümü isterdim.[489]

Hadisimizin sahabe ravisi Habbab b. Eret (r.a.)'tir. Suyûtî ve Elbanî hadis hakkında sahihtir demişlerdir.[490]

50. HADİS

"Yaradanın sevgisine gerekli

Amel o ki, az olsa da sürekli..."[491]

عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «سَدِّدُوا وَقَارِبُوا، وَاعْلَمُوا أَنْ لَنْ يُدْخِلَ أَحَدَكُمْ عَمَلُهُ الجَنَّةَ، وَأَنَّ أَحَبَّ الأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ»

Hz. Aişe (r. anha)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: " Şunu bilin ki, hiçbirinizin ameli sizleri cennete girdirmez, Allah'a en sevimli gelen amel az da olsa devamlı olanıdır."[492]

---

[488] Kısakürek, a.g.e., s. 124.
[489] Tirmizi, Kıyame, 40, c.IV, s.651, H.No:2483, c.III, s.292, H.No:970; Buhari, Sahih, c.IX, s.84, H.No:7233.
[490] Suyûtî, *el-Câmi*, H.No: 13177; Elbanî, *Sahihu't-Terğîb ve't-Terhîb*, H.No: 1875.
[491] Kısakürek, a.g.e., s. 124.

Suyûtî hadisin müttefekun aleyh olup, sahih olduğuna işaret etmiştir.[493]

51. HADİS

"Bakmayın, namazlı, oruçlu kişi nasıl?...

Siz bakın kişinin parayla işi nasıl"[494]

أَنَّ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: " لَا تَنْظُرُوا إِلَى صلَاةِ أَحَدٍ، وَلَا إِلَى صيَامِهِ، وَلَكِنِ انْظُرُوا إِلَى مَنْ إِذَا حَدَّثَ

صَدَقَ، وَإِذَا ائْتُمِنَ أَدَّى، وَإِذَا أَشْفَى وَرَعَ "

Hz. Ömer (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Kişinin namazına, orucuna bakmayın; konuştuğunda, doğru konuşup konuşmadığına, kendisine emniyet edildiğinde, güvenilirliğini ortaya koyup koymadığına; dünya kendisine güldüğünde, takvayı elden bırakıp bırakmadığına(menfaat anındaki tavrına) bakıp öyle değerlendirin."[495]

Hadis, Hz. Ömer (r.a.)'den mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Bu rivayetin sıhhat decesiyle ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

52. HADİS

Rızktan pay ayıran her zaman toktur;

"İktisat edene sıkıntı yoktur!"[496]

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ "

Abdullah İbni Mesud (r.a.)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "İktisat eden geçim sıkıntısı çekmez"[497]

---

[492] Buhârî, İman, 32, Rikak, 18, c.VIII, s.98, H.No:6464; Müslim, Misâfirin, 215,218, Münâfkîn, 78c.I, s.541, H.No:738; Ebu Dâvud, *Sünen*, H.No:1368; Nesâî, *Sünen*, H.No: 68,69,222; İbn Mâce, *Sünen*, H.No: 4240; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 61, 125, 165.

[493] Suyûtî, *el-Câmi*, H.No: 163.

[494] Kısakürek, a.g.e., s. 124.

[495] Ali el-Muttakî, *Kenzul-Ummal*, H. No: 8435;Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, 34; *Sünenü'l-Kübrâ*, IV, s.983.

[496] Kısakürek, a.g.e., s. 124.

[497] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 447; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-Ummâl*, c.III, s.36, c.VI, s.49, 56, 57; Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsât*, c.VII, s.25; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, c.V, s.254.

Heysemî, Aclûnî ve Elbânî bu hadisin zayıf olduğuna hükmetmişlerdir.[498]Suyûtî ise bu rivayetin hasen olduğuna hükmeder.[499]

53. HADİS

"Ölüm yokmuş gibi dünyada gayret;

Ve hemen ölecek gibi ahiret!..."[500]

اعمل لدنياك كأنك تعيش أبداً واعمل لآخرتك كأنك تموت غداً

"Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışın."[501]

Hadis kaynaklarımızda bu rivayete rastlanmamıştır. Elbânî bu sözün merfu olarak bir aslının olmadığına, halk arasında meşhur olmuş bir söz olduğuna ve sened zincirinin de bulunmadığına vurgu yapmaktadır.[502] Rivayetmiz üç farklı kelimeyle zikredilmiş olup; bizim tezimizde kullandığımız metin "Makâsıd"da geçen metindir ki şöyledir: "**اعمل لدنياك كأنك تعيش أبداً واعمل لآخرتك كأنك تموت غداً** " "Kenzu'l-Ummâl" de ise şu ifade bulunmaktadır: "**احرث لدنياك كأنك تعيش أبدا، واعمل لآخرتك كأنك تموت غدا**"[503]

İbn Hacer ise şu ifadeyle zikreder; " **أحرز لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا، وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا**"[504] Anlam itibariyle rivayetler arasında fark gözükmemektedir. İbn Hacer'in rivayeti Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın sözü olarak nakledilmektedir, bundan dolayı bu rivayet mevkuftur yani sahabi sözüdür.[505]

---

[498]Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid,* c.X, s.252, H.No:17848; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ,* c.II, s.223,H.No: 2220; Elbânî, *es-Silsiletü'dDaîfe ve'l-Mevdûah,* c.IX, s.448, H.No: 4459.
[499] Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr,* H.No:11885.
[500]Kısakürek, a.g.e., s. 124.
[501] Sehâvî*, Makâsıdü'l-Hasene,* c.I, s.615.
[502] Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsü'd-Daîfeh ve'l-Mevzûah,* c.I, s.63, H.No: 8.
[503] Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-Ummâl,* c.V, s.581.
[504] İbn Hacer el-Askalânî*, Metâlibu'l-Âliye,* c.XIII, s.314, H.No: 3181.
[505] Heysemî, *Buğyetu'l-Bâis an Zevâid-i Müsnedi'l-Hâris,* s. 983, 1992.

54. HADİS

"Mü'min içten gayretli;

Allahsa en gayretli..."[506]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْمُؤْمِنُ يَغَارُ، وَاللهُ أَشَدُّ غَيْرًا»

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Mü'min kıskanır Allah ise daha fazla kıskanır."[507]

Suyûtî ve Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.[508]

55.HADİS

"Sabah uykusu

Rızka bir pusu..."[509]

عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:" الصُّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ "

Hz. Osman b. Afvan (r.a.) tarafından yapılan rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:"Sabah uykusu rızka engeldir."[510]

Suyûtî bu hadisin sahih olduğuna işaret eder.[511] Elbânî hadisin zayıf olduğunu söylerken, Ahmed b. Hanbel'in "Müsned"ini tahkik eden Şuab el-Arnavût bu rivayetin çok zayıf olduğunu söylemektedir.[512]

56. HADİS

"Yoksundur korkak tacir;

Rızklanır atak tacir..."[513]

---

[506] Kısakürek, a.g.e., s. 125.
[507] Müslim, Tevbe, 6, c.IV, s.2115, H.No:2761; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 235,H.No: 7209; İbnü Hıbbân, *Müsnedü's-Sahîh*, c.I, s.523, H.No: 292.
[508] Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, H.No: 11610; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 6664.
[509] Kısakürek, a.g.e., s. 125.
[510] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 547, H.No:530; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, c.VI, s.401, H.No: 4402.
[511] Suyutî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 7970.
[512] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 547.
[513] Kısakürek, a.g.e., s. 125

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «التَّاجِرُ الجَبَانُ مَحْرُومٌ وَالتَّاجِرُ الجَسُورُ مَرْزُوقٌ»

Enes b. Malik (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Korkak tâcir mahrumdur, cesur tâcir ise rızıklandırılmıştır."[514]

Suyûtî hadisin hasen olduğuna işarete eder.[515] Aclûnî[516] bu hadisin zayıf olduğunu ifade ederken Elbânî ise hem zayıf hem de mevzû olduğunu söyler.[517]

57. HADİS

Allah'a tevekkülde bilir kuvveti gönül;

"Halk içinde en güçlü, Hakka eden tevekkül..."[518]

عَن ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ –، قَالَ: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ، فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»

Abdullah b. Abbas (r.a.)'den yapılan rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "İnsanların en güçlüsü ve en sağlamı olmak isteyen kimse, Allah'a tevekkül etsin."[519]

Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret eder.[520]Elbânî ise hadisin zayıf olduğunu söyler.[521]

58. HADİS

Çareyi tedbirde sanmak ne gaflet!

"Deveni hem bağla, hem tevekkül et..."[522]

---

[514]Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.169, H.No: 243.
[515] Suyutî, *Câmiu's-Sağîr*,H.No: 6249.
[516] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, H.No: 942.
[517] Elbânî, *Dâîfu'l-Câmi*, H.No: 2500; *Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-Daîfe ve'l-Mevzûa*, H.No:2024.
[518] Kısakürek, a.g.e., s. 125.
[519] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, Zühd, c.II, s.364, H.No: 986.
[520] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 12402.
[521] Elbânî, *Dâîfu'l-Câmi*, H.No: 5627.

حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ أَبِي قُرَّةَ السَّدُوسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْقِلُهَا وَأَتَوَكَّلُ، أَوْ أُطْلِقُهَا وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: «اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ»

Hz. Enes (r.a.) rivayet ediyor: "Bir sahâbî Allah'ın Resûlü'ne (tevekkül konusunda) şöyle sordu: Ey Allah'ın Resûlü! Devemi bağlayıpta mı (Allah'a) tevekkül edeyim, yoksa onu bağlamadan salıp da mı tevekkülde bulunayım? Peygamber Efendimiz (a.s.) şöyle buyurdu: Onu bağlayıp da tevekkül et."[523]

Hadisimiz hem Enes b. Malik (r.a.) hem de Amr b. Ümeyye (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir. Suyûtî bu hadisin sahih olduğunu söyler.[524]Elbânî ise hasendir der.[525]

59. HADİS

Bir zahmetli seferdir;

Dayan "sabır zaferdir."[526]

" مَنْ صَبَرَ ظَفِرَ "

"Sabreden başarır."[527]

Kaynak niteliği taşıyan tüm hadis kitaplarımız araştırılmış olup, bu sözün hadis olduğuna dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yine hadis kriterleri açısından değerlendirildiğinde de bu söze ait bir sened zinciri de bulunmamamıştır. Fahreddin Razi, tefsirinde Sâd Suresi 43. ayeti : "وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ"[528]

"Biz ona(Eyyûb'a) tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahşettik." tefsir ederken " مَنْ صَبَرَ ظَفِرَ " sözünü

---

[522] Kısakürek, a.g.e., s. 125.
[523] Tirmizî, Kıyâme, 61, c.IV, s.668, H.No:2517; Beyhakî, *Şuabu'l-İman,* c.II, s.427,428, H.No: 1159,1161.
[524] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* H.No: 1948.
[525] Elbânî, *Sahih-u-Câmii's-Sağîr,* H.No: 1068.
[526] Kısakürek, a.g.e., s. 125.
[527] Hadis kaynakları içersinde böyle bir hadise ulaşılamamıştır.
[528] Sâd Suresi 38/43

kaide olarak hatırlatmıştır.[529] Ebu Hafs "Lübâb" isimli eserinde aynı ayeti tefsir derken, bu sözü akıl sahiplerine bir tenbih olarak değerlendirir. Yine burada Peygamber Efendimiz (a.s.)'e çekmiş olduğu sıkıntılardan dolayı bir teselli vardır denilmiştir.[530] "Ruhu'l-Beyân" tefsirinde de Enfal Suresi 65-66. ayetleri :" **يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ (65) الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (66)**"[531] "Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer içinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa, ikiyüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde sabırlı yüz kişi bulunursa, inkar edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir.(65) Şimdi ise Allah yükünüzü hafifletti ve sizde muhakkak bir zaaf olduğunu bildi. Eğer içinizde sabırlı yüz kişi olursa iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde sabırlı bin kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir.(66)" tefsir edilirken, bu ayetlerin " **مَنْ صَبَرَ ظَفِرَ** " sözüne işaret ettiği belirtilmiştir.[532] "Tefsiru'l-Münîr" adlı eserde Bakara Suresi 45. ayet: " **وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ**"[533] "Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. şüphesiz namaz, Allah'a derin saygı duyanlardan başkasına ağır gelir." tefsir edilirken " **مَنْ صَبَرَ ظَفِرَ** " sözü meşhur bir söz olarak aktarılmıştır.[534]

---

[529] Ebu Abdullah Muhammed Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l Ğayb*, c.XXVI, s.339, Dâru'l-İhyâü't-Türâsü'l-Arabî, Beyrut,1420.
[530] Ebu Hafs Siraceddin Nu'mânî, *El-Lübâb fî Ulûmi'l-Kitâb*, c.XVI, s.431, thk. Şeyh Adil Ahmed Abdülmevcud, Şeyh Ali Muhaammed Muavvız, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.
[531] Enfâl Sûresi 8/65-66.
[532] İsmail Hakkı Bursevî , *Ruhu'l-Beyân*, c.I, s.85, cIII, s.371, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
[533] Bakara Suresi2/45
[534] Muhammed Reşid b. Ali el-Hüseynî, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Kerim(Tefsiru'l-Münîr)*, c.I, s.248, El-Hey' etü'l-Mısriyye El-Âmme, 1990.

60. HADİS

İlk darbededir ki, sarsılır yürek;

"Sabır, sarsıntının başında gerek..."[535]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرٍ، فَقَالَ: «اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي» قَالَتْ: إِلَيْكَ عَنِّي، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبْ بِمُصِيبَتِي، وَلَمْ تَعْرِفْهُ، فَقِيلَ لَهَا: إِنَّهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَتَتْ بَابَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمْ تَجِدْ عِنْدَهُ بَوَّابِينَ، فَقَالَتْ: لَمْ أَعْرِفْكَ، فَقَالَ: «إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الأُولَى»

Hz. Enes (r.a.) anlatıyor: Rasülüllah (a.s.) ölen çocuğu için ağlamakta olan bir kadına rastlamıştı: Allah'tan kork ve sabret" buyurdu. Kadın (ızdırabından kendisine hitap edenin kim olduğuna bile bakmadan): Benim başıma gelenden sana ne? dedi. Rasülüllah (a.s.) uzaklaşınca, kadına: Bu Rasülüllah idi! dendi. Bunun üzerine kadın çocuğun ölümü kadar da söylediği sözden dolayı(utanıp) üzüldü. (Özür dilemek için) doğru Rasüllah (a.s.)'ın kapısına koştu. Ama kapıda bekleyen kapıcılar görmedi, doğrudan huzuruna çıktı ve: "Ey Allah'ın Rasülü (o yakışıksız sözü) sizi tanımadan sarfettim (bağışlayın!) dedi. Rasülüllah (a.s.): " Makbul sabır, musibetle karşılaştığın ilk andaki sabırdır." buyurdu.[536]

Suyûtî bu hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir.[537]

61. HADİS

Bütün dünya hülyada;

"Rahat yok bu dünyada..."[538]

"لَا رَاحَةَ فِي الدُّنْيَا"

[535] Kısakürek, a.g.e., s. 125.
[536]Buharî, Cenâiz, 43,7,32, Ahkâm,11, c.II, s.79, H.No:1283; Müslim, Cenâiz, 14, c.II, s.637, H.No:926; Ebu Davud, Cenâiz, 27, c.III, s.192, H.No:3124; Tirmizi, Cenâiz, 13, c.III, s.305, H.No:988; Nesâi, Cenâiz, 22, c.IV, s.22, H.No:1869; İbn Mâce, Sünen, c.I, s.509, H.No:1596.
[537] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 5135.
[538] Kısakürek, a.g.e., s. 125.

"Dünyada rahat yoktur."[539]

Bu söz halk arasında hadis diye bilinmekte ve çok yaygın bulunmaktadır. Oysa biz hadis kitapları arasında böyle bir hadise rastlamadık. "Dünyada rahat yoktur" şeklinde ifade edilen bu söz aslında Arap atasözüdür.[540]

E. GÜZELLİK- YENİLİK- İNCELİK- AŞK (62-73)

62. HADİS

Her güzel daha güzele yâver;

"Allah güzeldir, güzeli sever..."[541]

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ» قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً، قَالَ: «إِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ، وَغَمْطُ النَّاسِ»

İbni Mes'ûd (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez." Bunun üzerine bir sahâbî: İnsan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, dedi. Resûl-i Ekrem de şöyle buyurdu: "Allah güzeldir güzeli sever. Kibir ise, hakkı kabul etmemek ve insanları hor görmektir." [542]

Ahmed b. Hanbel, Ebu Reyhane'den, Müslüm ve Tirmizi, İbn Mesud'dan, Ebu Ya'lâ, Ebu Said'den, Taberani, Ebu Ümame, İbnü Amr ve Câbir'den ayrıca Beyhaki de Ebu Said'den rivayet etmişlerdir. Hadisin farklı varyantları bulunmakla birlikte biz tezimizde Necip Fazıl'ın şiirinde kullandığı "**إن الله جميل يحب الجمال** " "Allah güzeldir güzeli

[539] Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Türk Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul,1977.
[540] Acaroğlu, M. Türker, *Dünya Atasözleri*, İstanbul, ts.; BAŞARAN, Prof.Dr. Selman, *Hadislerin Türk Atasözlerine Tesiri*, Uludağ Unv. Yay., 1993.
[541] Kısakürek, a.g.e., s. 126.
[542] Müslüm, İman, 147,c.I, s.93, H.No:91; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, s.338,H.No:3789; Taberani, *Mu'cemü'l-Kebir*, c.X, s.221,H.No: 10533; Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, c.VIII, s.257, HNo: 5732, c.X, s.462, H.No: 7803.

sever." ifadesinin geçtiği rivayetleri aldık. Beyhaki'nin Ebu Said'den aldığı riayette şu ziyade vardır; "**ويحب أن يرى أثر نعمه على عبده, ويبغض البؤس والتبؤس** ". Suyûtî ve Elbânî bu hadisimizin sahih olduğuna işaret ederler.[543]

63. HADİS

Güzel yüzlülerden devşir çiçeği;

"Güzel yüzlülerden iste gerçeği!"[544]

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَرَادٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا ابْتَغَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ فَفِي حِسَانِ الْوُجُوهِ مِنَ الرِّجَالِ فَابْتَغُوا»

Abdullah b. Cerâd (r.a.)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Hayrı, iyiliği güzel yüzlü insanların yanında arayın."[545]

İbnu Ebi'd-Dünya ve Dârekutnî bu hadisi Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir, İbnü Ebî Şeybe de Atâ'dan mürsel olarak rivayet etmiştir.[546] İbnu'l-Cevzi, "el-Mevzuat" adlı eserinde bu hadisin değişik kaynaklardaki farklı rivayetler üzerinde durmuş ve bunların hepsinin mevzu veya zayıf olduğuna işaret etmiştir. Meşhur cerh-tadil alimlerinden el-Akilî, bu konuda hiç bir sahih rivayetin olmadığını belirtmiştir.[547] Zeynu'l-Iraki de Gazali'nin İhya'sında yer alan bu hadis rivayetlerinin hepsinin zayıf olduğunu belirtmiştir.[548] İbnü Adiyy Abdullah b. Cerâd'ın hadislerinin çoğunun münker olduğunu söylemiştir, onun bilinen bir kişi olmadığına vurgu yapmıştır.[549] Suyûti bu

[543] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:13632 ; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 2790,7674.
[544] Kısakürek, a.g.e., s. 126.
[545]Cemaleddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *el-Mevzûât*, c.II, s.160-166-, Mektebetü's-Selfiyye, 1966; Ebu Şeyh Esbahânî, *Emsâlü'l-Hadîs*, c.I, s.112,H.No: 73, thk.Dr. Abdululya Abdulhamid Hamid, Dâru's-Selfiyye Yay.,1987; Suyuti, *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.I, s.77, H.No: 103; Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, c.XIII, s.308, H.No: 10376.
[546] Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdîs*, H.No:102.
[547] İbnu'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, c.II, s.160-166.
[548] el-Irâkî, *Tahric-ü Ehâdîsi'l-İhyâ*, IV, s.105.
[549] Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdîs*, H.No:1034.

hadisin sıhhatiyle ilgili birşey söylememiştir. Elbâni ise bu rivayetin zayıf olduğunu söyler.[550]Hadis değişik varyantlarla şöyle gelmiştir:[551]

1- "اطلبوا الخير عند حسان الوجوه" 2- "اطلبوا الحوائج عند حسان الوجوه" 3- "إذا ابتغيتم المعروف"

4- "تسموا بخياركم" 5- "التمسوا الخير عند حسان الوجوه" 6- "اطلبوا حوائجكم عند حسان الوجوه"

64. HADİS

"Erkeğin güzelliği dilinde, lisanında..."

Güzel konuşan Hakkın en büyük ihsanında..[552]

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: أَقْبَلَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَلَهُ ضَفِيرَتَانِ وَهُوَ أَبْيَضُ بَضٌّ،

فَلَمَّا رَآهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبَسَّمَ فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَضْحَكَ

اللَّهُ سِنَّكَ؟ قَالَ: «أَعْجَبَنِي جَمَالُكَ يَا عَمَّ النَّبِيِّ» فَقَالَ الْعَبَّاسُ: مَا الْجَمَالُ فِي الرَّجُلِ؟ قَالَ: «اللِّسَانُ»

Ebu Cafer (r.a.)'den gelen rivayette o şöyle demiştir:" Hz. Abbas b. Abdülmuttalib, üzerinde çift sırmalı bembeyaz, tertemiz bir elbise olduğu halde gidiyordu, birden Nebi (a.s.) onu gördü ve tebessüm etti. Hz. Abbas (r.a.) da: " Allah seni hep güldürsün! Neden güldün Ey Allah'ın Rasülü? "dedi. Bunun üzerine Rasülüllah (a.s.) de "Ey Peygamber amcası güzelliğin hoşuma gitti." dedi. Hz. Abbas (r.a.): "Erkekte güzellik nedir?" dedi. Rasülüllah (a.s.): "Dildir" buyurdular.[553]

Abdullah b. Cafer'in Künyesi Ebu Cafer Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib'dir. Habeşistan'da doğan ilk sahabedir.[554] Babası Cafer-i Tayyar, Habeşistan'a hicret eden

[550] Elbânî, *Daîfu'l-Câmii's-Sağîr*, H.No:273.
[551] Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdîs*, H.No:102.
[552] Kısakürek, a.g.e., s. 126.
[553] Muhammed b. Amr b. Muhammed Ebu Abdullah Muhıbbüddin İbn Rüşd El-Fehrî Es-Sebtî, *Milü'l-Aybe*, c.I, s. 294, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, thk. Muhammed el-Habib ibni Havce, Beyrut,1988; Şemseddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed es-Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene Fî Beyâni Kesîrin Mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehira Ale'l-Elsine*, c.I, s.284, H.No: 370, thk. Muhammed Osman El-Haşet, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1985; Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XL, s.370, H.No: 43911.
[554]ez-Zehebî, Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *Siyerü A'lâmü'n-Nübelâ*, c.IV, s.452-455, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 2006.

sahabelerdendir. Annesi, Esma bint Umeys el-Has'amiyye'dir. Yedi yaşında Hz. Peygambere biat etmiştir. Vefatı için muhtelif tarihler verilse de genel olarak, H. 80 (M. 699-700) yılı kabul edilmektedir. Peygamber Efendimizin 'Sen ahlak yönünden bana benzedin.'[555] şeklinde iltifat ettiği bir sahabedir. Peygamber efendimizin Abdullah İbn-i Cafer'e olan bu ilgisi, muhtemelen, Abdullah İbn-i Cafer'in babası, Cafer-i Tayyar Hazretlerinin Mute savaşında şehit düşmesi ve henüz yedi yaşındayken Peygamber Efendimize biat etmesinden ileri gelmektedir. Peygamberimiz vefat ettiğinde de Abdullah İbn-i Cafer'in on yaşında olduğu nakledilir.[556] Hz. Ömer'in de Abdullah İbn-i Cafer'e şu şekilde selam verdiği rivayet olunmaktadır: 'es-Selamu aleyke ey iki kanatlı (zü'l cenaheyn) adamın oğlu!'[557] Hz. Muaviye ile Hz. Ali arasında cereyan eden Sıffin savaşında Hz. Ali saflarında olmuş, ancak sonraki dönemlerde siyasi alanda fazla etkin rol oynamamıştır.[558] Ancak Hz. Ali'nin şehit edilmesiyle ortaya çıkan karışıklıklarda sık sık adı geçmiştir. Hz. Ali'yi şehit eden İbn-i Mülcem hakkındaki idam hükmünü bizzat kendisi yerine getirerek İbn-i Mülcem' i idam etmiştir. Bu olaylardan sonra ister istemez siyasi alanda da artık adından söz edilen Abdullah İbn-i Cafer'in, Kerbela Vak'ası'ndan önce Hz. Hüseyin'e çeşitli tavsiyelerde bulunduğu ancak ne Hz. Hüseyin'in ve ne de iki oğlunun şehit edilmesine engel olamadığı da bir gerçektir.[559] Şüphesiz; Abdullah İbn-i Cafer, siyasal bir maksatla ortaya çıkmış değildi. Belki de onun hedefi, sadece, varolan karmaşanın olabildiğince az kayıpla atlatılmasını sağlamaktı. Aksi halde, onun her hangi bir 'siyasal amaç' güttüğünü ifade etmek, olayları sağlıklı değerlendirememek demek olacaktır. Abdullah İbn- i Cafer'in, Peygamber Efendimizden naklettiği hadisler genel itibariyle Müsned'de ve Buhari'nin sahihinde toplanmıştır. Kendisinden de

[555] Zehebî, a.e., a.y..
[556] Zehebî, a.e., a.y.; Mehmet, *Sahih-i Buhari Tercümesi*, , İstanbul, 1987, C. VII, s. 3474.
[557] Zehebî, a.e., a.y..
[558] İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem, *el-Kamil fi't-Târîh*, c. III, s. 272, thk. Amr Abdüsselam Tedmîrî, Beyrut, 1997.
[559] İbnu'l-Esîr, a.e., c. III, s. 88, 89; Zehebî, a.e., a.y..

güvenilir (sikâ) olarak hadis rivayet edilmiştir.[560] Suyûtî[561] bu hadisin sahih olduğunu söylerken Elbânî ise zayıf olduğunu belirtmiştir.[562] Yine aynı şekilde Sehâvî ve Aclûnî de bu rivayetin zayıf olduğuna hükmederler.[563]

65. HADİS

"Dünyanızdan üçşey sevdim" ayrı ayrı barınmaz;

"Kadın, güzel kokular ve gözümün nuru namaz..."[564]

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ "

Enes b. Mâlik (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Bana dünyadadan üç şey sevdirildi; kadın, güzel koku ve gözümün nuru namaz."[565]

Ahmed ve Nesâî hadisi Enes'ten rivayet etmişleridir. İbnü'l-Cevzî **حُبِّبَ إِلَيَّ** lafzından sonra **مِنَ الدُّنْيَا** lafzını eklemiştir.[566] Suyûtî'nin eserinde de"**حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ** " şeklinde rivayet olunmuştur.[567] Elbânî hadisin sahih olduğunu ifade eder.[568]

66. HADİS

İslam, zaman boyunca her dem yeni akıştır;

"Günleri birbirine eş geçen aldanmıştır!."[569]

---

[560]Ahmed İbn- i Hanbel, *Müsned*, I, s. 203-206; Sofuoğlu, a.g.e., c. VII, s. 3474.
[561] Suyûtî, *Câmii's-Sağîr*, H.No:3625.
[562] Elbânî, *Daîfu'l-Câmii's-Sağîr*, H.No:2657.
[563] Sehâvî, *Makâsıdü'l-Hasene*, H. No: 370; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, H.No: 1075.
[564] Kısakürek, a.g.e., s. 127.
[565] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 128,199,285; Nesâî, *Sünen*, c.VII, s.61, H.No:3939.
[566] Tebrîzî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, H.No:5261, (thk. Elbânî)
[567] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 5435.
[568] Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 3124.
[569] Kısakürek, a.g.e., s. 127.

مَنِ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ، وَمَنْ كَانَ آخِرُ يَوْمَيْهِ شَرًّا فَهُوَ مَلْعُونٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِي الزِّيَادَةِ فَهُوَ فِي

النُّقْصَانِ، وَمَنْ كَانَ فِي النُّقْصَانِ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ، وَمَنِ اشْتَاقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَارَعَ فِي الْخَيْرَاتِ

Abdulazîz b. Ebî Revvâd anlatıyor: "Rüyamda Hz. Peygamberi gördüm. Ona "bana nasihat ediniz yâ Rasûlallah" dedim. Şöyle buyurdular: "İki günü eşit olan aldanmıştır. Günü dünden kötü olan melundur. İlavede bulunmayan insan ziyandadır. Ölüm onun için daha hayırlıdır. Cennete iştiyak duyan hayırlara koşar."[570]

Hadisimizin sahabi ravisi Hz. Ali (r.a.)'dir. Başka bir rivayette de hadisimiz, Abdulazîz b. Ebî Revvâd ve Hasan-ı Basrî'nin Hz. Peygamber (a.s.)'i rüyada görmeleri ve O'ndan nasihat istemeleri üzerine Hz. Peygamber (a.s.)'in de onlara olan nasihatından ibarettir.

Muhaddislerden el-Fetteni (v.986) ve Aliyyü'l-Kârî (v.1014) bu hadisi Beyhakî'nin rivayet ettiğini belirtmişler ve uydurma hadislerle ilgili kitaplarında kaydetmişlerdir.[571]Hadis Beyhakî'nin "Zühd" isimli eserinde olduğu belirtilmekle birlikte, orjinal nüshada yer alıp almadığı ihtilaflıdır.[572] Hadisimiz muteber hadis kaynaklarında geçmemektedir ve zayıftır.

Araştırdığımız kadarıyla ulemanın bu rivayet hakkında "uydurma" hükmü vermemiş olması, tamamen kaldırılıp atılmayacağını gösterir. En az bunun kadar önemli bir diğer husus da hadisin nasıl anlaşılması gerektiği meselesidir. Halk arasında yaygın olarak dolaşan bu rivayeti Efendimiz (a.s.)'den sadır olmuş sahih bir hadis olarak itibara almak ve özellikle de dünya malı elde etmeye teşvik bağlamında kullanmak doğru değildir. Her şeyden önce Efendimiz (a.s)'in dünya ile ilişkisi ve ümmetine dünya ile ilişkileri konusunda yaptığı tavsiyeler bellidir. O (a.s.) kendisi dünyaya hiçbir şekilde

[570] Ebu Nuaym Esbehânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, c.VIII, s.35, Saâde, Mısır, 1974; Sehâvî, *Makâsıdü'l-Hasene*, c.I, s. 631, H.No: 1080; Deylemî, *Müsned*, Hadis No: 5910.
[571] Muhammed Tahir b. Ali es-Sıddîkî el-Hindî el-Fettenî, *Tezkiretü'l-Mevzûât*, s.22, İdâretü't-Tıbâtü'l-Münîriyye, h.1343; Ali el-Kârî, el-Herevî el-Mekkî, *el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l Ahbâri'l-Mevdûa (Mevdû'âtü'l-Kübrâ)*, thk. Muhammed es-Sabbağ, Dâru'l-Emane Müessesetu'r-Risale, Beyrut, ts., s.219.
[572]Enbiya YILDIRIM, *"Beyhakî ve Hadis Rivayetinde Rüyaya Verdiği Değer"*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c..5, Sayı 1, s.183, 2001.

meyletmediği gibi bizleri de bu tehlikeye düşmekten şiddetle sakındırmış, "hayırlı" ve "kalıcı" olan ahiret hayatını merkeze alarak düşünce, davranış ve amellerimize bu istikamette yön vermemizi tavsiye buyurmuştur.

Sonuç olarak bu zayıf rivayeti, "daha çok dünyalık elde etmeye bakın; bugün kazandığınız dünyalık dün kazandığınızdan mutlaka daha fazla olsun. Yoksa zarar etmiş olur ve hüsrana uğrarsınız" şeklinde anlamak büyük bir hata olur. Bunun bizi götüreceği nokta sekülerleşmeden başkası olmayacaktır. Bu itibarla söz konusu rivayetin, "uydurma" olduğunu söyleyemesek bile, "zayıf" olduğunu unutmamak, manasının ise, "yapabildiğiniz ölçüde her geçen gün daha fazla hayırlı ve salih amel işleyin" şeklinde olduğunu düşünmek en doğrusudur.

67. HADİS

"Hediyeleşin", sakın kaş çatmayın, gülünüz!

"Sevişin, el sıkışın, aydınlansın gönlünüz..."[573]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – قَالَ: «تَهَادُوا تَحَابُّوا وَتَصَافَحُوا يَذْهَبُ الْغِلُّ عَنْكُمْ»

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyrmuştur: "Hediyeleşin, birbirinizi sevin ve musafaha yapın ki kin ve nefret sizden uzaklaşsın."[574]

Hadisimizin sahabe ravisi Ebu Hureyre'dir (r.a.). Hadisimizi İbni Asakir Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Suyûtî ve Aclûnî hadisin hasen olduğunu söylerken, Elbânî ise hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[575] Hadisin farklı bir varyantı olan İmam Malik'in "Muvatta"sında geçen Ata el-Horasânî' den rivayetle gelen lafız şöyledir:" **تَصَافَحُوا يَذْهَبِ الْغِلُّ. وَتَهَادَوْا تَحَابُّوا، وَتَذْهَبِ الشَّحْنَاءُ**"[576]

---

[573] Kısakürek, a.g.e., s. 127.

[574] Suyuti, *Cami's-Sağîr*, H.No:6239; Suyuti, *Camiu'l-Ehâdis*, c.XI, s.378, H.No: 11015; Ebu'l-Kasım ali b. Hasan b. Hibetullah İbn Asakir, *Tarihu Dimeşk*, thk. Ömer b. Ğarame el-Umrî, Daru'l-Fikr, 1995, c.LXI, .s.225.

[575] Suyuti, *Cami's-Sağîr*, H.No: 6239; Elbânî, *Daîfu Câmii's-Sağîr*, H. No: 2490; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, H.No:1023.

[576] İmam Mâlik, *Muvattâ*, Hüsnü'l-Hulk,16.

68. HADİS

"Kolaylığı gösterin, zorlukla korkutmayın!

Müjdeleyin, şevk verin, zevk verin, soğutmayın!"[577]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «يَسِّرُوا وَلاَ تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا، وَلاَ تُنَفِّرُوا»

Enes b. Malik (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."[578]

Suyûtî ve Elbânî hadisimizin sahih olduğunu söylemişlerdir.[579] Hadisteki dört kelimenin de birbirine yakın ve aynı manayı pekiştiren ifadelerden seçilmesi, kolaylık prensibinin zaman zaman gösterilen değil, hayat boyu herkese uygulanan bir ahlak esası olduğunu ortaya koymaktadır.

69. HADİS

"Oturmayın kimsesiz ve harap kenarlarda;

Ha orda oturanlar, ha yatanlar mezarda..."[580]

حَدَّثَنِي ثَوْبَانُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَا ثَوْبَانُ، لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ، فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ "

Sevban (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ya Sevban küçük köylerde oturma. Çünkü küçük köylerde oturan kabirde oturan gibidir."[581]

Hadisimizi rivayet eden sahabe Sevbân b. Bücdüddür. Suyûtî ve Elbânî hadisin hasen olduğunu söylemişlerdir.[582] Hadisimizde geçen"**الْكُفُورَ** " kelimesi küçük köy

[577] Kısakürek, a.g.e., s. 127.
[578] Buhari, İlim,11, Edeb, 80, Cihad, 164, c.I, s.25, H.No:69; Müslim, Cihad,6-7, c.III, s.1358,1359, H.No: 1732,1734; Ebu Davud, Edeb,7, c.IV, s.260, H.No:4835.
[579] Suyuti, *Cami's-Sağîr*, H.No: 14046; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H. No: 8086.
[580] Kısakürek, a.g.e., s. 127.
[581] Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, c.X, s.23 H.No:7112; Buhari, *Edebü'l-Müfred*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dârü'l-Beşâri'l-İslâmî, 1989, Beyrut, c.I, s.203, H.No: 579.
[582] Suyuti, *Cami's-Sağîr*, H.No:13282 ; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H. No:7326 .

anlamında olup, insanların uğramadığı, insanlardan uzak olan yer anlamına gelmektedir. İbni Kemal Paşa burada köy ehlinin cehaletine işaret olduğunu söylemiştir.[583]

70. HADİS

"Sade bina ediniz, mecsitleri" pek sade;

"Şehirleri de, süslü, haşmetli, fevkalâde..."[584]

" ابْنُوا مَساجِدَكُمْ جمّاً وابْنُوا مَدائِنَكُم مُشْرِفَةً"

Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:"Mescitlerinizi sade, şehirlerinizi ise süslü inşa ediniz."[585]

Taberani, İbnü Neccar ve Ziya "Muhtâra" adlı eserde bu hadisi Ebu Karsafe'den Deylemi de Ali b. Ebî Talip'ten rivayet etmişlerdir. İbnü Ebî Şeybe hadisi İbnü Abbas'tan rivayetle "Musannef"inde şu lafızlarla zikreder: **" لَتُزَخْرِفُنَّ مَسَاجِدَكُمْ كَمَا زَخْرَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى مَسَاجِدَهُمْ "**[586] Suyûtî tezimize konu olan bu hadisin hasen olduğunu söylerken, Elbânî ise zayıf olduğunu söylemiştir.[587] Hadisi rivayet eden sahabe ravilerden İbnü Abbas hakkında 34. hadiste, Ali b. Ebi Talib hakkında 37. hadiste bilgi verilmiştir.

71. HADİS

"Benimdir o hadîs ki, kalbinize hoş gelir;

İçinizi soğutan hadîs, benim değildir."[588]

---

[583] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*,cI, s.298.
[584] Kısakürek, a.g.e., s. 127
[585]Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:1067; Suyuti, *Camiu'l-Ehadis*, cI, s.138, H.No: 214; Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, c.VII, s.656, H.No: 20767.
[586] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, cI, s.42; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, s. 274, H.No: 3152.
[587] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:1067; Elbânî, *Daîfu Câmii's-Sağîr*, H.No: 54.
[588] Kısakürek, a.g.e., s. 127

عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ، وَأَبِي أُسَيْدٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تَعْرِفُهُ قُلُوبُكُمْ، وَتَلِينُ لَهُ أَشْعَارُكُمْ وَأَبْشَارُكُمْ، وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ قَرِيبٌ، فَأَنَا أَوْلَاكُمْ بِهِ، وَإِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تُنْكِرُهُ قُلُوبُكُمْ، وَتَنْفِرُ عَنْهُ أَشْعَارُكُمْ وَأَبْشَارُكُمْ، وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ بَعِيدٌ، فَأَنَا أَبْعَدُكُمْ مِنْهُ» .

Ebu Humeyd (r.a.) ve Ebu Üseyd (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Benden bir hadis duyduğunuz zaman kalpleriniz onu bilir, tüyleriniz ve derileriniz ondan dolayı yumuşar ve onu kendinize yakın görürseniz ben ona sizden daha yakınımdır. Benden bir hadis duyduğunuzda kalpleriniz onu tanımaz, tüyleriniz ve derileriniz ondan ürperir ve onu kendinize uzak görürseniz ben ona sizden daha uzağım."[589]

Hadisimiz Ebu Humeyd ve Ebu Üseyd'den rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve İbn Hıbban bu hadisi Ebu Humeyd ve Ebu Üseyd'den rivayet etmilerdir. Busayrî de "İthâfü Hayrati'l-Mehera" adlı eserinde Ebu Ya'lâ'nın bu hadisi Ebu Humeyd ve Ebu Üseyd'den rivayet ettiğini belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr'ın rivayetlerindeki ricallerin tamamı sikadır. Suyûtî hadisin sahih olduğunu söylerken Elbânî hadise hasen hükmünü vermiş ve bu hadisi Suyutî'nin Camiu's-Sağir'inin sahihleri arasında değerlendirmiştir.[590]

72. HADİS

Gel sevdiğine sokul!

"Sevdiğiyle olur kul."[591]

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «الْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»

[589] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 424; İbn Hıbban, *Sahih*, c.I, s.264, H.No:63; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:614; *Camiu'l-Ehadis*, c.III, s.251, H.No: 2139; Ebu Bekir Ahmed b. Amr el-Bezzâr, *Müsned*, thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Adil b. Sa'd, Sabri Abdülhâlik, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 1988-2009, c.IX, s. 168, H.No: 3718; Ebu'l-Abbas Şehabeddin Busayrî, *İthâfü'l-Hayrati'l-Mehera*, thk. Ebu Temim Yasir b. İbrahim, Daru'n-Neşr, Riyad, 1999, c.I, s.230, H.No: 335.

[590] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:614; Elbânî, Sahih-u Câmii's-Sağîr, H.No: 612.

[591] Kısakürek, a.g.e., s. 127

Cabir b. Abdullah (r.a.) Rasülüllah (a.s.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:" Kul sevdiğiyle beraberdir."[592]

Hadisi Cabir b. Abdullah rivayet etmiştir. Hadis Ahmed b. Hanbel'de uzun şekliyle şöyledir: " «الْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» وَكَتَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ إِلَى كِسْرَى، وَقَيْصَرَ، وَإِلَى كُلِّ جَبَّارٍ " "Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurdu: Kul sevdiği ile beraberdir, Rasülüllah (a.s.) vefat etmeden önce Kisra'ya, Kayser'e ve bütün cebbâra yazdı."[593] Suyûtî bu hadisin hasen olduğuna işaret eder.[594]

73. HADİS

"Kelam vardır ki, sihir,

Hikmettir bazen şiir..."[595]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ مِنَ البَيَانِ سِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حُكْمًا»

İbn Abbas şöyle rivayet etti; Bir A'râbî Nebi (a.s.)' e gelerek konuşmaya başladı, bunun üzerine Rasülüllah (a.s.) de şöyle buyurdu: "Sözde sihir vardır şiirde de hikmet vardır."[596]

Hadisi Abdullah b. Abbas rivayet etmiştir. Hadisimiz sahihtir. Ancak Ahmed b. Hanbel'in "Müsned"indeki rivayette İkrime'den dolayı hadis sahih ligayrihi olarak kabul

---

[592]Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.XXII, s. 453, H.No: 14604; Süleyman b. Ahmed Ebu'l-Kâsım Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.IX, s.6, H.No: 8953, thk.Tarık b. Avdullah el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn,Kahire; Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, c.IX, s.8, H.No: 24665; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.V,s. 305, H.No: 9580, Suyuti, *Camiu'l-Ehadis*, c.XIV, s.348, H.No: 14454.

[593] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, s. 336, H.No: 14604.

[594] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:14454.

[595] Kısakürek, a.g.e., s. 127.

[596] Ebu Davud, *Sünen*, c.IV, s.303, H.No: 5011; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.486, H.No: 2761; Buhari, *Edebü'l-Müfred*, c.I,s.301, H.No: 872, Sahih, c.VII, s.138, H.No:5767; Müslim, Sahih, c.II, s.594, H.No:869; Tirmizî, Sünen, c.IV, s.376, H.No:2028; Taberani, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.287, H.No: 11758.

edilmiştir. İkrime dışındaki tüm raviler sikadır.[597] Malik b. Enes "Muvatta"da, Ahmed b. Hanbel "Müsned"de, Ebu Davud "Sünen"de ve Taberani "Mu'cemü'l-Kebir"inde bu hadisi İbn Abbas'tan naklederler. Hatib el-Bağdadi ise hadisi Ebu Hureyre'den nakleder. Taberani ayrıca bu hadisi Ebu Bekre'den de rivayet etmiştir.[598] Malik b. Enes "Muvatta"ında hadisin baş kısmı إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا ifadesi bulunmakta olup, şiirle ilgili kısım yoktur ve Suyûtî İbn Ömer'den nakledilen bu rivayetin sahih olduğunu söylemiştir.[599]Aynı zamanda Suyûtî İbn Abbas'tan gelen rivayetin sıhhatiyle ilgili bilgi vermemiştir.[600] Ebu Davud'daki rivayet de şöyle geçmektedir: " إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ جَهْلًا، وَإِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حُكْمًا، وَإِنَّ مِنَ الْقَوْلِ عِيَالًا" "Bazı beyanda sihir vardır, ilmin bir kısmında cehalet vardır, bazı şiirde de hikmet vardır ve sözün bazısında da vebal vardır."[601] 6. hadiste Şair Lebid'in sözü zikredilerek ve bu 73. hadisimizde de şiirin hikmet içerdiği vurgusu yapılarak aynı zamanda kendisi de şair olan müllefimiz Necip Fazıl'ın İslam literatüründe şiirle uğraşmanın olumsuz algısını kırmaya çalıştığı ve Edebiyat ve şiirle uğraşmaın yanlış olmadığı bilhassa İslam'a bu yöntemle de hizmet edilebileceğini göstermek istediği kanaatindeyiz.

F. TERBİYE- ÜLFET-AF-MERHAMET (74-86)

74. HADİS

"Ruhlar iki saf asker, kin ve aşkı bölüşür;

Bir olanlar el ele, olmayanlar dövüşür."[602]

---

[597] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, s.156, H.No: 3025, (Thk. Şuayb Arnaût)
[598] el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl,* c.III, s.582, H.No: 8004.
[599] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:3978.
[600] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:3978.
[601] Ebu Davud, Edeb, 87.
[602] Kısakürek, a.g.e., s. 128.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «الأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ»

Hz. Aişe (r.anha)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:"Ruhlar, askeri birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler."[603]

Hadisi rivayet eden sahabe ravilerimiz Hz. Aişe'dir (r.anha). Hadisimiz sahihtir.[604] Buhari Hz. Aişe rivayetini, Ahmed b. Hanbel, Müslim ve Ebu Davud, Ebu Hureyre rivayetini ve Taberani de İbnü Mesud rivayetini almıştır. Müellifimiz Necip Fazıl'ın eserinde zikrettiği 74. hadis ruhlarla ilgili kısım olarak sadece Hz. Aişe rivayetinde geçmektedir, biz de metin olarak onu tercih ettik. Hadisimizin tam metni şöyledir:

وعن أبي هُريرة رضي الله عنه عن النبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « النَّاسُ معَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، خِيَارُهُمْ فِي الجَاهِلِيَّةِ خِيارُهُمْ فِي الإِسْلامِ إِذَا فَقِهُوا . وَالأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا ، اخْتَلَفَ »

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir. İslâm öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde de İslâm'ı kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler."[605]

[603]Buhari, Enbiya 2, c.IV, s.133, H.No:3336; Müslim, Birr, 159,160, c.IV, s.2031, H.No:2638; Ebu Davud, Edeb,16, c.IV, s.260, H.No:4834; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.XIII,s.319,H.No: 7935; İbn Hıbban, *Sahih*, c.XIV, s.42, H.No: 6168; Taberani, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.263, H.No: 6169; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.XI, s.337, H.No:8619; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 4534.
[604] Suyûtî, *Camiu's-Sağir*, H.No: 4534; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 2768.
[605] Bezzâr, *Müsned*, H. No:9374.

75. HADİS

"Büyüklerle oturun, alimlerle konuşun,

Hâkimlerle buluşun!" budur yolu oluşun![606]

عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «جَالِسُوا الْكُبَرَاءَ، وَسَائِلُوا الْعُلَمَاءَ، وَخَالِطُوا الْحُكَمَاءَ»

Ebu Cühayfe (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Büyüklerle otur, alimlere sor ve hikmet ehli ile dost ol."[607]

Sahabe ravimiz Ebu Cühayfe (r.a.)'dir. Suyûtî ve Heysemî hadisin sahih olduğunu ifade ederlerken Elbânî ise zayıf olduğunu söyler.[608] Taberani, hadisi iki yoldan rivayet etmiş olup, merfu olarak aldığı hadisin isnadı zayıftır, mevkuf olarak aldığı hadisin isnadı ise sahihtir.[609]

76. HADİS

Ziyarette, izinsiz, engellidir önünüz;

"İzin isteği üçtür, verilmezse dönünüz!..."[610]

وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: الاستِئْذانُ ثَلاثٌ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَ إلاَّ فَارْجِع

Ebû Mûsa el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (a.s.) şöyle buyurdu:"İzin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin."[611]

---

[606] Kısakürek, a.g.e., s. 128.

[607] Taberani, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XXII, s.125, H.No: 324; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:6369, H.No:6369; Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, c.IX, s.7, H.No: 24661; Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, el-*Kitabü'l-Musannef fi'l-Ehâdîsi'l-Âsâr*, c.V, s.234, H.No: 25589, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409.

[608]Suyûtî, *Camiu's-Sağir*, H.No: 6369; Elbânî, *Daîf-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 2623; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.I, s.125, H.No: 519.

[609] Suyuti, *Camiu'l-Ehâdîs*,c.XII,s. 29, H.No: 11356.

[610] Kısakürek, a.g.e., s. 128.

[611]Müslim, Edeb 33-37, c.III, s.1694,1696, H.No:2153,2155; Tirmizî, İsti'zân 3, c.V, s.53,54, H.No: 2690,2691;Mâlik, *Muvattâ*, c.V, s.1403, H.No:3539; Beyhaki; *Şuabü'l Îman*, c.XI, s.217, H.No: 8434; Suyuti, *Camiu's-Sağîr*, H.No:4537.

Müslim ve Tirmizi bu hadisi Ebu Musa ve Ebu Said'den rivayet etmişlerdir diğerleri ise Ebu Musa el-Eşa'rî'den rivayet etmişlerdir. Suyîtî hadisimizin sahih olduğunu söylerken,[612] Tirmizi bu hadis için hasen sahih demiştir.[613]

77. HADİS

İlk adımı selam, geçidinizin;

"Selamsız gelene vermeyin izin!"[614]

عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَا تَأْذَنُوا لِمَنْ لَمْ يَبْدَأْ بِالسَّلَامِ "

Câbir (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Selam ile başlamayan kişiye izin vermeyiniz."[615]

Hadisimiz Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivayet edilmiş olup, Suyûtî ve Elbânî bu hadisin sahih olduğuna işaret etmişlerdir.[616]

78. HADİS

Tertemizdir gerçek tövbe sahibi...

"Tövbe eden, günah etmemiş gibi..."[617]

عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ»

Abdullah İbni Mesud (r.a.)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Günahından tövde eden kişi günah işlememiş kişi gibidir."[618]

Suyûtî ve Elbânî bu hadisimizin hasen olduğunu ifade etmişlerdir.[619] Heysemî de bu rivayetin tüm ravilerinin güvenilir olduğunu ifade etmektedir.[620] Hadisimizi İbn

---

[612] Suyuti, *Camiu's-Sağîr*, H.No:4537.
[613] Tirmizî, İsti'zân, 3.
[614] Kısakürek, a.g.e., s. 128.
[615] Ebu Ya'lâ el-Mevsılî (v.307), *Müsned-i Ebî Ya'lâ*, c.III, s.344, H.No:1809, thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn, Dımaşk,1984; Heysemî, *Mecmeuz'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*,c.VIII, s.32, H.No: 12741; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.XI, s.216, H.No:8433; Suyuti, *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XVI, s.4,H.No: 16050.
[616] Suyûtî, *Camiu's-Sağir*, H.No: 13146; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 7190.
[617] Kısakürek, a.g.e., s. 129.
[618]İbn Mace, Tevbe, 30, c.II, s.1419, H.No:4250; Taberani, *Mucemu'l-Kebir*, c.X, s.150, H.No:10281; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.IX, s. 362, H.No: 6780; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 5319.

Mace, Taberani ve Beyhaki İbn Mesud'dan rivayet etmişlerdir, bu rivayetin tüm ravileri sikadır ve hadisimiz hasendir. Ayrıca Beyhaki'nin ve İbn Asakir'in İbn Abbas'tan gelen rivayetleri mevcut olup, bu rivayette de şu ziyade vardır:" **والمستغفر من الذنب وهو مقيم عليه** "İbn Abbas'tan gelen rivayetin **كالمستهزئ بربه، ومن آذى مسلمًا كان عليه من الإثم مثل كذا وكذا** senedi zayıftır, tercih edilen görüşe göre de hadis mevkuftur. Ebu Nuaym ve Taberani'nin Ebu Said el-Ensari'den gelen rivayeti zayıf senedle gelmiştir. Deylemi, İbn Neccar ve Kuşeyrî de Enes b. Malik'ten rivayet etmişlerdir ve şu ziyade vardır: " **وإذا أحب الله عبدا لم يضره ذنب** " İbn Ebi'd-Dünya'da da şu ziyade vardır: " **إن الله يحب التوابين ويحب المتطهرين** "[621]

79. HADİS

Değer yalnız kalbedir;

"Her pişmanlık tövbedir..."[622]

عن رجلٍ أَتى ابنَ مسعودٍ فقالَ: أَسمعتَ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يقولُ:«النَّدامةُ توبةٌ» ؟ قالَ: نَعم

Bir adam İbni Mesud'a gelerek Rasülüllah'ın "Pişmanlık tevbedir." dediğini işittin mi dedi? İbni Mesud da evet dedi.[623]

Hadisimizin sahabe ravileri Abdullah b. Mesud, Enes b. Mâlik, Ebû Said ve Ebu Hureyre' dir. Heysemî bu hadisin farklı şekillerle rivayet edildiğini ifade etmiştir.[624] Hâkim Enes b. Mâlik'in rivayetinin Buhari ve Müslim'in şartlarına uymasına rağmen

---

[619] Suyûtî, *Camiu's-Sağir*, H.No: 5319; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 3008.
[620] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.X, s.200.
[621] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, c.I, s.339, H.No:944.
[622] Kısakürek, a.g.e., s. 129.
[623]İbn Mace, c.II, s.1420, H.No: 4252; Ebu Ya'lâ, *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn, Dımaşk, 1984, c.IX, s.171, H.No: 5261; İbni Hıbban, Sahih, tk. Şuayb Arnavut, Müessetü'r-Risale, Beyrut, 1993, c.II, s.379, H.No:612-614; Muhammed b. Abdurrahman el-Bağdadi, *Muhallisıyyât*, Katar İslam İşleri ve Vakıflar Bakanlığı Yay. 2008, c.II, s.325, H.No: 1647.
[624] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.X, s. 199.

eserlerine almadıklarını söyler.[625] İbn Hıbban Malik b. Miğvel tarikiyle hadisi rivayet etmiş olup, onun isnadında"عن رجلٍ " ifadesi yoktur. Ayrıca Ahmed b. Hanbel (I-376,422,423,433), Hakim (IV-423) ve Beyhaki (X-154) bu hadisi İbn Mesud'dan farklı tarikle rivayet etmişlerdir. İbn Mâce' deki lafız şöyledir: "النَّدَمُ تَوْبَةٌ "[626] Suyûtî ve Elbânî İbn Mace'nin rivayeti ile ilgili olarak sahihtir demişlerdir.[627]

80. HADİS

Erkeğine bağlı kadın sırrı pek ince;

"Erkeğin helâki, kadına baş eğince..."[628]

عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَاهُ بَشِيرٌ يُبَشِّرُهُ بِظَفَرِ خَيْلٍ لَهُ وَرَأْسُهُ فِي حِجْرِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَامَ فَخَرَّ لِلَّهِ تَعَالَى سَاجِدًا فَلَمَّا انْصَرَفَ أَنْشَأَ يَسْأَلُ الرَّسُولَ فَحَدَّثَهُ فَكَانَ فِيمَا حَدَّثَهُ مِنْ أَمْرِ الْعَدُوِّ وَكَانَتْ تَلِيهُمُ امْرَأَةٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلَكَتِ الرِّجَالُ حِينَ أَطَاعَتِ النِّسَاءَ»

Ebu Bekre (r.a.)'den gelen rivayette; Nebi (a.s.)'e ordunun zaferle döndüğünü müjdeleyen bir kişi geldi, o esnada Nebi (a.s.)'in başı Hz. Aişe (r.anha)'nın kucağındaydı. Rasülüllah (a.s.) ayağa kalktı ve secdeye kapandı, sonra müjde getiren kişiyi düşman hakkında sorguladı. O da düşmanın yönetimini bir kadının üstlendiğini haber verdi. Bunun üzerine Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Erkekler kadına itaat ettiği zaman helak oldu."[629]

---

[625] Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s. 273.
[626] İbn Mace, Zühd, 30.
[627] Suyûtî, *Camiu's-Sağir*, H.No: 11748; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 6802.
[628] Kısakürek, a.g.e., s. 129.
[629] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 34, s.106 H.No:20455; Ebu Abdullah el-Hâkim en-Nisaburi, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, c.IV, s.323, H.No: 7789; Ebu Bekir Ahmed b. Ömer el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, c.IX, s.137, H.No: 3692, thk. Mahfuzurrrahman Zeynullah, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hüküm, Medine, 2009; Taberani, *Mucemu'l-Evsat*, c.I, s. 135, H.No: 425; Deylemi, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.345, H.No: 6997; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:14255; Camiu'l-Ehadis, c.XXII s. 363, H.No: 25078.

Hadisimiz Ebu Bekre (r.a.) tarafından rivayet edişmiş olup, Hâkim "el-Müstedrek"inde bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.[630] Suyuti ise hadis hakkında yorum yapmaz ve Allahü A'lem diye bahsi kapatır. Sahavî de "Makâsıdü'l-Hasene"sinde bu hadisin şahitleriyle birlikte sahih derecesine ulaştığını ifade eder.[631] Aclûnî de "Keşfu'l-Hafâ" da bu hadisin izahında, Hz. Peygamber (a.s.)'in Hudeybiye antlaşması esnasında Ümmü Seleme ile istişare ettiğini, dolayısıyla faziletli kadınlarla istişarenin caiz olduğuna vurgu yapar ve bu hadisin delil olarak kullanılabileceğini ifade eder.[632]Elbânî de bu rivayetin zayıf olduğuna hükmeder.[633]

81. HADİS

"Kadınlar erkeklerin parçası, dilim dilim..."

Güzel, temiz ve ince, herşey onlara teslim...[634]

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرَّجُلِ يَجِدُ الْبَلَلَ وَلَا يَذْكُرُ احْتِلَامًا. قَالَ:

«يَغْتَسِلُ» ، وَعَنِ الرَّجُلِ يَرَى أَنَّهُ قَدْ احْتَلَمَ وَلَا يَجِدُ الْبَلَلَ. قَالَ: «لَا غُسْلَ عَلَيْهِ» فَقَالَتْ: أُمُّ سُلَيْمٍ الْمَرْأَةُ تَرَى

ذَلِكَ أَعَلَيْهَا غُسْلٌ؟ قَالَ: «نَعَمْ. إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ»

Hz. Aişe(ranha) anlatıyor: "Rasülüllah (a.s.)'e, bir kimse elbisesinde ıslaklık bulsa, ancak ihtilam olduğunu hatırlamasa (yıkanması gerekir mi?) diye sorulmuştu. Evet yıkanmalıdır diye cevap verdi. Sonra ihtilam olduğunu görüp de, yaşlık görmeyen kişi hakkında soruldu: Ona gusül gerekmez dedi. Ümmü Süleym(ranha) şöyle sordu: "Bunu kadın görecek olursa, kadına gusül gerekir mi?" Buna da: "Evet! Kadınlar erkeklerin parçalarıdırlar (emsalleridirler)." diye cevap verdi.[635]

---

630 Hâkim, *el-Müstedrek*, c.IV, s.323, H.No: 7789.
631 Sehâvî, *Makâsıdu'l-Hasene*, c.I, s.401, 711, H.No:585,1277.
632 Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.II, s.4, H.No: 1529.
633 Elbânî, *Daîf-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 6097.
634 Kısakürek, a.g.e., s. 129.
635 Ebu Davud, Taharet, 95, c.I, s.61, H.No:236; Tirmizi, Taharet, 82, c.I, s.189, H.No:113; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 43, s.264, H.No: 26195; Ebu Bekir Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, thk. Muhammed

Hadisi rivayet eden sahabe ravilerimiz Hz. Aişe (r.anha) ve Enes b. Malik'tir (r.a.). Hadisimiz sahihtir. Hadisimizi Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud ve Tirmizi Hz. Aişe'den Bezzar da Enes b. Malik'ten rivayet etmişlerdir. İbnül Kattân Hz. Aişe tarikinin zayıf olduğunu, Enes tarikinin ise sahih olduğunu ifade etmiştir. Nesai ise Enes hadisinin garib olduğuna vurgu yapar. Ayrıca Darimi ve Ebu Avâne de bu hadisi Enes b. Malik'ten rivayet etmişlerdir.[636]

82. HADİS

Varlık vesilesi anneye minnet...

"Annenin ayağı altında Cennet..."[637]

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ»

Enes b. Malik (r.a.)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Cennet annelerin ayakları altındadır."[638]

Hadisimizin sahabe ravileri Enes b. Malik (r.a.) ve Abdullah b. Abbas'tır (r.a.). Hadisin senedinde yer alan Musa b. Muhammed b. Ata yalancılıkla itham edilmiştir. Bu sebeple, alimlerin çoğu bu hadisin zayıf veya mevzu olduğunu söylemişlerdir. Hakim'in rivayetinde zayıf kabul edilen ravi olmadığından dolayı Hâkim bu hadisin sahih olduğunu belirtmiş olup, Zehebi de onu tasdik etmiştir. Heysemi de Taberanî'nin konuyla ilgili olarak yaptığı rivayetin senedinde yer alan bütün ravilerin sika/sağlam olduğunu belirterek hadisin sahih olduğuna işaret etmiştir. Nesai de zayıf ravinin içinde

---

Abdülkadir Ata, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, c.I s. 261, H.No: 796; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:4098.

[636] Suyuti, *Camiu'l-Ehadis*, c.IX, s.474, H.No:8856; Acluni, *Keşfu'l-Hafa*, c.I, s..243, H.No: 649; Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummal*, s.407, H.No: 45131.

[637] Kısakürek, a.g.e., s. 129.

[638] Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.102, H.No: 119; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, c.I, s.6412.

yer almadığı bir senetle bu hadisi rivayet etmiştir. Nasıruddin Elbani, bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir.[639]

"Cennet annelerin ayakları altındadır" hadisinin, kaynaklarımızda iki rivayeti olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki rivayetten en meşhuru Enes b. Malik'in (r.a.) aktardığı rivayettir. Bu rivayete göre Efendimiz (a.s.) bir gün: "**الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ**/ Cennet annelerin ayaklarının altındadır." buyurmuştur. ed-Dulâbî'nin yine Enes b. Malik'ten naklettiğine göre ise rivayet şöyle geçmektedir. Hz. Peygamber (a.s.) buyurmuştur ki: "Sanki ben ateşe çağıran adamı (görevli meleği) görüyor gibiyim. (O diyor ki:) Ya Hannan! Ya Mennan! Cennet annelerin ayakları altındadır." Enes b. Malik'ten nakledilen bu rivayet gerek isnad zincirindeki bazı ravilerden dolayı, gerekse metinden dolayı tenkid edilmiş, bazılarına göre zayıf, bazılarına göre münker, bazılarına göre ise hasen olmadığı beyan edilmiştir.[640] Nâsırüddin el-Elbânî'nin değerlendirmesi de zayıf olduğu yönündedir.[641]

Diğer rivayete gelince onu nakleden Muaviye b. Câhime'dir. Anlattığına göre, Câhime (r.a.) bir gün Hz. Peygamber'e (a.s.) geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, ben gazveye (cihad) katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişare etmeye geldim" dedi. Resûlullah (sas**):** "Annen var mı? (hayatta mı?)" diye sordu. "Evet" deyince, "Öyleyse ondan ayrılma, zira cennet onun ayağının altındadır" buyurdu.[642]

İmam Nesâî'nin dışında İbn Mace'de[643], Ahmed b. Hanbel'de[644] ve başka kaynaklarda da geçen bu rivayet hakkında alimlerimiz hasen ve sahih demişlerdir.

Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ'*da rivayetlerin değerlendirmesini yaparken iki rivayeti bir ele almış, başlıkta verdiği: الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ rivayetinin altına, yukarıda

---

639 Hakim, *el-Müstedrek*, cIV, s. 167; Zehebi, Telhîs, c.II, s. 114; Heysemi, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.VIII, s.138; Taberani, *Mu'cemü'l-Kebir*, c.II, s.289; Elbani, *Sahih ve Duafau Sünen-i Nesai*, c.VII, s.176, H.No: 3104.

640 Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammad Er-Razî, Ed-Dulâbî, *el-Küna ve'l-E*sma, c. III, s. 1091, Daru İbn Hazm Yay., thk. Ebu Kuteybe Nazar Muhammed Faryabi, Beyrut, 2000.

641 el-Elbânî, *Sahih ve Daîf el-Câmiu's-Sağir*, c.1, s. 642

642 Nesâî, Cihâd, 25

643 İbn Mace, *Kitabü'l-Cihad*, 24.

644 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* c. 34, s. 299.

verdiğimiz Muaviye b. Câhime rivayetini değerlendirmiş, bazı ravilerin zayıflığını söylemişse de, ikinci rivayet için net bir görüş ortaya koymamıştır.[645] Hadisin verdiği mesaja gelince, Kur'an'ı Kerim'de onlarca ayette (İsra, 24; Lokman, 14; Ahkaf, 15…) ve Efendimiz'in (a.s.) kutlu beyanları içerisinde geçen onlarca hadisi şeriflerde, anne-baba rızası özelliklede anne hakkı cennet sebebi olarak sayılmıştır. Annenin evladından razı olması, evlada cennet kazandırttığı için, Efendimiz (a.s.) annenin ayağının altına cenneti koymuştur. Yani onun rızası ile cennetin kazanılabileceğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in (a.s.) bu hadisteki müjdesi anneden ziyade çocuklara verilmiş bir müjdedir. Hadis, bütün anneler cennete gidecektir şeklinde anlaşılmaz. Bilakis Allah'ın (c.c.) emrine uyarak, annesini meşru daire içerisinde hoşnut edip, onun gönlünü hoş eden, böylece hem annesini, hem Rabbini memnun eden çocuğun cennete gireceğini belirtir.

83. HADİS

"Affediniz, affedilirsiniz!"

Yoksa rahmetten kesilirsiniz![646]

عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: بَصَقْتُ فِي الصَّلَاةِ فَخَرَجَ دَمٌ فِي الْبُصَاقِ قَالَ: " فَلَا تُمَضْمِضْ إِنْ شِئْتَ، إِنَّ الدِّينَ يَسْمَحُ، بَلَغَنِي أَنَّهُ كَانَ يُقَالُ: اسْمَحُوا يُسْمَحْ لَكُمْ "

Abdürrezzak, İbni Cüreyc'den rivayet etmiştir; İbn Cüreyc, Ata'ya anlatıyor: Namazda ağzıma kanlı tükürük geldi ne yapmalıyım? Ata şöyle diyor; dilersen mazmaza yaparsın, çünkü din müsamaha gösterir, bana şöyle bir rivayet ulaştı: "Müsamaha ediniz ki size de müsamaha edilsin."[647]

---

[645] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c. 1 s. 299.
[646] Kısakürek, a.g.e., s. 129.
[647] Ebu Bekir Abdürrezzak San'ânî, *Musannef*, c.I s.148, H.No: 569, thk. Habiburrahman A'zamî, Mektebetü'l-İslami, Beyrut,1403; Suyuti, Camiu's-Sağir, H.No:983.

Hadisimizi Abdürrezzak Ata'dan mürsel olarak rivayet etmiştir. Elbani hadisin sahih olduğunu söylemiştir. "Musannef"te hadis üç farklı varyantta gelmiştir, ancak tezimize konu olan Necip Fazıl'ın *"Esselam"*adlı eserinde manzum olarak ifade edilen "**اسْمَحُوا يُسْمَحْ لَكُمْ** " lafzı bu üç varyantta da geçmektedir.[648] Ayrıca İbn Abbas'tan rivayetle hadis değiş kaynaklarda da "**اسْمَحْ يُسْمَحْ لَكَ** " ifadesiyle naklolunmuştur. Aynı şekilde hadis kaynaklarından anlaşıldığına göre de İbn Abbas rivayeti de sahihtir.[649]

84. HADİS

O ki, rahmeti bildi, sonsuz şevke ulaştı,

"Allah sözü: Rahmetim gazabımı çok aştı!..."[650]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي»

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Allahü Teâlâ şöyle buyurdu: " Rahmetim gazabımı geçmiştir."[651]

Sahabe ravimiz Ebu Hureyre (r.a.)' dir. Suyûtî ve Elbânî hadisin sahih olduğuna hükmederler.[652]

85. HADİS

"Sadakadır tatlı dil..."

Kalbe asılan kandil...[653]

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ»

---

[648] Abdürrezzak San'ânî , *Musannef*, c.I s.73, 177 H.No: 237,687.
[649] Kuzâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.376, H.No.648; Taberani, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.211, H.No: 5112; *Mu'cemu's-Sağîr*, c.II, s.281, H.No:1169; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.103, H.No: 2233.
[650] Kısakürek, a.g.e., s. 129.
[651]Buhari, Tevhid, 15, 22, 28, 55, Bed'ül-Halk 1, c.IX, s.160, H.No:7553; Müslim, Tevbe, 14-15-16, c.IV, s.2108, H.No:2751; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.XII, s.247, H.No: 7298; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.331. H.No: 1006
[652] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 7771; Elbânî, *Sahih-u Câmiu's-Sağir* H.No: 4322.
[653] Kısakürek, a.g.e., s. 129.

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Güzel söz sadakadır."[654]

Sahabe ravimiz Ebu Hureyre(r.a.)' dir. Hadisimiz sahihtir.[655]

86. HADİS

"Misafir sevmeyen insan hayırsız..."

Kendi kilerinde sanki bir hırsız...[656]

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يُضِيفُ "

Ukbe b. Âmir (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Misafir ağırlamak istemeyen kimsede hayır yokur."[657]

Hadisimizi Ukbe b. Âmir rivayet etmiştir. Hadisimiz hasendir ancak seneddeki İbn Lehîa'dan dolayı isnad zayıftır. Heysemî de bu rivayetin İbn Lehîa hariç tüm ravilerinin sika olduğunu söyler.[658]Elbanî bu hadisin sahih olduğunu söylerken Suyûti de hasen hükmünü vermiştir.[659]

G. USUL- BİRLİK-AMEL- BATIL İNANÇ (87-101)

87. HADİS

"Evlenin ve çoğalın!" şeref büyük ümmette;

"Sizin çokluğunuzdur övüncüm kıyamette..."[660]

---

[654] Buhari, Edeb, 34, Cihad, 72, 128 Sulh, 11; Müslim, Zekat,56; Ebu Davud, Tatavvu', 12, Edeb, 160; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.XIII, s.512, H.No: 8183.
[655] Sehâvî, *Makâsıdu'l-Hasene*, H.No: 813.
[656] Kısakürek, a.g.e., s. 129.
[657] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.XXVIII, s.635, H.No: 17419; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.120, H.No: 9142; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 13449.
[658] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.VIII, s.175, H.No: 13609.
[659]Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 13449; Elbânî, *Sahih-u Câmiu's-Sağir* H.No: 7492.
[660] Kısakürek, a.g.e., s. 130.

عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «تَنَاكَحُوا، تَكْثُرُوا، فَإِنِّي أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَنْكِحُ الرَّجُلُ الشَّابَّةَ الْوَضِيئَةَ مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ، فَإِذَا كَبِرَتْ طَلَّقَهَا، اللَّهَ اللَّهَ فِي النِّسَاءِ، إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمَرْأَةِ عَلَى زَوْجِهَا أَنْ يُطْعِمَهَا وَيَكْسُوَهَا، فَإِنْ أَتَتْ بِفَاحِشَةٍ فَيَضْرِبُهَا ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ»

Said b. Ebi Hilal (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Evlenin, çoğalın, çünkü ben kıyamet gününde sizin çokluğunuzla övüneceğim. Kimileri genç ve güzel ehl-i zimmet (zimmî) bir kadınla evleniyor, kadın yaşlanınca da onu boşuyor. Kadınlar hakkında Allah'tan korkun! Allah'tan korkun! Bir kadının kocası üzerindeki hakkı; kocasının onu yedirip giydirmesidir.(Ona bakmasıdır.) Şayet kadın çirkin bir iş yaparsa, acı vermeyecek (yaralamayacak) şekilde (hafifçe) döver."[661]

Necip Fazıl'ın manzum olarak eserine aldığı hadis lafzen Abdürrezzak'ın "Musannef"inde geçmektedir. Hadisimiz Said b. Ebi Hilal'den rivayet edilmiştir. Elbani hadis hakkında zayıf hükmünü vermiştir. Ebu Bekir b. Merdeveyh tefsirinde İbn Ömer hadisi olarak naklettiği bu hadisi "**حَتَّى بِالسقطِ**" lafzı olmaksızın nakleder, Beyhaki'nin Şafi'den naklettiği rivayette ise "**حَتَّى بِالسقط**" ziyadesi vardır.[662] Sehavi "Makasıdü'l-Hasene"sinde sahabeden bir grubun bu hadisi mana olarak rivayet ettiklerini söyler. Ebu Davud, Nesai ve Beyhaki Mâkıl b. Yesâr'dan merfu olarak "**تزوجوا الولود الودود؛ فإني مكاثر بكم الأمم يوم القيامة**" rivayetini naklederler. Ahmed b. Hanbel, Said b. Mansur, Taberani ve Beyhaki Enes b. Malik'ten "**تزوجوا الولود الودود؛ فإني مكاثر بكم الأمم يوم القيامة**" rivayetini naklederler. İbn Hıbban ve Hakim bu rivayetin sahih olduğunu söylerler. İbn Mace de ayrıca Ebu Hureyre'den şu rivayeti nakleder: "**انكحوا؛ فإني مكاثر بكم**" Ahmed b. Hanbel'in

[661] Abdürrezzak, *Musannef*, c.VI, s.173, H.No: 10391; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 6233.
[662] Ebu'l-Fadl Zeyneddin el-Irâkî, el-*Muğnî an Hamli'l-Esfâr*, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2005, s. 456.

İbn Ömer'den nakille şu rivayeti de mevcuttur:" **انكحوا أمهات الأولاد؛ فإني أباهي بهم يوم القيامة**"[663] Elbânî de hadis hakkında zayıf hükmünü vermiştir.[664] Bu hadis, hadis kriterleri açısından her ne kadar zayıf olsa bile bizler bu hadisten evlilikte esas alınan önemli bir noktayı öğrenmiş oluyoruz, o da neslin devamını sağlamaktır. Yani kişinin neslini devam ettirebilecek kadar çocuk sahibi olmasını Peygamberimiz (a.s.) tavsiye etmektedir. Peygamberimiz'in (a.s.) şayet izdivaçla iftihar edeceği bir nesil hedeflenmemişse, o izdivaç ya da çoğalmanın hiçbir anlamı yoktur. Evet terörizme bulaşmış, başı secdesiz, vicdanı paslı, gözü kanlı bir nesil ile Peygamberimiz'in (a.s.) iftihar etmeyeceği açıktır. O'nun, çoğalmasını istediği nesil, Allah indinde de makbul olan, dinini yaşayan ve yaşatan bir nesil olmalıdır. Evlenmede asıl hedef, Allah'ı ve Rasûlü'nü hoşnut edecek bir neslin yetiştirilmesidir. Onun için mütedeyyin, milletine aşık, ailesine sımsıkı bağlı, çocuklarının terbiyesi üzerinde hassasiyetle duran kimseler, değişik çarpık düşüncelere rağmen, yoluna ve usulüne uygun şekilde çocuk sahibi olma konusunda kat'iyen tereddüt etmemelidirler. Zira böyle bir neslin çoğalması ümmet-i Muhammed'in yüzünü güldürecektir.

88. HADİS

"Allah'ın sevdiği" bir sofra demek,

"Üzerinde çok el toplanan yemek..."[665]

عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أَحَبُّ الطَّعَامِ إِلَى اللهِ مَا كَثُرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْدِي "

Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur:" Allah'a en sevimli gelen yemek çok elin uzandığı yemektir."[666]

---

[663] Acluni, *Keşfu'l-Hafa*, c.I, s.366, H.No:1021.
[664] Elbânî, *Daîf-u Câmii's-Sağir* H.No: 2484.
[665] Kısakürek, a.g.e., s. 130.
[666] Ebu Ya'lâ, *Müsned*, c.IV s. 39, H.No: 2045; Taberani, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.VII, s.217, H.No: 7317; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.XII, s.138, H.No: 9175; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 171; İbn Hıbban, *Sahih*, c.XII, s. 28.

Hadisimiz Cabir b Abdullah'tan rivayet edilmiştir. Suyûtî hadis hakkında sahihtir derken, Elbânî bu hadisin hasen olduğuna hükmetmiştir.[667] Sened zincirindeki İbn Ruvvad'dan dolayı hadisimiz sahih değildir. Çünkü İbn Ruvvad metruktür.[668] Heysemi de Abdülmecid b. Ebi Ruvvâ'da zaaf olduğuna vurgu yapar.[669] Hüseyin Selim Esed, Ebu Ya'lâ'nın "Müsned"ini tahkik ederken bu hadisin tüm ravilerinin sika yani güvenilir olduğunu söyler ve hadis sahihtir der.

89. HADİS

Hatırlayın her solukta:

"Hakkın eli toplulukta..."[670]

عَنْ عَرْفَجَةَ بْنِ شُرَيْحٍ الْأَشْجَعِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَخْطُبُ النَّاسَ، فَقَالَ:

«إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي هَنَاتٌ وَهَنَاتٌ، فَمَنْ رَأَيْتُمُوهُ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ، أَوْ يُرِيدُ يُفَرِّقُ أَمْرَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

كَائِنًا مَنْ كَانَ فَاقْتُلُوهُ، فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ يَرْكُضُ»

Arfece b. Şureyh el-Eşceî (r.a.) Rasülüllah (a.s.)'in minberde insanlara şöyle hitap ettiğini söyledi: "Benden sonra bir takım şerler, fesadlar ortaya çıkacak. Bu zamanda, her kimin cemaatten ayrıldığını veya -birlik halinde olan- ümmet-i Muhammed'in birliğini bozmayı arzu ettiğini görecek olursanız, kim olursa olsun onu öldürün. Zîra Allah'ın eli (hıfzı, yardımı) (birlik içinde olan) cemaatle beraberdir, zîra şeytan, cemaatten ayrılanla beraberdir."[671]

Hadisimiz İbn Abbas ve İbn Cüreyc'den rivayet edilmiştir. Elbânî ve Suyûtî hadisin sahih olduğuna hükmederler.[672] Tirmizi İbn Abbas'tan, Taberani ve Nesai ise Arfece b. Şureyh'ten hadisi rivayet ederler. Arfece'ye İbn Cüreyc de denilir. İbn Cüreyc

[667] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No: 171; Elbânî, *Sahih-u Câmiu's-Sağir* H.No: 171.
[668] Acluni, *Keşfu'l-Hafa*, c.I, s.52, H.No: 124.
[669] Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, c.V, s.21, H.No: 7893.
[670] Kısakürek, a.g.e., s. 130.
[671] Nesai, *Sünen*, c.VII, s.92, H.No: 4020; Tirmizi, *Sünen*, c.IV, s.466, H.No: 2166; Taberani, *Mu'cemu'l-Kebir*, c. I, s.153, H.No: 489; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 14025.
[672] Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:14025; Elbânî, *Sahih-u Câmiu's-Sağir* H.No: 8065.

rivayetinin lafzı şöyledir: "**يد الله مع الجماعة، والشيطان مع من فارق الجماعة يركض** " İbn Abbas'tan gelen rivayetin lafzı ise"**يد الله على الجماعة، اتبعوا السواد الأعظم؛ فإنه من شذ شذ في النار** " şeklinde geçmektedir.[673] Taberânî'nin Üsâme b. Şüreyk'ten naklettiği rivayette de şöyle buyrulmaktadır: " **يَدُ اللهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ، فَإِذَا شَذَّ الشَّاذُّ مِنْهُمُ اخْتَطَفَهُ الشَّيْطَانُ كَمَا يَخْتَطِفُ الذِّئْبُ الشَّاةَ مِنَ الْغَنَمِ** " "Allah'ın kudret eli birlikte olanlarladır. Şayet biri o topluluktan ayrıldığında, kurdun koyun sürüsünden bir koyunu kaptığı gibi, şeytan da o kişiyi kapar."[674]

90. HADİS

Cihazda birlik dışı kalmış alet paslanır;

"Mü'minler binalardır, omuz omuza yaslanır."[675]

عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ

Ebu Musa El-Eş'arî (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Mümin mümine karşı, parçaları birbirini bağlayıp tahkim eden bina gibidir." (Bu bağlılığı göstermek için Resul-i Ekrem) parmaklarını birbirinin arasına geçirip kenetledi.[676]

Hadisimiz Ebu Musa'dan rivayet edillmiştir. "**وشبك بين أصابعه**" lafzı sadece Buhari'de vardır. Tirmizi hadis hakkında hasen sahih demiştir.[677] Suyûtî ve Elbânî de hadis hakkında sahihtir demişlerdir.[678]

---

[673] Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa,* c.II, s.484, H.No: 3223.
[674] Taberani, *Mu'cemu'l-Kebir,* c. I, s.153, H.No: 489.
[675] Kısakürek, a.g.e., s. 130.
[676] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 404,405,409; Buhari, *Sahih*, I,123; III, 98; VII, 80; Müslim, *Sahih*, IV, 1999, H.No: 2585; Tirmizi, *Sünen*, IV, 320, H.No: 1928; Nesai, *Sünen*, V, 79; Beyhaki, *Şuabü'l-İman,* c.X, s.86,H.No: 7205; Suyuti, *Camiu's-Sağir,* H.No.11600.
[677] Tirmizî, Birr,18.

91. HADİS

İtaat, ancak hakkın emrindeyken cemaat,

"Yok, Allah'a itaat etmeyene itaat!"[679]

أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ مُعَاذًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَيْنَا الْأُمَرَاءُ لَا يَسْتَنُّونَ بِسُنَّتِكَ، وَلَا يَأْخُذُونَ بِأَمْرِكَ، فَمَا تَأْمُرُنِي فِي أَمْرِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا طَاعَةَ لِمَنْ لَمْ يُطِعِ اللَّهَ»

Enes b. Malik (r.a)'ten gelen rivayette Muaz b. Cebel (r.a.), Rasulüllah (a.s.)'e: "Ya Rasulellah! Eğer bizim başımıza senin yolunda gitmeyen ve senin emrini tutmayan kimseler gelirse onların durumu hakkında bize ne emredersiniz?" diye sordu Rasulüllah (a.s.):"Allah'a itaat etmeyene itaat yoktur." buyurdu.[680]

Hadisimiz Enes b. Malik'ten Muaz b. Cebel'in şöyle dediği rivayet edillmiştir şeklinde naklolunmuştur. Heysemi "Mecmeu'z-Zevâid"inde Ahmed b. Hanbel ve Ebu Ya'lâ'nın Müsnedlerindeki rivayetlerin sened zincirinde bulunan Amr b. Zeynep hakkında bilgisi olmadığını, diğer ravilerin ise sahih olduğunu söyler.[681] Suyûtî hadis hakkında hasendir derken, Elbânî ise sahihtir der.[682]

92. HADİS

"Din öğüttür" sadece...

Gerçeği bildirmece.[683]

عن أَبِي رُقَيَّةَ تَمِيمِ بنِ أَوْس الدَّارِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: « الدِّينُ النَّصِيحَةُ »

قُلْنَا : لِمَنْ ؟ قَالَ « للَّه وَلِكِتَابِهِ ولِرسُولِهِ وَلأَئِمَّةِ المُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ »

---

678 Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, H.No:11600; Elbânî, *Sahih-u Câmiu's-Sağir* H.No: 6654.
679 Kısakürek, a.g.e., s. 130.
680 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20, s.441, H.No: 13225; Ebu Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s. 102, H No: 4046; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 13478.
681 Heysemi, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.V. s.225, H.No: 9141.
682 Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 13478; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 7521.
683 Kısakürek, a.g.e., s. 130.

Ebû Rukayye Temîm İbni Evs ed-Dârî (r.a.)' den rivayet edildiğine göre, Rasülüllah (a.s.) : "Din nasihattır (yani samimiyettir)" buyurdu. Biz kendisine:– Kimin için nasihattir? dedik. Peygamber Efendimiz:- "Allah, Kitabı, Resûlü, mü'minlerin yöneticileri ve tüm müslümanlar için nasihattir" buyurdu.[684]

Hadisimiz Temîm İbni Evs ed-Dârî'den rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebu Davud ve Nesai bu hadisi Temîm ed-Dârî'den, Tirmizi ve Nesai ayrıca bu hadisi Ebu Hureyre'den ve Ahmed b. Hanbel de yine İbn Abbas'tan bu hadisi rivayet etmişlerdir. Suyûtî ve Elbânî hadis hakkında sahihtir demişlerdir.[685]

93. HADİS

Sadece "hiledir cenk..."

Ötesi top ve tüfenk...[686]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْحَرْبُ خَدْعَةٌ»

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Harb hileden ibarettir."[687]

Hadisimiz kaynaklarından da anlaşılcağı üzere muteber hadis kitaplarında yer almakta olup, sahihtir. Üzerinde ittifak edilen hadislerden biridir. Suyûtî ve Elbânî hadis hakkında sahihtir demişlerdir.[688] Buhari, Ahmed b. Hanbel, İbni Mace, Ebu Davud ve Tirmizi bu hadisi Cabir b. Abdullah'tan rivayet etmişlerdir. Müslim ve İbni Mace Ebu Hureyre'den, Beyhaki ve Ebu Davud Ka'b b. Malik'ten, Ayrıca Ahmed b. Hanbel Enes

---

[684] Müslim, Îmân 95, c.I, s. 74, H.No:55; Buhârî, Îmân 42, c.I, s.21, H.No:57; Ebû Dâvûd, Edeb 59, c.IV, s.286, H.No:4944; Tirmizî, Birr 17, c.IV, s.324, H.No:1926; Nesâî, Bey'at 31, 41, c.VII, s.157, H.No: 4200; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 351, II, 297, IV, 102,103; Dârimî, *Sünen*, II, 220, H.No: 2757; Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, VI, 242; VII, 142; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 5729; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.206, H.No: 4884.

[685] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 2490; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 1610.

[686] Kısakürek, a.g.e., s. 131.

[687] Buhari, Cihad 157, Menakıb 25, İstitâbe 6, c.IV, s.64, H.No:3030; Müslim, Cihad 17,18, c.III, s.s.1362, H.No:1740; Ebu Davud, Cihad 92, Sünnet 28, c.III, s.43, H.No:2636; Tirmizi, Cihad 5 c.IV, s.193, H.No:1675; İbni Mace, Cihad, 28, c.II, s.945, H.No:2833; Ahmed b. Hanbel *Müsned*, I,81; Darimi, *Sünen*, II,138,H.No: 2454; Taberani, *Mu'cemu's-Sağir*, I, 30; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 5487; *Camiu'l-Ehadis*, c.XII, s.185, H.No:11730; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.443, H.No: 4456; c.VI, s.448, H.No: 4460.

[688] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 5487; Elbânî, *Sahih-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 3176.

b. Malik'ten, İbn Mace de İbni Abbas ve Hz. Aişe'den , Bezzar, Hz. Hüseyin'den, İbni Asakir Halid b. Velid'den Taberani ise Hz. Hüseyin, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Selam, Avf b. Malik, Nuaym b. Mesud ve Nevvas b. Sem'ân'dan rivayet etmişlerdir.

94. HADİS

"Namaz dinin direği"....

Gereklerin gereği...[689]

عَنْ عُمَرَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ عِنْدَ اللهِ فِي الْإِسْلَامِ؟ قَالَ: " الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا، وَمَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ فَلَا دِينَ لَهُ، وَالصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ "

Hz. Ömer (r.a.)'den gelen rivayette; bir adam Peygamber Efendimize gelerek şöyle dedi: "İslam'da Allah katındaki en güzel şey nedir Ya Rasülellah?" Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurdu: "Vaktinde kılınan namazdır, kim namazı terkederse onun dini yoktur ve namaz dinin direğidir."[690]

Irâkî, bu rivayeti, Beyhakî'nin, zayıf bir senedle İkrime ve Ömer tarikiyle merfu olarak tahriç ettiğini ve Hâkim'in, "İkrime Ömer'i işitmemiştir; sanırım bununla İbn Ömer'i kastetmiştir"dediğini nakleder. Sehâvî de aynı şeyleri söyler.[691] Irâkî'nin, bu rivayet hakkında 'zayıf' ve 'munkatı' dediği, İbnu's-Salâh'ın da hadise vakıf olamadığını belirterek, hakkında 'sahih değildir, gayri maruftur' dediği nakledilir.[692]

Kaynaklar bu rivayeti, Taberânî ve Deylemî'nin Hz. Ali'den (r.a.) merfu olarak **"الصلاة عماد الدين، والجهاد سنام العمل، والزكاة بين ذلك "** "Namaz dinin direğidir, cihat amelin zirvesidir; zekât bunu ispatlar." Bazı rivayetlerde"zekat bunun arasındadır"; et-Teymî de et-Terğîb'de **"الصلاة عماد الإسلام "** "Namaz İslam'ın direğidir."lafzıyla rivayet ettiğini

689 Kısakürek, a.g.e., s. 131.
690 Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.300, H.No: 2550; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 8005.
691 Irâkî, *Tahrîcu ehâdîsi İhyâ*, I, 368, no. 368; Sehâvî, *Mekâsıdu'l-Hasene*, c.I, s.144.
692 Irakî, *Tahrîcu ehâdisi İhyâ*, I, 368 no.368; İbn Hacer, *Et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîci ehâdîsi Râfi'i'l-kebîr*, c.I, s.325-26; Sehâvî, *Mekâsıdu'l-Hasene*, I,144, Münâvî, *Feyzu'l-kadîr*, c.IV, s.318, H.No: 5185, c.IV, s.317-318, H.No: 5187.

belirtirler. Münâvî, Zeylaî'nin, Hz. Ali'den gelen bu rivayetin senedinde el-Haris'in bulunduğunu ve bu kişinin büsbütün zayıf olduğunu belirttiğini nakleder. en-Nevevî, et-Tenkîh'de bu rivayetin "münker ve batıl" olduğunu söyler. Ancak Münâvî, İbn Hacer'in, en-Nevevî'nin bu hadis hakkında söylediği "münker ve batıl" sözünü kabul etmediğini, rivayetin sadece zayıf ve munkatı olduğunu, ancak batıl olmadığını söylediğini nakleder.[693] Bütün bu olumsuz değerlendirmelerin yanı sıra olumlu değerlendirmeler de vardır. Buhârî'nin hocası Ebû Nuaym, Habîb b. Suleym, Bilâl b. Yahyâ tarikiyle; **"جاء رجل إلى النبي –صلى الله عليه وسلم– يسأله عن الصلاة، فقال: "الصلاة عمود الدين"** "Nebî'ye (a.s.) bir adam geldi; ona namazdan sordu. Resûlullah da ona, "Namaz dinin direğidir." cevabını verdi." şeklinde naklettiği rivayetin mürsel fakat ricalinin sika/güvenilir olduğunu söylemektedir.[694] Bazı fakihler bunu **"الصلاة عماد الدين، فمن أقامها فقد أقام الدين، ومن هدمها فقد هدم الدين"** "Namaz dinin direğidir. Kim onu ikame ederse/kılarsa dini ayakta tutmuştur. Kim onu yıkarsa/terk ederse dini yıkmıştır." şeklinde rivayet etmişlerdir.[695] Elbânî, "Namaz dinin direğidir, cihad amelin zirvesidir, zekât bunun arasındadır."lafzının büsbütün zayıf "Namaz dinin direğidir." lafzının da zayıf olduğunu belirtti.[696] Taberani Muaz b. Cebel'den şu rivayeti de nakleder. **"رأس هذا الأمر الإسلام، ومن أسلم سلم، وعموده الصلاة، وذروة سنامه الجهاد، ولا يناله إلا**

---

[693] Deylemî, *el-Firdevs*, th., es-Saîd b. besyûnî Zağlûl, Beyrut1406/1986, c.II, s. 404, H.No: 3795; İbn Hacer, *Et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîci ehâdîsi Râfi'i'l-kebîr*, th., es-Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemânî el-Medenî, Medine-i Münevvere, 1384/1964, c.I, s.173, H.No:242; Sehâvî, *Mekâsıdu'l-hasene*, I,144; Münâvî, *Feydu'l-kadîr*, c.IV, s.317-318, H.No: 5187; İbn Hacer, *Et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîci ehâdîsi Râfi'i'l-kebîr*, I, 325-26; *Sehâvî, El-Mekâsıdu'l-hasene*, I,144; İbn Hacer, *Et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîci ehâdîsi Râfi'i'l-kebîr*, c.I, s.325-26.; Münâvî, Feydu'l-kadîr, c.IV, s.318, H.No: 5185; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.II, s.39-4, H.No: 1621.

[694]İbn Hacer, *Et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîci ehâdîsi Râfi'i'l-kebîr*, c.I, s.325-26; Sehâvî, El-*Mekâsıdu'l-hasene*, c.I, s.144,

[695]Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.II, s.39-40, H.No:1621.

[696]Elbânî *es-Silsiletu'd-dafîa (Muhtasara)* , c.VIII, s.307, H.No:3805; Elbânî, *Sahîhu ve Daîfu'l-Câmi'i's-sağîr,* c.IV, s.205, H.No:1183, c.XVII, s.152, H.No: 8005.

"أفضلهم " İşin başı İslam'dır. Kim müslüman olursa selamettedir. İşin direkleri ise namazdır, zirvesi de cihaddır. Oraya da ancak müslümanların en faziletlileri ulaşır." Kudâî Enes b. Mâlik'ten "الصلاة نور المؤمن" "Namaz Mü'min'in nurudur." şeklinde, Deylemî de Ebu Said'den "علم الإيمان الصلاة " "İmanın ilmi namazdır."

Görüldüğü gibi söz konusu rivayet birinci derecede muteber hadis kaynaklarında yer almamakta, senedi hakkında da ciddi tenkitler bulunmaktadır. Hadisin senedi munkatıdır. Ancak bu inkıta sahabî olduğu için ciddi bir sorun sayılmaz. Nevevî'nin münker ve batıl değerlendirmesine İbn Hacer katılmamış, batıl olamayacağını ifade etmiştir. Münker sözcüğü, senede yönelik ciddi bir tenkit ifadesidir. Ancak rivayetin ricaline bakıldığında bu değerlendirme uygun düşmemektedir. Batıl ifadesi de manaya yönelik bir tenkittir. Peygambere izafe edilmesi uygun olmayan bir anlam taşıyıp da ona izafe edilen rivayetler için söz konusu edilir. Rivayetin manasına bakıldığında da bu söze batıl ifadesi uygun düşmediği görülmektedir. Dolayısıyla Nevevî'nin münker ve batıl değerlendirmesi tenkide açıktır. Zayıf olup sahih olmadığı yönündeki değerlendirmeler de senede yönelik değerlendirmelerdir. İki kanaldan gelen rivayetin birinde inkıta, diğerinde ise senedinde tenkide uğramış bir ravi bulunmaktadır. Netice itibariyle mürsel olarak gelen rivayetin ricali sika olmakla beraber rivayet zayıftır. Ancak bu zayıflık ciddi bir zafiyet teşkil etmemektedir. Mana olarak ele aldığımızda "Namaz dinin direğidir." ifadesinin İslam'ın temel kurallarına, Kur'an ayetlerine, sahih sünnete ters düşen bir yanı bulunmamaktadır. Namazın önemini vurgulayan bu rivayete müfessirlerin nerede ise tamamı Bakara suresinin namaza vurgu yapan ilk ayetlerinde peygamber sözü olarak yer vermiş,

zayıflığına temas etmemişlerdir. Aclûnî ve Elbânî de hadis hakkında zayıftır demişlerdir.[697]

95. HADİS

Sürülmez doğmamış güneşlere pey;

"Peşin ödemeden ben almam bir şey..."[698]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – اشْتَرَى عِيرًا قَدِمَتْ فَرَبِحَ فِيهَا أَوَاقِيَ مِنْ ذَهَبٍ

فَتَصَدَّقَ بِهَا عَلَى أَرَامِلِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَقَالَ: " لَا أَشْتَرِي شَيْئًا لَيْسَ عِنْدِي ثَمَنُهُ»

İbni Abbas (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) bir deve satın aldı ve bundan kar elde etti, elde ettiği bu karı da Abdülmuttalip oğullarının dul erkeklerine sadaka olarak verdi ve şöyle buyurdu: "Ben yanımda para olmadan birşey satın almam."[699]

Hadisimizin sahabe ravisi Abdullah b. Abbas (r.a.)'tır. Ahmed b. Hanbel, İbni Asakir, Taberani, Hakim ve Beyhaki hadisi İbni Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Elbânî hadisin zayıf olduğuna hükmederken,[700]Heysemi ise Taberani'nin rivayetindeki tüm ravilerin sika (güvenilir) olduğuna vurgu yapar. Ebu Davud'un rivayetinde ise hadisimiz şu lafızla gelmektedir: "**لَا أَشْتَرِي بَعْدَهَا شَيْئًا إِلَّا وَعِنْدِي ثَمَنُهُ** " Elbani bu rivayetin de zayıf olduğunu söyler.[701] Buhari de tezimize konu olan bu hadisin zayıflığına Peygamberimizin şu sözüyle: "**اشترى بالدين وليس عنده ثمنه** " "Yanımda param yoksa borçla satın alırım."işaret eder.[702]

---

[697] Elbânî, *Daîf-u Câmii's-Sağîr*, H.No: 3566; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.II, s. 34, H.No: 1621.
[698] Kısakürek, a.g.e., s. 131.
[699] İbni Ebi Şeybe, *Musannef*, c.IV, s.468, H.No:22190; Ahmed b. Hanbel, c.IV, s.6, H.No: 2093; Taberani, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.V, s.204, H.No: 5089; *Mu'cemu'l-Kebir*, c.XI, s.282, H.No: 11743; Ebu Davud, *Sünen*, Büyu', c.III, s.247, H.No: 3344.
[700] Elbânî, *Daîf-u Câmii's-Sağîr*, H.No:6172.
[701] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, c.I, H.No: 14325; *Camiu'l-Ehadis*, c.XV, s.468, H.No: 15957; Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, c.IV, s.110, H.No: 6535; Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, c.V, s.582, H.No: 10969.
[702] Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-Daîfe*, H.No: 4766.

96. HADİS

Seyehat edin, nice derttten kurtulursunuz;

"Seyehat edin, sıhhat bulur, rızk bulursunuz!"[703]

قَالَ عُمَرُ: «سَافِرُوا تَصِحُّوا وَتُرْزَقُوا»

Hz. Ömer (r.a.) Rasülüllah (a.s.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Yolculuk yapın ki sıhhat bulasınız ve rızıklanasınız."[704]

Hadisimizin sahabe ravisi Hz. Ömer (r.a.)'dir. Abdürrezzak "Musannef"inde bu hadisi Muhammed b. Abdurrahman'dan mürsel olarak rivayet eder.[705]Suyûtî hadisin hasen olduğuna işaret ederken, Elbânî de hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir.[706]

97. HADİS

"İki zaifin size hakkını haram ettim;

Biri desteksiz kadın, biri kimsesiz yetim..."[707]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنِّي أُحَرِّجُ عَلَيْكُمْ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ "

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Size iki zayıfın hakkını yasaklıyorum (haram ediyorum); yetim ve kadın."[708]

Hadisimizin sahabe ravisi Ebu Hureyre (r.a.)'dir. Hakim ve Beyhaki bu hadisi Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir. Suyûtî bu hadisin sahih olduğuna hükmetmiştir.[709] Elbânî hadisin hasen olduğuna hükmederken Hakim ise Müslim şartıyla sahih olduğuna

---

[703] Kısakürek, a.g.e., s. 131.
[704] Abdurrezzak, *Musannef*, c.V, s.168, H.No: 9269; Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, c.VII, s.164; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 6956.
[705] Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 6956.
[706] Elbânî, *Daîfu Câmii's-Sağîr*, H.No: 3211; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 6956.
[707] Kısakürek, a.g.e., s. 131.
[708] Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, c.X, s.227,H.No: 20452; *Sünen-iSuğra*, c.IV, s.133, H.No: 3258; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No: 4212; Hakim, *Müstedrek*, c.I, s.131, H.No: 211.
[709] Suyûtî, *Camiu's-Sağir*, H.No: 4212.

hükmeder.[710] İbn Hıbban ve Hakim ayrıca hadisi şu lafızlarla rivayet ederler: " أُحَرِّج مال الضعيفين اليتيم والمرأة "[711] Nesai ve İbn Mace de Ebu Şureyh el-Huzai'den rivayetle hadisi şu lafızlarla rivayet ederler: " اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعيفينِ الْيَتِيمِ والمرْأَةِ "[712] Tezimizde izlediğimiz metod üzere sahabe raviler hakkında bilgi vermiştik, daha önce ismi zikredilmeyen Ebu Şureyh el-Huzai hakkında bilgi vermek istiyoruz. "Huzâa kabilesinden olan Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr, Mekke'nin fethinden önce İslâmiyet'i kabul ederek Medine'ye yerleşti ve Hz. Peygamber'den yirmi hadis rivayet etti. 68 (687) yılında yine Medine'de vefat etti. Hakkında fazla bilgi yoktur."[713]

98. HADİS

"Ümmet ki, kuvvetlide zaifin hakkı hapis;

Böyle ümmeti Allah asla eylemez takdis..."[714]

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: لَمَّا رَجَعَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُهَاجِرَةُ الْبَحْرِ، قَالَ: «أَلَا تُحَدِّثُونِي بِأَعَاجِيبِ مَا رَأَيْتُمْ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ؟» قَالَ فِتْيَةٌ مِنْهُمْ: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ بَيْنَا نَحْنُ جُلُوسٌ مَرَّتْ بِنَا عَجُوزٌ مِنْ عَجَائِزِ رَهَابِينِهِمْ، تَحْمِلُ عَلَى رَأْسِهَا قُلَّةً مِنْ مَاءٍ، فَمَرَّتْ بِفَتًى مِنْهُمْ، فَجَعَلَ إِحْدَى يَدَيْهِ بَيْنَ كَتِفَيْهَا، ثُمَّ دَفَعَهَا فَخَرَّتْ عَلَى رُكْبَتَيْهَا، فَانْكَسَرَتْ قُلَّتُهَا، فَلَمَّا ارْتَفَعَتِ الْتَفَتَتْ إِلَيْهِ، فَقَالَتْ: سَوْفَ تَعْلَمُ يَا غُدَرُ إِذَا وَضَعَ اللَّهُ الْكُرْسِيَّ، وَجَمَعَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، وَتَكَلَّمَتِ الْأَيْدِي وَالْأَرْجُلُ، بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ، فَسَوْفَ تَعْلَمُ كَيْفَ أَمْرِي وَأَمْرُكَ عِنْدَهُ غَدًا، قَالَ: يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَدَقَتْ، صَدَقَتْ كَيْفَ يُقَدِّسُ اللَّهُ أُمَّةً لَا يُؤْخَذُ لِضَعِيفِهِمْ مِنْ شَدِيدِهِمْ؟»

[710] Elbânî, *Sahih-u Camiuis-Sağir*, H.No: 2447; Hakim, *Müstedrek*, c.I, s.131, H.No: 211.
[711] İbnü Hıbban, *Sahih*, c.XII, s.376, H.No: 5565; Hakim, *Müstedrek*, c.IV, s.142, H.No: 7167.
[712] Nesai, *Sünenü'l-Kübra*, İşretü'n-Nisa, 64(c.V, s.363); İbn Mace, Edeb, 6.
[713] el-Kurtubî, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, c.II, s.455, c.III, s.1322; İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c.II, s.194.
[714] Kısakürek, a.g.e., s. 131.

Câbir b. Abdullah (r.a.) anlatıyor: "Habeşistan'dan dönünce Peygamberimiz (a.s.) bize Habeşistan'da gördüğünüz en şaşırtıcı olayı bana anlatır mısınız" dedi. Bu göçmenlerden bir genç söyle konuştu: "Ya Rasûlellah (a.s.), bir gün hep birlikte bir arada oturuyorken önümüzden oranın yerlisi olan yaşlı bir kadın geçti. Başında bir su testisi vardı ve yerli bir delikanlı ile karşılaştı. Delikanlı bir eli ile kadını ensesinden tutarak itti, kadın dizüstü yere kapaklandı ve testisi kırıldı." Kadın kalkınca delikanlıya dönerek; "Ey zâlim Allah (C.C) Kürsi'yi kurup gelmiş geçmiş herkesi toplayınca, eller ve ayaklar dile gelerek islediklerini bir bir anlatacaklar, yarın O'nun huzurunda aramızdaki dava ne olacak, göreceksin" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.) buyurdu ki: "Allah zayıfın hakkini güçlüden almayan bir topluluğu temize çıkarır mi hiç?"[715]

Hadisimiz kaynaklarından anlaşıldığına göre Cabir b. Abdullah (r.a.) ve Büreyde b. Husayb (r.a.) ve Abbas b. Abdülmuttalib (r.a.)'dan rivayet edilmiştir. Beyhaki ve Ebu Ya'lâ, hadisi Büreyde'den, Taberani, Abbas'tan, İbn Mace ve İbn Hıbban ise Cabir'den rivayet etmişlerdir. Suyûtî ve Elbânî hadisin sahih olduğuna hükmederlerken,[716] İbn Mace ise kendi rivayetinin hasen olduğunu söyler.[717] Cabir'den gelen rivayetin lafzı şöyledir: "**كَيْفَ يُقَدِّسُ الله أُمَّةً لاَ يُؤْخَذُ مِنْ شديدهم لضعيفهم**"

Büreyde'den gelen rivayetin lafzı şöyledir: "**كَيْفَ يُقَدّسُ الله أُمَّةً لاَ يَأْخُذُ ضَعِيفُهَا حَقَّهُ مِنْ قَوِيِّهَا وَهُوَ غَيْرُ مَتَعْتَعٍ؟**"

[715] İbn Mace, Fiten, 20,c.II, s.1329, H.No:4010; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.XIII, s.523; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, H.No:6726-6727; Ebu Ya'lâ, *Müsned*, c.IV, s.7, H.No: 2003; İbn Hıbban, *Sahih*, c.XI, s.443, H.No: 5058.
[716] Suyûtî, *Camiuis-Sağir*, H.No: 8726,8727; Elbânî, *Sahih-u Camius-Sağir*, H.No: 4597,4598.
[717] Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, c.III,s.72, H.No: 5547; c.III, s.80, H.No: 5588.

Taberani ise iki farklı lafızla hadisi bizlere nakleder: 1- " **مَا يُقَدِّسُ اللهُ أُمَّةً، لَا يَأْخُذُ** [719]" **لَا يُقَدِّسُ اللَّهُ أُمَّةً لَا يُؤْخَذُ لضَعِيفِهَا مِنْ شَدِيدِهَا"** -2 [718]"**ضَعِيفُها مِنْ قَوِيِّها حَقَّهُ غَيْرَ مُتَعْتَعٍ**

99. HADİS

"İşi nâehle vermek bozunca sıhhatini,

Beklemek lazım artık kıyamet saatini..."[720]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ القَوْمَ، جَاءَهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: مَتَى السَّاعَةُ؟ فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحَدِّثُ، فَقَالَ بَعْضُ القَوْمِ: سَمِعَ مَا قَالَ فَكَرِهَ مَا قَالَ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ لَمْ يَسْمَعْ، حَتَّى إِذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ: «أَيْنَ – أُرَاهُ – السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ» قَالَ: هَا أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «فَإِذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ» ، قَالَ: كَيْفَ إِضَاعَتُهَا؟ قَالَ: «إِذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ»

Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor: "Resûl-i Ekrem (a.s.) bir yerde sahâbîlerle konuşurken bir bedevî çıkageldi ve:- Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Resûlullah (a.s.) sözünü kesmeden konuşmasına devam etti. Bunun üzerine sahâbîlerden biri: - Bedevînin sorusunu duydu, fakat soruyu beğenmedi, dedi. Bir başkası da: - Hayır, soruyu duymadı, dedi. Resûlullah (a.s.) konuşmasını bitirince: - "Kıyamet hakkında soru soran nerede?" buyurdu. Bedevî: - Buradayım, Yâ Resûlallah! dedi. - "Emanet zâyi edildiği zaman kıyameti bekle!" buyurdu. Bedevî: - Emanet nasıl zâyi olacak? diye sordu. Resûl-i Ekrem de: - "Emanet ehil olmayan kimseye verildiği zaman kıyameti bekle!" buyurdu."[721]

[718] Taberani, *Mu'cemu'l-Kebir*, c.XXIV, s.248, H.No:635.
[719] Taberani, *Mu'cemu'l-Evsat*, c.VII, s.178, H.No:7208.
[720] Kısakürek, a.g.e., s. 131.
[721] Buhari, İlim, 2, Rikak, 35, c.I, s.21, H.No:59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 361.

Hadisimizin sahabe ravisi Ebu Hureyre (r.a.)'dir. Suyûtî ve Elbânî hadisin sahih olduğuna hükmetmişlerdir.[722]

100. HADİS

Küfre bırak, yıldızlara inancı!

"Müneccimler baştan başa yalancı!"[723]

" كذب المنجمون ولو صدقوا"

"Müneccimler doğru söylese bile yalancıdır."[724]

"Müneccimler doğru söylese bile yalancıdır." sözü hadis değildir. Bu söze ait bir sened bilgisine ulaşamadık, ayrıca tüm hadis kaynakları gözden geçirilmiş olup böyle bir hadise rastlanılmamıştır. Mana itibariyle söz doğru olsa bile hadis kriterleri açısından bu söz Hz. Peygamber (a.s.)'e aittir diyemeyiz. Fetva kitaplarında da müneccimlerin sözlerini doğrulamanın caiz olmadığı hükmü verilmiştir. Netice itibariyle bu sözün halk arasında dolaşan meşhur sözlerden olduğu anlaşılmaktadır.[725] Osmanlı dönerminde ilmiye sınıfı müneccimleri sevmez ve onların davranışlarını doğru bulmazdı. Öyle ki onların müneccimler için kullandığı "küllü müneccimin kezzâb" (bütün müneccimler yalancıdır) deyimi, yaygın bir kullanılış alanı bulmuştur. Osmanlı Padişahları içinde I. Abdülhamid, müslümanlığa aykırıdır diyerek müneccimlerin tavsiyelerine kulak asmamıştır. Cumhuriyet dönemi Türkiyesinde 677 sayılı ve 13 Aralık 1925 tarihli bir kanunla fal, falcılık ve benzeri işler yasak edilmiştir. Zaten bu yasak, çağımızda pek çok medeni ülkede de vardır.[726] Ayrıca Küfrî-i Bahâyî "Ahkâm-ı Külliye" adlı eserine tezimize konu olan "Bütün müneccimler yalancıdır, söyledikleri

---

[722] Suyûtî, *Camiuis-Sağir*, H.No: 828; Elbânî, *Sahih-u Camiuis-Sağir*, H.No: 826.
[723] Kısakürek, a.g.e., s. 131.
[724] Halk arasında meşhur olmuş bir sözdür.
[725] Abdullah b. Muhammed el-Ğanimân, *Şerhu Kitâbi't-Tevhîd*, s. 141, islamiweb.net; Muhammed b. Salih b. Muhammed el-Useymeyn, *Ligâü'l-Bâbü'l-Meftûh*, islamiweb.net, s.119, ; Salih b. Fevzân, *Mecmûu Fetâvâ*, c.I, s.32; *Lecnetü'l-Fetâvâ bi'ş-Şebeketi'l-İslâmiyye*, Fetva No: 5253.
[726] İslam Medeniyeti Mecmuası, c.V, Sayı:2, s. 74, Dr. Halil ERSOYLU'nun *"Fal, Falnâme ve Fal-Reyhân-ı Cem Sultan"* adlı Makalesi.

doğru olsa bile" sözüyle başlamıştır.[727] Araştırmamızda bu sözün Evliya Çelebi'nin "Seyahatnâme"sinde de geçtiğini gördük.[728]

101. HADİS

İnanma, dese de gündüze gündüz!

"Fal küfürdür" sırra kıymak düpedüz...[729]

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، ثَلَاثًا، وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ»

Abdullah b. Mesud (r.a.)'dan gelen rivayette Rasülüllah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Fal şirktir (Peygamberimiz (a.s.) bunu üç defa tekrar etmiştir) Falcılıkla uğraşan bizden değildir, ancak Allah kendisine olan tevekkülle kişideki bu kötülüğü giderir."[730]

Hadisimizin sahabe ravisi Abdullah b. Mesud (r.a.)'tur. Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, İbn Mace, Hakim ve Beyhaki hadisi İbni Mesud'dan şu lafızla rivayet etmişlerdir: "**الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، وَمَامِنَّا إِلاَّ، وَلَكِنِ اللَّهُ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ** " Ayrıca Ahmed b. Hanbel ve Tirmizi de hadisi şu lafızla rivayet etmişlerdir: " **الطِّيَرَةُ مِنَ الشِّرْكِ، وَمَا مِنَّا إِلاَّ، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ** " Suyûtî ve Elbânî hadisin sahih olduğuna hükmetmişlerdir.[731]

---

[727] Türkiyât Mecmuası, c.XXIV, Güz, 2014, Dr. Ramazan EKİNCİ'nin *"Türk Hiciv Edebiyatı'nın Sıradışı Bir Şairi: Küfrî-iBahâyî ve Eserlerinden Örnekler"* adlı Makalesi.

[728] Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Türk Tarih Kurumu Yay., c.VIII, vr. 374b, Ankara, 2014.

[729] Kısakürek, a.g.e., s. 131.

[730] Ebu Davud, *Sünen*, c.IV, s.17, H.No: 3910; İbn Mace, *Sünen*, c.II,s. 1170, H.No: 3538; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.213, H.No: 3687; c.VII, s.250, H.No: 4194; c.VII, s.234, H.No: 4171; İbn Hıbban, *Sahih*, c.XIII, s.491, H.No: 6122; Hakim, *Müstedrek*, c.I, s.64, H.No: 43; Beyhaki, *Sünen-i Kübra,* c.VIII, s.239, H.No: 16517; *Şuabu'l-İman*, c.II, s.397, H.No: 1124; Tirmizi, *Sünen*, c.IV, s.160, H.No:1614.

[731] Suyûtî, *Camiuis-Sağir*, H.No: 7407; Elbânî, *Sahih-u Camiuis-Sağir*, H.No: 3960.

SONUÇ

Cumhuriyet tarihimizde yetişmiş önemli şair ve fikir adam olan Necip Fazıl Kısakürek'in *Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar* adlı eseri hem Hz. Peygamber'in (a.s.) hayatını özetle, özenle ve edebî olarak okuyucuya sunması bakımından, hem de 101 hadisi manzum olarak sunması bakımından önemli bir eserdir. Okuyucu dînî ve dünyevî anlamda kendisine örnek olan Hz. Peygamber'in (a.s.) hayatının önemli kesitlerini öğrenmiş olmasının yanısıra O'nun hadislerinden 101 tanesini öğrenerek hayatta tatbik imkanı bulmuş oluyor.

Necip Fazıl'ın hayatı ile ilgili olarak gerekli bilgilere akademik alanda yazılmış tezlerde, biyografi kitaplarında ve onun kendi eserlerinde ulaşmak mümkündür. Biz tezimizde daha çok kendi eserlerindeki bilgilerden yararlanmaya çalıştık. Tezimizin birinci bölümünde hayatı, dînî duygusunun gelişiminde etkili olan kişiler, eserleri, Necip Fazıl'ın düşünce sistemi ve dindarlık anlayışı son olarak da Esselam'da kullandığı hadislerin tercih sebebini de anlamamıza yardımcı olacak olan Necil Fazıl'ın yaşadığı dönemdeki toplumun dînî, fikrî ve sosyal yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Tezimizin ikinci bölümüne geçmeden onun hadis ilmine bakışı ve hadis ilmi ile ilgili görüşleri de izah edilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünü ise çalışmamızın da adını aldığı *Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar* adlı eserdeki 101 hadisin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Kişinin kendi mesleğini iyi bir şekilde yapmasının yanında inandığı değerleri de o mesleğe yansıtması ve hissettirmesi aslında büyük bir önem arzetmektedir. İşte Necip Fazıl da hem iyi bir edebiyatçı, şair ve fikir adamı hem de iyi bir müslüman olma yolunda gayret göstermekte ve bunu eserlerinde hissettirmektedir. Bu durum yaşadığı dönemdeki insanların ona değer vermesine ve vefatından kıyamete kadar da değer verilmesine vesile olacaktır. Evet o gerçekten kalemiyle ve sözüyle etkili olmuş bir değer ve bunun yanında da mesleğinde müslümanlığını ciddi manada hissettirmesi bakımından önemli

bir şahsiyettir. Biz bunu 1943'te başlayıp 1978'e kadar yayın hayatına devam eden Büyük Doğu Mecmuası'nda ve hemen hemen tüm eserlerinde görüyoruz. Hadisleri Türkçeye çevirip onları şiirsel olarak okuyucuya sunma fikri nereden çıkmıştır? Necip Fazıl bir hadis kitabını açıp, şuradan bir hadis seçeyim de onunla ilgili şiir mi yazayım demiş? Tabi ki bunun cevabı hayırdır. Necip Fazıl yaşadığı dönemdeki problemlerin çözümlerini İslam'da dolayısıyla Kur'an ve sünnette aramıştır. Tanzimatla başlayıp meşrutiyetle devam eden ve akabinde Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Cumhuriyet'in kurulmasıyla hayatın pek çok alanında yapılan inkılâplarla devam eden uyum sürecindeki sancılardan kurtulmanın tek yolunun özümüze dönmek olduğunu ifade etmiş, kalemini ve sözünü hep bunun için kullanmıştır. Necip Fazıl sadece doğu toplumunun yani İslam toplumun sıkıntıda olduğunu düşünmez aynı zamanda batı toplumunun da sıkıntı da olduğunu düşünür. Batı toplumunda bilim var bilgi var ancak ruh ve maneviyat yok, doğu toplumunda ise ruh ve maneviyat var ama zedelenmiş, zayıflamış bilim ise yok denecek kadar azdır. İşte bundan dolayı hem bilime, bilimsel bilgiye sarılmak gerekli hem de bizi biz yapan değerlere, İslâmî kimliğimize sarılmak gerekli ve çok önemlidir. Müslüman Türk toplumu kendi memleketinde kendi değerlerinden uzaklaştırılmış ve bambaşka bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır. Necip Fazıl bunu şöyle ifade eder: "Öz yurdunda garip, öz vatanında parya." Aslında memleket hem maddi anlamda hem de manevî anlamda buhrandadır. Bu buhrandan kurtulmanın yolu da bilime önem vermek ve kendi öz değerlerimize yani Kur'an'a ve sünnete sarılmaktır. Yine dönemin alimlerinden Bediuzzaman Said Nursî de kurtuluş yolunu şöyle ifade eder:"Din hayatın hayatı, hem nuru hem esası; ihya-yı din ile olur bu milletin ihyâsı."

Necip Fazıl, Büyük Doğu Mecmuası'nda yayın hayatı boyunca kendi adıyla ve müstear isimle yazılar yazmış, makalelerinde siyasi hayattan ekonomiye, fikir dünyasından toplumun ahlakî yapısına varıncaya kadar pek çok konuyla ilgi sıkıntılara

ve çözüm önerilerine değinmiştir. Yaşanılan sıkıntılara Kur'an ve sünnetten çözüm önerileri sunmuştur.

İşte bizim tezimizde incelediğimiz hadisler de o makalelerde iktibas edilmiş, referans gösterilmiş ve izahı yapılmış hadislerdir.

Tezimizde incelediğimiz 101 hadisin onbiri farklı olmak üzere ilk defa 1951 yılında Büyük Doğu Mecmuası'nın eki mahiyetinde ücretsiz olarak okuyuculara dağıtılmıştır.

Daha sonraları 101 hadis Necip fazıl tarafından kaleme alınan *Nur Harmanı* adlı eser içersinde de yerini almış ve son düzeltme ve değişikliklerle birlikte 1973'te *Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar* eserinde son şeklini almıştır.

Esselam 63 levhadan oluşmakta olup, 56 levhası Peygamberimizin hayatının önemli olaylarından bahseder. 7 levha ise Peygamberimizin hadislerinden oluşmaktadır ki orada 101 hadis vardır ve onlar da bizim tezimizin konusunu oluşturmaktadır.

7 ana başlıkta 34 farklı konuda 101 hadis zikredilmiştir. Esselam'da 101 hadis manzum olarak ifade edilmiş, belirli bir vezin ve kafiye ile okuyucuya sunulmuştur. İkişerli beyitler halinde sunulan şiirde bazen bu beyitlerin her iki mısrası bir hadisin meali olmuş, bazen de bir mısrası hadis, diğer mısrası da açıklama mahiyetinde olmuştur. Hadisin meali olan kısımlar müellif tarafından tırnak içinde gösterilmiş, diğer mısralar ise tefsir ve açıklama mahiyetinde gelmiştir. Yani biz şiirde hangi ifadelerin hadis meali olduğunu görebilmekteyiz. Bu da bize çalışmamızda ayrı bir kolaylık sağlamıştır.

Esselam'daki hadislere bir numara verilmemiştir. Bunun yanı sıra hadislerin konuları da teker teker belirtilmemiş, 101 hadis dörderli olarak ana konularda toplu olarak verilmiştir. Biz tezimizde *Esselam*'daki sırasına göre hadislere numara verdik ve Necip Fazıl'ın *Nur Harmanı*'nda zikrettiği herbir hadisin konusunu tezimizin sonunda sunduğumuz hadis şemalarında sunmaya çalıştık. Esselam'da hadislerin ravileri ve

sıhhat durumları hakkında da herhangi bir bilgi verilmemiştir. Tezimizde hadislerin sahabi ravilerini, hadislerin sıhhat durumlarını ve bu konudaki âlimlerin görüşlerini aktarmaya çalıştık. Ayrıca tezimizin sonunda hadislerin sahabi ravilerini, sıhhat durumlarını, konularını ve hadislerden Necip Fazıl'ın manzum olarak ifade ettiği kısımlarının Arapça orjinal metinlerini şematik olarak okuyucuya sunmaya çalıştık.

Hadislerin sadece *Esselam*'da geçen kısımları değil, hadisin orjinal metninin tamamını ve meallerini tezimize aldık. Tahriç ve değerlendirme kısımlarında hadislerin farklı varyantlarına değindik, tezimizin konusunun dışına çıkacağını düşünerek hadislerin şerhleri ve yorumlarıyla ilgili bir değerlendirmede bulunmadık.

Çalışmamızda 101 hadisin ana kaynakları belirtilmiş, 57 hadisin sahih olduğu, 13 hadisin zayıf olduğu, 23 hadisin hasen olduğu, 1 hadisin mevzû olduğu, 1sözün hadis olmayıp, halk arasında dolaşan meşhur bir söz olduğu anlaşılmış olup, 2 hadisin de sıhhati hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Tabi ki müellifimizi sahih olmayan hadisleri, mevzu hadisleri ve zayıf hadisleri neden eserine almış diyerek eleştirmemiz haksızlık olacaktır. Neticede Necip Fazıl bir hadis âlimi değildir. Ayrıca hadisleri eserine alırken veya onlarla ilgili makale yazarken hadislerin sıhhat derecelerine bakmamıştır. Hadislerin sıhhat durumlarını tezimizde ortaya koyduk.

Çalışmamızda Necip Fazıl'ın *Esselam*'daki hadisleri kullanılırken Suyûtî'nin *Câmiu's-Sağîr'*indeki hadislerle benzerlik arzettiği dikkatimizi çekmiştir. Diğer hadis kaynaklarına baktığımızda hadisin metninin uzun olduğunu görüyoruz, halbu ki Necip Fazıl hadisin sadece bir bölümünü veya bir cümlesini almış. Almış olduğu bu bölüm veya cümle orjinal Arapça metin olarak Suyûtî'de bulunmaktadır. Biz de bu vesileyle müellifimizin hadis kaynağı olarak Suyûtî'yi tercih ettiğini düşünüyoruz.

Çalışmamızda 101 hadisin tahriç ve sıhhat değerlendirmesini yaptık. Necip Fazıl'ın *Nur Harmanı* adlı eserinde incelenmesi gereken hakikat başlığı altında 254,

ahlak başlığı altında 258 hadis bulunmaktadır. Necip Fazıl'ın makalelerinde zikrettiği, toplumun ıslahı için gerekli gördüğü tespitler ve tedbirler ve bunların çözüm yolu olan 512 hadis incelenmeyi beklemektedir. Bu 512 hadisle ilgili olarak da tahriç ve sıhhat değerlendirmesi ve benim çalışmam da dâhil toplam 613 hadisi içine alan bir şerh ve yorum çalışması yapılmasının faydalı olacağı kanaatindeyim.

Bu çalışmamda bana yardımcı olan, rehberlik yapan, yol, yöntem ve metod gösteren tez danışmanım, kıymetli hocam Prof. Dr. Kamil ÇAKIN'a, arkadaşım, dostum ve hadis alanında çalışmaları olan Dr. İbrahim SAĞLAM'a, aile, eş ve tüm dostlarıma teşekkür ederim.

İlim yolculuğunda inayetini esirgemeyen Rabbime sonsuz hamd ve senâ olsun, hadislerini araştırdığım ve kendini kendime rehber edindiğim Peygamberim Hz. Muhammed Mustafa'ya (a.s.) binlerce salât ve selâm olsun.

KAYNAKLAR

ACAROĞLU, M. Türker, **Dünya Atasözleri**, İstanbul,ts.

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed b. Abdulhâdî el-Cerâhî ed-Dımeşkî Ebu'l-Fedâ (v.h.1162), **Keşfu'l-Hafa ve Mezîlü'l-İlbâs**, Mektebetü'l-Asriyye, Thk. Abdulhamid b. Ahmed b. Yusuf Hindâvî (I-II), 2000.

AHMED b. Hanbel (v.241/855), Müsned (I-VI), İstanbul, 1992.

ALİ el-KÂRÎ, el-Herevî el-Mekkî (h.1391), el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l Ahbâri'l-Mevdûa (Mevdû'âtü'l-Kübrâ), Tahk. Muhammed es-Sabbağ, Dâru'l-Emane Müessesetu'r-Risale, Beyrut, ts.

ÂMİRÎ, Ahmed b. Abdülkerim b. Suûdî (v.h.1141), **el-Ceddu'l-Hasîs fî Beyân-i mâ Leyse Bihadîs**, Tahk. Bekir Abdullah Ebû Zeyd, Dâru'r-Râye, Riyad, (h.1412).

AYDOĞAN, Mustafa, "Şiirin Ufku: Esselâm", *Hece*, 9 (Ocak 2005)

AYNÎ, Bedrûddîn Ebî Muhammed Mahmûd b. Ahmed, 'Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'lBuhârî, (tsh. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1421/2001.

AYVAZOĞLU, Beşir, **Geleneğin Direnişi**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996.

BAĞDÂDÎ, , Muhammed b. Abdurrahman (v.393), **Muhallisıyyât**, Katar İslam İşleri ve Vakıflar Bakanlığı Yay. 2008.

BAŞARAN, Fatma, Geçiş Döneminde Türkiye, Ankara 2004.

BAŞARAN, Selman, **Hadislerin Türk Atasözlerine Tesiri**, Uludağ Unv. Yay.,1993.

BEYHAKÎ, Ahmed b. el-Hüseyn (v.458/1066), **Şuabü'l-Îmân**, Beyrut, 1990.

....., **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.

BEZZÂR, Ebu Bekir Ahmed b. Amr (v.292), **Müsned**, Thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Adil b. Sa'd, Sabri Abdülhâlik, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 1988-2009.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail (v.256/870), **el-Câmiu'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Muhtasar min Umûri Rasûlillah (s.a.v.) ve Sünenihi ve Eyyâmihi**, (I-VIII), İstanbul, 1992.

....., **Edebü'l-Müfred**, Thk.Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dârü'l-Beşâri'l-İslâmî, Beyrut1989.

....., et-Târîhu'l-Kebîr, Tahk. Hâşim en-Nedvî, Dâru'l-Fikr, ts.

BUSAYRÎ, Ebu'l-Abbas Şehabeddin (v.840), **İthâfü'l-Hayrati'l-Mehera**, Thk. Ebu Temim Yasir b. İbrahim, Daru'n-Neşr, Riyad, 1999.

BURSAVÎ, İsmail Hakkı (v.1127h.), Ruhu'l-Beyân, Daru'l-Fikr, Beyrut, Tsz.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

ÇEBİ, Hasan, **Bütün Yönleriyle Necip Fazık Kısakürek'in Şiiri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

ÇELEBİ, Evliya, **Seyahatname**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2014.

ÇETİN, Mehmet, **"Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve", Necip Fazıl Kısakürek**, (Haz.: Mehmet Nuri Şahin ve Mehmet Çetin), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008.

DÂRİMÎ Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (v.255), **Sünen**, Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Daru'l-Muğnî, S. Arabistan, 2000.

DEYLEMÎ, Şehrdâr b. Şîreveyh (v.445/1053), Müsnedü'l-Firdevs, Sahab.org.

DİHLEVÎ, Şah Veliyullah, **Huccetullahi'l-Bâliğa**, çev: Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık. İstanbul, 2001.

Diyanet İşleri Başkanlığı, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, 2007.

DULÂBÎ Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammad Er-Razî, ***, el-Künâ ve'l-Esmâ***, Daru İbn Hazm Yay., Thk. Ebu Kuteybe Nazar Muhammed Faryabi, Beyrut, 2000.

EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdillah (v.430/1038), **Hilyetü'l-Evliya ve Tabakâtü'l-Asfiyâ**, es-Suâd, Mısır, 1974.

EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Ali el-Mevsılî (v.307), **Müsned**, Thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn, Dımaşk,1984.

EKİNCİ, Dr. Ramazan Türkiyât Mecmuası, c.XXIV, Güz, 2014, "Türk Hiciv Edebiyatı'nın Sıradışı Bir Şairi: Küfrî-iBahâyî ve Eserlerinden Örnekler" adlı Makalesi.

ELBÂNÎ, Muhammed Nasuruddin, Daîfu'l-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetüh, el-Meltebü'l-İslâmî, ts.

....., Sahîhu'l-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetüh, El-Mektebü'l-İslâmî, ts.

....., Silsiletü'l-Ehâdîsi'l-Mevzûa ve Eseruhu's-Seyyii ve'l-Ümmeh, Dâru'l-Mârife, Riyad, 1992.

....., Sahihu't-Terğîb ve't-Terhîb.

EMRE, Akif, "Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru", **Hece Dergisi Necip Fazıl Özel Sayısı**, Ankara, 2004.

ENGİNÜN, İnci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergah Yayınları, İstabul 2001.

ERSOYLU, Dr. Halil İslam Medeniyeti Mecmuası, "Fal, Falnâme ve Fal-Reyhân-ı Cem Sultan" adlı Makalesi.

ERSOY, İlyas, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünv. Sosyal Bil. Ens., , Ankara, 2007.

ESEN, Nesibe ,Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Ünv. Sosyal Bil. Ens., Adana, 2009.

Farabi, **İdeal Devlet**, çev. Ahmet Arslan, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

....., **Mutluluğun Kazanılması**, çev. Ahmet Arslan, Vadi Yayınları, Ankara,1999.

el-FETTENÎ, Muhammed Tahir b. Ali es-Sıddîkî el-Hindî (v.h..986), Tezkiretü'l-Mevzûât, İdâretü't-Tıbâtü'l-Münîriyye, h.1343.

FEVZÂN, Salih b. Fevzân b. Abdullah, Mecmûu Fetâvâ Lecnetü'l-Fetâvâ bi'ş-Şebeketi'l-İslâmiyye, Fetva No: 5253.

GAZÂLÎ Ebu Hamid Muhammed (v.505), **İhyaü Ulûmi'd-dîn**, Daru'l-Marife, Beyrut.

el-ĞANÎMÂN, Abdullah b. Muhammed, Şerhu Kitâbi't-Tevhîd, islamweb.net.

El-HÂKİM, Ebu Abdullah en-Neysâbûrî (v.405), **el-Müstedrek ale's-Sahihayn**, Thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

HAKSAL, Ali Haydar, **Büyük Doğu Irmağı**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007.

HÂSİBÎ, İbrahim b. Muhammed (h. 1401), el-Beyan ve't-Ta'rif, Tahk. Seyfeddin el-Kâtib, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, ts.

HEYSEMÎ, Nûreddin Ali b. Süleyman b. Ebû Bekir **Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, Dâru'l-Fikr**, Beyrut ts.,

....., ***Mevâridu'z-Zam'an***, (Tah: Muhammed Abdurrazzak Hamza), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut ts.

....., **Buğyetu'l-Bâis an Zevâid-i Müsnedi'l-Hâris**, 1992.

el-HÛT, Muhammed b. Muhammed Derviş Ebu Abdurrahman (v.1277), Esne'l-Metâlib fî Ehâdis-i Muhtelifeti'l-Merâtib, Thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.

HÜSEYNÎ, Muhammed Reşid b. Ali (v.1354), Tefsiru'l-Kur'âni'l-Kerim(Tefsiru'l-Münîr), El-Hey' etü'l-Mısriyye El-Âmme, 1990.

İBNU ASÂKÎR Ebu'l-Kasım ali b. Hasan b. Hibetullah, **Tarih-u Dımeşk**, Thk. Ömer b. Ğarame el-Umrî, Daru'l-Fikr,1995.

İBNU EBİ'D-DÜNYÂ, Abdullah b. Muhammed Ebû Bekir el-Kuraşî, Mekarimu'l Ahlak, Tahk. Mecdî es-Seyyid İbrahim, Mektebetu'l-Kur'ân, Kahire, 1990.

İBNU'L-ESÎR, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem, **el-Kamil fi't-Târîh (I-X)**, thk. Amr Abdüsselam Tedmîrî, Beyrut, 1997.

....., **Üsdü'l-Ğâbe**, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1989.

İBNU EBÎ ŞEYBE, Ebu Bekir (v.235), **Musannef**, Thk. Kemaleddin Yusuf El-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyat, 1409.

İBNU HACER, Şihâbuddin Ahmed b. Ali (v.852/1448), **Et-Telhîsu'l-Habîr fî Tahrîci Ehâdîsi Râfi'i'l-Kebîr**, thk., es-Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemânî el-Medenî, Medine-i Münevvere, 1384/1964.

....., **İthâfü'l-Mehere bi'l-Fevâidi'l-Mübtekira min Etrâfâfi'l-Aşera**, Thk. Merkezü Hıdmeti's-Sünne ve Sîre, Züheyr b. Nâsır, Mecmeu'l-Melik Fahd, Medine, 1994.

....., **Lisânu'l-Mîzan**, Tahk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvid, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İBNU HIBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed el-Bustî, **el-Mercûhîn**, Thk. Mahmud İbrahim Zâyid, Dâru'l-Vaî, Haleb, ts.

İBNU KESÎR, Ebu'l-Fedâ İsmail b. Ömer ed-Dımeşkî (v.774), el-Bidâye ve'n-Nihâye, Thk. Ali Şeyrî, Dârü'l-İhyâü't-Tirâsi'l-Arabî, 1988.

İBNU MACE, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd (v.273/886), Sünen (I-II), İstanbul, 1992.

İBNU RÜŞD, Muhammed b. Amr b. Muhammed Ebu Abdullah Muhıbbüddin El-Fehrî Es-Sebtî (v.721), **Mil'ü'l-Aybe**, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, thk. Muhammed el-Habib ibni Havce, Beyrut,1988.

İBN SA'D, Muhaammed (v.230/844) et-Tabakâtü'l-Kübrâ (thk. Ali Muhammed Ömer) (I-XI), Kahire, ts.

İBNU SALAH, Ebu Amr, **Mukaddimetu İbn Salah ve Mehâsinu'l-Istılah**, Neşr.: Aişe Abdurrahman, Daru'l-Maarif, Kahire 1989.

IRÂKÎ Ebu'l-Fadl Zeyneddin (v.806), el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2005.

KABAKLI, Ahmet, **Sultanü'ş-Şuarâ Necip Fazıl**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.

KARADENİZ, Abdurrahim "Büyük Doğu'nun Siyaset, Toplum ve Devlet Tasarımı", **Hece Dergisi Necip Fazıl Özel Sayısı**, Ankara, 2004.

KARADENİZ Osman, Hasan el-Basrî ve Kelâmî Görüşleri, D.E. Ü.ilâhiyet Fak. Dergisi, II, İzmir- 1985.

KARAKOÇ, Sezai, "Büyük Doğu" **Sütun I-II**, İstanbul, 1968.

KARATAŞ, Turan, **Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998.

KÂRÎ, Ali b. Muhammed (v.1014), Mirkâtü'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2000.

KAPLAN, Mehmet, Kültür ve Dil, Dergah Yayınları, İstanbul 2001.

KAYNARDAĞ, Arslan "Felsefe Çalışmaları, Türkiye'de Felsefenin Evrimi",

KISAKÜREK, Necip Fazıl, **O ve Ben**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005.

....., **Kafa Kâğıdı**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005.

....., **Çile**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2000.

....., **Babıâli**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1994.

....., **Tanrı Kulundan Dinlediklerim**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1993.

....., **İman ve İslam Atlası**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1994.

....., **Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar**, Büyük Doğu Yayınları, 2010, İstanbul.

....., **İdeolocya** Örgüsü, İstanbul, 1973.

....., **1001 Çerçeveden**, Büyük Doğu, İstanbul,1944.

....., **İman ve Aksiyon**, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1972.

....., **İman ve İslam Atlası**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1985.

....., **Nur Harmanı**, Büyük Doğu Yay.,İstanbul, 2015.

....., **Edebiyat Mahkemeleri, Doğu Edebiyatı, Dil Raporları**, İstanbul, 1997.

....., **Birinci 101 Çerçeve**, Toker Yayınları, İstanbul, 1968.

KOÇYİĞİT, Talat, **Hadis Usulü**, T.D.V. Yayınları, Ankara, 1998.

KURTKAN, Amiran, **Türk Milletinin Manevi Değerleri**, Orkun Yayınları, İstanbul 1984.

el-KURTUBÎ, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah, el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1992.

KUZÂÎ, Muhammed b. Selâme (v.454/1062), Müsnedü'ş-Şihâb (I-II), Beyrut,1985.

MACİT Muhsin, "Necip Fazıl'ın Çöle İnen Nur'a Esselâm'ı", Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2004.

MÂLİK b. Enes, **Muvattâ**, (I-II), İst. 1992.

MİYASOĞLU Mustafa, **Necip Fazıl Kısakürek**, Akçağ Yay.,1999.

....., **Necip Fazıl Kısakürek Armağanı**, Konak Yay. , Mayıs 2004.

MÜNÂVÎ, Zeynuddin Muhammed Abdurraûf (v.h.1031), **Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Câmii's-Sağîr (I-VI)**, el-Mektebetu't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, Mısır, h.1356.

MÜSLİM b. el-Haccâc (v.261/874), el-Câmiu's-Sahîh (I-III), İstanbul,1992.

el-MUTTAKÎ, Alauddin Ali b. Hüsameddin (v.h.975), Kenzu'l- Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl, thk. Bekrî Hayyânî- Saffet es-Segâüessetü'r-Risâle, 1981.

NU'MÂNÎ, Ebu Hafs Siraceddin (v.775), **El-Lübâb fî Ulûmi'l-Kitâb**, Thk. Şeyh Adil Ahmed Abdülmevcud, Şeyh Ali Muhaammed Muavvız, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.

NURSÎ, Bediüzzaman Said, **Mektubat**, Almanya, 1994.

OKAY, M. Orhan , Necip Fazıl Kısakürek, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

....., Necip Fazıl Kısakürek Kendi Sesinin Yankısı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2001.

....., Poetika Dersleri, Hece Yayınları, Ankara, 2009.

ÖZDENÖREN, Rasim, "Sezai Karakoç ve Necip Fazıl", **Necip Fazıl Kısakürek Şiiri, Sanatı, Aksiyonu**, Binbir Yayınları, İstanbul, 1968.

....., "Esselâm" *Mavera*, 2 (Ocak 1977).

RÂZÎ, Ebu Abdullah Muhammed Fahreddin (v.606), **Mefâtîhu'l Ğayb**, Dâru'l-İhyâü't-Türâsü'l-Arabî, Beyrut,1420.

SAN'ÂNÎ, Ebu Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm (v.211), **Musannef,** Thk. Habiburrahman el-A'zamî, Mektebetü'l-İshlâmî, Beyrut, 1403.

SARISAMAN, Sadık, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun (1923-1930) Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayat, Giresun Belediyesi Yayını, İstanbul 1999.

SEHÂVÎ, Muhammed b. Abdirrahman (v.902/1495), **el-Mekâsıdu'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîs'l- Müştehireti ale'l-Elsine**, Beyrut, 1985.

SEVİNÇ, Canan, "Bir Huzursuzluğun şiiri: Örümcek Ağı'ndan Çile'ye Necip Fazıl şiirinin Evreleri", Hece (Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı), Ocak 2005.

SUYÛTÎ, Celaluddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (v.911/1505), el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr (I-II), Beyrut, 1990.

....., el-Fethu'l-Kebîr Fî Dammi'z-Ziyâdât ile'l-Câmii's-Sağîr (I-II), Beyrut, ts.

SOFUOĞLU, Mehmet Sahih-i Buhari Tercümesi, İstanbul, 1987.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed (v.h.1250), el-Fevâidü'l-Mec'mah fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzûah, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemenî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed (v.360/970), **el-Mu'cemu'l-Kebîr** (I-XXV), Dâru İhâyi't-Türâsi'l-Arabî, 2002.

....., **el-Mu'cemu'l-Evsat**, Thk.Tarık b. Avdullah el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1995.

....., **el-Mu'cemu's-Sağîr**, Beyrut, 1983.

TEBRÎZÎ, Muhammed b. Abdillah el-Hatîb, Mişkâtü'l-Mesâbîh, Thk. Muhammed Nasıruddin Elbânî, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1985.

TEZCAN, Mahmut, **"Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü-Bugünü-Geleceği"** , V. Türk Kültür Kongresi Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü-Bugünü ve Geleceği (17-21 Aralık) Gelenek-Örf-Adet-Giyim-Kuşam, Cilt XV, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa (v.279/892), Sünen (I-IV), İstanbul,1992.

TUNÇAY, Mete "Türkiye Cumhuriyeti'nde Siyasal Düşünce Akımları", **KARA**, İsmail, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi I-III**, Risale Yayınları, İstanbul, 1986.

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, **Türk Atasözleri ve Deyimler**, İstanbul,1977.

Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2005.

UKAYLÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ömer b. Mûsa (1984) ed-Duafâu'l-Kebîr, Tahk. Abdulmu'tî Emin Kalacî, Beyrut: Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye.

el-USEYMEYN, Muhammed b. Salih b. Muhammed (v.h.1421), Ligâü'l-Bâbü'l-Meftûh, islamweb.net.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **İslam Felsefesi**, Selçuk Yayınları, Ankara, 1967.

....., **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Ülken Yayınları, İstanbul, 1994.

YILDIZ, Alim, "Klasik Edebiyatımızda Hadis Tercümeleri ve Necip Fazıl'ın 101 Hadis Tercümesi", *1. Maraş Sempozyumu*, Maraş 4-6 Mayıs 2004.

YILDIRIM, Enbiya, "Beyhakî ve Hadis Rivayetinde Rüyaya Verdiği Değer", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

ZERKEŞÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Bahâdır b. Abdullah (h.1406), **et-Tezkira fi'l'l-Ehâdîsi'l-Müştehira**, Tahk. Mustafa Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'lİlmiyye, Beyrut, 1986.

02.10.2017'de N-F-K.com sitesinden alınmıştır.

EKLER

EK-1. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN TABLOSU

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "ESSELAM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR" İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN TABLOSU				
Hadis No	**Sahabi Ravi veya Raviler**	**Konu**	**Sıhhat Derecesi**	**Esselam'daki Hadislerin Arapça Metni**
1	Süfyan b. Abdullah es-Sakafî	Hakikat	Sahih	" قُلْ: آمَنْتُ بِاللهِ، فَاسْتَقِمْ "
2	Abdullah b. Mes'ûd	Hikmet	Sahih	" رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللهِ "
3	Ebu Said El-Hudrî, Ebû Ümâme ve Abdullah b. Ömer	Hikmet	Garib/Hasen	" اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ "
4	Mesrûk	Hikmet	Hasen	"كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْشَى اللهَ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يُعْجَبَ بِنَفْسِهِ "
5	Hz. Ali, Ebu Hureyre	İlim	Hasen/Garib/Zayıf	«الكَلِمَةُ الحِكْمَةُ ضَالَّةُ المُؤْمِنِ، فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا»
6	Ebu Hureyre	Şiir	Sahih	" أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ، كَلِمَةُ لَبِيدٍ:أَلاَ "كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلاَ اللَّهَ بَاطِلٌ"
7	Senet Zinciri Yoktur.		-	" إِلَهِي أَرِنَا الْأَشْيَاءَ كَمَا هِيَ"
8	Kurre b. Hubeyre	Akıl	Hasen/Zayıf	" قَدْ أَفْلَحَ مَنْ رُزِقَ لُبًّا»
9	Abdullah b. Abbas	Akıl	Zayıf	"أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِعُقُولِهِمْ"
10	Beşîr el-Ensârî	Hakikat	Maktu/Mevzu/Zayıf	"اصرم الاحمق"
11	Enes b. Mâlik	İlim	Zayıf	" اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ، فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ "
12	Hz. Ömer, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Ömer	İlim	Sahih	«قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ»
13	Enes b. Mâlik	Vicdan	Hasen/Zayıf/Münker	«الْإِسْلَامُ عَلَانِيَةٌ، وَالْإِيمَانُ فِي الْقَلْبِ»

14	Enes b. Mâlik	Alâmetler	Sahih/ Hasen	«يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالقَابِضِ عَلَى الجَمْرِ»
15	Hz. Ömer	Hakikat	Sahih	" إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ"
16	Ebu Hureyre	Ahlak	Sahih	" إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ "
17	Abdullah b. Ömer	Ahlak	Sahih	أفضل المؤمنين " أحسنهم خُلقا "
18	Vâbisa b. Ma'bed	Vicdan	Hasen	اسْتَفْتِ نَفْسَكَ، وَإِنْ أَفْتَاكَ " الْمُفْتُون "
19	Ebu Hureyre	Vicdan	Sahih	«إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ»
20	Enes b. Mâlik, Hz. Câbir	Zıtlar	Sahih/ Hasen	«مَنْ انْتَهَبَ فَلَيْسَ مِنَّا»
21	Ebu Said el-Hudrî	Doğruluk	Hasen/Zayıf	«التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ»
22	Ebu Hureyre	Doğruluk	Hasen/Zayıf	" إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، فَإِذَا خَانَهُ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِهِمَا "
23	Senet Zinciri Yoktur.		Halk arasında yayılmış meşhur bir sözdür, hadis değildir.	" التكبر على المتكبر صدقة"
24	Ebu Zerr el-Gıfârî	Mücahede	Hasen/ Hasen Liğayrihi /Zayıf	"إِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ الْحُبُّ فِي اللهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللهِ "
25	Ebu Ümâme	Mücahede	Sahih/ Hasen	«أَحَبُّ الْجِهَادِ إِلَى اللهِ كَلِمَةُ حَقٍّ تُقَالُ لِإِمَامٍ جَائِرٍ»
26	Sa'd b. Ebî Vakkâs	Mücahede	Sahih/ Hasen	«نِعْمَ الْمِيتَةُ أَنْ يَمُوتَ الرَّجُلُ دُونَ حَقِّهِ»
27	Ebu Bekre	İşbaşındakiler	Zayıf	«كَمَا تَكُونُوا يُوَلَّى عَلَيْكُمْ»
28	Ebu Ümâme/Mikdad b. Esved	İşbaşındakiler	Sahih/ Hasen	«إِنَّ الْأَمِيرَ إِذَا ابْتَغَى الرِّيبَةَ فِي النَّاسِ أَفْسَدَهُمْ»
29	Abdullah b. Ömer	İşbaşındakiler	Sahih	"كُلُّكُمْ راعٍ، وَكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ "
30	Ebu Hureyre	Nefs Savaşı	Sahih	« لَيس الغِنَى عَن كَثْرَةِ العَرَضِ ، وَلكِنَّ الغِنَى غِنَى النَّفسِ »

31	Enes b. Mâlik, Zeyd b. Sâbit	Fena Ahlak	Hasen /Zayıf	« مَنْ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ النَّاسِ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ»
32	Ebu Hureyre, Enes b. Mâlik	Fena Ahlak	Hasen /Zayıf	الْغُلُّ وَالحَسَدُ يَأْكُلاَنِ الحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّار الحَطَبَ
33	Ebu Hureyre, Câbir b. Abdullah	Fena Ahlak	Sahih /Zayıf	«وَأَيُّ دَاءٍ أَدْوَى مِنَ الْبُخْلِ »
34	Abdullah b. Abbas	İctimâî Adalet	Sahih	«لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِع إِلَى جنبه»
35	Ma'kıl b. Yesâr	Zıtlar	Mevzu	«مَنْ فَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا»
36	Ebu Hureyre	Zıtlar	Sahih	« منْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا »
37	Hz. Ali	İşbaşındakiler	Hasen	أَخْذُ الأَمِيرِ الهَدِيَّةَ سُحْتٌ وَقَبُولُ القَاضِي الرِّشْوَةَ كُفْرٌ"
38	Zeyd b. Hâlid	Akıl	Hasen /Zayıf	«الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ، وَالنِّسَاءُ حِبَالَةُ الشَّيْطَانِ»
39	Muaz b. Cebel	Kötülükler	Hasen /Zayıf	« شِرَارُ النَّاسِ شِرَارُ الْعُلَمَاءِ فِي النَّاسِ»
40	Abdullah b. Ömer	Usul	Sahih/Hasen	«مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ»
41	Enes b. Mâlik	Alâmetler	Sahih	" إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ: أَنْ يُرْفَعَ العِلْمُ وَيَثْبُتَ الجَهْلُ، وَيُشْرَبَ الخَمْرُ، وَيَظْهَرَ الزِّنَا "
42	Hz. Aişe	Tevâzu	Sahih	« آكُلُ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ، وَأَجْلِسُ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ»
43	Ebu Said el-Hudrî	Tevâzu	Zayıf	: «مَنْ يَتَوَاضَعُ لِلَّهِ دَرَجَةً، يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهِ دَرَجَةً «
44	Fedâle b. Ubeyd	Nefs Savaşı	Sahih	«الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ»
45	Câbir b. Abdullah		Zayıf	قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ مِنَ الْجِهَادِ الأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الأَكْبَرِ , قَالُوا : وَمَا الْجِهَادُ الأَكْبَرُ ؟ قَالَ : مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ
46	Ebu Hureyre	Nefs Savaşı	Sahih	«لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الغَضَبِ»
47	Ebu Hureyre, Abdullah b. Ömer	Kötülükler	Sahih	«احْثُوا فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ»

48	Hz. Ömer		Zayıf, Mevkuf	«حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا »
49	Habbab b. Eret	Vazife	Sahih	«لَا تَمَنَّوْا المَوْتَ»
50	Hz. Aişe	Vazife	Sahih	« وَأَنَّ أَحَبَّ الأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ»
51	Hz. Ömer		Mevkuf, Sıhhati hakkında bilgi edinilememiştir.	" لَا تَنْظُرُوا إِلَى صَلَاةِ أَحَدٍ، وَلَا إِلَى صِيَامِهِ، وَلَكِنِ انْظُرُوا إِلَى مَنْ إِذَا حَدَّثَ صَدَقَ، وَإِذَا ائْتُمِنَ أَدَّى، وَإِذَا أَشْفَى وَرَعَ "
52	Abdullah b. Mes'ûd	İktisat	Hasen /Zayıf	" مَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ "
53	Senet zinciri yoktur.		Halk arasında yayılmış meşhur bir sözdür, hadis değildir.	اعمل لدنياك كأنك تعيش أبداً واعمل لآخرتك كأنك تموت غداً
54	Ebu Hureyre	Teşebbüs	Sahih	«الْمُؤْمِنُ يَغَارُ، وَاللهُ أَشَدُّ غَيْرًا»
55	Hz. Osman	Teşebbüs	Sahih/Zayıf	" الصُّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ "
56	Enes b. Mâlik	Teşebbüs	Hasen /Zayıf/Mevzu	«التَّاجِرُ الْجَبَانُ مَحْرُومٌ وَالتَّاجِرُ الْجَسُورُ مَرْزُوقٌ»
57	Abdullah b. Abbas	Tevekkül	Hasen /Zayıf	«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ، فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»
58	Enes b. Mâlik, Amr b. Ümeyye	Tevekkül	Sahih/Hasen	«اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ»
59	Senet zinciri yoktur.	Sabır	Halk arasında yayılmış meşhur bir sözdür, hadis değildir.	" مَنْ صَبَرَ ظَفِرَ "
60	Enes b. Mâlik	Sabır	Sahih	«إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الأُولَى»
61	Senet zinciri yoktur.		Halk arasında yayılmış meşhur bir sözdür, hadis değildir.	"لَا رَاحَةَ فِي الدُّنْيَا"
62	Abdullah b. Mes'ûd	Güzellik	Sahih	«إِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ »
63	Abdullah b. Cerâd	Güzellik	Zayıf	«إِذَا ابْتَغَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ فَفِي حِسَانِ الْوُجُوهِ مِنَ الرِّجَالِ فَابْتَغُوا»

64	Ebu Cafer	Şiir	Sahih/ Zayıf	« الْجَمَالُ فِي الرَّجُلِ«اللِّسَانُ»
65	Enes b. Mâlik		Sahih	"حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ "
66	Hasan-ı Basrî, Abdülaziz b. Revvâd	Teşebbüs	Zayıf	مَنِ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ
67	Ebu Hureyre	Tatlılık	Hasen	«تَهَادُوا تَحَابُّوا وَتَصَافَحُوا يَذْهَبُ الْغِلُّ عَنْكُمْ»
68	Enes b. Mâlik	Tatlılık	Sahih	«يَسِّرُوا وَلاَ تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا، وَلاَ تُنَفِّرُوا»
69	Sevbân b. Bücdüd	Medeniyet	Hasen	"لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ، فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ "
70	Abdullah b. Abbas, Hz. Ali	Medeniyet	Hasen/Zayıf	"ابْنُوا مَساجِدَكُمْ جمّاً وابْنُوا مَدائِنَكُم مُشْرِفَةً "
71	Ebu Humeyd, Ebu Üseyd		Sahih/ Hasen	«إِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تَعْرِفُهُ قُلُوبُكُمْ، وَتَلِينُ لَهُ أَشْعَارُكُمْ وَأَبْشَارُكُمْ، وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ قَرِيبٌ، فَأَنَا أَوْلَاكُمْ بِهِ، وَإِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تُنْكِرُهُ قُلُوبُكُمْ، وَتَنْفِرُ عَنْهُ أَشْعَارُكُمْ وَأَبْشَارُكُمْ، وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ بَعِيدٌ، فَأَنَا أَبْعَدُكُمْ مِنْهُ»
72	Câbir b. Abdullah	Sevgi	Hasen	«الْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»
73	Abdullah b. Abbas	Şiir	Sahih	«إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حُكْمًا»
74	Hz. Aişe, Ebu Hureyre	Sevgi	Sahih	«الأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ»
75	Ebu Cühayfe	Terbiye	Sahih/Zayıf	«جَالِسُوا الْكُبَرَاءَ، وَسَائِلُوا الْعُلَمَاءَ، وَخَالِطُوا الْحُكَمَاءَ»
76	Ebu Said, Ebu Musa el-Eş'arî	Terbiye	Sahih	الاستِئْذانُ ثَلاثٌ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَ إلاَّ فَارْجِع
77	Cabir b. Abdullah	Terbiye	Sahih	" لَا تَأْذَنُوا لِمَنْ لَمْ يَبْدَأْ بِالسَّلَامِ "
78	Abdullah b. Mesud	Tövbe	Hasen	«التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ»
79	Abdullah b. Mesud, Enes b. Mâlik, Ebu Said, Ebu	Tövbe	Sahih	«النَّدامةُ توبةٌ»

	Hureyre			
80	Ebu Bekre	Kötülükler	Zayıf	«هَلَكَتِ الرِّجَالُ حِينَ أَطَاعَتِ النِّسَاءَ»
81	Enes b. Mâlik, Hz. Aişe	Kadın	Sahih	« إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ»
82	Enes b. Mâlik, Abdullah b. Abbas	Kadın	Sahih/Hasen/Zayıf	«الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ»
83	Abdullah b. Abbas	Merhamet	Sahih	" اسْجَحُوا يُسْمَحْ لَكُمْ"
84	Ebu Hureyre	Merhamet	Sahih (Kudsî Hadis)	قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي»
85	Ebu Hureyre	Tatlılık	Sahih	«الكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ»
86	Ukbe b. Âmir	Fena Adet	Sahih/Hasen	" لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يُضِيفُ "
87	Said b. Ebî Hilal	Usul	Zayıf	«تَنَاكَحُوا، تَكْثُرُوا، فَإِنِّي أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»
88	Cabir b. Abdullah	Topluluk	Sahih/Hasen	" أَحَبُّ الطَّعَامِ إِلَى اللهِ مَا كَثُرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْدِي "
89	Abdullah b. Abbas, Arfece b. Şureyh el-Eşceî	Topluluk	Sahih	" فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ "
90	Ebu Musa el-Eş'arî	Topluluk	Sahih	«إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا»
91	Enes b. Mâlik	Mücahede	Sahih/Hasen	«لَا طَاعَةَ لِمَنْ لَمْ يُطِعِ اللَّهَ»
92	Temîm İbni Evs ed-Dârî, Ebu Hureyre, Abdullah b. Abbas	Vazife	Sahih	« الدِّينُ النَّصِيحَةُ »
93	Ebu Hureyre	Usul	Sahih	«الْحَرْبُ خَدْعَةٌ»
94	Hz. Ömer		Zayıf	" الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ "
95	Abdullah b. Abbas	İktisat	Zayıf	" لَا أَشْتَرِي شَيْئًا لَيْسَ عِنْدِي ثَمَنُهُ»
96	Hz. Ömer	İktisat	Hasen/Zayıf	«سَافِرُوا تَصِحُّوا وَتُرْزَقُوا»
97	Ebu Hureyre, Ebu Şureyh el-Huzai	İctimai Adalet	Sahih/Hasen	" إِنِّي أُحَرِّجُ عَلَيْكُمْ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ "
98	Cabir b. Abdullah, Büreyde, Hz. Abbas	İctimai Adalet	Sahih	كَيْفَ يُقَدِّسُ اللهُ أُمَّةً لاَ يَأْخُذُ ضَعِيفُهَا حَقَّهُ مِنْ قَوِيِّهَا وَهُوَ غَيْرُ مُتَعْتَعٍ؟
99	Ebu Hureyre	Alâmetler	Sahih	«إِذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ

				السَّاعَةَ»
100	Senet zinciri yoktur.		Halk arasında yayılmış meşhur bir sözdür, hadis değildir.	"كذب المنجمون ولو صدقوا"
101	Abdullah b. Mesud	Fena Adet	Sahih	«الطِّيَرَةُ شِرْكٌ »

EK-2. ESSELAM'DA BULUNUP DA NUR HARMANI VE 101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR'DE BULUNMAYAN HADİSLER TABLOSU

ESSELAM'DA BULUNUP DA NUR HARMANI VE 101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR'DE BULUNMAYAN HADİSLER TABLOSU				
No	Tezdeki Hadis No	Şiir Metni	Hadis Metni	Konu
1	7	"Göster hakikatini bana eşyanın Rabbim! Olduğu gibi göster!"... Söksün esrarı kalbim!	" إِلَهِي أَرِنَا الْأَشْيَاءَ كَمَا هِيَ"	Hakikat
2	23	Ne güzel şey, küçüklüğü gözetmek! "Sadakadır kibirliye kibretmek!"	" التكبر على المتكبر صدقة"	Ahlak
3	45	Bir şey değil orduların milyonları aşması... "Ekber Cihad, tek kişinin nefsiyle savaşması..."	قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ مِنَ الْجِهَادِ الأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الأَكْبَرِ , قَالُوا : وَمَا الْجِهَادُ الأَكْبَرُ ؟ قَالَ : مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ	Cihad-Nefs
4	48	"Hesaba çekin nefsi, hesaba çekilmeden!" İş yok, nefsi tırnakla kanatmayı bilmeden...	«حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا »	Nefs
5	51	"Bakmayın, namazlı, oruçlu kişi nasıl?... Siz bakın kişinin parayla işi nasıl"	" لَا تَنْظُرُوا إِلَى صَلَاةِ أَحَدٍ، وَلَا إِلَى صِيَامِهِ، وَلَكِنِ انْظُرُوا إِلَى مَنْ إِذَا حَدَّثَ صَدَقَ، وَإِذَا ائْتُمِنَ أَدَّى، وَإِذَا أَشْفَى وَرَعَ "	Dünya-Ahiret
6	53	"Ölüm yokmuş gibi dünyada gayret; Ve hemen ölecek gibi ahiret!..."	اعمل لدنياك كأنك تعيش أبداً واعمل لآخرتك كأنك تموت غداً	Dünya-Ahiret
7	61	Bütün dünya hülyada; "Rahat yok bu dünyada..."	"لَا رَاحَةَ فِي الدُّنْيَا"	Dünya
8	65	"Dünyanızdan üçşey sevdim" ayrı ayrı barınmaz; "Kadın, güzel kokular ve gözümün nuru namaz..."	"حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ "	Aşk

9	71	"Benimdir o hadîs ki, kalbinize hoş gelir; İçinizi soğutan hadîs, benim değildir."	«إِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تَعْرِفُهُ قُلُوبُكُمْ، وَتَلِينُ لَهُ أَشْعَارُكُمْ وَأَبْشَارُكُمْ، وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ قَرِيبٌ، فَأَنَا أَوْلَاكُمْ بِهِ، وَإِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تُنْكِرُهُ قُلُوبُكُمْ، وَتَنْفِرُ عَنْهُ أَشْعَارُكُمْ وَأَبْشَارُكُمْ، وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ بَعِيدٌ، فَأَنَا أَبْعَدُكُمْ مِنْهُ»	Güzellikler-İncelik
10	94	"Namaz dinin direği".... Gereklerin gereği...	" الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ "	Amel
11	100	Küfre bırak, yıldızlara inancı! "Müneccimler baştan başa yalancı!"	"كذب المنجمون ولو صدقوا"	Batıl İnanç

EK-3. NUR HARMANI VE 101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR'DE BULUNUP DA ESSELAM'DA BULUNMAYAN HADİSLER TABLOSU

NUR HARMANI VE 101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR'DE BULUNUP DA ESSELAM'DA BULUNMAYAN HADİSLER TABLOSU			
No	Şiir Metni	Hadis Metni	Konu
1	"Dağıtın bu müjdeyi yer yer ve kucak kucak: Allah birdir diyenler, Cennete kavuşacak!"	أَبْشِرُوا وبَشِّرُوا مَنْ وَرَاءَكُمْ أَنَّهُ مَنْ شَهِدَ أن لا إله إلاَّ الله صادِقاً بِها دَخَلَ الجَنَّةَ	İman
2	"Diyor ki Allah: Zannı gibiyim ben kulumun; Umun benden, zannınız nasılsa, öyle umun!"	قال الله تعالى: أنا عند ظن عبدي بِي فَلْيَظُنَّ بِي مَا شَاء	İman
3	"Görmeden İnanan kardeşlerim; Ben sizi görmeyi pek severim!"	وَدِدْتُ أَنِّيَ لَقِيتُ إِخْوَانِي الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يروني	İman
4	İtimat, düşmanı gizleyen höyük; "İhlas sahibine tehlike büyük..."	الْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ	Hikmet
5	"Rüşvete el sürmek, ateş ki ateş; Alan da, veren de birbirine eş.."	الرَّاشِي والمُرْتَشي فِي النَّارِ	Kötülükler
6	"Borç etmek dinde leke;" Borçta kul, müstemleke..	الدَّيْنُ شَيْنُ الدِّينِ	Fena Âdet
7	Bağlan sözüne candan "Ahde vefa imandan."	إنّ حُسْنَ العَهْدِ مِنَ الإِيمانِ	Doğruluk
8	Müminin her işte sebatı yaman; "Şartları üstünde kalır müslüman."	المُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ	Doğruluk
9	"Sayma başka bir nefsi, kendi nefsine hamal, Kırbacın düşse attan! İn de yere; kendin al!"	لاَ تَسْأَلِ النَّاسَ شَيْئاً وَلاَ سَوْطَكَ وَإِنْ سَقَطَ مِنْكَ حَتَّى تَنْزِلَ إِلَيْهِ فَتَأْخُذَهُ	Halkçılık
10	Köylerde, şehirlerde, viran evde, sarayda; "Halkın en hayırlısı, halka verendir fayda.."	خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ	Halkçılık
11	"Nefsin için ne seversen, Halk için de sev onu sen!"	أحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ	Halkçılık

ÖZET

YILDIRIM, Hüseyin. Necip Fazıl Kısakürek'in Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar Adlı Eserindeki Hadislerin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Kamil ÇAKIN, X+183 s.

Bu tez bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, bu araştırmada izlenen metot ve kullanılan kaynaklar hakkında bilgi verdik.

Tezin birinci bölümünde Necip Fazıl'ın hayatı, eserleri, fikirleri, dine bakışı ve dindarlık anlayışı, yaşadığı dönemin dînî, fikrî ve sosyal yapısı ve Necip Fazıl'ın hadis ilmi hakkındaki görüşleri ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise Necip Fazıl'ın Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar adlı eserindeki hadislerin değerlendirmesi yapılmış, ana kaynakları gösterilmiş, sahabi ravileri belirtilmiş ve onlar hakkında bilgi verilmiştir. Hadislerin sıhhat durumları da belirtilmiş ve tüm bunlar çalışmanın sonunda şematik olarak gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl, Hadis, Levha, Sahabi.

ABSTRACT

YILDIRIM, Hüseyin. An Evaluation of Hadiths Placed in The Book Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar (Tablets From The Sacred Life Upon Peace) by Necip Fazıl Kısakürek. Master Thesis, Advisor: Prof. Dr. Kamil ÇAKIN, X+183 p.

This thesis consists of one introduction and two other parts. In the introduction part, it is informed regarding the method that is applied and the references used in the research.

In the first part of the research, it is discussed that Necip Fazıl's life, books, ideas, his perspective on the religion, his understanding of piety, the religious and the social structure of the period in which he lived and his thoughts about the hadith lore.

In the second part of the research, hadiths placed in the book Esselam Mukaddes Hayattan Levhalar (Tablets From The Sacred Life Upon Peace) Necip by Fazıl Kısakürek are evaluated, the main resources of them are indicated and the companion-narrators of them are denoted. Authenticities of the hadiths are also denoted and all these findings are displayed in a schematic phase in the end of the study.

Key Words: Necip Fazıl, Hadith, Plate, Sahabi.